

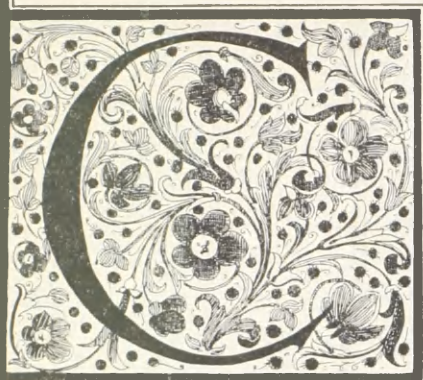

HUNGARI

CORVIN JÁNOS

IRTA

SCHÖNHERR EGYULA

ORVIN JÁNOS nem tartozik a történelem nagy szereplői közé. Jelentőségét nem egyéni értékének, nem tetteinek köszönheti, hanem első sorban származásának, s a helyzetnek, melyet ez a származás biz-

tosított számára. S mégis érdekes alakja történelmünknek, s az fog maradni minden időben. Mert személye köré egy nagy nemzeti eszme híveinek kegyeletere vont fénykört, abból a lángból kölcsönözve sugarait, mely a magyar nemzet múltjának legdicsőbb, legfényesebb korszakát ragyogta be.

Magyarország állami élete a xv. század végén nagy átalakuláson ment keresztül. Az újkor eszméi, mik egész Európát forrongásba hozták, hazánkban is termékeny talajra találtak. Az évszázados intézmények erejüket veszítették, az ősi hagyományok kötelékei meglazultak; az ember egyénisége lépett előtérbe mindenütt: a trónon és a társadalom minden osztályában, megindítva a küzdelmet az őt lenyűgözni akaró régi társadalom szelleme ellen a hatalom birtokáért.

Mátyás király az új korszak első megtestesítője, kit a gondviselés adott nemzetének, hogy vezére legyen

az átalakulási küzdelem válságai között. De a nagy király nem végezhetette be feladatát, s a mily szerencse volt a nemzetre megválasztatása, ép oly végzetes csapás lőn korai halála, mely véget vetett nagy alkotásainak.

A magyar nemzeti királyság, a mint a középkor végén Európa keletén állott, minden ízében Mátyás műve volt. Az ő lángeszének, hatalmas egyéniségének bélyegét viselte magán e nagy épület minden egyes része; az előző korszak nem adott hozzá egyéb anyagot, mint egy idegen érdekektől beszennyezett, pártviszályok által szétroncsolt királyi szék forgácsait. Mátyás a trónt e romokból újra felépítette; az országot megtisztította külső és belső ellenségeitől; a nemzetnek kijelölte az egység, a hatalom, a nagyság útját, s koronájának fényét kiterjesztette idegen államokra is. A kinek aránylag rövid uralkodása ily eredményeket képes felmutatni, az joggal tekinthette magát a királyi hatalom újjáalkotójának.

Mátyás politikai művének fő jelentősége abban állott, hogy két nagy eszmét: a nemzeti királyságnak és az államhatalom központosításának eszméit igyekezett egymásban és egymás által diadalra juttatni. E kettős célra való törekvésében a nemzet legigazibb létérdeke egyesül a korszellem vezérelvével, s ha e törekvés sikerül, Magyarország erős, hatalmas tényezőként foglalja el helyét az újkor államainak szövetkezetében.

De a nagy mű befejezetlenül maradt, s végső eredményében, a minek megvédésére lett volna hivatva: az államélet meggyöngítésére vezetett. Mátyás oly eszközökkel élt céljai elérésére, mikhez csak az ő erős egyénisége nyulhatott veszélytelenül. Az erőket, miket politikájának szolgálatára felidézett, csak ő volt képes féken tartani; felszabadulva annak nyomása alúl, első dolguk volt szétrombolni a művet, melynek fölépítéséhez kényszerítve adták munkájukat. Mátyás politikai iskolája az emberi érzelmek

és indulatok minden fajtát jogosnak ismerte el, ha az sikerrel érvényesíthető egy nagy nemzeti cél szolgálatában. S ez veszélyes elv volt abban a társadalomban, a melyben a királyi hatalom után annak legerősebb ellenlábasa, egy önző és dőlyfös főnemesség játszotta az első szerepet. Mátyás vaskeze féken tartotta a főurakat, de a nyomás növelte a hatalmas osztály öntudatát, s az elvek, miket tőle tanultak, megmutatták a módot, mint lehet magukat alóla felszabadítaniok. A király halála után feltámadt visszahatás nemcsak a centralizáló irányt buktatta meg, de a nemzeti királyság eszményére is végzetessé vált. Az oligarchia idegen állam gyöngé királyát ültette a trónra, hogy maga osztozhasson meg az uralkodás örökségén. Az egységes királyi hatalom helyébe, mely Mátyás ideálját képezte, egy osztály uralma lépett, azé az osztályé, mely mindenben csak a maga érdekeit szolgálta. S ez a változás az állami élet vezetésében az egész nemzet sorsának gyászos fordulatát vonta maga után. A kelet határán, a török hatalom szomszédságában, Magyarországra várt első sorban a nehéz feladat: megküzdenni a veszélylyel, mely az egész keresztény civilisatiót pusztulással fenyegette. E veszély mindinkább nőtt, de a hősöknek, kik az országot a kereszténység bástyájává tették, nem támadtak méltó utódaiak. A főurak kapzsisága kiszípolyozta az állam jövedelmeit s képtelenné tette a királyi hatalmat, hogy az országot a törökök ellen megoltalmazza. A csapások és szerencsétlenségek, mik a nemzetre a következő korszakban vártak, innen veszik eredetüket; Mátyás halálában, Ulászló trónra emelésében ott lappang a mohácsi vész, minden szomorú következményeivel együtt.

Ha Mátyás oly utódot hagy maga után, a kiben megvan a képesség a nagy király politikájának folytatására, mindez nem következik be, s a magyar nemzet egész jövődjé másként alakult volna. S épen ebben rejlik

Corvin János alakjának, személyének végzetszerűsége. Mátyás egyetlen gyermekére a nagy király alkotásainak befejezése nézett örökségül. Fényes, de terhes örökség, mely egész embert követel a vele járó szerep betöltésére. Mátyás mindent megtett, hogy fiát a nagy feladatra előkészítse; de korai halála összes számításait keresztül húzta, s a viharral szemközt, mi elhunytát követte, tapasztalatlan, gyöngé ifjú állott a nagy nemzeti eszme képviselőjeként. A tizennyolcz éves Corvin János küzdött, a mint erejétől kitelt, de a tények logikája erősebb volt nála, s vele együtt bukott a nemzeti királyság zászlaja.

Első szereplése így vált végzetessé a nemzet egyik fentartó eszméjének sorsára. S öntudatlan oka a nagy változásnak, mely Mátyás halála után bekövetkezett, ő lett a dolgok új rendjének első áldozata is, és a bevégzetlen mű minden hibája rajta boszúlta meg magát. Veszedelmévé vált származása, mert féltékenynyé tette a királyt irányában; az óriási vagyon, mert az olygarchia kapzsiságát idézte föl ellene; a Hunyadi-ház egész múltja, mert egy önző és lelkiismeretlen társadalom minden irigységét és cselszövényt zúdítá fejére. Őseitől örökölt szép lelki tulajdonait: vitézségét, lovagiasságát, áldozatkészségét így kellett fölemésztienie a léteért folytatott harczban; s maguk e tulajdonságok, mik a királyi trónon díszére válhattak volna, a bukott trónkövetelőnek csak romlását siettettek. A Jagellók korának erkölcei más fegyvereket kívántak a közelet szereplőitől; abban a szerepben, mely a Bakóczoktól és Szapolyaiktól vezérelt társadalomban jutott Corvinnak, csak egy olasz condottiere nyers ereje és számító ravaszsága állhatta volna meg helyét győzelmesen. E fegyverek nélkül a letűnt dynastiák utósarjainak szomorú sorsa várakozott reá. Dicsőségére válik, hogy a megpróbáltatások közepette sértetlenül őrizte meg a Hunyadi-név hagyományait; hazájának hű fia maradt, s mi-

kor ereje izmosodni kezdett, a politikai élet küzdelmeiben s a harcz mezején egyaránt kivette részét honfiúi kötelességeiből. De fátuma mindvégig nem szünt meg üldözni. A sors akkor állítá meg útjában, midőn lépésről lépésre nyerte vissza elvesztett nimbusát, s már-már újból reménységévé kezdett válni a jobb jövőben bízó hazafiaknak.

Corvin János a Hunyadi-ház történelmi küldetésének folytatására volt hivatva, s kedvezőbb körülmények között be is töltötte volna hivatását. Nemcsak ő reá volt nagy szerencsétlenség, de az országra is, hogy a hozzá fűzött remények, várakozások teljesületlenül maradtak. Életének folyása magában foglalja annak az egész korszaknak történetét, mely Mohácson át az állami függetlenség bukására vezette a nemzetet.

3. AZ IGAZSÁG ISTENASSZONYA, EGY BÉCSI CORVIN-CODEXBŐL.

ELSŐ KÖNYV.

A GYERMEKÉVEK.

4. MÁTYÁS KIRÁLY ARCZKÉPE A VOLTERRAI CORVIN-CODEXBŐL.

I.

TÖRTÉNELMÜNK nevezetes csalá dai közül egynél sem találkozzunk a rendkívüli elem oly érvényesülésével, a minő a Hunyadi-ház sorsát jellemzi.

Rövid pályafutása alatt az ellentétek és váratlan fordulatok sorozata, a szerencse ritka kedvezései és megrázó tragœdiák, tüneményyszerű emelkedés és bukás átmenet nélkül váltják föl egymást történetében. Idegen földről szakadva hazánkba, az idegen vér már a második nemzedéknél teljesen beolvad a nemzet testébe s nemcsak azonosítja magát vele, de vezérlő harcosává is válik létérdekeiért folytatott küzdelmeiben. Az egyszerű köznemesből lett a magyar nemzet legnagyobb hőse, a ki koronázatlan fővel majdnem egy évtizedig gyakorolta a királyi hatalmat Magyarországon. Két fia közül az egyiknek vérpad, a másiknak korona jutott osztályrészeül. Mátyás a fogságból lépett a királyi trónra, abban a pillanatban, a midőn ellenségei azt hitték,

hogy már végleg leszámoltak a Hunyadiakkal. Újjá alkotta a királyságot, visszaadta, sőt megkértszerezte hajdani fényét, és nem volt törvényes utóda, kire örököül hagyja koronáit. Nemzetét nagygyá, hatalmassá és boldoggá tenni volt legfőbb törekvése, s a mi a közönséges halandók legtermészetesebb életcélját képezte, a mit milliók élveztek

alattvalói közül, a családi boldogságot megtagadta tőle végzete. Kétszer volt házas, és szíve legjogosabb vágyainak kielégítését házasságon kívül kellett keresnie; két királyleánytól várta neve, trónjai örökösét, s a sors az ismeretlenség homályából választott anyát egyetlen gyermeke számára.

Hirtelen magasra emelkedett történelmi nemzetségek-nél gyakori jelenség, hogy dicsőségüket korai enyészettel kell megfizetniök. Mintha a fölfelé törekvő láng képtelen volna a családi tűzhely melegítésére, a fényes, de fárasztó hivatás mintha teljesen fölemésztené életerejüket: az eredmények gyorsaságában és az erkölcsi tartalomban nyilvánuló intensivitás a fizikai tényezők hanyatlását vonja maga után, s a megfeszített szellemi működés a faji fentartó erők rovására történik. Nagy Sándor, Julius Cæsar, Augustus és Napoleon örökösök nélkül tűntek le a világtörténet színpadáról; az első magyar királynak fiában magva szakad; s így enyésztek el fényes, de rövid szereplés után Nagy Konstantin és Nagy Theodosius, Attila és Hódító Vilmos utódai, az Ottók és a Hohenstaufenek, a Tudorok, a Romanowok dynastiái. S ugyanily sors várakozott a Hunyadi-házra, mely alig félszázados virágzás után egyetlen gyöngye hajtásban bírta jövődjének egyedüli zálogát.

Mátyás király nem volt szerencsés házasságaival. Első frigye Cillei Erzsébettel, a halálos ellenség leányával, csupán névleges házasság volt, politikai kíváncsalak szüleménye. Gyermekekorában, hozzájárulása nélkül köttetett meg, s a zsenge ara meghalt, mielőtt a frigy valósággá válhatott volna.

Második házassága Podiebrad György leányával szintén érdekházasság jellegével bírt, s négy évi időtartam után épen akkor szűnt meg, midőn az ifjú királynéra legmagasztosabb női hivatásának teljesítése várt. Katalin ki-

rállyné halála egyszerre fosztotta meg a királyt hitvesétől és apai reményeinek teljesedésétől.

Harmadik házassága Beatrix hercegnővel, a szép és eszes nápolyi királyleánynyal, nem nélkülözte a kölcsönös vonzalom melegét, de nem volt képes betölteni szívének leghőbb óhajtasát.

Mielőtt e házassága létrejött volna, néhány évvel Katalin királyné halála után, a királyi udvar egy titokzatos szerelmi regény színterévé lőn, mely hivatva lett Mátyásnak kárpótlást nyújtani az óhajtott családi örömök nélkülözéseért.

A regény részletei ismeretlenek maradtak a nyilvánosság előtt. A jelek arra mutatnak, hogy az ország határain kívül, a távoli Sziléziában vette kezdetét. Hősnőjének csak keresztnévét ismerjük; a régi krónikák kevés adatot őriztek meg Mátyás gyermekének anyjáról. Borbálának hívták, ezt majdnem egykorú diplomatiái iratban olvassuk felőle.* Némelyek azt állítják, hogy magyar nemesi család sarja volt; más adat ezzel ellenkezőleg közönséges ausztriai pór nép soraiban keresi eredetét. Legvalószínűbb az Istvánffy Miklós által följegyzett néphagyomány, mely családját Sziléziából, Boroszló városából származtatja. Eschenloer, az egykorú boroszlói krónikás, mit sem szól a viszony felől, mely városát oly gyöngéd kötelékkel fűzi a hatalmas magyar királyhoz. De a hagyományt valószínűvé teszi a jelenség, hogy e viszonyból származó gyermekének a király évek múltán legelőször is sziléziai területen keres fedelmi trónt.**

* A pápai követ írja ezt 1494 augusztus 2-iki jelentésében; idézve FRANKÓINÁL. Hunyadi Mátyás király, (M. Tört. Életrajzok, 1890.) 341. l. E jelentésre később még lesz alkalmunk visszatérni.

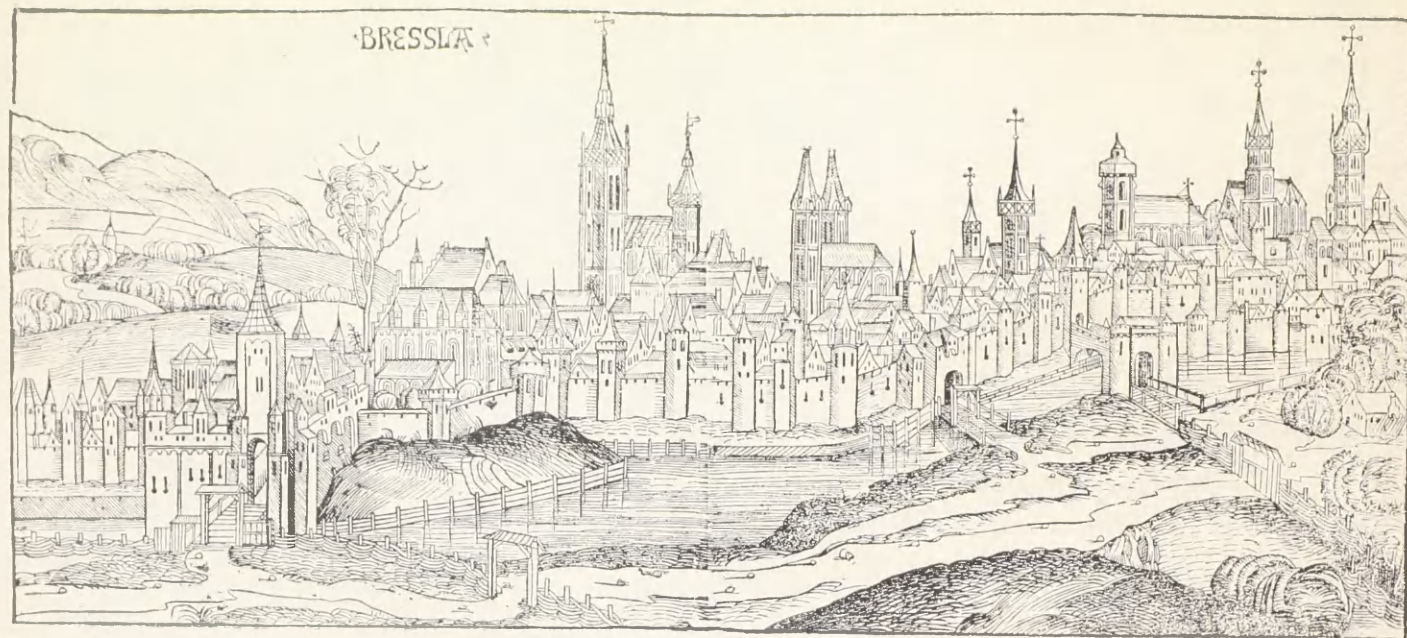
** A különböző hagyományokat Corvin anyjának származásáról felsorolja gróf TIBLEKI JÓZSEF, A Hunyadiak kora Magyarországon, 1. k. 123. l. HORVÁTH MIHÁLY idézete (Magyarország tört., új k. III. k. 201. l.) ESCHENLOER ama helyére vonatkozik, melyben az 1469-iki boroszlói ünnepélyeket írja le, de krónikájában sem itt, sem

Előkelő polgári család sarja lehetett e nő, kivél Mátyásnak legutolsó sziléziai tartózkodása alatt, 1469 június havában, a boroszlói vidám multságokon kellett megismerkednie. Kiváló szépségéről és szellemi előnyeiről tesz bizonyosságot, hogy az ismeretség — bizonyára nem egyetlen, nem is az első a fiatal király özvegysége alatt, — benső szerelmi viszonyná fejlődött ki, s a kaland a boroszlói titkos találkozások után a budai királyi várak falai közt tartós regényben nyert folytatást.

Bármily érdekes volna közelről ismerni Borbálát, s képet alkotni magunknak egyéni tulajdonairól, mikkel Mátyást évek során át magához bilincselte, az adatok teljes hiánya a találgatások terére utalja érdeklődésünket. Az az egy valószínű, hogy a köznapiságon fölülemelkedő, a közönségestől elütő nő jellemnek kellett lennie. Visszavonult élete, a homály, melybe családi és életviszonyai burkolva vannak, a fölületes szemlélő előtt talán egyéniségének jelentéktelen volta mellett szolgálat érveket; közelebbről tekintve, az ellenkezőt bizonyítja.

Az újkor szelleme, mely az egyéniséget fölszabadította béklyói alól, mint minden téren, úgy a családi életről uralkodó fogalmakban is jelentékeny átalakulást idézett elő. A szabadabb fölfogás itt is első sorban a trón lépcsőjén érvényesült és fölülről terjedt lefelé. Olaszországban, a renaissance bölcsőjében, a hol már rég szakítottak a középkor merev erkölcsi szabályaival, a fejedelmek voltak az elsők, a kik eldobták a leplet belső életük titkairól, a nélkül azonban, hogy ezzel szükségkép lerombolták volna a családi kötelékek erejét. Nem jelenti ez általánosságban az erkölcsök súlyedését, a romlottság nagyobb fokát, csak bizonyos lazább, könnyedébb megítélését az emberi természet gyarlóságainak, mely azelőtt, a képmutatás és ál-

később nincs szó Corvinról és anyjáról. A század elejéről származó elbeszélést Krebil boroszlói polgármester leányáról alaposan megczáfolta FRANKÓI, i. h.

5. BOROSZLÓ LÁTKÉPE A XV. SZÁZADBAN

szenyeskedés korában, titkos családi katasztrófáknak, az elfojtott szenvedélyek őrült kitöréseinek vált előidézőjévé. A nápolyi királyi ház őse, Aragoniai Alfonz, hitvese oldala mellett nyilvános viszonyt folytatott Gilardina Carlinnal, a szép spanyol leánynyal, s egy másik kedvesétől, Margareta de Hijartól született fia és utóda, Ferdinand király, követte atya példáját, és az egész ország ismerte a nőket, kik őt törvénytelen gyermekének életet adtak. Törvénytelen ágyból született hat fítestvérével együtt Leonello d'Este ferrarai herceg, a ki Aragoniai Alfonz természetes leányával, Máriával lépett házasságra. Az olasz udvarokban nem volt szokatlan látvány, hogy az uralkodók hitvesük és barátnőjük között jelentek meg a nyilvánosság előtt. S e szellem elhatolt nyugatra is; Párisban Marguerite de Sassenage és Phelise Regnard, XI. Lajos kedvesei hívták versenyre a királyné udvarának legitim fényét, s még nem halványult el a bájos Sorel Ágnes emléke, kinek VII. Károly idejében az egész francia nemesség virága rakta lábaihoz hódolatát. A Valois-ház a xv. században tele volt félvér hercegekkel, s Jó Fülöp burgundi herceget 16 törvénytelen gyermek vallotta a nyilvánosság előtt atyjának. A francia heraldika külön czímer-motivumokat teremtett a fejedelmek bastardjai számára, kik kiváló rangot foglaltak el az udvarnál, jelentékeny szerepet vittek a közéletben és nem egyszer törzseivé váltak a dynastiák mellékágainak.

Magyarországon e szellem hosszú ideig ismeretlen volt. A magyar történelemben Kún László király véres tragédiája óta a királynéknak alig voltak nyíltan bevallott vetélytársnőik. I. Károly természetes fiának, Kálmán hercegnek anyjáról jóformán semmit sem tudunk; s még a könnyűvérű Zsigmond is meg tudta óvni szerelmi kalandjaiban a családi élet tisztességét. Hazánk e tekintetben a szigorúbb erkölcsű német faj fölfogásában osztozott, a mely

uralkodóinak kedveseit legfőlebb névről ismerte, de nem engedte előtérbe lépni egyéniségüket.

Ámde a szoros összeköttetés Olaszországgal, a renaissance uralkodó szellemének áramlata, mely épen Mátyás alatt érte el tetőfokát, bizonyára útat tört a szabadabb fölfogásnak ez irányban is, és megismertette a nemzetet a külföldi udvarokban otthonos szellemmel. És Mátyás viszonya az ismeretlen sziléziai nővel a szigorúbb moralista szemében is jóval enyhébb megítélés alá eshetett, mint az olasz és francia uralkodók magaviselete, mert a király özvegysege alatt keletkezett, és nem sértett meg tényleg fönnálló házassági kapcsolatokat.

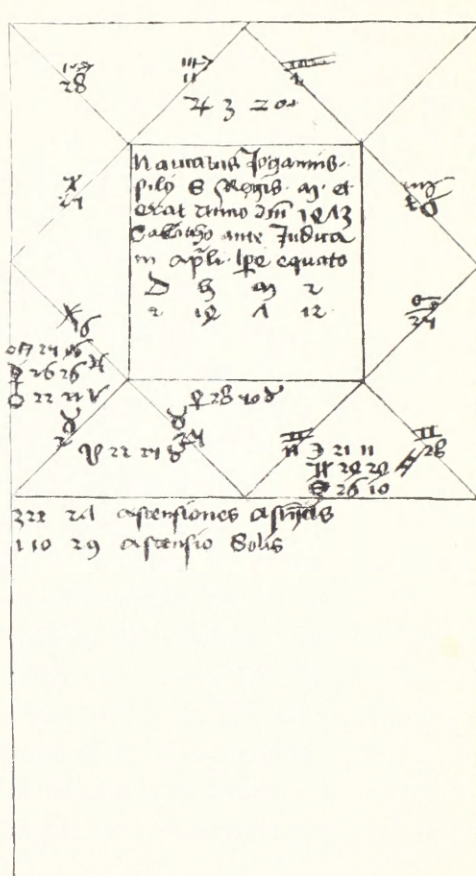
És ha mégis azt látjuk, hogy a hatalmas magyar király kedvese az udvar közvetlen közelében teljesen ismeretlenül éli napjait, és kivételes helyzetét sem maga részére, sem családja, rokonai emelésére nem igyekszik fölhasználni, ez oly szokatlan jelenség ebben a korban, a mi méltán keltheti föl bámulatunkat. A szerénység, az önmegtagadás ily nagy foka a trón közvetlen közelében az erkölcsi világnézet amaz ősi tisztaságából meríti forrásait, mely az északi népek érzületét jellemzi s természetszerű viszhangra talál a magyar faj puritán gondolkozásában. Egyúttal kedvező oldalról mutatja be az értelmiség fokát e nőnél, a ki, mert igazi nő volt, nem zárkozhatott el a nagy király egyéniségének varázsa elől, de elég erős és eszes volt leszámolni helyzetének társadalmi s erkölcsi jelentőségével, s többre becsülte a magányt, az ismeretlenség homályát a királyi courtisanet megillető fény hamis csillogásánál.

Tiszta és nemes gondolkozásával bizonyára a szelídség és szívjóság lebilincselő tulajdonai párosultak, melyek, mint az igazi nőiesség legszebb vonásai, rendszerint épen az erős akaratú, határozott férfiakra gyakorolnak legnagyobb hatást. Avagy, ha a gyermek tulajdonságaiból

az átöröklés törvénye alapján következtetni lehet a szülők jellemére, nem kell-e anyai örökséget keresnünk a gyöngéd, befolyásolható kedélyben, és a lemondásra hajló

afraque dim linea
medy cele linea
Dico pella in ca
sua ab angulo
detinenda est

7 3 0
0 3 0
7 4 0
5 0 4

közelében, Borbála, viszonyuk első éveiben, megelégedett azzal a tudattal, hogy szerelmével megédesíthette Mátyásnak gondoktól terhes napjait. S kétségen kívül egész életének jutalma, koronájaként üdvözölte a gondviselés kedvezését, mely épen e viszonyt részesíté a király törvényes frigyétől megtagadott áldásban.¹

A várva-várt s mégis oly váratlan vendég Budán, 1473 ápril 2-án este jött a világra.² Mátyást az esemény nem találta székvárosában. Márczius utolsó napjait Székesfejerváron töltötte, s ápril 3-án már Pozsonyban időzött.³ Onnan Morvaországba szökött a cseh koronáért folytatott alkudozásainak meggyűlöltülése, s rövid, de sikeres hadviselés után csak nyár derekán tért vissza Budára. Nem láthatta tehát első mosolyát az újszülöttnak, kinek bölcsője fölött az égi jelek — mint a hogy az udvari csillagászok 12 évvel később horoscopjukból kiolvasták — hosszú életéről, gazdagságról, fényes házasságról, fölmagasztaltatásról mondtak biztató jövődőt.

¹ A mit TUBERO ír Corvin János anyjáról (*Commentaria suorum temporum*, 1. k. 41. l.), hogy Mátyás özvegye alatt királyi fényvel vette körül, neje gyanánt szerepeltette udvarában s fia születése után csak barátai akadályozták meg, hogy nőül nem vette, mindezt a többi források hallgatása mellett üres koholmány-nál egyébként alig tekinthetjük.

² A születés idejét a krakkói egyetemi könyvtárban őrzött egykorú csillagászati táblák jegyezték fel. A *Cod. Lat. Crac.* 2858. sz. a. őrzött kettős horoscopot, mely Corvin János 13-ik születésnapja alkalmából készült, s a születésnap és a 13-ik évforduló constellatióját tünteti föl egymás mellett, a Magyar Könyvszemléből (1880. 381. l.) ismerjük. E horoscop szerint Corvin esti 9 óra 29 első és 15 másodperczkor született. Egy másik horoscop, valószínűleg ILKUS MÁRTON munkája, a *Cod. Lat. Crac.* 3225. sz. kézirat 16. lapján maradt reánk; ez a születés idejét a nap 14-ik órájának 7. első és 12. másodperczére teszi. A mai óraszámítás melyik órájának felel ez meg, csak akkor lehetne megállapítani, ha tudhatnók, hogy a horoscop szerzője minő rendszer szerint jelölte az órákat. Ha este 6 órától számította a napot, akkor a 14-ik óra a reggeli 7 órát, ha éjféltől, akkor a délutáni 2 órát jelenti; esti órát csak akkor kapunk, ha az órákat reggel 6 órától egyfolytában számítjuk; ez ugyan példa nélkül áll a hazai chronológiában, de mégis legvalószínűbbnek látszik, mert az ekként kijött esti 8 óra mellett legkevesebb az eltérés a két horoscop között. Mindkét horoscopot facsimilékben ismertetjük.

³ RÁTH KÁROLY, A magyar királyok hadjáratai, 231. l.

II.

INCS módunkban bepillantani Mátyás lelkébe, s kiolvasni abból az érzelmeket, mikkel fia születésének híret fogadta. De érzelmi világának gazdagsága, kedélyének mélysége, melyről legridegebb politikai tevékenysége közegett is annyi bizonytságot ad, kétségtelenné tesz, hogy az esemény nem maradt mélyebb benyomás nélkül lelkületére. S bárha évek óta nősülési szándékkal eltelve, nem ismerhette föl ez idő szerint a gyermek születésének valódi jelentőségét, egy perczig sem habozhatott a fölött, hogy királyilag fog eleget tenni apai kötelességeinek a gyermek irányában.

A kisedet a keresztségben nagyatyjáról, a dicső emlékü kormányzóról, János nevet kapott. S már ebben kifejezésre jut az atyának abbeli szándéka, hogy gyermekét a nyilvánosság előtt magáénak ismeri, házának családfájába beigtatja és benne halhatatlan atyja emlékéhez s a Hunyadi-névhez méltó férfit nevel a közélet számára.*

Ez elhatározásában nem gátolhatta meg házassága a nápolyi királyleánnyal, melyet 1476-ban azzal a reménnyel kötött meg, hogy trónörökös születésével fogja megszilárdítani háza uralmát Magyarországon. Aragoniai Beatrix, Ferdinánd nápolyi király leánya, már gyermekkorában különös példákat látott a királyok családi életéből, és nem

* Gróf TELEKI JÓZSEF szerint (i. m. IV. k. 412. l.) Mátyás 1474 december havában, a boroszlói fegyverszünet megkötésekor ismerte el a kisedet. Ez állitást, bár sziléziai szájhagyományokra hivatkozik, nyilván arra a föltevésre alapítja, hogy a gyermek még 1470-ben, Sziléziában született, mely esetben Mátyásnak tényleg akkor lett volna alkalma őt legelőször láthatni. Fentebb láttuk, hogy a valóság nem felel meg a föltevésnek; a krakkói kettős horoscop még a conceptio idejét is 1472 július 14-ére teszi, tehát oly időre, midőn a király Buda várában tartózkodott. Megdőlven a föltevés, a belőle levont következtetést sem fogadhatjuk el.

lehetett szokatlan dolog előtte, hogy a budai királyi palotában törvénytelen viszony szülötte tart igényt Mátyás atyai gondoskodására. A gyermek anyja, ki talán féltékenységre adhatott volna okot, a hagyomány szerint a királyné megérkezése előtt kolostorba vonúlt.¹ A harmadfél éves kis Jánost ez időtől, úgy látszik, maga a király édesanyja, Szilágyi Erzsébet vette nagyanyai gondjaiba, s Mátyás, mialatt az új frigy boldogságát élvezi, nem feledkezett meg a kisdéd sorsáról.

Származásának megfelelő rangot adott neki. Ősei nevével, a hunyadi grófi címmel, s királyi származása jeléül hercegi méltósággal ruházta föl, melynek nevét Liptó vármegyétől kölcsönözte.² Nagyatyjára emlékeztető keresztnévét megtoldta a neki oly kedves Corvin névvel, saját melléknevével, melynek viselésében klasszikus műveltsége mellett imperatori álmai nyertek kifejezést. Majd elérkezettnek látva az időt, hogy neveltetéséről gondoskodjék, könyvtára tudós örét, a parmai Taddeo Ugolettit választotta ki e fontos föladatra, s utasításul adta neki, hogy a gyermek nevelésében ugyanazt a tanulmányi rendet válassza ki követendő zsinórmértékül, melyet annak idején a lángelkű Vitéz János az ő számára állított össze.³

Igazi atyai szeretetének egész melege nyilatkozik az első adománylevél szövegében, melyben 1479 október 21-én *János liptói herceg és Hunyad grófja* nevét először találjuk megörökítve. «Midőn királyi méltóságunkból és bőkezűségünkől kifolyólag bárkinek érdemeit adományokkal és királyi kegyünkkel szoktuk megjutalmazni, meny-

¹ SCHNELLER, Ungarn's Schicksal und Thatkraft. Grác, 1817. 275. l. Habár egyszerű hagyomány ez, a hitelesség minden kelléke nélkül, találónan egészíti ki Borbáláról fentebb rajzolt képünket.

² Corvin Jánosnak liptói hercegi és hunyadi grófi rangra emelését 1478-ra teszi HORVÁTH MIHÁLY Corvin János élete cz. művében (Kisebb munkái, I. k. 295. l.).

³ NALDO NALDI, a «De laudibus Augustæ Bibliothecæ» előszavában, Irodalomtörténeti Emlékek, II. k. 264. l.

nyivel inkább kell a természet rendelése szerint jótékony-ságunk és bőkezűségünk teljességét éreztetni azzal, a ki saját vérüinkből vette életének csíráját. Megismervén tehát a természet sugallatából és ösztönéből, hogy méltóságos János lipthói herceget és hunyadi grófot mint egyetlen szülöttünket kell szeretnünk, szívünk legforróbb szeretetének sugallatából, melylyel iránta viseltetünk, különös jó-téteményekkel és a királyi adományoknak királyi sarjat megillető bőségével akarjuk őt elhalmozni.» Az adomány-levél, melyben Beatrix királyné beleegyezésére és hozzájárulására történik hivatkozás, három magvaszakadt erdélyi nemesnek, Szentpáli Miklós, Suki János és Sandrin-fia Vuknak Küküllő s Doboka vármegyében és Erdély egyéb részeiben fekvő jószágairól szól s csak bevezetését képezi a kis királyi herceg javára később tett fényes királyi adományoknak.*

Az első években Mátyás még nem volt tisztában a móddal, melylyel a gyermek jövődő sorsát leginkább biztosíthatja. Reményeit, terveit mindjárt kezdetben bal-jóslatú eset zavarta meg. A korai gyermekkorban történt a szerencsétlenség, hogy a kis János, hihetőleg külső baleset következtében, elvesztette ballába épségét. A balczombtő kificzamodása állandó bénaságot idézett elő a gyermeknél s nem lehetett tudni, nem lesz-e káros behatással egész testi fejlődésére?*** Valószínűleg e balesetnek

* Maga az adománylevél eredetije nem maradt meg, csak az e napról kelt beigtatási parancs a kolozsmonostori konventhez, az Orsz. ltárban, *Dipl.* 27714. sz. a.

** Hogy Corvin ballábára sánta volt, azt VERANCICS följegyzésén kívül (Összes munkái I. k. 6. l.) MARINO SANUTO elbeszéléséből is tudjuk, ki a herceget 1502-iki velencei látogatása alkalmából így írja le: *È zoto, ha pocho aspetto.* (I diarii, IV. k. 252. l.) A sántaság oka felől az egykorú források szófukarsága mellett maguk a herceg korunkig megmaradt tetemei adják meg a leghitelesebb felvilágosításokat. A leopoldavai sírt, melyben Corvin és fia maradványai nyugsznak, Török Aurél egyet. tanár 1886 július havában felbontatta, és a csontokat szigorú tudományos vizsgálat alá vette. A balczomb-csont sorvadása és a megfelelő ízületi gödör összezsugorodása kétségtelenné tette, hogy Corvin a balláb idült ficzamodásában szenvedett, melynek — valószínűleg külső behatás következményekép — a korai gyermekség éveiben kellett előállania.

kell betudnunk, hogy midőn 1480-ban Csupor Demeter halála folytán az ország egyik leggazdagabb egyházi javadalma, a győri püspökség üresedésbe jött, az egyházi pálya előnyeire irányult Mátyás figyelme. Talán I. Károly eljárása is lebegett szemei előtt, ki fiát, Kálmán herceget, épen a győri püspökségben helyezte el; s külföldön szintén rendes szokás volt a gazdag egyházi állásokat fejedelmi bastardoknak adományozni. A törvénytelen születés kánonjogi akadályát hasonló esetekben minden na-

8. IV. SIXTUS PÁPA ÓLOMPECSÉTJE.

gyobb nehézség nélkül szüntette meg az apostoli szentszék előzékenysége.

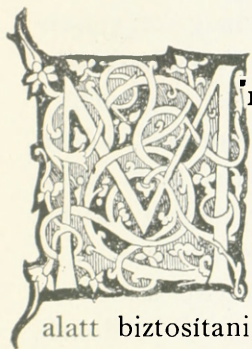
Mátyás tényleg megtette az első lépést Rómában a fölmentés iránt, melyre gyermekének nemcsak születésénél, hanem koránál fogva is szüksége volt. IV. Sixtus pápa, tekintettel a királynak az egyház iránt szerzett érdemeire, mindkét hiány alól megadta a kért fölmentést, úgy intézkedve, hogy János herceg a törvényes kor eléréséig adminisztratori címmel húzza a püspökség jövedelmét, az egyházmegye kormányáról pedig ez alatt a káptalan gondoskodik. Az e felől kiadott bullában, melyet *Hunyadi Fános*hoz, a *győri egyház adminisztrátorához* intézett, a szent atya ama reményének adott kifejezést,

hogy a leendő egyházfejedelem királyi atyja segítségével nagy szolgálatokat fog tehetni a katholikus egyháznak.*

De a sors nem pásztorbotot szánt a Hunyadi-ház egyetlen ivadékanak kezébe. Mátyás behatóbb gondolkozás után elejtette a püspökség tervét; a körülmények más, sokkal fényesebb látkört nyitottak meg fia jövődjéről gondoskodó atyai szemei előtt.

A remények, miket a nemzettel együtt Beatrixhez kötött, nem valósultak meg; négy évi gyermektelen házasság után a királyné magtalanságával idestova mint változhatatlan ténynyel kellett számolnia. Törvényes örökös hiányában végzete a gyermekre látszott őt utalni, kinek életéhez immár egyedüli lehetősége volt fűzve a Hunyadi-név fönttartásának.

III.

MIKOR Mátyást a nemzet óhajta a trónra emelte, megválasztásában a nemzeti királyság eszméje győzedelmeskedett. Hatalma tetőpontján állva, a nagy király nem ismerhetett magasabb czélt, mint házában örökkössé tenni a koronát, családi zászlaja alatt biztosítani a nemzeti önállóság eszméjének jövődjét. Ha törvényes házasságból fia születik, dynastia alapítására törekvő vágyai kétségkívül valósultak volna. De majdnem egy negyedszázadig hiába várta a legitim trónutód születését, s végre is le kellett mondani reményei teljesüléséről.

A percz, melyben ezt belátta, az első forduló pontot

* A bulla eredeti fogalmazványa, kelet nélkül, a velencei állami levéltárban őriztetik. Hivatkozik reá FRAKNÓI (i. m. 346. l.), ki szíves volt azt: másolatban rendelkezésemre bocsátani.

alkotja Corvin János életében. De ez a fordulat sok nehézz órát okozhatott a király atyai szívének. A fölcstillámló remény nyomában ott járt a sötét gond, melyet a gyermek születésének kérdése támasztott föl benne. Mig szívét örömmel és büszkeséggel tölté el egyetlen fiának sokat ígérő fejlődése, keserű aggodalommal kérdezhetette önmagától, fogja-e valaha koronáit viselni a gyermek, kinek végzetéhez eltörölhetetlen foltként tapad törvénytelen származásának homálya?

A magyar nemzet ötödfélszáz éves történetében nem volt példa reá, hogy házasságon kívül született királyi sarj örökölje a szent királyok koronáját. Boricsot, a ki pedig törvényes házasságból származott, anyja botlásának pusztá gyanúja száműzte az atyai földről. S ő az egyetlen alakja történelmünknek, a ki születésének foltja daczára szemet mert vetni Szent-István örökségére. A magyar közszellem erkölcsi szigora a közönséges életben is rideg kegyetlenséggel járt el a szerelem gyermekei iránt. A családi kötelekből kizárva őket, létüket a szülők örökös szégyenének tekintette s nevüknek a megbélyegző kifejezések között adott helyet. S erkölcsi szigorának mértéke nem csökkent, hanem emelkedett a trónnal szemközt, melyet a szentség nimbusával övezett körül nagy királyainak emléke.

A nyugati nemzeteknél nem volt ennyire szigorú a társadalom, midőn nagy nemzeti vagy családi érdekek, túlsúlyban levő hatalmi tényezők léptek föl a fejedelmi bastardok érdekei mellett. A világtörténelem számos példát mutat föl, hogy a fejedelmek törvénytelen sarjai uralkodó családot alapítottak, vagy atyjuk trónját örökölték. Angliában a normann hódítók dynastiája Bastard Vilmostól származik. Castiliában IV. Pétert 1369-ben féltestvére, Trastamare Henrik üzte el trónjáról. Portugalliában 15 évvel később I. Péter házasságon kívül született gyermeke, János, folytatja a Burgundok királyi családfáját, s ugyane

János király bastardja, Alfonz, a később trónra hivatott Braganza-háznak lőn ősatyjává.

Itáliában a természet jogainak diadala a társadalmi korlátok fölött úgyszólván minden különbséget megszüntetett az uralkodók törvényes és törvénytelen gyermekei között, s a születés homálya épen nem képezett akadályt a trónöröklésre annál, kit egyéni tulajdonai képessé tettek az uralkodásra. A xv. század derekán, Nápoly királyi trónjától kezdve, majdnem mindegyik államban korcsszülöttek uralkodtak. Ferrarában Leonello és Borso, Firenzében ál-Mediciek, Urbinoban Federigo da Montefeltro, a herczegnek pápai bulla által törvényesített fia öröklék az atyai méltóságot, s az utolsó Visconti törvénytelen leányának, Blankának keze adta meg Milanóban a legitimitást Francesco Sforza uralkodásának. A társadalom hallgatagon húnyt szemet a fejedelmi bastardok származása fölött, s az érinthetlenség daczára, mely a házasság szentségét övezte, az egyház sem vonakodott utólagos törvényesítéssel szentesíteni fejedelmi jogaikat.

Mátyás királysága nagy mértékben különbözött a középkori magyar királyság jellemétől; sok volt a rokon vonás közte és a renaissance korabeli olasz kényurak uralma között. Trónját, melyre úgyszólván forradalom útján jutott, egyéni erejével, fényes tehetségeivel szilárdította meg; s egyéniségével, talentumának hatalmával remélt diadalmaskodni, midőn fia trónöröklési joga érdekében megkezdte a küzdelmet a régi hagyományok ellen.

Számító lelkében sorra vette a többi akadályokat. A nemzet 1462 óta szerződéssel volt lekötve III. Frigyes császárnak, hogy Mátyás törvényes futódai hiányában őt és maradékait fogadja királyának. Igaz, hogy a főurak által kierőszakolt kötést a hazafiak többsége visszautasította, s a Habsburg-ház ellen táplált idegenkedés csak erősíthette a nemzeti királyság híveinek táborát; de a

császár trónigényei nemzetközi téren jelentékenyen megerősíthették Corvin örökösödésének elismertetését. S Frigyes cselszövényeinél sokkal nagyobb veszélyt rejtett magában itthon a királyné idegenkedése ama gondolattól, hogy a törvénytelen mostoha fiú foglalja el a trónt, melynek ő lett volna hívatva örököst adni.

Mátyás nem riadt vissza a nehézségektől. A császár igényeivel látszólag keveset törődött, de seregei már megkezdték a háborút az osztrák örökös tartományok ellen, s gondolatban előre látta magát, a mint *Bécsnek büszke várából* szabja meg a békekötés föltételeit. S a mi Beatrix királyné ellenkezéseit illette, azoknak megszűnését maguknak az eseményeknek fejlődésétől várta. Ha teljesülnek a királyné anyai reményei, ha fiút szül, akkor önkényt megvan oldva a kérdés; ellenkező esetben pedig magának a királynénak természetes érdeke fogja kívánni, hogy férjének gyermeke örökölje a koronát idegen helyett.

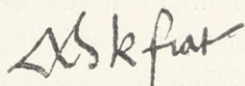
A legelső nehézséggel, nemzetének idegenkedésével kellett mindenekelőtt számolnia.

Az országos élet tényezői közül a főpapság nagy része Mátyásnak köszönhette gyors emelkedését. Rangoninak, a szerzetesből lett bíbornoknak, Nagylucsei Orbánnak, kit kincstartójává nevezett ki, Proszniczi Filipecz Jánosnak, a morva mesterember fiának, támogatására minden körülmények között számított; de számított főleg kedvelt kancellárjára, Váradi Péter kalocsai érsekre és Geréb László erdélyi püspökre, ki női ágon — anyja Szilágyi Erzsébetnek nővére volt — közeli rokonságban állott a királyhoz. A főurak sorában a régi, hatalmas nemzetségek sarjai, a Báthoryak, Bánffyak, a Bazini és Szentgyörgyi grófok, a Rozgonyiak, Garaiak, Héderváryak, Perényiek stb. vitték a főszerepet; dúsgazdag, döllyfős olygarchák, megannyi kis-királyok, kik közül nem egy személyes harczban állott egykor a Hunyadi-házzal, kiket csak a király erélye tu-

dott féken tartani. De velük szemben a király oldala mellé csoportosultak az új korszak alakjai, Guthi Ország Mihály, a nádor, Hunyadi János küzdelmeinek osztályosa; a Szapolyaiak, kiket a kormányzó úgyszólván a porból emelt föl; unokatestvérei, a Gerébek: Péter, a királyi zsoldosok kapitánya és Máté, Horvátország bánja; Kinizsi Pál, Magyar Balázs, és egész csapata a fiatal, vitéz katonáknak, a kik Mátyás pártfogásától vártak jövő emelkedésüket. A Hunyadiak új arisztokracziáját a hála és a személyes érdek kötelékei fűzték a királyhoz; a régieket magas állásokkal, kedvezményekkel igyekezett lekötölni. A köznemességnél pedig joggal számított a Hunyadi-név varázsára, dicsőült atyja emlékére, s az elismerésre, mit saját tetteiért, sikereiért várhatott nemzetétől. S a magyar nemzet nemes gondolkozására, lovagias, hálás érzületére támaszkodva fogott nagy terve előkészítéséhez.

Maga a gyermek, kinek sorsáról volt szó, csak passiv részese lehetett a megindítandó actionak.

A kérdés a király akaratának, hatalmi erejének kérdése volt, s eredménye csupán azon fordult meg, hogy a külső tényezők fognak-e kellő tért juttatni ez akarat érvényesítésére?

9. MÁTYÁS KIRÁLY
KÉZJEGYE.

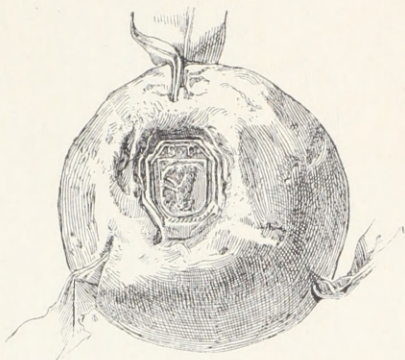
A Hunyadiak fényes történelmi szerepében jelentékeny része volt a család vagyoni állásának. Az erkölcsi tényezők egymaguk sohasem érvényesülhettek volna oly nagy mértékben, ha Hunyadi János, a nagy hadvezér és államférfiú, nem lett volna egyúttal korának egyik legnagyobb birtokszerzője. Mátyás saját megválasztatásának történetéből ismerhette a gazdagságban rejlő politikai erő hatalmát. Mi sem természetesebb, minthogy fiának is meg akarta szerezni e nagy erő birtokát, s ezt annál könnyebben tehetette, mert király volt, az adományozási jog korlátlan birtokosa. A Hunyadi-örökségen kívül, melynek nagyobb része anyjának özvegyi tar-

tására lett kijelölve, a korona örökösödési joga s egyéb jogczímek alapján óriási birtoktestek jutottak kezére, az ország különböző részeiben. Ilyenek voltak a magvaszakadt Maróthy Mátyus birtokai: Gyula vára a békési kastélylyal és 84 faluból álló uradalmával; Solymár, Zsámbék, Tök, Perbál s a többi pestmegyei birtokok s Maróth vára és tartozékai Valkó vármegyében; továbbá a siklósi uradalom Gara várával, Csereviczczel és Futtakkal, mik a Garaiak nádori ágának utolsó férfisarjáról, Garai Jóbról szállottak a koronára; az északnyugati fölvidéken Árva, Likava, Bajmócz és Szklabina várak, előbb a Komorovszkyak és Bajmóczi Onofrius birtokai, Sztrecsén vára Zsolnával, mik Trnkától, a sziléziai hadvezértől zálogjogon jutottak Mátyás tulajdonába. E birtokokat János herczegnek szánta, és a gyermek tizedik születésnapját követő napokat választotta ki az adománylevelek kiállítására. Az első adomány, 1482 ápril 8-án, husvét hétfőjén, az ősi fészekről: Hunyad váráról s öt várost és 155 falut számláló uradalmáról szólott. Másnap, ápril 9-én, a lipői, turóczi, árvai és trencsényi uradalmakról és a Maróthy-örökségről adott pecsétetes levelet, és megújította a Szentpáli- és Vuk-féle jószágokról 1479-ben tett adományát; ápril 14-én pedig a délvidéki Garai-birtokokkal egészítette ki előbbi adományait.*

A királyi bőkezűség e nyilvánulásával vetekedett a jószágos nagyanya gondoskodása unokája felől. Hunyadi János özvegye, miután nem ölelhette keblére királyi menyecsülötteit, nagyanyai szeretetének egész nagyságával a kis János herczeg felé fordult. A gyermek majdnem szemei

* Ez adománylevelek közül csak a Hunyadról, Árva, Likava, Sztrecsén várakról, a gyulai uradalomról és a Szentpáli- és Vuk-féle jószágokról szólók maradtak meg eredetiben, a müncheni kir. levéltár magyar oklevelei között, *Ung. Doc.* 62—72. sz. a. Regestáikat FEJÉRPATAKY LÁSZLÓ közölte a Magyar Könyv-Szemle 1889. évfolyamában, 111., 112. ll. A siklósi uradalomról szóló adománylevelet PRAY kéziratából közli TELEKI, i. m. XI. k. 217. l.

előtt nevedezett, annak mosolygása aranyozta be viharos életének utolsó napjait. Halálát közeledni érezvén, őt tette birtokai örökösévé. Munkács vára Munkács, Vári s Beregszász városokkal és 27 faluval, Debreczen városa a nemesi kúriával és két vármegyében fekvő tartozékaival, Mezőtúr és Tisza-Varsány Külső-Szolnokmegyében s a régi békésmegyei Hunyadi-birtokok: Szent-András, Csabacsüddel és Szentetornyával, Királyság és Szent-Miklós, a hódmezővásárhelyi uradalomból kiszakított Donáttornyával és Ötvenablakkal jutottak e végrendelet folytán Corvin János tulajdonába. A király 1484 november 11-én Pozsonyban erősítette meg boldogult anyjának erre vonatkozó végintézkedését.*

10. SZILÁGYI ERZSÉBET PECSÉTJE.

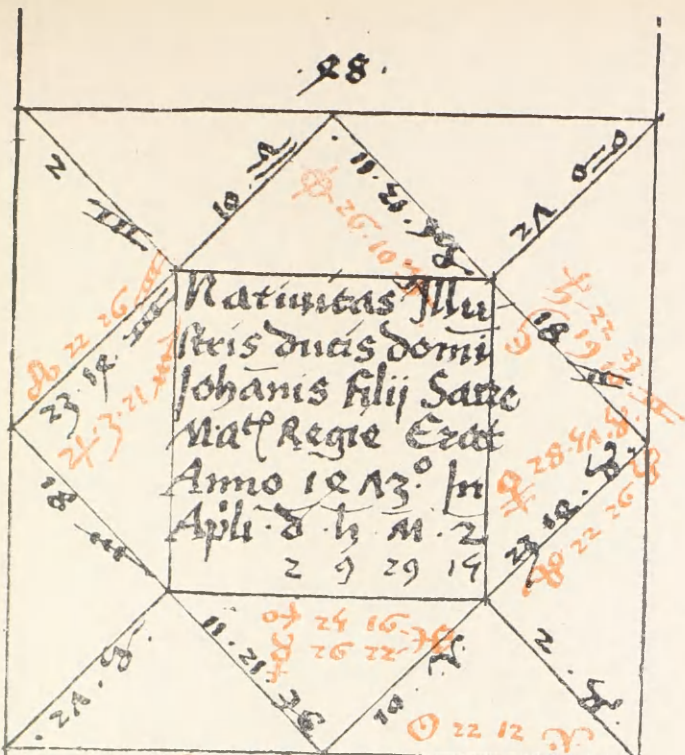
A gyermek még nem töltötte be 12-ik évét, midőn az északnyugati Kárpátok alján, a Tisza hátán, az Alföldön, a három Körös mentén, a Duna és Dráva közt és Erdélyben fejedelemséggel fölérő uradalmak vallották jogszerint való birtokosuknak.

A gazdag királyi örökös a nyilvános életben is hamar elfoglalta az őt megillető fényes helyet. Az a tény, hogy a nevére szóló első nagyobb birtokadományok 1482-iki születésnapjának hetében foglaltattak írásba, az évforduló megünneplését sejteti velünk, mely kiváló jelentőséget kölcsönzött a budai királyi udvar ez évi husvétünnepének. Talán ez a tizedik születésnap adott alkalmat első bemutatására a királyfiak, ki élénk szellemén kívül föl-

* A király adománylevele Munkács és Debreczen felől az Orsz. ltárban, *Dipl* 19003. sz. a. A beigtatás 1485 január 13—18. napjain ment végbe; a budai káptalannak 1485 január 28-án kelt jelentése a müncheni kir. ltárban, *Ung. Doc.* 73. sz. a.

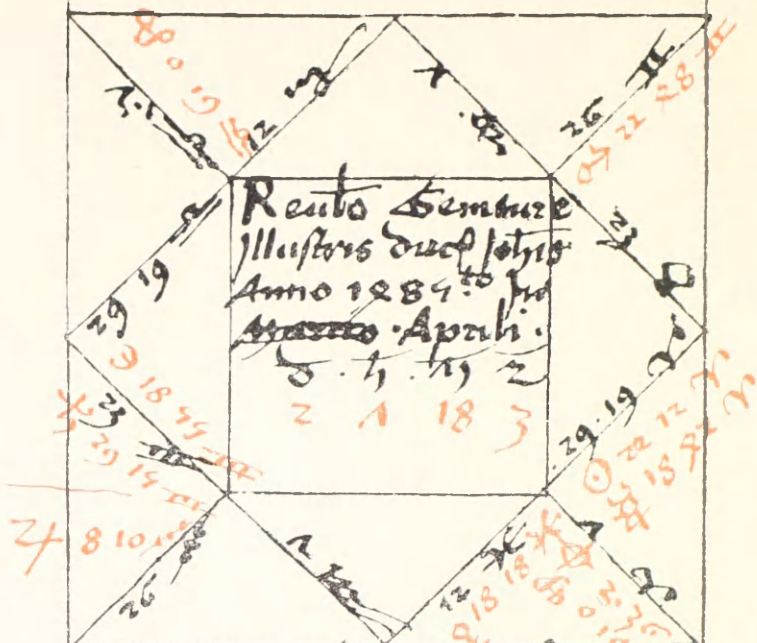
II. MÁTYÁS KIRÁLY OKLEVELÉ POZSONY, 1484 NOVEMBER 11.

Nay az
hora 7

292 28 42 Ascensiones Ascendens
110 30 12 Ascensio recta solis

Conceptio Nati erat Anno 1212.
In Julio die 12 hora prima po
mediū noctis sequentis Sole
exente in initio 2. g. d. Leonis Et
Luna in 12. g. d. 22. g. d. Scor
pionis

220. 0. 46. Ascensio Ascendentis

Inclinabit Illustris dux ad signi-
ficata prime domus. Unde na-
goria sua felicitate disponent. Et
incipiet Dux Illustris dux, acce-
ra, que sibi hora gentare sidera
pollata sunt. Ex co, qd Luna in
signo perfectionis constituta, appli-
cat futurum corpus suo, quodammodo

tünő családi hasonlatosságában is igazi Hunyadi-sarjnak mutatva magát, méltán tarthatott igényt a nemzet rokonszenvére.

Corvin János rendkívüli mértékben hasonlított atyjához. Fejének alkotását, arcvonásait, a jellegzetes orrt örökölte Mátyástól, bár szebb kiadásban, mert anyai öröksége, a szlávval vegyes germán faji jelleg, sokban enyhítette Mátyás arcának erőteljes, markáns vonásait. Termete szép növésűnek ígérkezett; természeti hibája, a sántaság, nem volt oly föltünő, hogy elrontotta volna testtartását, melyet egészen atyjától kölcsönzött. Szemeiben pedig nagyatyja tekintetének tüze lángolt, «melynél tündöklőbbet senki sem ismert» — mérsékelve a gyermeki kedély ártatlanságából fakadó mosoly derűjével.*

S a nagy elődökre emlékeztető külsővel vonzó egyéni tulajdonságok s az észbeli tehetség nem közönséges mértéke párosultak, s együtt véve kedves, megnyerő jelenséggé tették Mátyás gyermekét.

A serdültség éveinek közeledtével a király minden alkalmat fölhasznált, hogy fiát a nyilvánosság előtt származásához méltó fénynyel vegye körül. Az udvari és egyházi ünnepélyeken jobbjára ültette, s maga mellett tartotta a fényes diplomatiái szertartások alatt, midőn külföldi követek elfogadására gyűjté össze udvarát.

Születésnapjának visszatérő évfordulóit megannyi kedvező alkalmul szolgáltak a kis királyi ünneplésére. Tizenkettedik éve betöltésekor, 1485 április 2-án, a királyi udvar csillagásza, kiknek élén Ilkus Márton budai plébános állott, az égi jelektől kérdezték meg jövődjét, kettős horoscopban állítva össze a csillagzatoknak fényes élet-

* Corvin János koponyájának alkata felől Török Aurél vizsgálatainak köszönhetünk közelebbi adatokat. Egyebekben, a herceg kinézéséről, alakjáról, BONFINI idézzük majdnem szóról-szóra: *Rerum Ungaricarum decades* IV., (Pozsony, 1744.) 497. l.; ő tudósításait Mátyás halála után, II. Ulászló, a szerencsés vetélytárs idejében bocsátotta közre, s így nincs okunk azokban hízalgést keresni.

pályával biztató válaszát. S talán ugyane napon nyújtotta át János herczegnek a tudós Marzio Galeotti Mátyás király jeles mondásairól írt könyvecskéjét, melynek előszava Jánost, mint az atyai trón leendő örökösét, buzdítja atyja példájának követésére.*

A birtokadományok tömege, a szépreményű gyermek ügyesen vezetett nyilvános szereplése, a humanisták dicséretei, s a miknek e kor kiváló jelenséget tulajdonított: a csillagászok kedvező jóslatai, mindmegannyi jól alkalmazott eszközök a talaj előkészítésében; egymásba illő részletei egy gondosan kieszelt tervnek, melynek finomsága magán viseli az atyai szív gyöngéd gondoskodásának s a tapasztalt diplomata óvatosságának kinyomatát.

Az első sikerek nem is maradtak el. A közvélemény növekvő rokonszenvvel látta a király oldala mellett a sziléziai nő gyermekét, kiből az atya koronájának fénye mellett egyéni tulajdonságai is feledtették a fogyatékos származást. Az udvari körök kellő óvatossággal ugyan, de annál sürűbben hirdetik János örökösödési jogát. S ha szavuk nem is talált azonnal visszhangra a nemzetnél, de tiltakozó hangot sem idézett elő, sem idebent, sem az ország határain túl, hol a német birodalom fejedelmei már 1481 nyarán foglalkoznak a lehetőséggel, hogy Corvin János örökli atyjának koronáit.**

Maga a király kezdetben gondosan kerüli a nyilatkozatot e kényes kérdésben. De nem sokáig rejtegeti szándékát; csak kedvező alkalomra vár, hogy azt nyíltan bevallja alattvalóinak. S ez alkalmat csakhamar meghozta uralkodásának egyik legfényesebb diadala, Bécs elfoglalása.

III. Frigyessel már 1480 óta folyt — kevés megszakí-

* A horoscopokról lásd a 19. lap 2. jegyzetét. Úgy ezekre, mint GALEOTTI munkájára később még visszatérünk.

** Albrecht brandenburgi őrgróf levele Erneszt és Albrecht szász herczegekhez, 1481 augusztus 26-án, már érinti e kérdést. MARCZALI HENRIK, Regesták a külföldi levéltárakból. Tört. Tár. 1878. 443. l.

tással — a háború, melyben Ausztria várai egymásután jutottak Mátyás birtokába. A kitartás, melyet a király e hadviselésben tanúsított, bizonyítja, hogy annak célja több volt, mint a Frigyesztől szenvedett régi sérelmek meg-boszulása. A politikai mottvumokban, mik e nagy vállalatra indították, kétségkívül jelentékeny része volt a trónöröklés kérdésének. A császár hatalmának megtörésére törekedve, Mátyás végleg le akart számolni a Habsburgok magyar trónigényeivel. 1484 őszén személyesen indulva a hadjárat vezetésére, magával vitte kis fiát is, a kiért első sorban viselte e háborút. Hunyadi János unokájának itt nyílt először alkalma megismerkedni a katonai élettel. Bécs ostroma alatt többnyire atyja táborában tartózkodott, s mikor a polgárok megnyitották kapuikat a magyar sereg előtt, Mátyás őt küldé maga előtt a meghódolt városba.

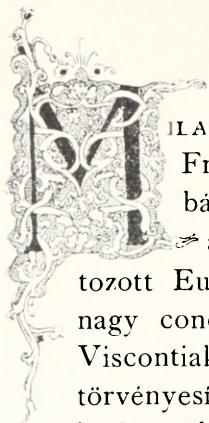
János herczeg május 28-án délelőtt lépte át Bécs küszöbét; elment a Szent-István-templomba, megnézte a nevezetességeket s megfürdött. Egész napi időzés után csak este tért vissza a táborba. Két nappal később tartotta Mátyás diadalmas bevonulását, s midőn a királyné megérkezését követő napon, június 6-án, a királyi pár a város főtemplomában a lakosság hódolatát fogadta, Bécs polgárai a királyon kívül fiának kezébe is letették a hűség-
esküt.*

Ez volt a trónjelöltség első határozott bevallása; itt szerepelt Corvin János először, mint atyjának kiszemelt utóda. S e nyílt föllépés összefüggésben állott Mátyás egy másik tervével, melyben egyik legerősebb kártyáját játszsza ki: fejedelmi menyasszonyt keresve serdülő fia részére, külföldi uralkodóház ivadékát, a ki családi nevének fényével oszlassa el a herczeg születésének árnyfoltját, s kinek

* TICHTEL JÁNOS naplója. *Fontes Rerum Austriacarum*, I/1. k. 34. l.

születendő gyermekeiben a nemzet helyrehozva lássa a legitimitás elvén ütött csorbát.

IV.

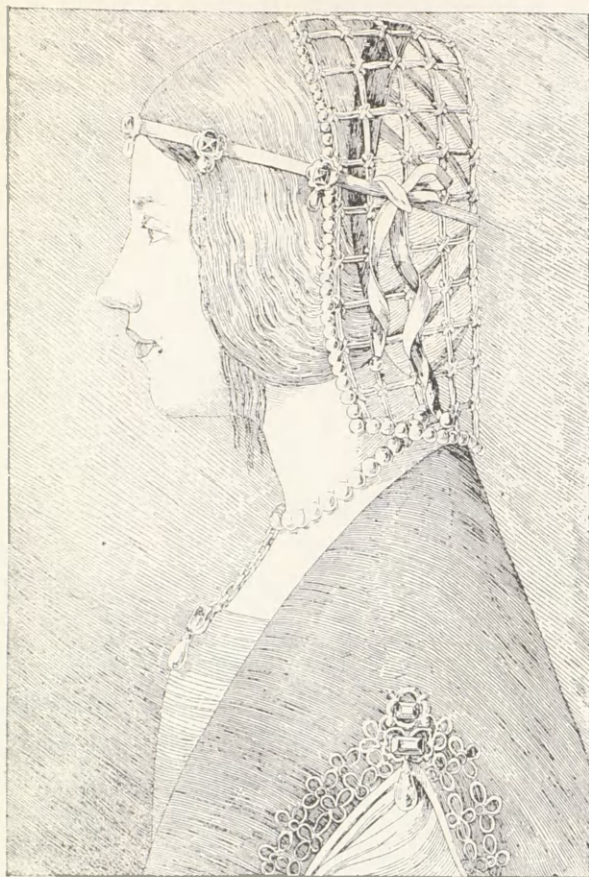
MILANO hercegi trónján a kiskorú Gian-Galeazzo ült, Francesco Sforza unokája, kinek nevében nagybátyja, Lodovico, Bari hercege, a «Moro» vitte a hercegség kormányát. A Sforza-ház nem tartozott Európa régi uralkodó családjai közé; Francesco, a nagy condottiere, a köznép sorából küzdte föl magát a Viscontiak trónjára; de az utolsó Visconti-leány keze törvényesítette foglalását, s uralkodói képességei megszilárdították házának uralmát a hercegi trónon. A Sforzák Olaszország leghatalmasabb dynastiái közé tartoztak Mátyás idejében, s Blanka Mária hercegnő, az uralkodó herceg nővére, Európa leggazdagabb örökösőjének volt elismerve.

12. GIAN-GALEAZZO MILANOI HERCEG ÉRME.

Mátyást régi barátságos viszony fűzte e családhoz, melynek őst már Hunyadi János barátai közé számította. Katalin királyné halála után Francesco Sforzánál keresett menyasszonyt, s nem a hercegen, hanem magának Mátyásnak megváltozott tervein múlt, hogy nem vette nőül leányát, Ippolitát, a ki később Alfonz calabriai hercegnek lőn nejévé. Beatrix útján, a nápolyi királyi ház által, sógorságba is jött a Sforzákkal; bárha apósának az a terve, hogy egyik fiának szerezze meg a milanoi hercegséget, nem lehetett alkalmas a kölcsönös rokoni viszony megszilárdítására. A terv azonban épen Mátyás ellenzésén bukott meg, s a három udvart 1481 óta politikai érdekközösség fűzte egymáshoz, midőn Lodovico Nápolylyal és a firenzei köztársasággal Velence

ellen szövetkezve, Mátyás segítségével remélte megtörhetni a signoria hatalmát. S habár a szövetség később fölbomlott, Mátyás nem szünt meg tovább ápolni a barátságot a gazdag és hatalmas hercegi családdal s ide irányult

13. BLANKA MÁRIA HERCEGNŐ ARCZÉPE.

első figyelme, midőn 12 éves fia számára menyasszonyról kellett gondoskodnia.

Blanka Mária hercegnő, ki nagyanyjának, Visconti Blankának nevét viselte, 1472 ápril 15-én született, tehát 13 nap híján egy évvel volt idősebb Corvin Jánosnál.

Atyja Galeazzo Mária herceg volt, a kit kegyetlenségeért 1476 karácsony másodnapján az oltár előtt gyilkoltak meg. Blanka még nem volt öt éves, midőn e borzasztó esemény történt; neveltetése anyjára, savoyai Bona hercegnőre maradt. Ez kora ifjúságában unokaöccsének, IV. Filibert savoyai hercegnek jegyezte el, de a vőlegény 1482 ápril 22-én, 17 éves korában elhunyt.¹ Meg sem gyászolta, mert jóformán föl sem érte észszel a haláleset jelentőségét, midőn a bajor udvarból érkezett házassági ajánlat,² s ezzel majdnem egyidejűleg jött a hír, hogy a hatalmas magyar király egyetlen fia számára óhajtja megszerezni a fiatal hercegnő kezét.

14. BONA MILANOI HERCEGNÉ
ÉRME.

A terv 1484 végén merült fel, bizonyára Mátyás olasz diplomatainak közvetítésével, mert ezeknek állott első sorban érdekében, hogy más országok mellőzésével, olasz fejedelmi házból ajánljanak menyasszonyt a reménybeli magyar trónutódnak. Francesco Fontana, e diplomata legjelesebbje, a mondott év telén Nápolyban járva diplomáciai küldetésben, első indította meg a puhatolózást a milanoi udvar ott időző bizalmas emberénél, Giudantonio Arcimboldonál. Biztató választ nyerve, komoly tárgyalásokat kezdett, s midőn visszatért a budai udvarhoz, magával vitte a kecsegtető kilátást, hogy a királyfi Európa leggazdagabb fejedelmi hölgyével léphet házasságra.³

A mily örömmel fogadta azonban Mátyás e frigy lehe-

¹ Les genealogies historiques des rois, empereur etc. (GIFFART, Páris, 1736.) II. köt.

² Ezt a ferrarai herceg milanoi ügyvivője, Giacomo Trotti írja alább idézendő jelentésében, 1485 márczius 26.

³ A milanoi herceg maga beszéli ezt el 1485 ápril 13-án a Mátyáshoz küldött követe számára adott utasításban. Dipl. Eml. III. k. 39. l.

tőségét, ép oly makacs ellenségre talált az Beatrix királyné személyében. Évek folyamán mindinkább növekedett a távolság, mely a királynét János herczegtől elválasztotta; s az anyai örömek hiánya a helyett, hogy csökkentette volna idegenkedését, valóságos gyűlöletté fejleszté azt szívében. Már abban a tervben, hogy a gyermeket papnak neveljék, nem alaptalanul keresi Beatrix befolyását az újabb történetírói felfogás.* S hogy ez a terv el lőn ejtve, féltékenységgel, irigységgel töltheté el szívét Mátyásnak az a szándéka, hogy törvénytelen gyermekét teszi trónja örökösévé. Titkos és nyílt eszközökkel következetesen iparkodott útját állani János emelkedésének. Férjére gyakorolt rendkívüli befolyását nem merte ugyan nyíltan latba vetni a gyermek ellen, de annál inkább igyekezett azt felhasználni, hogy annak barátait Mátyás közeléből eltávolítsa. Így esett cselszövényeinek áldozatul még 1484 nyarán a kancellár, Várad Páter kalocsai érsek, a kibén János herczeg érdekeinek leghatalmasabb támaszát vesztette el.**

A ki a bukott kancellár helyére lépett, Proszniczi Filipecz János várad püspök, és a királyi udvar második befolyásos főpapja, az emelkedőben levő Bakócz Tamás királyi titkár, engedelmes eszközei voltak ugyan a király akaratának; de a dicsvágyó Bakócz a királynétől várta további előmenetelét, míg a morva származású várad püspök lelkében talán már titkos gyökeret vert a vágy, hogy Mátyás halála után a magyar és cseh koronákat egy király fejen hozza egymással állandó kapocsba.

Beatrix nem állhatta útját a király törekvésének, hogy fejedelmi házassággal erősítse meg fia helyzetét, de azzal remélte e fegyvert megfoszthatni életől, ha saját családjá-

* FRANKÓI, Mátyás király. 345. l.

** A pápai követ írja ezt 1483 december 24-én kelt jelentésében. V. ö. FRANKÓI, i. m. 348. l. és Várad Páter élete, Századok, 1884. 502. s. köv. l.

ból szerez menyasszonyt a herceg számára. Testvérének, Aragoniai Frigyes hercegnek francia királyleánytól született, Francziországbán élő leányát hozta javaslatba. Ajánlatát a gazdag hozomány kilátásán kívül Mátyás egyik kedvencz tervének bevonásával öltöztette kívánatos színbe. A király már több év óta fáradozott azon, hogy a török szultán székevény testvérét, a szerencsétlen Dsem herceget a rhodusi lovagok hatalmából kiszabadítsa s udvarába hozza. Beatrix azzal biztatta, hogy a menyasszony anyai összeköttetései révén nem lesz nehéz XI. Lajost, a francia királyt, a török herceg kiadására bírnia. Mátyás azonban felismerte a neje tervében rejlő czélzatot, s visszatartá azt. De annyira tartott Beatrix cselszövényeitől, hogy kénytelen volt tudta nélkül, a legnagyobb titokban kezdeni meg a milánói udvarral a komoly tárgyalásokat.*

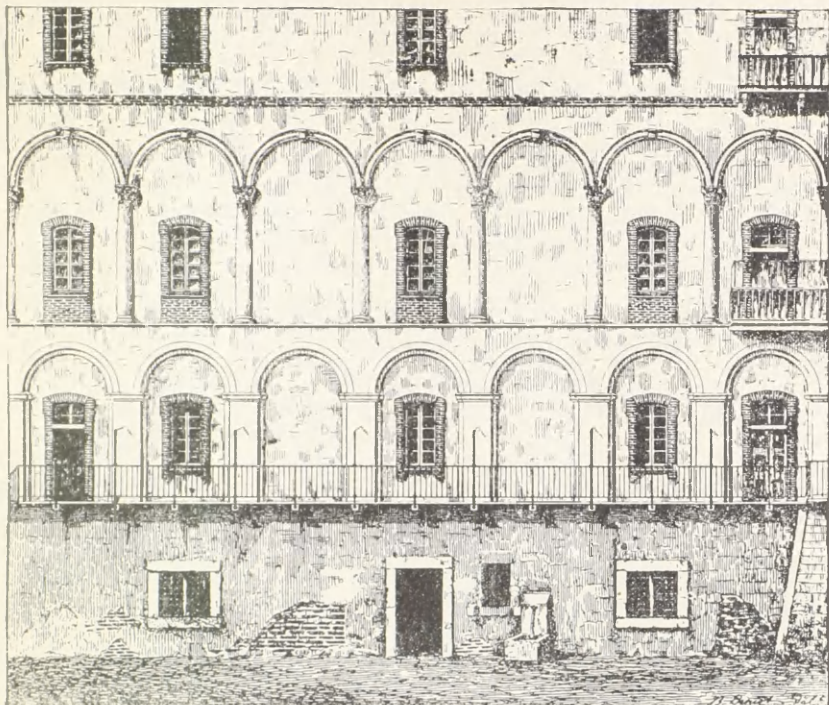
15. LODOVICO HERCEG
ÉRME.

Fontana 1485 február havában mint kegyvesztett és száműzött hagyta el a magyar udvart, Milanoban keresve menedéket Mátyás haragja ellen. De a száműzetés csak diplomatiái fogás volt, melylyel Beatrixet akarták félrevezetni; s az olasz magával vitte a király titkos megbízását, hogy magával a Sforza-ház fejével, Lodovico herceggel, tegye magát a házasság ügyében érintkezésbe. Küldetésének kiváló politikai jelentőséget kölcsönzött az a körülmény, hogy először adott Mátyásnak alkalmat, határozottan nyilatkozni a trónöröklés kérdésében. A király tisztában volt a felől, hogy a fejedelmi ara kezét csak úgy szerezheti meg fiának, ha előbb koronát biztosít számára. Fontának adott utasításában felhatalmazta az olasz diplomatát, hogy fiának János hercegnek, mint a magyar trón örö-

* Trotti jelentései, 1485 márczius 20 és szeptember 7.

kösének követe és kérő násznagya gyanánt lépjen fel Lodovico herczegnél.*

A vigevanói kastélyban folyt tárgyalások gyorsan vezettek kedvező eredményre. Lodovico herczeg kiváló előnyöket ismert fel a Mátyással kötendő rokonságban. De első sorban a kérő jövőjéről akart teljes bizonyosságot sze-

16. A VIGEVANOI HERCEGI KASTÉLY.

rezni. Nem elégedve meg Fontanának ez irányban tett határozott nyilatkozatával, fölvetette a kérdést: mi történik a királyfival, ha Beatrix anyává lesz, vagy ha a király — neje halála esetére — újabb házasságra lép és törvényes utódoknak ad életet?

Fontanának teljes módjában volt eloszlatni Sforza aggá-

* Diplom. emlékek Mátyás király korából, III. k. 39. l. BONFINI, i. m. 500. l.

lyait. Megnyugtathatta a felől, hogy a király, ha özvegy-ségre jutna is, semmi esetre sem fog újból megházasodni; ezt nem tenné már csak fia érdekében sem, kit — úgy-mond — úgy szeret, «hogy a saját szemeit oda adná érte». Ép ily kevés ok van arra gondolni, hogy Beatrixnak kilencz évi magtalanság után gyermekei születhetnek; de ha ez megtörténik, Mátyás a Csehországból bírt tartományokkal és a cseh királyi czimmel, a boszniai királysággal s Ausztriával fogja kárpótolni János herceget.¹

Még folytak a tárgyalások Fontanával, midőn Lodovico herczeg a treviglio-i Maffeo di Nasot, meghitt emberét küldte Magyarországba, hogy Mátyás ajkairól ismételtesse követének ígéreteit. Maffeo 1485 ápril 23-án vette át utasításait s hatvan rőf aranybrokát szövetet vitt magával ajándékba a királynak, Lodovico ígéretével együtt, hogy a Milanoban tartózkodó Lionardo da Vinci által fog számára egy Madonna-képet festetni.² A követség azonban már jóformán csak udvariassági tény jelentőségével bírt; kevéssel Naso távozása után, május elején, az eljegyzést Milanoban bevégzett ténynek tekintették. A milanoi udvarnál időző külföldi követek július 31-én kaptak hivatalos értesítést az örvendetes esemény felől. Ascanio Sforza bibornok, a menyasszony nagybátyja, bejelentette azt II. Pál pápának is, és a szent atya a milanoi hercegi családra nézve különös örvendetes tény gyanánt üdvözölte a házasságot, a bibornok útján fejezve ki a Sforza-háznál szerencsekívánatait.³

¹ U. ott. 40—41. ll. és Giacomo Trotti jelentései, 1485 márczius 20. 26. 30 és ápril 3.

² Dipl. Emlékek, i. h.

³ Trotti jelentései, 1485 május 7. és július 31. Ascanio bibornok levele 1485 augusztus 20., a Dipl. Emlékekben, III. k. 46. l.

V.

HÁZASSÁGI szerződés megkötése és az esküvő megtartása céljából már 1486 tavaszán várták Mátyás követeit Milanoba. De a király tevékenységét, figyelmét egyéb fontos külpolitikai események vették igénybe. Bécs elfoglalása s az egész ausztriai hadjárat egy nagyszabású tervnek képezte láncszemét, melynek végcéljakép nem kisebb törekvés, mint a császári korona megszerzése lebegett szemei előtt. Reményeit váratlanul tette semmivé a tudósítás, hogy a Frankfurtban összegyűlt választó fejedelmek Miksa főherczeget, III. Frigyes fiát választották római királylyá. Kancellárja, Filipecz püspök, épen útban volt Milano felé, midőn a február 16-án végbe ment választás híre Budára érkezett. Mátyás kénytelen volt vissza hívni a főpapot, kinek segítségét a választás megsemmisítésére irányuló kísérleteiben nem nélkülözheté. A késedelem kimentésére június 10-én Antal udvari káplánt küldé Sforzához, s október 23-án útnak indított levelében megújítja ígéretét, hogy nem fog soká késni az esküvő megtartásával.*

Halogatásának azonban más, nem kevésbbé fontos oka is volt. Beatrix királyné magatartása Mátyást hitvesével és a menyasszony családjával szemközt egyaránt kínos helyzetbe hozta. A házassági terv, a Sforza-házzal létrejött megállapodás nem sokáig maradhatott titokban Beatrix előtt. Lodovico herczeg még a tárgyalások folyama alatt közölte azt a velencei köztársaság milanói követével, ki által az egész diplomatiiai kar tudomást szerezh-

* Trotti jelentései, 1486 ápril 10 és július 5. Dipl. Emlékek, III. k. 109. l.

tett a dolog felől.¹ A királyné azonfelül részletes tudósításokat kaphatott az ügy menetéről sógorától, a ferrarai hercegtől, kit szemes ügyvivője, Giacomo Trotti, pontosan értesített a milanoi udvar minden jelentékenyebb eseménye felől.² Mikor pedig a milanoi követ Bécs ostroma alatt Mátyás udvarába megérkezett, nyilvánvaló lett az eredmény, melyet addig oly feltékenyen titkoltak Beatrix előtt.

17. GIACOMO TROTTI ÉRME.

A következők megmutatták, hogy a titoktartás nem volt felesleges Mátyás részéről. A cselszövő nápoli nő nem nagyon válogatott eszközeiben, s igen jól értette a módját, hogy Milanoban kedvezőtlen híreket terjesszen el a vőlegény trónöröklési kilátásai felől.³ Mátyás belátta,

¹ Ennek 1485 márczius 20-án kelt jelentése, Dipl. Emlékek, III. k. 39. l.

² E sokszor idézett jelentések a modenai állami levéltárban őriztetnek. Kivonataikat FRANKÓI VILMOS lekötélő szívessége bocsátotta e sorok írójának rendelkezésére.

³ Trotti jelentése 1486 ápril 13.

hogy nem teheti ki leendő menyét a családi viszályok kellemetlenségeinek; s másrészt éppen a trónutódlás felől terjesztett hírekkel szemben szükségesnek tartotta tényleges eredményekkel oszlatni el a milanoi udvar keletkező bizalmatlanságát. Kedvezőbb időre halasztotta az esküvőt, s a viszonyok által szabott haladékot fia emelkedésének előkészítésére igyekezett felhasználni.

Még mielőtt a trónöröklés kérdése komoly szóba jöhetett volna, Sziléziát, gyermeke anyjának hazáját látta legalkalmasabbnak arra, hogy benne a törvénytelen fiú számára származásának megfelelő, független helyzetet biztosító fejedelemségről gondoskodjék. S mikor a királyné magtalansága a királyi trónt helyezte a fiúnak kilátásba, a trónhoz vezető út legbiztosabb irányát ugyancsak e tartomány apró hercegségeiben ismerte fel.

Az országrész feldarabolt állapota s hercegeinek egymással folytatott folytonos versengése úgy szólván kész tervet tártak Mátyás elé. Szilézia, mely a xiv. század közepétől kezdve a cseh koronához tartozott s ennek sorsát osztá, területének jelentékeny részében hűbéres fejedelmeket uralt, s csak részben képezte a cseh király közvetlen birtokát. Mikor Mátyás 1469-ben Csehország királyává választatott s Boroszlóban a sziléziai rendek hódolatát fogadta, még számos ily kis fejedelemmel volt kénytelen megosztani a területi fenségjogokat. De a régi hercegi családok, a Piastok ivadékai, egymás után közeledtek a kihalás felé s Mátyás sietett felhasználni az alkalmat, hogy örökségüket lehetőleg a maga részére biztosítsa. Így szerezte meg az 1471-ben elhunyt Fekete-Konrád ölsi herceg hagyatékából a koseli és beutheni hercegségeket s az örökösödési jogot az utolsó ölsi Piastnak, Fehér-Konrádnak tartományaira. Az utolsó glogauai hercegnek, az 1476-ban meghalt XI. Henriknek glogauai, freistadti, herrnstadti és trübeni birtokaira fegyverrel támogatva János

sagani herczeg igényeit, pártfogását 1481-ben örökségi szerződéssel fizettette meg, mely őt a sagani herczeg összes tartományainak örökösévé tette. Majd Jägerndorfot és Loslaut szerezte meg, s 1485 május havában, Bécs falai alatt kötötte meg Viktorin herczeggel, Podiebrád György fiával, a szerződést a troppai herczegség felől, melyért Viktorin a hűtlen zagorjei grófok elkobzott szlavóniai uradalmait kapta kárpótlásul. Mindezek a foglalatások lassanként készítették elő az összes sziléziai tartományok egyesítését, s egy-egy újabb lépéssel vitték előre Mátyásnak fiával szándékolt terveit. S most, midőn a házasság eszméje a közel megvalósulás állapotába jutott, a király Corvin Jánost már hat kisebb sziléziai herczegség ura és kettőnek várományos örököse gyanánt szerepeltethette a milanoi udvar előtt.*

1486 őszén János herczeg elkísérte Mátyást és Beatrixet Iglauba s jelen volt a tizenkét napig tartó ünnepélyeken, melyek alkalmat adtak Ulászló cseh királynak, hogy a magyar korona hatalmával és fényével megismerkedjék. Onnan Mátyással együtt Recz alá vonúlt, melynek ostromát maga a király vezette, s december 20-án a királyi párral Bécsbe ment a karácsonyi ünnepek megülnésére.

Az 1487-ik év elejét a királyi család a Habsburgok császári városában töltötte. Mátyás Bécsujhely ostromára készült, mielőtt azonban táborba szállott volna, idején valónak látta véglegesen intézkedni a házasság megkötése iránt. Kancellárját, a váradi püspököt, szemelte ki, hogy a házassági szerződést maga és fia teljes vagyoni szavatossága mellett megkösse s az esküvő szertartásánál Corvin János herczeget mint teljhatalmú megbízottja képviselje.**

Filipecz január közepén ura hatalmához méltó fényes

* GRÜNHAGEN, Geschichte Schlesiens, I. k. 344. s köv. II.

** Mátyás és Corvin János megbízólevelei (ez utóbbi Corvin legelső ismert kiadványa) 1487 január 13-áról keltezve a Dipl. Emlékekben, III. k. 248—249. II.

kisérettel indult útjára. Háromszáz lovas vitézt s ugyanannyi nemes ifjút vitt magával; amazok a király fegyveres erejéről tettek tanúságot, ezek, bibor öltözetben, hosszú fűrtökkel, kortársuk, az ifjú vőlegény részéről voltak hivatva a követség fényének emelésére. Utjukat azonban majdnem megzavarta egy sajnálatos esemény, melynek előidézője maga a királyné volt. Hasztalan levén minden eddigi kísérlet az eljegyzés megghiúsítására, Beatrix a döntő pillanatban olyan eszközhöz nyúlt, mely neméhez és koronájához egyaránt méltatlan volt. Hogy időt nyerjen férjét szándéka megmésztására bírhatni, titkára Sanzio d'Aversa által hamisított királyi levelet küldött a követség után; a levél rögtöni visszatérést parancsolt a püspöknek. Ámde a csel nem sikerült; a királyné lovas hírnökét Mátyás emberei várták az úton s elvették tőle a hamis rendeletet, mialatt a követség gyanútlanul folytatta útját az adriai tengerpart felé.*

*Ad mandata R^{hs} M^{ts}.
f. Sanctus P*

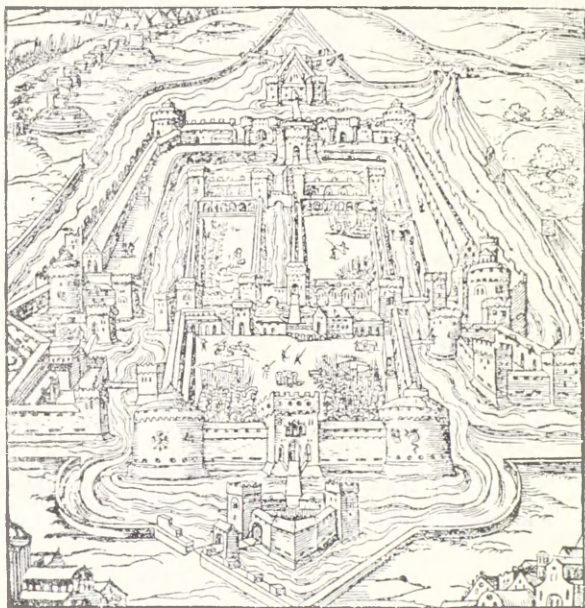
18. SANZIO D'AVERSA ALÁÍRÁSA.

A kancellár ápril 11-én érkezett meg Milanoba, hol Lodovico herczeg megbizottai kellő figyelemmel fogadták és kíséretével együtt a Corte vecchiában szállásolták el. Két hetet töltött itt, s ez idő alatt fényes ünnepélyek váltak fel a komoly tanácskozásokat. De a követségnek a házasság létrehozása mellett egyéb fontos politikai célja is volt; a püspöknek Franciaországba kellett menni, hogy Dsem kiszolgáltatása ügyében a királyt engedelkenységre bírja. Ápril 27-én tehát tovább folytatta útját, meg-egyezővén előzőleg a herczegi családdal az iránt, hogy az esküvőt visszatérte után azonnal meg fogják tartani. A meg-állapodás hírét a milanoi herczeg Maffeo di Naso által tudatta Mátyás királylyal, kit Fontana is elkísért második

* Ez esetet Maffeo beszéli el, 1489 augusztus 15-én kelt levelében. Dipl. Emlékek, IV. k. 251. l., hol a levél kelte hibásan van 1490-re téve.

magyarországi útjára. Mátyás a bécsujhelyi táborban fogadta a követséget, s Maffeo a király által ajándékokkal halmozva el, meggyőződést szerezhetett a magyar király fegyvereinek hatalmáról és kincseinek bőségéről.*

Dsem ügye a kancellárt késő őszig Franciaországban tartotta. November elején vett búcsút a francia udvartól, a nélkül, hogy küldetését eredmény kísérte volna. Milano-

19. A MILANOI HERCZEGI PALOTA.

ban már ekkor nagyban folytak az előkészületek az esküvőre; Lodovico herceg körlevelekben hívta meg a Sforza ház összes tagjait, a főpapságot s a hercegség legelőkelőbb főurait, s a Pallaviciniak, a San-Vitale, Lando, Scotto, Anguisola, Beccaria grófok, a Somagliak s a többi főnemesek már november 9-én megkapták a felszólítást, hogy jelenlétükkel emeljék a nevezetes családi ünnep fényét.**

* BONFINI, i. m. és Trotti jelentései 1484 márcz. 26, 28, ápril 11 és 24.

** Dipl. Eml. III. k. 355. l.

A hozomány felől a tárgyalások Fontana és a hercegek megbízottjai közt már előbb be lettek fejezve.* A menyasszony hozománya 100,000 arany forintnyi készpénzben, 40,000 aranyat érő ékszerekben és 10,000 arany értékű ruhákban és ezüst asztali készletben állapítottatott meg, a mit Gian-Galeazzo herceg a menyasszonynyal együtt tartozik a vőlegény kezébe szolgáltatni. Mátyás és Corvin János ez összeget 50,000 arany forintnyi jegyadománynyal fogják kiegészíteni. A hozomány biztosítására a milanoi herceg összes vagyonát felajánlotta, míg a vőlegény részéről mind azok a herczegségek és uradalmak szolgáltak biztosíték gyanánt, melyeket atyjától már eddig kapott és ezután fog kapni, úgymint az ausztriai herczegség, a hunyadi grófság, a munkácsi, debreczeni, gyulai, maróthi, siklósi uradalmak, Gara vára Csereviczczel és Futakkal, Bajmócz vára, az egész Árva, Liptó és Turócz vármegyék, Szklabina, Árva és Likava várakkal, és Sziléziában az ölsi és sagani herczegségeknek reája szállandó örökségén kívül a már tényleg tulajdonát képező troppau, leobschützi, losloui, tosti, beutheni és ratibori herczegségek, miknek összes évi jövedelme a terményeken kívül 200,000 arany forintra lett becsülve.**

20. ASCANIO SFORZA BÍBORNOK
ÉRME.

A váradi püspök november derekán érkezett vissza Milanóba s november 25-én, vasárnap ment végbe a milanoi hercegi palotában, a *Porta Giova*-ban, a fejedelmi házasságok szokásos szertartása, a meghatalmazott útján való házasságkötés. Az egyházat a szertartásnál maga a meny-

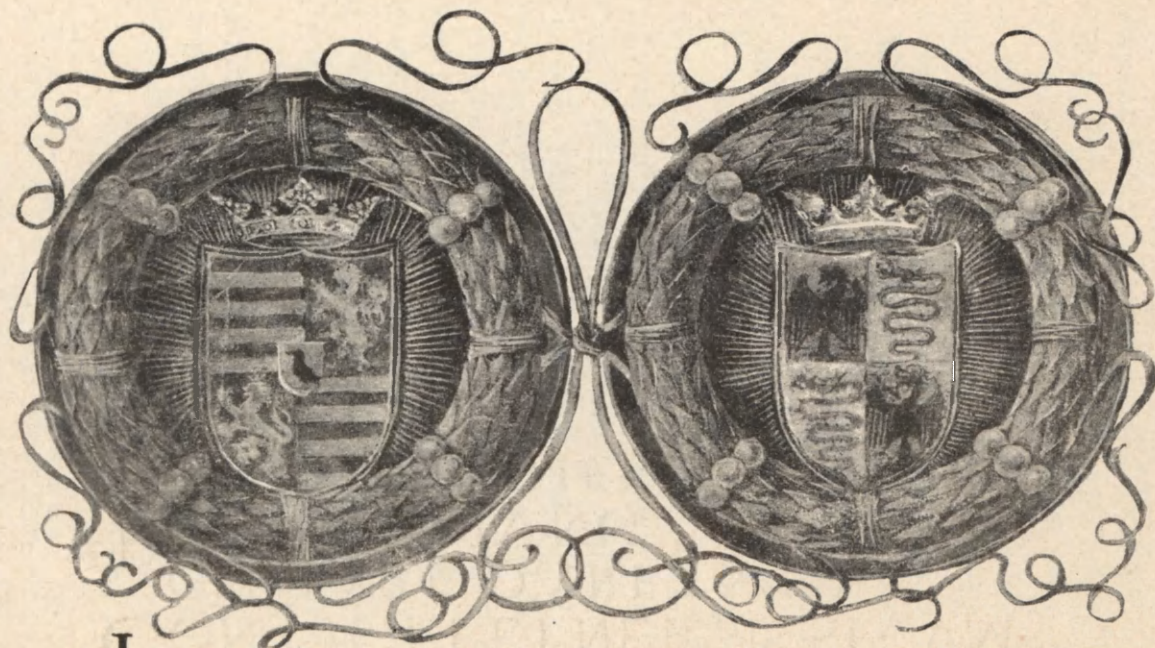
* Trotti jelentései: 1487 aug. 28, 30, nov. 3, 20 és 22.

** Mindezeket az alább idézendő házassági szerződés sorolja fel.

asszony nagybátyja, Ascanio bíbornok képviselte. Lodovico herczeg nagy betegségből lábadozva, csak az ünnepély elején vehetett részt. Ő vezette fényes kíséretével a menyasszonyt a *Sala dei Scaglioni*-nak nevezett díszteremben felállított menyezetes emelvényhez, melyen Bona herczegné, Gian-Galeazzo herczeg s a Sforza ház többi tagjai foglaltak helyet. Fontana s a nápolyi és ferrarai követek a tanácsosokkal, udvarnokokkal és a milanoi nemesség legelőkelőbb tagjaival az emelvény körül csoportosultak. S e fényes gyülekezet előtt fogadta a váradi püspök a 16 éves Blanka Mária herczegnőt törvényes hitvesül Corvin János lipthói és troppai herczeg, Hunyad grófja részére.

Az egyházi szertartást megelőzőleg Gian-Francesco Marliani herczegi tanácsos ünnepi beszédet tartott, mely a házasság jelentőségének fejtegetését a humanisták szokott modorában kapcsolta össze Magyarország s a jegyesek családjainak dicsőítésével. Ezután a menyasszony Marliani kérdésére kijelentette, hogy Corvin Jánost önként elfogadja törvényes jegyeseül és férjeül s vele *per verba de presenti* házasságra lép. Hasonló nyilatkozatot tett a vőlegény nevében Filipecz János, mire a gyűrűk kicseréltek, s a házasság alakszerűleg megkötött. A szertartást a herczegi palota egy másik termében a házassági szerződés felolvasása követte, mely a megállapított feltételeket mindkét szerződő fél teljes vagyoni szavatosságával foglalta írásba, s Gian-Galeazzo herczeg a szent-írásra, a váradi püspök pedig mellére tett kézzel esküdtek meg, hogy az abban foglaltakat meg fogják tartani.*

* Trotti jelentése 1487 nov. 26. A szertartás lefolyásáról Giovanni Antonio Girardi közjegyző hivatalos jegyzőkönyvet vett fel, melynek tanúul Ascanio bíbornok, a magyar, nápolyi és ferrarai követek, Antonio Trotti tanácsos és Bartolomeo Chalco udv. titkár szerepeltek. A házassági feltételek pedig külön szerződési okiratba foglaltattak; ennek tanúi Ascanio bíbornok, Fontana, Giovanni Borromeo

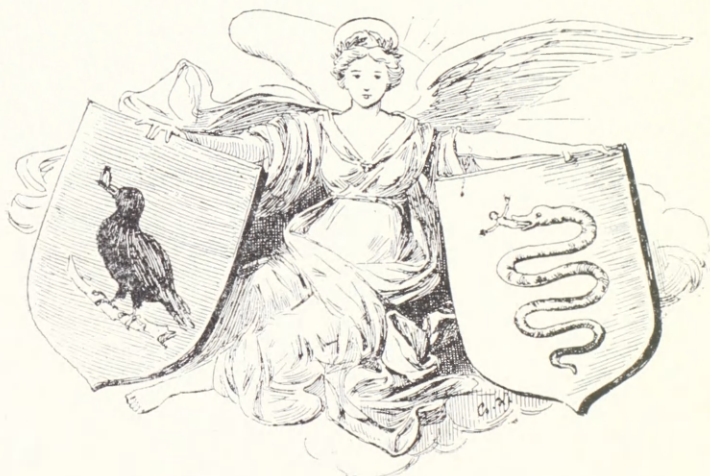
I VNCTAVNOHAEC FVLGENT
PRAECLARAINSIGNIA NEXV:
QVAETOTVM VICERE ORBEM
QVAE VINCERE NVLLI
CONTIGIT:ETNE IPSIS SECVM
CERTARE DARETVR:
PERPETVAIVNGI VOLVERVNT
FATA CATHENA:

IOANNIS FRANCISCI MARLIANI
 MEDIOLANENSIS MAGNIFICI
 ANTONII FILII IVRE CONSVLTI
 DVCALIS QZ SENATORIS:
 EPITHALAMIVM HABITVMI:
 IN NVPTIIS ILLVSTRISSIMAE
 VIRGINIS BLANCAE MARIAE
 SPHORTIAE VICECOMITIS:
 ET ILLVSTRISIMIDVCIS IOAN
 NIS CORVINI FILII FELICISSIMI
 ET INVICTISSIMI MATHIAE
 PANNONIAE REGIS SEPTIMO
 KALENDAS DECEMBRES
 MCCCCLXXVII

A diplomatia szétvitte a jelentést az európai udvarokba a megkötött házasság felől, s rövid idő alatt minden oldalról érkeztek Mátyáshoz és a milánói herceghez a szerencsekívánatok.* Az esküvőnél tartott üdvözlő beszédet pedig szerzője, Marliani, az örvendetes esemény maradandó emlékeül Mátyás király budai könyvtára számára fényes kiállítású codexben örökítve meg, címlapján a Hunyadiak és Sforzák egyesített címere alatt a két család örökös szövetsége gyanánt dicsőítette a Corvin János és Blanka között létrejött házasságot.

gróf, három Pallavicini őrgróf, Marliani és Chalco voltak. Dipl. Emlékek, III. k. 356—365. ll.

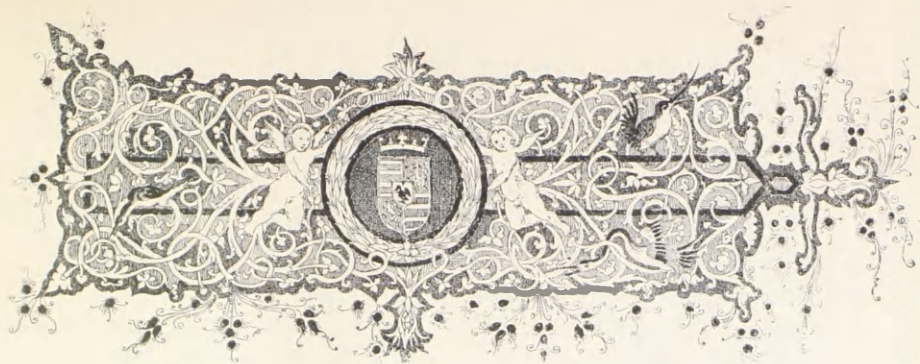
* A ferrarai herceg december 19-én gratulál a Sforzáknak. (Modenai levéltár.) Velence üdvözlő irata említve van a Dipl. Emlékekben, IV. k. 33. l.

22. A HUNYADI- ES SFORZA-HAZAK CZIMEPEI.

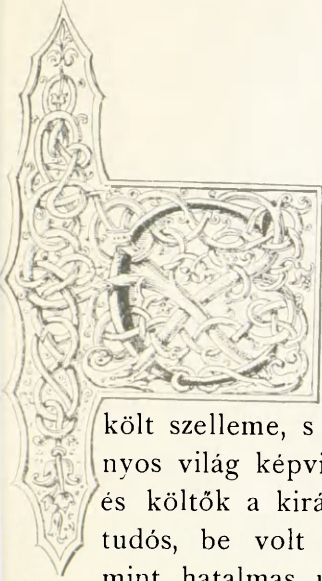
MÁSODIK KÖNYV.

A KIRÁLYI HERCZEG.

23. MÁTYÁS CZÍMERE AZ EGYETEMI KÖNYVTÁR CORVIN-CODEXÉBŐL.

I.

ORVIN JÁNOS épen befejezte tanulmányait, midőn vőlegénye lett a milanoi herczeg-kisasszonynak. A kiváló gondot, mely e kor fedelmi sarjainak neveltetését jellemzi, megkészserezte nála atyjának fennkölt szelleme, s a kiváltságos helyzet, melyet a tudományos világ képviselői, a hazai és külföldi humanisták, írók és költők a királyi udvarban elfoglaltak. Mátyás, maga is tudós, be volt avatva a pædagogia minden titkaiba, s mint hatalmas uralkodónak, kezében volt minden eszköz, hogy a legjobb, legtökéletesebb nevelést adja fiának.

A fensőbb társadalom ifjainak iskolázását a xv. században majdnem teljesen világi tudósok ragadják magukhoz, a renaissance tudományos köztársaságának ama sajátos alakjai, kiket humanistáknak nevez a történelem. A nyilvános élet ez új eleme, e százalakú csapat — mint egy német tudós mondja — mely naponként s helyenként változtatja ábrázatát, előzőnlötte a fedelmi udvarokat és a főurak palotáit, hatalmába kerítette az egyetemeket, magániskolákat állított fel, s a nélkül, hogy az egyházzal nyílt ellentétbe jött volna, előharczosává lőn a korszellem nagy átalakulá-

sának. A vándorló tudósok az újkor küszöbén széthordták az emberek közé a klasszikus múlt ismereteit s annak szellemét tették a műveltség alapjává. Latin és görög remekírókat olvastattak az ifjúsággal, bő magyarázataikkal hidalva át a múlt és jelen közt tátongó mélységet. Az emlékező tehetséget görög és római remekírók verseinek betanításával fejleszték, matematikával és bölcséleti tétel-
lekkel élesítették az elmét s tantárgyaik sorában helyet juttattak a kor színvonalán álló természettudományi és csillagászati ismereteknek is. S a mi e sokoldalú, világias

24. TADDEO UGOLETTI ÉRME.

nevelést kiegészítette, a katonai disciplinákban s a test erejének fejlesztésében szintén maguk a nevelők adtak jó példát növendékeiknek.

Ugoletti, a Corvina könyvtárnoka, egyike volt e nevelők tipikus alakjainak; nem olyan híres, mint Bergerio, vagy a veronai Guarino s más kortársai, de annyiban jobb azoknál, mert a kik ismerték, azok tudománya mellett erkölceit is dicsérték, a mit nem mindenik társával szemben tehettek volna. Élte derekán, munkaerejének s becsvágyának teljében, egy nagy könyvtár tudományos eszközeivel rendelkezve, egész odaadással láthatott nagy feladatához. Munkájában kiváló szakférfiak, egy alább idézendő forrás szerint «magistri et doctores» — talán a budai főiskola mesterei — támogatták s fáradozását megköny-

nyitette a gyermeknek korán jelentkező éles elméje, élénk, tanulékony szelleme.

János herczeg az elemi ismeretek elsajátítása után kora gyermekségében lőn a klasszikus irodalom csarnokába bevezetve. Idejekorán megismerkedett nemcsak a római, hanem a görög auctorok műveivel is s ez utóbbiakat mestere tanúsága szerint oly folyékonyan olvasta, «mintha Athenében született volna». A klasszikus nyelveken s a magyaron kívül megtanult németül — anyjával másként talán nem is beszélhetett volna — és szlávul; s kétségkívül olaszul is, hiszen ez volt az uralkodó nyelv a magyar királyi udvarban. Sőt Mátyás bő nyelvismereteit tekintve, valószínűnek tarthatjuk, hogy a francia nyelvben sem maradt járatlan. Megpróbálkozott a latin verseléssel is, és kellőleg tájékozva lőn kora természettudományi ismereteiben, miknek tetőfokát az astrologia rejtelmiei képezték. Ugoletti vezette be a strategia elemeibe is, s hogy katonai kiképzése versenyt haladt tudományos neveltetésével, azt a későbbi Corvin János hadi tettei bizonyítják. A társas élet követelményeivel szemközt pedig legjobb iskolául kínálkozott számára a királyi udvar, melynek tagjai, az atyját környező országos főméltóságok, egyházi és világi főurak az atyai barát szerepét játszották Mátyás gyermeke irányában s gyermekeik közül a király különös gonddal válogatta ki fiának korához illő társaságát.*

E nevelés szelleme inkább kozmopolita volt, mint magyar. De nemzeti volt az alap, melyet a kis királyfi gyermeksege első éveiben nagyanyja, Hunyadi Jánosné gondjai alatt nyert, s hogy ez az alap épségben megmaradjon, arról gondoskodott a király erős hazaszeretete. Corvin életének későbbi folyása mutatja, hogy a királyfiból az idegen nevelés daczára szívben és lélekben, erényei-

* NALDO NALDI, De laudibus Augustæ Bibliothecæ. Irodalomtört. Eml. II. BONFINI, id. h.

ben és hibáiban ép oly hamisítatlan magyar ember lett, mintha a legmagyarabb köznemesi család légkörében töltötte volna egész ifjúságát.

Az udvari élet zajába, bár kellő mérséklettel, még gyermekéveiben bevezetve, iskola-évei befejeztével az ifjú herczeg valóságos központjává lőn a királyi udvarnak, vagy legalább is az udvar ama részének, mely nem állott Beatrix érdekeinek feltétlen szolgálatában. A fényes szertartásokon kívül helyet kapott atyja bírói széke mellett is, hogy a király ítéleteiből szívja magába az igazság szeretetét. Az udvari lakomákon nem egyszer helyettesítette az asztalfőn atyját, a királyt, a ki fáradság vagy más ok ürügye alatt visszavonúlt, ekként adva alkalmat fiának az önálló fellépésre, híveinek az ifjú élénk esze megismerésére. S János herczeg hamar beletalálta magát szerepébe. Az urak kezdték felnőtt ember számba venni, közbenjáróul használták fel nem egy esetben a királynál, s Mátyásnak volt reá gondja, hogy — a mint Bonfini írja — senki számára ne kérjen semmit hiába.*

A különös figyelemről, melyben minden oldalról részesült, főleg a humanistáknak irányában tanúsított érdeklődése tesz bizonytságot. Mátyás kedvencz tudósai legbiztosabb útnak ismerték fel uruk szívéhez, ha dicsérettel halmozzák el gyermekét, reményeinek, szeretetének tárgyát. Ők voltak az elsők, kik kiolvasták a király szívének legtitkosabb gondolatait és alakot adtak reményeinek; ők pendítették meg legelőször a trónöröklés eszméjét. S a budai királyi könyvtár fényes codexei között előkelő helyet foglaltak el azok az irodalmi termékek, melyek Corvin Jánosnak voltak ajánlva, vagy személyével, életének főbb eseményeivel, a reá váró jövőendővel foglalkoztak.

* I. m. 497. l.

1

ERŐVIN JÁNOS LEVÉLTÁRSZÁRI LÁSZLÓHOZ. BUDA, 1480. NOVEMBER 21.

1480. NOVEMBER 21.

Magnifico Lago de Epumay
Region Pinar del Rio de
St. Amico pluvio 1895

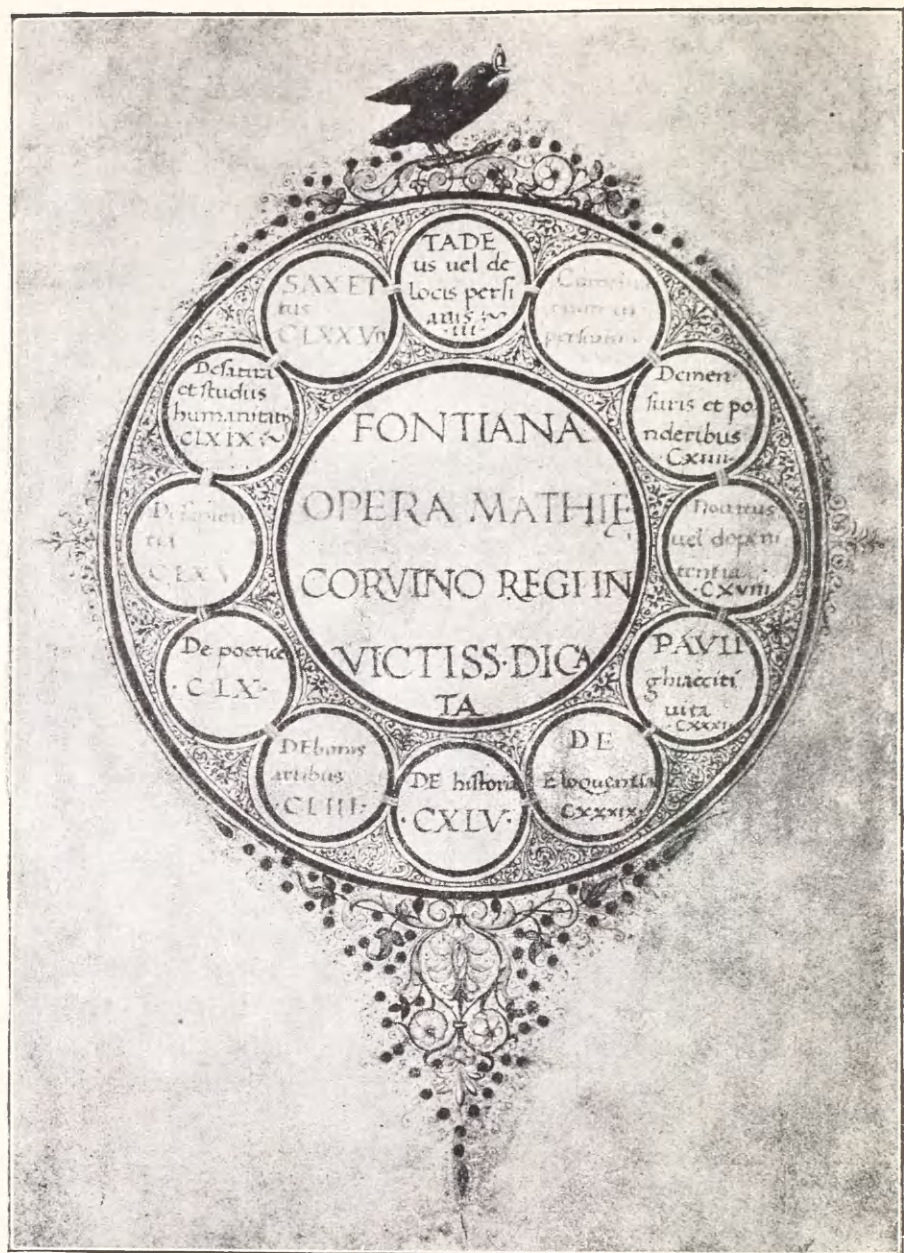
Időrendben és jelentőségre első helyen áll ezek között Galeotti híres munkája *Mátyás király jeles, bölcs és tréfiás mondásairól és tetteiről*, melyet, mint fentebb láttuk, 1485-ben egyenesen az ő számára foglalt írásba, mintegy tükörül állítva a fiú elé atyja egyéniségének képét. E könyv János herczeg nevét viseli homlokán s a szerző befejező soraiban arra inti a királyfit, hogy Mátyás nyomdokai követésével tegye magát méltóvá Magyarország reá szállandó királyságára.*

Galeotti könyve valóságos proclamálása a 12 éves herczeg trónöröklési igényeinek. S hasonló célzt szolgáltak a születésnap horoscopok, mikbe az udvari csillagászok mindama kívánságok teljesülését bele írták, a mik Mátyás szívét eltöltötték gyermeke iránt. Két ily horoscop maradt reánk az 1485-ik évből. Egyik a gyermek születési órájának constellatioját tünteti föl, a másik azt a helyzetet, melyet a csillagok 12 évvel utóbb az est ugyanez órájában elfoglaltak. Mi sem természetesebb, mint hogy az égi planéták már a születés perczében vagyont, dúsgazdag főurak örökségét, minden dolgaiban szerencsét, fejedelmi házasságot, magas méltóságokat s végre az atyai hatalomnak elnyerését ígérték a kisdednek, a 13-ik évfordulón pedig mind ezen ígérek közeli beváltását helyezték kilátásba számára.**

A tudomány képviselőihez csakhamar csatlakoztak a panegyristák, kiknek magasztalásai már szélesebb arányokat kezdtek ölteni. Ugoletti, mikor János herczeg nevelésével készen volt, Firenzébe ment, hogy a Corvina gyarapítására nagyobb megrendeléseket tegyen. A lelkes

* GALEOTTI e munkájának egyetlen, Corvinnak ajánlott példánya tudvalevőleg a Magyar Nemz. Múzeum kéziratárában őriztetett egész a legújabb időig, a midőn onnan megmagyarázhatatlan módon eltűnt. Legutoljára ÁBEL JENŐ használta fel 1889-ben az Irod. tört. Emlékek II. kötete számára. E sorok írója 1891-ben már hiába kereste a codexek között.

** V. ő. a 19. és 34. lapok jegyzeteivel.

25. A BARTHOLOMÆI FONTII OPERA OMNIA CZÍMŰ CORVIN-CODEX ELSŐ CZÍMLAPJA.

BARTHOLOMAEI FONTII
SAXETTUS INCIPIT
AD IOANNEM CORVINUM
MATHIAE REGIS E

MATHIAE REGIS

soboles Corvina totum

Quem similem magni cor
nimus esse patris.

Cum regnum tuarent armis
cum moribus omnes

Illustres q3 tuo fidere par

nomas: Ut meus in te ardens animus
studium q3 pateret:

Munera cum uellem congrua ferre tibi

A c neq3 Pygmaelus gemas: nec signa Lysippi

Nec quod Apelleis fulgeat in tabulis

Nec uasa insignem referentia Mentorae habere

Hoc tibi quod possem mittere inacus erat

Cummina nam primis si complectens tu amas

Post mortem uatum munere uiuus eras

férfiú Mátyás könyvtárát dicsőítve honfitársai előtt, ép oly magasztalással emlékezett meg a királynak fia neveltetésére fordított gondosságáról, mint a királyi növendék jeles tulajdonairól. S e körülménynek köszönhetjük, hogy a firenzei költőnek, Naldo Naldinak Mátyás könyvtáráról írt verses műve a legbecsesebb részleteket tartotta fenn számunkra Corvin János neveltetéséről, a szorgalomról és fényes eredményről, melylyel az ifjú növendék mesterének elismerését kiérdemelte.¹

Ugoletti hatása alatt írta Bartolomeo Fonti is Corvin Jánoshoz címzett versét, melylyel Franchó Sachetti firenzei költőhöz intézett versgyűjteményét neki ajánlva, örök halhatatlanságot ígér «a nagy király méltó fiának».²

A hol Mátyást ismerték, csakhamar ismertté vált fiának neve is. 1486 végső napjaiban, Recz várának ostroma alatt jelentkezett Mátyás táborában Bonfini, kit a király tudományos híre késztetett hazája elhagyására. A helyzettel ismerős tudós a királyi párnak néhány munkája kéziratával kedveskedve, a királyfi számára is vitt ajándékot. Epigrammáinak gyűjteményét ajánlotta Corvinnak, melynek bevezetésében a leendő uralkodóhoz intézett néhány szót az uralkodás kötelességeiről.³ Corvin közelebbi érintkezésbe lépett a jeles krónikással, a ki mikor Mátyástól parancsot kapott évkönyvei megírására, azokban szembe-
tűnő figyelmet tanusít a királyfi személye iránt, s később, a helyzet változta után sem vonta meg tőle rokonszenvét.

A milanói esküvő kétségkívül újabb alkalmat szolgál-

¹ E díszes kiállítású Corvin-codex a thorni gymnasium könyvtárában őriztetik; leírta RÖMER FLÓRIS a M. Könyv-Szemle 1876-iki évfolyamában. Szövegét közölte BÉL MÁTYÁS, Notitia Hungariæ Novæ, III. k. 595 s. köv. II., és az irodalomtörténeti vonatkozással nem bíró részek kihagyásával ÁBEL, az Irodalomtört. Emlékek II. kötetében.

² A *Bartholomæi Fontii Opera omnia* című, Attavantes által kifestett kézirat eredetije a wolffenbütteli hercegi könyvtárban őriztetik. A Corvin Jánosnak ajánlott rész a 177a. lapon kezdődik. Úgy ennek, mint a kézirat két czímlapjának fényképmásolata meg van a M. Nemz. Múzeum könyvtárának gyűjteményében.

³ BONFINI elbeszélése, i. m. 499. l.

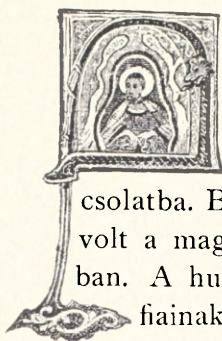
tatott a Corvint dicsőítő művek gyarapodására. Ezek közül csak egy maradt meg napjainkig: Marliani ünnepi beszédének fényes kiállítású kézírata. Marliani azt 1488 január 1-én kelt ajánlólevéllel küldte meg Mátyásnak s a codex Corvin és Blanka hercegnő egyesített házassági címerén kívül a királynak legszebb, legművészebb arczképét őrizte meg számunkra.*

Egész kis irodalom az, a mi a királyi személye körül lassankint keletkezik; s az udvari tudósoknak szinte jellemző vonásává válik a leleményesség, a mivel módját tudják ejteni, hogy Mátyás fiának alakját bele hozzák műveikbe. Brandolini könyvében találjuk ennek legérdekesebb példáját. A firenzei származású humanista, ki Mátyás életének végső éveit tölté az udvarnál, a köztársaság és a királyság összehasonlításáról írt egy politikai dolgozatot. Művének vitatkozás alakját adta, melynek szereplői Mátyás király, fia és egy firenzei lovag: Domenico Giugnio. Ez a forma alkalmat nyújtott Brandolininek, hogy Corvin Jánost megállapodott gondolkozású, komoly ifjúként mutassa be, a ki a farsang utolsó napjait korához illő mulatozás helyett arra használja fel, hogy atyjával politikai eszmecserébe bocsátkozzék. Mátyás, a szerető és gondos atya, szívesen társalog fiával komoly dolgokról. A vitát Brandolini Corvinnal indíttatja meg, kit Giugnio, a szabad Firenze polgára, támogat a köztársaság védelmében. Fejtegetéseikre Mátyás akként válaszol, hogy a királyságot védve, igyekszik egyuttal fia lelkébe csepegtetni a jó kormányzat alapelveit. Három napig tartó vitatkozás Jánost teljesen a monarchiai kormányforma hívévé teszi s maga Giugnio is bevallja, hogy Mátyáséhoz hasonló kormánynak szívesen ad előnyt a köztársaság felett. A munka nem annyira Mátyás, mint inkább Corvin János számára készült,

* Eredetije a volterrai Guarnacci-könyvtárban. Ismertette ABEL JENŐ a Magyar Könyvszemlében, 1888. évf. 144. s köv. II.

s pædagogiai célját világossá teszi befejezése, melyben a király a jó fejedelem tulajdonságait követendő példaul állítja fia elé.*

II.

Z UDVARI irodalom ilyenmő termékeinek nem tulajdonítanánk nagyobb fontosságot, ha azok Corvin nevét a humanismussal s annak egyik legnevezetesebb alkotásával nem hoznák kapcsolatba. Bármily lazának tűnik fel előttünk a kapocs, meg volt a maga jelentősége e korszak művelődési mozgalmában. A humanisták kedvencz foglalkozása, az uralkodók fiainak nevelése a fejedelmi udvarok tanuló szobáit megannyi gócpontjává tette az egyes államok tudományos életének. A tudósok jelentékeny csapata nyert itt tartósabb foglalkozást s az előkelő világ az uralkodók példáján indulva, ide hozta gyermekeit, hogy a vérbeli hercegekkel egy forrásból merítsék az élethez szükséges ismereteket. Olaszország két leghíresebb magániskolája, Vittorino de Feltreé és Guarinoé, a mantuai és ferrarai uralkodóházak sarjainak neveltetése kapcsán keletkezett, s nem egy régi főiskola számítja fénykorát nevezetes fejedelmi nevelők működésétől. Alig hihetjük, hogy ez másként lett volna hazánkban, hol a renaissance műveltsége, e délvidékről átültetett üvegházi növény, az idegen éghajlat alatt kétszeresen reá volt utalva a felülről jövő istápolásra. Nincsenek határozott adataink az összeköttetésre, melyben Corvin nevelője s többi tanítói a főuri gyermekek neveltetésével s a magyarországi főiskolákkal állottak, de tény, hogy a Corvinnal egykorú úrfiak közül többen tartózkod-

* A kézirat Firenzében van, a Biblioteca Laurentianában. Szövegét kiadta ÁBEL JENŐ, az Irodalomtört. Emlékek II. kötetében.

NALDI NALDII FLORENTINI EPISTOLÁ DE
LAUDIBVS AVGVSTÆ BIBLIOTHECAE AD MA-
THIAM CORVINVM REGEM SERENISSIMVM

VMITA PER
uniuersam italiam
Máthia serenissi-
me iam fama tui
nominis late ua-
garetur, ut omne
florentinam ciuita-

tem occuparet, omnesq. de tuis maximis cla-
rissimisq. uirtutibus plurima loquerentur, ut ca-
ptus amore tui regiarumq. uirtutum coepi co-
gitare quonam modo tibi significare possem &
qui meus in te animus esset: & quonam potis-
simum genere litterarum res tuas domi atq.
militie abs te pulcherrime gestas attingere
deberem, ut ex uno me plane intelligeres q̄ ce-
teri omnes nostrę urbis ciues te colant & ob-
seruent, q̄q. pro tua diuina uirtute admira-
tes ea quę antehac bene gessisti, quęue geris

tak a herczeg környezetében, — így többek között Báthory István, az országbíró unokaöccse, a későbbi nádor* — s a nagy budai egyetem alapításának terve is összeesik a királyfi tanuló éveinek idejével s csak akkor kerül le a napi rendről, midőn az ő neveltetése immár be lőn fejezve. És kétségtelen az összefüggés Corvin iskolázásának befejezése, s a nagy király egyik legkedvenczebb alkotásának, a budai könyvtárnak fölvirágzása között.

Tudjuk, hogy a király a Corvina alapításának tervét úgyszólván a szülei házból vitte magával a trónra, de csak uralkodásának második felében látott nagyobb arányokban annak kiviteléhez s 1485-ben veszi kezdetét a nagyszabású gyűjtés, mely e könyvtárt Európa legnagyobb gyűjteményei közé emelte. Szokássá vált a király második házasságával hozni e tényt kapcsolatba; de Beatrix bejövetele az országba ép oly kevésbé magyarázza meg azt, mint a minő helytelen a kísérlet, Bécs elfoglalására vezetni vissza az utolsó öt év föllendülését. Mátyás tudományos érzékének bizonyára nem volt szüksége a hitvesétől jövő buzdításra; s habár házassága és ausztriai hadjáratának sikerei, — világpolitikájának megannyi nagy eredményei, — jelentékeny mértékben hozzájárultak culturalis tevékenységének fokozásához, a közvetlenebb okot másutt kell keresnünk. S kereshetnők-e helyesebb irányban, mint ha a tudománykedvelő atyának fiáról való gondoskodását vesszük nyomozásunk kiinduló pontjául?

Maguk a külső jelenségekben rejlő vallomások készítenek erre bennünket.

A könyvtár Mátyás uralkodásának első tizedében fennáll, de méretei még meglehetősen szerények. A gyűjtés néhány évvel a gyermek születése után vesz nagyobb arányokat. Ez még lehet a jelenségek esetleges össze-

* Dipl. Eml. iv. k. 195. l.

találkozása, minden belső összefüggés nélkül. De a mint Corvin trónutódlása fölmerül, a herczeg nevelésének előhaladtával lépést tart a kéziratok gyarapítása is, és a lendület valósággal óriásivá válik, midőn az ifjú, tanulmányait bevégezve, a nyilvános élet küszöbéhez érkezik. Corvin nevelője egyúttal a könyvtár élén áll, s midőn pædagogiai feladatát befejezve visszatér hazájába, a király őt bizza meg, hogy könyvtára érdekeit Olaszországban képviselje. Firenzében egész csapatát foglalkoztatva a tudósoknak, másolóknak és könyvfestőknek, összefoglalja Mátyás könyvtárának és Corvin Jánosnak dicséretét, és gondja van reá, hogy a készülő kéziratok tartalmában és kiállításában a királyfi az őt megillető figyelemben részesüljön. Naldi, a ki a firenzei másolók munkájára felügyel, úgy szólván reá mutat a helyzetre, midőn a budai könyvtár dicsőítését Corvin neveltetésének leírásával vezeti be; s Bartolomeo Fonti, a ki Ugolettit a könyvtárnokságban felváltja, mæcenásai egyikét ismerve fel a királyfiban, verseinek dedicatioja által igyekszik megnyerni jóindulatát. A szorosabb kapocs János herczeg és atyja királyi könyvtára közt a codexek külső kiállításában is kifejezésre jut; a legfényesebb kéziratok: a brüsszeli missale, a római breviarium s az Attavantetől festett többi kéziratok miniatürjeiben, Brandolini s Ranzano műveinek a királyi könyvtár számára készülő diszpéldányaiban a királyi pár arczképei mellett gyakran találkozunk egy hosszúfürtös, tógába öltözött ifjú képével, melyet joggal gyaníthatunk a serdülő királyfi képmásának.

A külföldön Corvint, mint kiváló könyvbarátot, atyja műpártoló szellemének örökösét kezdték ismerni, s a híres budai könyvtárt nem egy helyen úgy tekintették, mint az atya és fiú közös gyűjtésének eredményét. Leendő sógora, a milanoi herczeg, a Festus-codexért, mit a budai könyvtárban vagy Ugoletti könyvei között gyanít, ő hozzá fordul, kérve, hogy küldje azt el neki használatra, vagy

27 A KIRÁLYI UDVAR KÉPE A RÓMAI CORVIN-BREVIARIUMBAN.

másoltassa le számára.* S e levélnek kiváló érdeket kölcsönöz, hogy a Corvinát, melynek gyűjtésén Mátyás «nagy buzgalommal és valóban királyi eszközökkel fáradozik», egyenesen a János herczeg tulajdonának nevezi.

A magyarázat nagyon egyszerű. Mátyás az első években csak saját könyvgyűjtési hajlamát elégítette ki. Fia növekedtével ennek számára is kellett gondoskodni olvasmányokról, neveltetéséhez szükséges eszközökről, fejlődő értelmének megfelelő szellemi táplálékról. A tudós kedvtelésével párosult benne az atya büszke öröme, hogy koronaival Európa leggazdagabb könyvtárát hagyhatja fiára örökségül. S a pædagogus éber figyelmével kereste az alkalmat, hogy az ifjút korán megismertesse e szellemi örökségtől várható nemesebb örömekkel. Egész culturalis munkásságát így csoportosította lassanként a gyermek személye köré, mint a hogy politikai tevékenységét is immár majdnem kizárólag fia jövődjének biztosítása vette igénybe.

III.

MIKOR János herczeg trónöröklésének eszméje először fölmerült, Mátyás még évek hosszú sorát ígérhette magának az életből. Összes működése, mit e terv megvalósításaért kifejtett, tartós uralkodás reményére volt alapítva, mely elég időt ad neki, hogy kitűzött célját a viszonyok természetes folyásaként érhesse el.

Ámde a hosszú élet reményét munkásságának köze-

* «... quem (t. i. Festum Pompeium) in biblioteca vestra et quam serenissima parentis vestri maiestas summa sua laude et opera vere regia comparat, aut inter libros eruditissimi viri domini Thadei Parmensis præceptoris vestri esse certo accipimus...» 1488 nov. 10. Dipl. Emlékek, III. k. 445. l.

pette aggasztó kórtünetek tették kétségessé. Az uralkodás korán megismert gondjai, a hadviselés fáradalmi gyorsan aláásták egészségét. Viharos korszak emberfölötti küzdelmeiben, úgy szólván idő előtt jutva a vezérszerephez, óriási akadályokat győzött le és fényes sikereket ért el; de e sikereknek saját életerejét hozta áldozatul. Alig volt 48 éves, midőn a köszvény fájdalmai lettek úrrá szervezete felett s az iménti diadalmas hadjáratok vezéréből 1488 tavaszán törődött beteg ember lett, a kinek férfikora java éveiben kellett megbarátkozni a mulandóság fagyasztó előérzetével.

Betegségének rohamos fejlődése szükségkép fordulatot idézett elő politikája menetében. Nagyszabású világpolitikájának, mely a császárral folytatott mérkőzésben, egész diplomatiája tevékenységében irányadó volt, háttérbe kellett szorulni a trónöröklés kérdése előtt, mihelyt fölmerült a nem várt eshetőség, hogy a halál meggátolhatja annak megoldásában.

Eddigi fáradozásainak eredményével aránylag meg lehetett elégedve. A fiatal herczeg, tanulmányait befejezve, a férfiúvá serdülés határáveit élte, midőn a testben és szellemenben érni kezdő ifjú fokenként veszi igénybe a nagyokat megillető társadalmi jogokat. Fellépései a nyilvános szereplés terén érett gondolkozású, komoly hajlamú ifjúként mutatták be, a ki az udvari ünnepélyeken, a táborban és a tudósok társaságában egyaránt megállja helyét. Atyjának gondoskodása már gyermekkorában fejedelmi vagyon urává tette; s az első adományokat évenként rendszeresen követték a királyi bőkezűség újabb nyilvánulásai. Laki Thúz János, az egykori kincstartó, bukása után 1480-ban Velenczébe költözvén, javai: Medvevár, Rakolnok és Lukavec Máttyás kezébe kerültek. 1483-ban Perényi István bűnhődte meg hűtlenségét Sztropkó és Sáros várának elvesztésével. Ugyanígy veszítette el Máttyás kegyével

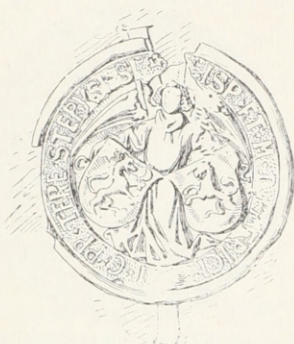
együtt Alsólendvai Bánfi Miklós a lippai és solymosi uradalmakat. E birtokok, a kihalt Marczali-család javaival, a Frigystől kiostromolt Kőszeg várával, Fraknóval és Kis-Martonnal s megannyi más uradalmakkal, várakkal és kisebb jószágokkal különböző jogcímen a korona rendelkezése alá jutva, mind János örökségének gyarapítására voltak hivatva.* Ez óriási vagyonnal háta megett, s atyja egész odaadó szeretetének birtokában, az ifjú herczeg, — néhány hónap óta gazdag fejedelmi ara esküdt vőlegénye is, — ha nem épen jogilag, de tényleg a királyi herczeg, a trónörökös szerepét vitte a magyar királyi udvarban. S a közhangulat az országban és a külföldön egyaránt kezdett hozzászokni, hogy Mátyás leendő utódját tekintse a törvénytelen ágy szülöttében.

Egyenes intézkedések útján még eddig semmi sem történt a trónöröklés ügyében. Mindaz, a mit Mátyás tíz év óta fiáért tett, csupán arra való volt, hogy a hangulatot előkészítse e kérdés megoldásához. Az egyetlen törvény, mely a trónváltozás eshetőségét érintette, nagyon távoli összefüggésben látszik állani Corvin személyével. A nádori hatásköréről szóló 1485-iki törvények a király halála esetén a kiskorú örökös gyámjává és királyi helytartóvá a nádort rendelték, s az esetleges királyválasztásnál a nádorispánnak biztosították az első szavazatot. De a törvény e rendelkezése általános jellegű; a tényleges helyzet nem nyer benne egyenes kifejezést, s alig árulja el, hogy alkotói, a király és az országgyűlés, gondoltak-e erre a helyzetre annak szerkesztésénél? Sőt a kezdeményezés kérdése sincs egé-

* Ez uradalmakról az adománylevelek nem maradtak fent. A Laki Thúzok szlavóniai várait Batthyányi Boldizsár medvevári várnagy már 1485-ben átadta Corvinnak. (A hg. Batthyányak levéltára Körmenden; CSÁNKI DEZSŐ szíves közlése.) Corvin a Marczali-hagyaték révén Verőcze városára és uradalmára is igényt tartott, bárha Mátyás azt még régebben Bánfi Miklósnak és Jakabnak adományozta. Mikor a Bánfiak visszanyerték a király kegyét, Mátyás 1488 márczius 10-én kelt oklevelében megerősítette őket Verőcze birtokában, kiszakítva azt a Corvinnak adományozott iavak közül. Orsz. ltár, *Dipl.* 33446. sz.

szen megvilágítva. 1485-ben Mátyás 45 éves volt, java egészségében; nem volt oka gondolni a királyválasztás közeli lehetőségére, sem arra, hogy halála megelőzi fia nagykorúságát. Elég időt szánhatott számításaiban János herczegnek, hogy meglett emberré növekedjék, s magának, hogy fia megválasztatását még életében keresztül vigye. A törekvés, mely e törvényben a nádori jogok gyarapítása körül érvényre jut, sokkal hihetőbbé teszi, hogy a növekvő királyi hatalommal szemközt maguk a rendek kívánták a nádorság tekintélyét emelni s egyúttal odahatni, hogy azok a zavarok, melyek legutóbb V. László kiskorúsága alatt az ország nyugalmit feldúlták, a jövőben egy új gyermekkirály alatt ne ismétlődjenek.

A törvény intézkedését Mátyás különben is kétélű fegyvernek ismerte fel. S ha a nyomban megejtett nádorválasztásnál Szapolyai Imre személyében elég biztosítékot látott a felől, hogy a fegyvert nem fogja alkalmilag fia ellen fordítani, talán ép e biztosíték hiánya indította arra, hogy hű nádorának halála után az ország első méltóságát betöltetlenül hagyja.

28. SZAPOLYAI IMRE PECSÉTJE.

Annál szükségesebbé vált, hogy a törvényes utak más eszközeivel biztosíttassék az évtizedes munkásság eredménye. De míg egyrészt a külföld magatartása és népének kedvező hangulata új tápot adtak reményeinek, fokozott arányban támadtak fel másrészt aggályai az akadály látára, melyet hitvesének makacs ellenállása gördített tervei valóulása elé.

A királyné ellenséges indulata Corvin János irányában több volt, mint a mostoha anya természetes idegenkedése, több mint az ellenszenv, a mit a törvényes hitves táplál-

hatott férjének természetes gyermeke iránt. Mindez alig elégséges annak a tartós ellenkezésnek megmagyarázására, mely a királynét a házasság ügyében úgy, mint a gyermek jövődjét érdeklő egyéb kérdésekben oly éles ellentétbe hozta a király akaratával. Hiszen a gyermektelen királyné férje halála esetén épen ennek fiában kereshette volna érdekeinek legtermészetesebb támaszát. De ő nem elégedett meg az anya-királyné szerepével Corvin oldala mellett. A hatalmas király mindenható hitvese, ki szépségével és szellemével egyaránt uralkodott férje felett, korán számbavette a fordulatot, mely a király halála után

29. BEATRIX KIRÁLYNÉ ÉRME.

jövődjét fenyegethette. Mátyás oldalán a kormánytárs helyét töltve be, ezt a helyet, — mint egy második Cillei Borbála — csak egy új férj által remélte megtarthatni, a kinek a magyar koronát adhatja kezével együtt hozományúl.

Úgy látszik, e gondolat nem közvetlenül tőle eredt, hanem a környezetében levő olasz udvarnokok köréből kapta hozzá a sugallatot, vagy legalább is a szolgálalkú udvari nép volt az első, mely alakot adott a királyné lelke mélyében rejlő titkos vágyaknak. Csakis e környezetből kerülhetett ki az a hamis közjogi tantétel, hogy ha a király örökös nélkül hal meg, az uralkodás az ország főrendeiből alakítandó tanács mellett az özvegy királynéra száll, s ez a gyász napjai után tartozik újból férjhez menni, a midőn aztán az új férj koronáztatik királylyá.*

Nagyravágyó lelke mohón kapott e téves jogi elméleten, bár jól tudhatta, hogy az az ország közjogával és egész

* Beatrix e tervét atyja, a nápolyi király, hozta nyilvánosságra, Lodovico herceghez írt levelében. Trotti jelentései, 1489 márczius 11. és ápril 9.

történelmével homlokegyenest ellenkezik. Ezért ragadt meg minden eszközt János házasságának megakadályozására. S magatartásában sem a felfedezett oklevélhamítás erkölcsi kudarcza, sem az esküvő bevégzett ténye nem idézett elő változást; sőt midőn a trónöröklés ügye ép az esküvő folytán új lépéssel haladt előre, ő is nyíltan fellépett terveivel s leplezetlenül adta értésére a királynak, hogy halála után ő maga tart igényt koronái örökségére.

Mátyás egy perczig sem habozott neje követelésének visszautasításában. Teljes erejével igyekezett a királynét meggyőzni a felől, hogy trónigénye minden alapot nélkülöz, s mint legyőzhetetlen akadályon, törik meg a nemzet ellenzésén. Kizártnak tüntetve fel előtte annak lehetőségét, hogy - a magyar nép őt valaha királynőjéül elfogadja, iparkodott vele megértetni, hogy özvegsége idején csakis Corvin János uralma alatt várhat reá tűrhető helyzet az országban, melynek erkölcsi, szokásai mindvégig idegenek maradtak reá nézve, a nép között, melynél soha sem igyekezett magát megkedveltetni. Ígérte, hogy vagyoni helyzetéről királynéi méltóságának megfelelő módon fog gondoskodni; biztosította a felől, hogy János herczeg, ha trónra jut, nejével együtt, mint valóságos édes anyját fogja őt özvegyi állapotában megőrizni, s az ő kedvéért az ország nagyjai is készek lesznek anyakirálynéül, nagyaszonnyukül elismerni.*

A király szavai süket fülekre találtak Beatrixnál s helyzete annál nehezebb lőn, mert a képtelen tervet Nápolyból is támogatták, új erőt adva a királyné ellenállásának. Ferdinánd király 1488 nyarán a lucerai püspököt küldte vejéhez, hogy Corvin esküvője alkalmából a nápolyi udvar szerencsekívánatait tolmácsolja a királyi pár és a vőlegény előtt. De ez csak ürügyül szolgált a követküldésre;

* Maga a király beszéli ezt el Sánkfalvinak adott, alább idézendő utasításaiban.

a követ valódi feladata nem volt egyéb, mint hogy a trónöröklési kérdés fejlődését figyelemmel kísérje, s a nápolyi udvar befolyását érvényesítse Beatrix igényei mellett. Az egykori domonkos-rendi szerzetes, Pietro Ranzano püspök, kiváló szónok és diplomata, nagy ügyességgel végezte fel-

30. RANZANO A KIRÁLYI PÁR ELŐTT.

adatát. Az ünnepi elfogadásnál áradozó magasztalásaival halmozta el János herceget, dicsőítette nagy őseihez méltó tulajdonságait, s Beatrix anyai érzelmeiről biztosította az új párt. A titkos kihallgatáson azonban tartózkodás nélkül lépett fel ellene, megtámadta királylyá választása tervét s ura nevében felszólította Mátyást, hogy ez

eszméről lemondva, igyekezzék neje számára biztosítani a trónöröklés jogát.*

Mátyás a lucerai püspök előtt ismétlé ellenvetéseit, de ha a tudós főpapot talán meg is győzhette kívánságának helytelensége felől, a királynéval szemben minden igyekezete kudarczot vallott. Nem volt képes véget vetni «az esdekléseknek, a zaklatásoknak és a könyvek árjainak», melyekkel Beatrix kívánságának teljesítését ki akarta csikarni. Utóbb türelmét veszté, a trónöröklést nem hozta többé elé, ellenben azzal fenyegetőzött, hogy ha e kérdést nem oldhatja meg, akkor a királyné özvegyi tartásának ügyét is rendezetlenül hagyja.**

IV.

EZ A HELYZET a legegyszerűsebb útját zárta el a jövő biztosításának. Ez út a királyválasztás lett volna, mely Mátyás életében meg-
ejtve, lehetővé tette volna, hogy halála után fia minden akadály nélkül léphessen a trón örökébe. De a fölkent és megkoronázott királyné mégis csak nagyobb tényező volt az ország állami életében, hogysem hozzájárulása nélkül lehetett volna e fontos közjogi cselekvényt végbe vinni. Mátyás halogató eljárása nem volt gyöngeség, hanem inkább kissé talán túlhajtott, de semmikép sem indokolatlan politikai óvatosság. A pártküzdelmekre kellett gondolnia, mik halála esetén beállhatnak, ha a királyné és a kiskorú király nyílt ellenségekként állanak ravatala mellett. Vagy a mi még érthetőbb, botránytól tartott

* Beszédét a Corvina számára készült, s később Bakócz Tamás birtokába került codexből legutóbb M. FLORIANUS adta ki: Hist. Hung. Fontes domestici, iv. k. 122. s. köv. II. V. ő. FRANKÓI, i. m. 353. l. és Trotti jel., 1488 szeptember 27.

** A Sánkfalvi részére adott utasításokban.

szenvedélyes hitvese részéről; hiszen a fékezhetetlen aszszony igazi nápolyi hevességével utóbb annyira ment, hogy Corvin Jánosnak magányba vonult édes anyját, a már életében elfeledett Borbálát boszorkánysággal vádolta s az ő hübájos mesterségeit tette nyilvánosan felelőssé saját magtalanságáért.*

Ily helyzetben természetesen a menyegző ügyének is haladékot kellett szenvedni. A menyasszony átköltözése Magyarországra s az ifjú házaspár egybekelése a házassági szerződésben 1488 november havára lőn kitűzve. Milánóban azonban kezdettől jól voltak értesülve a magyar udvarban uralkodó állapotok felől; ismerték Beatrix királyné nyilatkozatát, «hogy a míg él, nem fog belenyugodni e házasság végrehajtásába»,** s épen nem tarthatták megnyugtatónak a helyzetet, mely ily viszonyok között ott Blanka hercegnőre várakozik. Az üdvözlő küldöttség, melyet Lodovico herceg az esküvő után kívánt Mátyáshoz küldeni, épen e körülmények folytán halasztotta el útrakelését az újév tavaszára; s az első kérés, mit Lodovico a követtség útján a királyhoz intézett, az volt, hogy a menyasszony fiatalságára való tekintettel tegyék az egybekelést 1489 tavaszára.

A milanói követ, Guidantonio Arcimboldo, 1488. évi február hó végén kelt útra nyolczvan főből álló fényes kísérettel, s Lodovico herceg udvari kancellárját, Gian-Francesco Olivát rendelte mellé, hogy a nászút részletei, az útirány, a hercegnő elé küldendő kíséret, a tiszteletére rendezendő ünnepélyek ezernyi apró részletei-

* Orsini teanoi püspöknek, VI. Sándor pápa követének beszélte II. Ulászló király 1494 nyarán, hogy Beatrix királyné Borbála varázslatainak tulajdonította gyermektelenségét, «et processus desuper habitas extare, et hoc universo regno Hungarie et doctoribus universitatis Viennensis constare». A követ jelentése, 1494 augusztus 2-áról, a velencei Szent-Márk-könyvtárban. Hivatkozik reá FRANKÓI, i. m. 354. l.

** Trotti jelentése, 1488 január 16.

nek megbeszélése mellett beható tájékozást szerezzen a királyi család belső viszonyairól, s ha valami fontos eredményre jut, Arcimboldo megelőzésével siessen vissza Milánoba.* A követeknek adott titkos utasítás, a gyanakvó és kételkedő olasz diplomácia mesterműve, bizonyosságot tesz az aggodalmakról, mik a milanoi udvarban a házassági kérdéssel szemközt gyökeret vertek, a bizalmatlanságról, melylyel Corvinnak a királyi udvarban elfoglalt helyzetét és jövődjét tekintették.

A külvilág előtt azonban nem árulták el ez aggodalmakat, s midőn Lodovico herceg ez év elején a nápolyi királynak szemrehányást tett Beatrix magatartásáért, egyúttal ama reményének adott kifejezést, hogy Ferdinánd közbelépése véget fog vetni a királyné cselszövényeinek.**

Reménye nem valósúlt. A királynénak szervezett ügynöksége volt Milánóban, mely tervszerűleg táplálta a kedvezőtlen hangulatot Corvin ügye iránt. Beatrix terveit testvére, Eleonora ferrarai hercegné, teljes erővel támogatta, s az Esték udvara egyik fő színhelye lőn a fondorlatoknak, melyek a legvégső eszközöktől sem riadtak vissza, hogy az ifjú menyasszonyt elidegenítsék soha sem látott vőlegényétől. A gyermekkori balesetből visszamaradt sántaság erős fegyvert adott a cselszövők kezébe, s a hírek hallatára, mik Corvin Jánost rútnak, természeti hibák áldozatának festették le, Blanka kétségbeesve riadt vissza a gondolattól, hogy ily férj oldalán töltsen el életét. A rágalmak mély hatását mutatja, hogy az ifjú hercegnő, más módját nem látva a szabadulásnak, a kolostorban is kész volt menedéket keresni a házasság elől. 1488 augusztus havában a Sant'-Angelo ferenczrendi kolostor két szerzetese kereste föl Fontanát és közölte vele Blanka hercegné-

* Az Olivánnak adott utasítás 1488 február 27-ről, Dipl. Emlékek. III. k. 382. l.

** Trotti idézett jelentése 1488 január 16.

kisasszony szándékát, hogy a clarissák fátylával cseréli fel menyasszonyi koszorúját. A hercegi család a legnagyobb zavarba jutott. Lodovico már pénzügyileg is érdekelve volt a házasságban, melyet most a hercegnő terve meghiusítással fenyegetett;* de Beatrix cselszövényei csökkentették ellenállását huga szándékával szemben. A bonyolult helyzetnek Fontana vetett véget, kinek egész erélyére és ügyes-

31. ELEONORA FERRARAI HERCEGNÉ ARCZKÉPE.

ségére volt szükség, hogy a hercegnőt kétségbeesett lépésétől visszatartsa.**

Mátyás nem látszott tudomást venni a milanoi események felől. Lodovico követeit gazdagon megajándékozva bocsátotta vissza, s a menyasszonynak küldött ajándékai

* A váradi püspök még milánói időzése alatt 6000 arany frt előleget vett fel a menyasszony hozományára. Mátyás ez összeget 1488 február 13-án nyugtatványozta. Dipl. Eml. III. 381. l.

** Trotti jelentései, 1488 ápril 28, november 4, 1489 március 2.

meghaladták a 7000 aranyat.¹ S a hírek, miket a követek Corvin testi és lelki tulajdonságairól magukkal vittek, minden tekintetben kielégítették a milanoi udvar várakozását. A kételyeket és aggodalmakat kölcsönös bizalom váltotta fel, s Gian-Galeazzo herceg, a király kitüntető figyelmét megköszönve s a menyasszonynak szépségben s erkölcsökben való gyarapodásáról jelentést téve, meleg szavakkal újította meg a létrejött rokonság felett örömmnyilatkozatait.²

A Milanoból kért haladék következtében úgy volt, hogy a menyegző félévvel később, 1489 tavaszán lesz megtartva. A király azonban már ez évi bécsi tartózkodása alatt serényen készült a családi örömmünnep megülésére. Szeptember végén Mátyás nevű ötvöseivel marhákat küldött Velenzébe, hogy azok árán ékszereket vásároljon fia lakadalmára. Starhemberg Kocsárdnak, a felső-ausztriai kapitánynak is jó előre írt pisztrángokért, s Székely Jakabot figyelmeztette, hogy a regedei várbeli lakásokat hozza rendbe, mert a lakadalmas menet Bécsbe menet ott fogja az utolsó éjjeli szállást tartani.³

Derült hangulatát fokozta az érdeklődés, melyet a kereszténység feje tanusított fia jövődjéje iránt. VIII. Incze pápa Mátyás egyik olasz humanistájától, Francesco Bandinitől a legkedvezőbb értesítést vette János herceg fejlődése felől; s midőn ez év őszén Angelo Pecchinolli ortei püspököt Mátyás udvarába küldte, utasította, hogy a királyfinak külön adja át üdvözlétét s esküvőjéhez szerencsekívánatait. A pápai követ a fogadtatás alkalmával a herceget királyi atya dicsőségének méltó örököse, a szentszék és a kereszténység kedves fia gyanánt üdvözölte, s a

¹ U. o., 1488 január 22.

² Dipl. Emlékek, III. k. 245. 404 és 406. ll.

³ Starhemberghez 1488 szeptember 29-én írt levelét lásd TELEKINÉL, Hunyadiak kora. XI. k. 415. l. A Székely Jakabhoz írt levél, 1488 szeptember 28-áról kelteztve, az Orsz. ltárban, *Dipl. 19436.* sz. a.

reá várakozó fényes jövő hajnalán melegen buzdította atyja nyomdokainak követésére. Mátyást pedig a pápa nevében egyenesen felszólította, hogy törvényes örökösök hiányában igyekezzék János herceget nevelni méltó utódává.*

A szent-szék kedvező magatartása épen jókor jött a nápolyi udvar fondorkodásainak ellensúlyozására. Ferdinánd király már ekkor nyíltan bevallotta a Sforzáknak, hogy Beatrix részére akarja megszerezni a magyar koronát; közölte velük azt a hamis közjogi elméletet is, a mivel a királyné igényeit a törvényesség színébe akarták burkolni. De Milanóban jobban voltak tájékozva a magyar államjog felől, s felismerték Ferdinánd király politikájának rugóit. A várt hatás nem következett be, s épen ily sikertelen maradt a nápolyi király az az ajánlata, hogy Blanka a nápolyi trónörökös fiához, a capuai herceghez menjen nőül.**

1489 elején Nagylucsei István boszniai püspök, a kincstartó rokona vitte meg Milanoba a Sziléziában aratott újabb diadalok hírét, melyek a sagani, münsterbergi és ölsi hercegségekkel gyarapították a Corvinra váró örökséget.

A tartomány meghódításában Mátyás lassú, de biztos eszközökkel haladt előre. Terjeszkedése s a tekintetet nem ismerő szigor, melylyel az egyes hűbéres fejedelmekkel elbánt, visszahatást szült s már 1487 nyarán szövetségbe egyesíté maga ellen az uralmukat féltő apró hercegeket. A mozgalom élén épen Mátyás egyik dédelgetett embere, János sagani herceg állott, ki, miután a testvéréről reászállott sagani hercegséget jó pénzért a szász hercegeknek engedte át, Mátyás segítségével érvényesíté

* VIII. Inczének a követ részére adott utasítását közli gróf TELEKI JÓZSEF, i. m. XI. k. 430. l. Pecchinolli jelentése a kihallgatásról, 1489 január 30-iki kelettel, velencei Szt. Márk-könyvtárban.

** Trotti idézett jelentései, 1489 márczius II. és ápril 9.

igényeit az utolsó glogauai herczeg örökségére. E segítség árát, mint fentebb láttuk, a király örökségi jogának szerződéses elismerése képezte. A herczeg most, a szerződés kijátszásával három leányának akarta biztosítani tartományait, férjhez adva őket a münsterbergi herczeg, Podiebrad Henrik három fiához. S midőn alattvalói a hódolati esküt vejeitől megtagadták, a glogauai tanácsurakat elfogatta s börtönbe záratta. Ez 1488 elején történt. Mátyás az esetet nyílt támadásnak tekintve, még azon év tavaszán haddal támadta meg a sagani herczeget s Glogau vára két havi kitartó ostrom után november 18-án kaput nyitott a magyar sereg előtt. December 26-án tették le a glogaui rendek a hódolati esküt Mátyásnak s Corvin Jánosnak; két nap múlva a sagani herczeg 20,000 forint végkielégítés fejében összes tartományairól lemondott. Hasonló sors érte szövetségesét, Podiebrad Henriket, és az agg ölsi herczeget, ki egy kisebb földterület jogtalan elfoglalásával vonta magára a király haragját. A sziléziai kisebb herczegek száma ötre olvadt le s a tartomány nagy része nemcsak névleg, de tényleg is a magyar királyt s fiát uralta. Ugyanekkor veszítették el Podiebrad Viktorin s a zajorjei grófok, a sziléziai mozgalom részesei, szlavóniai birtokaikat, melyeket Mátyás szintén Corvinnak adományozott.*

A boszniai püspököt szívesen látták Milanoban s Lodovico herczeg megragadta az alkalmat, hogy bemutassa a Sforza-ház gazdagságát Mátyás követének.** Februárban új hírnök ismételte Lodovico előtt Mátyás ígéretét, hogy rövid idő múlva elküldi követeit a menyasszonyért. E hó elején úgy tudták Sforzáék, hogy Blanka tavasszal, ápril

* Mátyás 1488-iki sziléziai hadjáratáról lásd bővebben GRÜNHAGEN, i. m. 346. s köv. ll. A meghódított herczegségeket a magyar seregek Mátyás és Corvin János nevében vették birtokba. Annales Glogovienses (Script. Rerum Siles. x. k.) 58. l.

** BONFINI, i. m. 509. l.

végén indul útnak új hazájába. Márczius utolsó napjaiban már biztos értesítést kaptak a felől, hogy a király egyik rokona — hihetőleg valamelyik Geréb — és a váradi püspök vezérlete alatt főpapokból és főurakból álló fényes követséget küld a szent atyához, mely Rómából visszatérve, 1000 lovas fedezete alatt fogja a menyasszonyt Friaulon keresztül Bécsbe kísérni.¹

Az úti készülétek, a menyasszonyi kelengye előállítására márczius és ápril hónapokban serényen foglalkoztatták a hercegi udvart. Gian-Galeazzo hercegnek Izabella nápolyi hercegnővel imént megtartott menyegzője kissé kiürítvén a kincstárt, Lodovico magas százalékra kéréssett 15,000 aranyat a milanoi bankházakban a hozomány kiegészítésére, melyből e kölcsön után már csak 40,000 arany hiányzott.² A magyar vendégek elfogadásának és elszállásolásának részletei, a kísérő küldöttség és a menyasszony udvari személyzetének megállapítása gondos megbeszélés tárgyát képezték; a rendezés Bartolomeo Chalco udvari titkár, messer Pietro da Gallarate és don Pietro Landriano tanácsosok kezébe volt letéve, kiket maga Bona hercegné és a milanói érsek támogattak tanácsaikkal. Lodovico herceg Vigevanoból a legapróbb részletekig figyelemmel kísérte az előkészületeket, s ápril 3-án rendeletet adott ki, hogy a magyar követség tagjait nagyobb kitüntetés okáért ne a város polgárainál, hanem a hercegi udvarban szállásolják el s ellátásuk felől maguk az udvari asztalnokok gondoskodjanak.³

¹ Trotti jelentései, 1489 február 28.

² A kelengye kiállítása nagy gondot okozott, mert az ezüstnemük és ruhák készletét Gian-Galeazzo herceg lakadalmánál használták fel. A hiány sürgős pótlására jó pénzért Godardo Panigardo vállalkozott. Diplom. Emlékek, IV. k. 28. l. A hozomány fejében Mátyás már 1488 elején 80,000 frtot várt Milanó-

ból. CSÁNKI DEZSŐ, Mátyás udvara. Századok, 1883. 632. l.

³ Chalco február 28-án tudatta urával, hogy a kíséretül kiszemelt főurakat április elejére hívta Milanoba. Négy előkelő hölgy is ki lett jelölve a hercegnő elkísérésére: Madama Chriseida, s Filippo Visconti s Borella grófok és Pier-Giorgio Caimo nejei. A kíséret száma 600 főben

A törekvést, hogy minden tekintetben méltókul lépjenek föl úgy a hercegi család, mint Mátyás hatalmához, fokozták a Magyarországból érkezett tudósítások a fényről és pompáról, mit a magyar királyi udvar készül a menyegzői ünnepélyeken kifejtetni.*

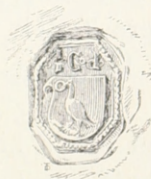
Annál váratlanabbúl jött a hír, hogy Mátyás a menyegzőt szeptemberre halasztotta. Ez újabb késedelmet a magyar udvar az utazás nehézségeivel okolta meg. Az út Milanóból két ellenséges hatalom: Velencze és Frigyes császár területén vezetett keresztül. Mátyás a császár tengermelléki tartományainak elfoglalásával akarta előbb az utat szabaddá tenni a menyasszony előtt.** De egyéb okokból is szüksége volt a haladékra. Súlyosbodó betegsége a trónöröklés kérdésének mielőbbi megoldására ösztönzé, s e mellett a menyegző megtartása másodrendű jelentőséggel bírt. Mialatt a magyar seregek Friaul megszállására készültek, a köszvény által meggyötört király 1489 márczius 16-án elhagyta Bécset, s a királynéval és Jánossal Budára ment, hogy magyar nemzete körében láthasson nagy feladatahoz.

allapítottatott meg. Az érsek figyelmeztette őket, hogy hosszú ruhákkal lássák el magukat, mert az itt divatos rövid ruhákat a magyar udvarnál nem szeretik. Arra is kell ügyelniök, hogy a nápolyi udvartól független embert állítsanak a

hercegnő udvartartásának élére. Dipl. Eml. IV. k. 14., 27., 30. és 32. ll. Trotti jelentései, 1489 február 18. és 22.

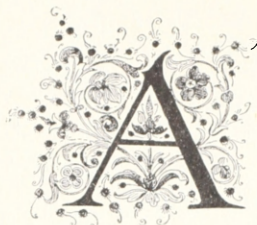
* Dipl. Eml. IV. k. 30. l.

** Trotti jelentései, 1489 április 22., május 11. és 16.

32. CORVIN JÁNOS GYŰRŰS PECSÉTJE.

V.

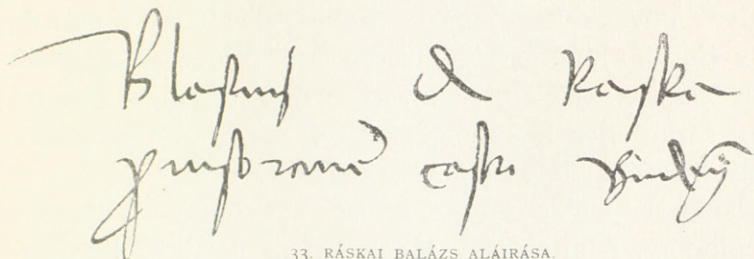

KIRÁLY terve teljesen megfelelt a helyzetnek. Ausztriai foglalásait és a cseh tartományokat: Morvaországot és Sziléziát akarta mindenekelőtt átruházni fiára, s egyidejűleg diplomatai úton egyességre lépni azokkal a hatalmakkal, melyek a királyválasztás esetén veszélyessé válhatnak Corvinra. Itthon pedig, az országban, egyenként remélte megnyerhetni az országgyűlés főbb tényezőit: a főurakat és a nemesség vezetőit, a várkapitányokat s a városok hatóságait, eskü és hitlevél által szándékozva általuk fiát trónörökössé elismertetni; a királyválasztásnak, melyet Beatrix miatt nem remélt életében megejthetni, ily módon legalább elveheti kétséges jellegét, s Corvin erősebb küzdelem nélkül juthat majd a megüresedő trón birtokába.

Haza érkezve, Mátyás serényen hozzálátott terve végrehajtásához. A birtokában levő, vagy Corvinnak adományozott várak és kastélyok kapitányait Budára hívatta s hitleveleket állíttatott ki velük, melyekben keresztény hitükre és becsületükre ígérték, hogy a gondjaikra bízott várakat és uradalmakat a király halála után Corvin János kezébe fogják szolgáltatni. Azok a várnagyok, a kik személyesen megjelentek az udvarban, János herczegnek adott kézszerítésükkel is megerősítették fogadásukat; a távollevők pedig a királytól kiküldött biztosok kezébe tették le a hűségesküt.

Nagyobb jelentőséggel bírt a királyi várak kapitányaitól és a városi hatóságoktól követelt hódolati nyilatkozat. Az országos várak, Budán s a koronát őrző Visegrádon kezdve, egész a határszéli erősségekig, a király közvetlen

rendelkezésére voltak bocsátva s magán uradalmaival egyenlő módon gyarapították Mátyás jövedelmét, de mint koronajavakra, Corvin csak tényleges megválasztatása esetén tarthatott rájuk igényt. S Mátyás nemcsak gazdagságát, hanem főleg hatalmát, politikai jelentőségét akarta növelni fiának, midőn e várak kapitányait a törvény és szokás ellenére eleve lekötötte fia szolgálatára. Ez volt eddig leghatározottabb lépése az örökösödés ügyében, valóságos megelőzése a királyválasztó országgyűlés eredményének, mely most már, ha akarja, sem hagyhatja ki a királyi várak urát a trónjelöltek sorából. E várak birtoka a tényleges királyi hatalmat biztosította a herczegnek. Főleg Bu-

33. RÁSKAI BALÁZS ALÁÍRÁSA.

dáról állott ez, a király székvárosáról, melynek vára Mátyás udvarának fényétől, kincstára gazdagságától kölcsönzé legfőbb fontosságát. A királyi várlaknak családi jellegűvé tétele egyik szembetűnő törekvését képezte Mátyásnak; ezt a célt szolgálták nagymérvű újításai, az óriási építkezések, s mind az a fény, pompa és gazdagság, a mit e falak között felhalmozott. De törekvése épen az ellenkező eredményre vezetett; Buda várának országos jelentősége épen alatta emelkedett oly fokra, minőn alig állott valaha elődei alatt. Visegrád a falai között őrzött koronának, Székesfehérvár királyi sírboltjának s a koronázási szertartásnak köszönhatték politikai fontosságukat; de mellettük nem kisebb jelentőséggel bírtak az ország határszéhi

várai : Pozsony a nyugati határon, délen Nándorfehérvár, a török védelmi vonal kulcsa, s a horvát, dalmát és bosnyák végvárok egész hosszú láncolata. Mátyás Buda várának kipróbált hűségű kapitányát, Ráskai Balázst, személyesen eskette fel Corvin hűségére, s mintegy 30 más királyi várat bízott reá, hogy azokat a herczeg részére megőrizze, Hasonló módon biztosította számára Nándorfehérvár s a többi végvárok birtokát.¹

A milanoi udvarban már május elején úgy voltak értesülve, hogy a magyar főurak János herczeget a királyné távollétében Mátyás utódává választották s a királyi várat kezeibe adták.² S a nyár folyamán a király Sánkfalvi Antal pozsonyi prépostot a nápolyi királyi udvarhoz küldve követségbe, joggal üzenhette általa apósának, hogy Corvin János ez idő szerint Magyarország leggazdagabb embere, kinek uradalmain kívül az ország legfontosabb várai állanak rendelkezésére, hogy trónigényeit a király korai halála esetén is érvényíthesse.

Sánkfalvi küldetése az utolsó kísérlet volt Beatrix kibékítésére. A király sógorához, Alfonz calabriai herczeghez fordult, s általa kérte fel Ferdinánd királyt, hogy atyai tekintélyének súlyával vessen véget a Beatrix által előidézett kellemetlen helyzetnek. A prépost részletesen kidolgozott emlékiratot vitt magával, mely a helyzetet minden oldalról megvilágítja, de bizonyóságot tesz a felől is, hogy a király türelme immár a végső határ felé közeledik.³

¹ A várnagyok hitlevelei közül csak Bajnai Both András medvevári kapitányé s Osztopáni Zöld István nagybányai kamarásé maradtak meg, amaz 1489 május 8-áról, ez május 23-áról keltezve; mindkettő a müncheni kir. levéltárban, *Ung. Doc. 80.*, 81. sz. a. Június 23-án kelt a megyesi és selyki százsz székek és Segesvár városa hódolati nyilatkozata; u. ott 79. sz. a. és TELEKI, m. XI. k. 456. l. A Ráskai kezére bízott várakról l. Dipl. Eml. IV. k. 208.

² Trotti jelentései, 1489 május 1. és 5.

³ Ez emlékiratot kiadta KOVACHICH M. Gy., *Scriptores rerum Hung. minores* I. k. 341. s. köv. l.

Mátyás egész ékesszólását és dialecticáját kifejtette, hogy a nápolyi udvart meggyőzze Beatrix követeléseinek jogtalan és teljesíthetetlen volta felől. «A magyar nép — így ír egyebek közt — később magát egy szálíg levágnai, mint asszony uralmát túrni maga felett; nagyon jól emlékszik ugyanis arra, s ma is szájában van az íze, mily rosszúl ment dolga, midőn az országot asszonyok kormányozták». Elmondta egész őszintén, hogy a magyarok nem szeretik Beatrixet, s maga a királyné sem törekszik, hogy szeretetüket megnyerje. Kívánsága ekként már a nemzet ellen-

34. ALFONZ CALABRIAI HERCZEG ÉRME.

kezésén is hajótörést szenvedne, s a király szóba sem meri azt hozni senki előtt, nehogy haragot és gyűlöletet zúdítson maga és hitvese fejére.

Hasonló nyíltsággal tárta fel fiához fűződő terveit és a reményt, hogy azokat meg is valósíthatja. Ez, úgymond, már előbb is megtörtént volna, ha Beatrix nem makacsodik, mert a nemzet úgy szólván maga ösztönzi a királyt, hogy a herceget még életében választassa meg utódjává. A királyné saját érdekei ellen követi el a legnagyobb igaztalanságot, midőn ezt megakadályozza, mert kiteszi

magát a bizonytalanságnak, mely Mátyás halála után reá várakozhatik. Ha a királyválasztás Mátyás életében nem megy végbe, halála után kiszámíthatatlan dolgok történhetnek. «Egyedül isten tudja, mit rejtenek az emberek szíveikben, mert ő vizsgálja a szíveket. Mi magunk, halandó létünkre, csak a beszédekből és tettekből ítélhetünk s nem tudhatjuk, mi fog utánunk történni. A többség, úgy lehet, megfélekedezik jótéteményeinkről, s hálátlanságában

35. FERDINÁND NÁPOLYI KIRÁLY MELLRSZOBRA.

azt választja meg, a ki nekünk s az országnak halálos ellensége, a kinek első dolga lesz a királynét és fiúkat javaikból kifosztani, az országból kiűzni. S a beálló zavarok alatt a királyné könnyen életét is veszítheti, mert a magyarok nem szeretik, s a természetüket sem ismeri úgy, mint mi, kik oly régóta tartjuk féken őket.»

Mig Sánkfalvi Nápolyban járt, Mátyás diplomatiája más irányban is megindítá az actiót. Helyzetét a külföld

érdekelt hatalmasságaival szemben jelentékenyen megkönnyítette a szent-szék jóindulata, melyet a pápa az ortei püspök által fejeztetett ki János herczeg irányában. A számos megoldatlan kérdés és viszály daczára, mely Mátyás és Incze pápa egymáshoz való viszonyát jellemzé, a szent atya igazi meleg érdeklődéssel karolta fel Corvin ügyét, kibén, mint Hunyadi János unokájában, a kereszténység leendő bajnokát remélte feltalálhatni. S Mátyás is őszinte hálával fogadta az érdeklődést és egész atyai bizalommal ajánlotta fiát a pápa támogatásába. Talán az ez oldalról várható segítség reménye befolyásolta az engedelkenységet, melyet újabban az anconai kérdésben tanúsított Inczével szemben; de viszont a pápa sem maradt adós az engedményekért; jóindulata abban nyilvánult, hogy szövetségét, a velencei köztársaságot, hét évi ellenséges viszony után kibékülésre bírta Mátyás iránt. Agostino Barbarigo doge 1489 tavaszán megújította a régóta megszakadt diplomatiái összeköttetést és követet küldött Mátyás udvarába. Domenico Bollani, az új követ, utasításba kapta, hogy szóbelileg is újítsa meg a köztársaság részéről az esküvő alkalmából kifejezett jókívánatokat; ezen felül külön látogatást is tett a királyfinál, hogy őt a signoria baráti érzelmeiről biztosítsa.*

A diplomatiái sikereket betetőzni ígérkezett Miksa római király közeledése Mátyáshoz, s abbeli törekvése, hogy a császár és Mátyás között annyi évek szívos küzdelmei után kibékülést hozzon létre.

Mátyás viszonya a császárhoz azóta, hogy szék-

* Dipl. Eml. iv. k. 35. 1.

Helytartományi tanácsnok János herczegnek a pápától kapott levele 1489. március 10. napján.

36. AGOSTINO BARBARIGO VELENCEI DOGE ALÁÍRÁSA.

városát s tartományai nagy részét elfoglalta, szükségkép rendezésre várt. Ausztriai hódításai képezték világpolitikájának legnagyobb vívmányát, de hogy azokat utódai részére is állandóan megtarthassa, arra elfogulatlanul alig gondolhatott. A tényleges birtoklás anyagi előnyei mellett azok legfőbb jelentősége most abban nyilvánult, hogy a király maga szabhatta a béke feltételeit egykori vetélytársának, a magyar trón szerződéses jelöltjének, s olva-

37. AGOSTINO BARBARIGO ÉRME.

nokul szabhatta, a mikkel elősegíthette dynasticus törekvései megvalósítását.

Az első lépést a makacs és elkeseredett császár helyett fia tette meg, 1489 tavaszán követei által megindítva Mátyással a tárgyalásokat. Fő törekvése oda irányult, hogy Bécset s az atyja által elvesztett tartományokat áldozatok árán is visszaszerezze házának, vagy legalább biztosítsa, hogy azok Mátyás halála után vissza fognak szállani a csá-

szárra. S az ekkép létesítendő békében további alapját jelölte meg a formális szövetkezésnek, mely a két uralkodót képessé teszi egyesült fegyvereiket közös ellenségük, a török ellen fordíthatni.

Mátyás hajlandónak mutatkozott a béke megkötésére, de csak egy feltétel alatt: ha Miksa beleegyezik, hogy Mátyás Ausztriát életében Corvinra ruházza át, és halála után elősegíti magyar királylyá választatását. Ha ez sikerül, Ausztria visszaszáll Frigyesre s utódaira, s Mátyás azt is kilátásba helyezte, hogy Pozsony területe Ausztriához fog csatoltatni.*

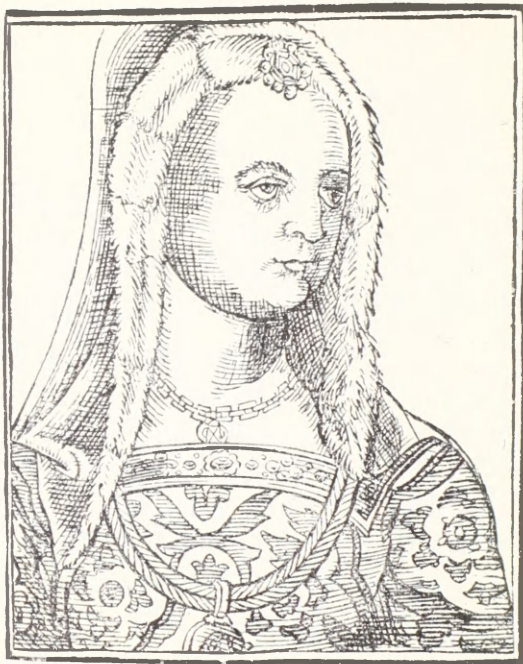
A tárgyalások egész nyáron folytak, s úgyszólván egész Európa szeme a magyar székvárosra volt szegezve. A keresztény hatalmak nagy része képviselve volt Mátyás udvarában; a követek élénk figyelemmel kísérték a fejleményeket, s figyelmük elárulta a valódi célt, mely az egész diplomatiái actio háttérében lebegett. A királyi hatalomért indult meg itt, még Mátyás életében, a titkos harcz, a trónért, mely még meg sem ürült; s a helyzet egész jelentősége abban a kérdésben összpontosult, lesz-e Mátyásnak elég ereje, fia örökösödését keresztül vinni? A pápai követben a király törekvései jóindulatú támogatóra találtak; Velence követe is kedvezően volt hangolva Corvin ügye iránt, bár őt egyelőre csak a változás eredményei érdekelték, mely Mátyás és a császár kölcsönös viszonyában készülöben állott. Ranzano azonban Beatrix, s általa a nápolyi udvar érdekeit képviselte, s a királynéval együtt szötte fondorlatait, mikről az egykorú diplomatiái iratok nem egy tanúságot őriztek meg.** S július eleje óta Maffeo di Naso

* A pápai követ jelentése 1489 június 25-éről, THEINER, Mon. Hungariæ, II. k. 527. l. Trotti jelentései 1489 aug. 10., 13. és 18. V. ö. FRANKÓI, I. m. 377. s köv. l.

** A nyár elején Beatrixnak a ferrarai hercegnéhez írt titkos jegyű levelét fogták el, melynek tartalma a milanoi házasság ellen irányult. A dologban benne volt Ranzano is, s az ő keze működött az udvarnál szeptember elején előfordult kellemtelen esetről is, melyről Nápolyban csak annyit tudtak meg, hogy Ranzanonak

is Budán tartózkodott, mert Sforza a király halogatásaiban szakítási szándékot látott, s midőn májusban hírét vette, hogy a menyegző szeptemberről 1490 tavaszára lett elhalasztva, szükségét látta, hogy állandó követ által ellenőriztesse a magyar udvarban készülő eseményeket.

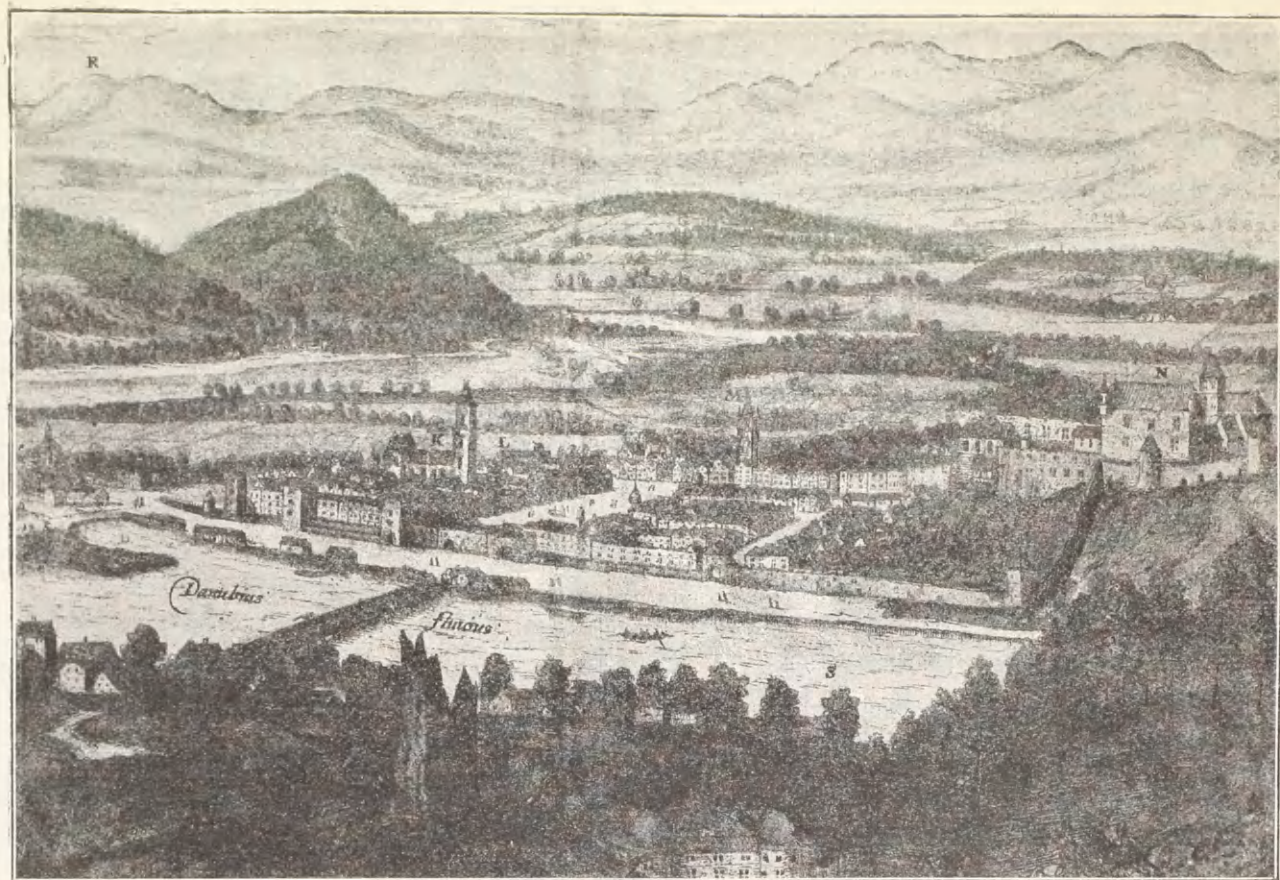
A milanoiaknak tényleg volt okuk a bizalmatlanságra. Miksa közeledése egyelőre csak annyit eredményezett,

38. MARGIT FŐHERCEGNŐ ARCZKÉPE.

hogy a két uralkodó júniusban hat hónapra meghosszabbította a fegyverszünetet. De a lovagias lelkű római király kezdettől fogva kész volt Corvin trónra jutásának támogatására. Oly nagy bizalommal viseltetett János jövődjére, hogy leányának, Margit főhercegnőnek, kezét ajánlá

megtiltatott a felől urához jelentést tenni, s midőn a követ el akarta hagyni az udvart, a király erőszakkal gátolta meg elutazását. Dipl. Eml. iv. k. 101. l. Trotti jelentései, 1489 május 20. és 25.

39. LINCZ LATKEPE.

fel neki, bárha a főhercegnő Európa egyik leghatalmasabb uralkodójával, VIII. Károly franczia királylyal, volt eljegyezve.¹ S a Habsburg-ház sarjával kötendő házasság előnyei könnyen reá vehették Mátyást a milanoi szövetség felbontására. De óvakodott elárulni a tervet, mielőtt az valósággá válnék, s midőn az ősz folyamán egyik követe Spanyolországból visszatérőben volt, meghagyta neki, hogy Milanot útba ejtve, üdvözlje nevében fia menyasszonyát.²

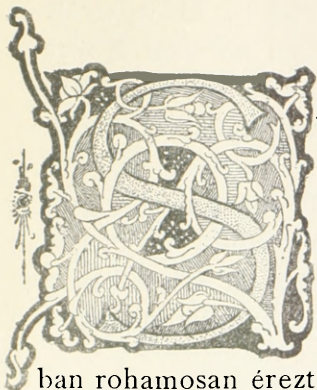
A végleges megállapodások Miksával a Linzben meg-ejtendő személyes találkozástól tétettek függővé, melynek napjául szeptember 9-ike volt kitűzve. Mátyást azonban megújuló betegsége akadályozta az útra kelésben, s az új határnap, október 12-ike előtt oly aggasztó fordulat állott be állapotában, hogy kénytelen volt ez évre lemondani a találkozásról. Kancellárját, a váradi püspököt, küldte maga helyett Linzbe. Ámde oda ment Frigyes császár is, a ki szükségesnek látta saját fiával szemben ellenőrizni a tárgyalások menetét. S a fősvény és gyanakvó lelkületű aggasztán közbelépése minden nagyobb eredményt meghiúsított. Az egész ügy pénzkérdés jellegét vette föl; ez pedig mindkét félnek gyöngye oldalát képezte. Frigyes ragaszkodott ahhoz, hogy Mátyás még életében adja ki kezéből Ausztriát, de hallani sem akart az ezért kért hadi kárpótlás kifizetéséről. Mátyás utóbb hajlandó lett volna az átadásba beleegyezni, ha Frigyes ünnepélyesen lemond az 1462-iki szerződésben biztosított trónöröklés jogáról. A császár azonban e pontnál is makacskodott, s Mátyásnak egyelőre meg kellett elégedni azzal, hogy a fegyverszünet meghosszabbítása mellett későbbi találkozássra halasztották a nagyszabású politikai tervek megvalósítását.³

¹ A pápai követ jelentései, 1489 június 25. (THEINERNÉL, i. h.) és október 15. a velencei Szent-Márk-könyvtárban.

² Dipl. Eml. iv. k. 100. l.

³ A pápai követ jelentései, 1489 október 15. és december 26., a velencei Szent-Márk-könyvtárban. V. ö. FRAKNÓI, 378. s k. II.

VI.

ZOMORÚ előjelek közt köszöntött be a téli időszak. A folytonos lázak által elgyötört királyt időnként majdnem tehetetlenné tették a köszvényes fájdalmak megújuló rohamai. Dagadt lábai miatt folytonosan hordszék használatára volt kényszerítve. Ily állapotban rohamosan érezte közeledni a halál rémét, mely minden alkotását megsemmisítéssel fenyegette. Borús sejtelmeiben megerősíték a csillagászok jóslatai s a természetben fellépő előjelek, mik catastrophá bekövetkezését jövendölték. Sietnie kellett a cselekvéssel.

Az ígéretek, miket udvarának főemberei Corvin megválasztása felől tettek, nem bírtak elég biztosítékkal szemében. Ünnepeyesebb alakban akarta azt általuk megújítva hallani, s a tél kezdetén maga köré gyűjtve az ország nagyjait, esküvel kötö le hűségüket János herceg személye iránt. A hagyomány megőrizte az eskü szavait, melylyel Bakócz Tamás, Csáktornyai Ernuszt Zsigmond, Nagylucsei Orbán és István püspökök, Szapolyai István, Kinizsi Pál, Báthory István, Drágfi Bertalan, Ujlaki Lőrincz herceg és a többi egyházi és világi főurak a budai Nagy-Boldogasszony-templomban, Alamizsnás-Szent-János ereklyéi felett, az oltári szentségre tett kézzel megfogadták, *«hogy János herceget teszik magyar királylyá»*.*

* E jelenetet Szerémi György beszéli el emlékiratában (Monum. Hung. Hist., Scriptores, I. k. 28. l.). Az eskü szövegét is ő őrizte meg. A pápai követ 1489 szeptember 18-án s Trotti október 23-án kelt jelentéseikben írják, hogy Budán országgyűlésre készülnek, s VERANCICS szerint (Monumenta, Scriptores, II. k. 5. l.) Mátyás utolsó évében tényleg volt egy gyűlés, melyen a főurak elfogadták Corvin trón-

Az esküvők közül egy ember hiányzott: Váradi Péter, a fogoly kalocsai érsek, az első, ki annak idején Corvin János trónöröklése érdekében buzgólkodott. De a király nem feledte ki őt számításaiból, s finom politikai érzéke megtalálta a módot, mint teheti őt hasznossá jelen szomorú helyzetében is a királyfi terveinek előmozdítására. A pápai követnek már ekkor sikerült az érseket szigorú fogságából kiszabadítani; Mátyás 1489 nyarán kihozatta őt az árvai börtönből és Visegrádon tartotta szoros, de tisztaság alatt. De bár tovább játszottá irányában a szigorú bírót s törvényes eljárás útján készült ügyében

*Utin engelen Hugh
fogbelen, bodegh dizoni, viftemenek wind
fog zentbi, ezotari zent pegg, to zent keze, a
ezent fman g lüz, to ezvth lamfnae zox
ezcelei, hogh tamfherchghed tegele magyar
febalija!*

40. A FŐURAK ESKÜJE SZERÉMINÉL.

ítéletet hozni, lelkében kész volt számára a bocsánat, s a pápai követtel sejtetni engedte, hogy Corvin János által kívánja e bocsánatot tudomására hozni. Azt akarta, hogy az érsek János herczegnek köszönhesse végleges megszabadulását; tudta jól, hogy ez esetben János is föltétlenül számolhat a főpap támogatására.*

1490 első napjaiban némi szünet állott be a király fájdalmaiban, s ezt arra használta fel, hogy még egyszer visszatérjen bécsi várakába, legfényesebb diadalának színhelyére. Január 8-án hagyta el a magyar fővárost. Elutazása előtt s egész útja folyamán tett intézkedései világo-

öröklését. Az adatok ez összetalálkozása a valószínűség jellegével ruházza fel a különben oly megbízhatatlan Szerémi előadását.

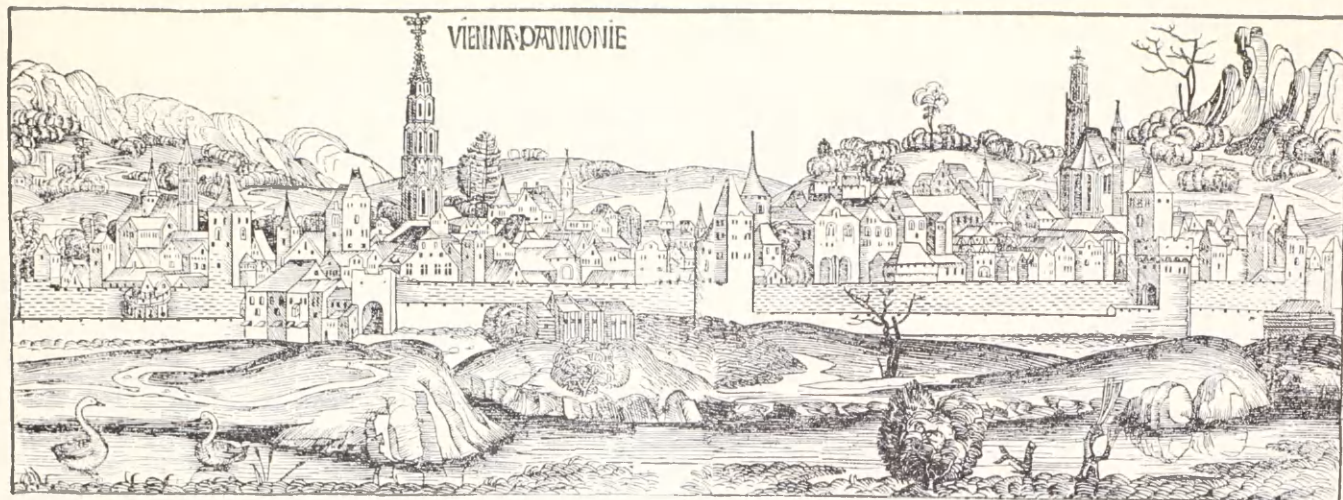
* A pápai követ jelentése a szentszékhez, 1489 szeptember 18., a velencei Szent-Márk-könyvtárban. V. ö. FRANKÓI, Váradi Péter élete, i. h. 513. l.

san elárulják a halálsejtelmet, mely szívét már ekkor eltölté. Buda várát és a királyi kincstárt átadta Ráskai Balázsnak s a hű várkapitány újból megfogadta, hogy halála esetén egyedül fia előtt nyitja meg a vár kapuit. Hasonlókép rendelkezett Visegrád váráról s az ott őrzött koronáról, Komárom, Tata és Pozsony városokról s a komáromi és pozsonyi főispáni tisztségről, záradékaúl a királyi várak és városok hosszú sorának, melyek a király régebbi intézkedései által jutottak Corvin János birtokába.

Bécsbe február 22-én érkezett, s itt folytatta rendelkezéseit, hogy a meghódított tartományok legfontosabb helyeit fia kezeibe juttassa. Bécsujhely, Recz, Wolkendorf osztrák várak és városok, a stájer Regede és Pettau, Karinthia s Krajna összes várai, a morva határon Magyar-Bród s maga a császári város, Bécs, egész hadi erejével Corvin rendelkezése alatt, hatalmas eszközül ígérkezett a herczeg jogainak érvényesítésére. Ausztria kormánya biztos helyen volt Szapolyai István kezei között, s Székely Jakab, kire a déli osztrák tartományok várai bízva voltak, a rokonsági köteléken kívül két püspök előtt tett hűségesküvel volt a király fiához kötve.*

Sziléziában már eleve biztosítva látszott János herczeg uralma a számos kisebb herczegség birtoka által, melyeket Mátyás részben neki adományozott, részben jelenlegi uraik alatt már előre felesketett az ő hűségére. Ez utóbbi sors varakozott magára az ország fővárosára, Boroszlóra, és tartományára. Dompnig, a város kapitánya, titokban már letette a hódolati esküt Corvin Jánosnak és Stein György, a királyi ügyvivő, hozzá látott az előkészületekhez, hogy ha Mátyás fiával Boroszlóba jön, a várost és fejedelemsé-

* Székely Jakab esküjéről Corvin János tesz említést, 1492 január 10-én kelt, később idézendő oklevelében.

41. BÉCS LÁTKÉPE A XV. SZÁZADBAN.

get kezeikre játsza.¹ Nehezebb feladat volt a morva rendeket arra bírni, hogy Corvint Mátyás utódjává választva, tovább folytassák a cseh anyaországgal szemközt elszakadási politikájukat. De Mátyás bízott abban, hogy morva származású kancellárjának, Filipecz püspöknek honfitársaira gyakorolt befolyása és ügyessége képes lesz e feladat nehézségének leküzdésére.

Bécsben Miksával újból felvették a tárgyalások fonalát s ezzel ismét felszínre került a főherczegnővel kötendő házasság eszméje. Milanóban sejtettek valamit, bár nem tehettek Mátyásnak szemrehányást; hiszen a Blankával kötött házasságot ők sem tarták érinthetetlennek; a mint az egyezkedés Miksával megakadt, ők is visszalépésre gondoltak s magát a római királyt szemelték ki a herczegnő új vőlegényeül.² De most, hogy az újabb hírek János reményeinek emelkedését jelentették, ők ijedtek meg legjobban a szakítás lehetőségétől. Maffeo már deczemberben sürgeté a király tanácsosaitól a Milanoba küldendő követtség névsorát; ily módon remélt Mátyás titkos szándékaihoz férni, s midőn haditerve nem sikerült, aggodalmas hangon tudatta a választ fejedelmével. S majdnem egyidejűleg, deczember 23-án utasította Lodovico budai követét, hogy a menyegző iránt a királyhoz kérdést intézve, eleve tiltakozzék minden halasztás ellen.³

Maffeo útközben, február 8-án kapta e levelet, s Bécsben, az udvar megérkezése után sietett a királynál kihallgatásra jelentkezni. Mátyáshoz élte utolsó szakában már nagyon nehéz volt bejutni; az idegen követek «akkor beszéltek vele, a mikor lehetett s nem a mikor akartak». Maffeonak is tudára adatta, hogy most nincs ideje vele

1 MARKGRAF HERMANN, Heinz Dompnig, der Breslauer Hauptmann. Zeitschrift für Gesch. Schlesiens, XX. k. 157. s. köv. II.

2 Trotti jelentése, 1489 deczember 21.

3 Dipl. Eml. IV. k. 146. s. k. II.

értekezni, mert Miksa követeit várja, rövid idő alatt azonban napfényre hozza minden szándékát. A követek megérkeztek, s Mátyás az első naptól fogva sűrűn tárgyalt velük. Maffeo azonban hiába várta a király nyilatkozatát; a főemberekhez futkosott s ezek biztatták, várjon, a míg a németek elmennek. Türelmetlenségében levelet írt a királyhoz, de Mátyás ismét halogatta a választ. Csak nagy sokára közölte vele, hogy kancellárját husvét után nagyobb diplomatiái megbízásban Miksához, a pápához és a nápolyi királyhoz küldi, s ez alkalommal a menyasszony elhozataláról is fog intézkedni.*

A milanoi udvarnak aggodalmai közt most is Fontana jött segítségére. Mátyás kedvencz diplomatája sajnálkozással látta volna felbomlani a frigyet, melynek létrehozásában oly nagy része volt. Gian-Galeazzo herceg által féltréfás, félkomoly levélben kéretett felvilágosítást János herceg hűtlen szándékai ellen. A dolognak Fontana igyekezett kedélyes színezetet adni; de a tréfa alatt komoly él lap-pangott, a mint a hatás is igazolta. A levelet elküldték s Maffeo márczius közepén bemutatta Mátyásnak, mielőtt Corvinhoz juttatta volna. A király tréfának vette a dolgot; jobban megijedt a vőlegény, a ki talán fiatalsága valamelyik rejtettnek hitt kalandjára látott benne célzást, s egész komolyan védte magát a hűtlenség vádja ellen. De Mátyás is szükségét érezte, hogy határozott nyilatkozattal oszlassa el a Sforza-ház aggodalmait, s újból megígérte, hogy most már nem fogja tovább halasztani a menyegző megtartását.**

Tavasza a király egészségében jelentékeny jobbulás állott be. Fia ügyében elért eredményei is jól hangolták. Miksával ugyan megakadt az egyesség, de e miatti boszúságát enyhítette az a kilátás, hogy neje viselkedésében végre be fog állani a rég óhajtott fordulat. Minden jel

* U. ott, 152. s k. 11.

** U. ott, 138. és 154. H

arra mutatott, hogy a királyné felhagy régi politikájával. Talán Sankfalvi diplomatiája idézte elő e kedvező változást, s a nápolyi udvarnak sikerült őt meggyőzni valódi érdekeiről; a legutóbbi események tényleg annyira növelték Corvin erejét, hogy a mérkőzés kétségesnek látszott előtte. Szívébe zárta valódi érzelmeit s felhagyott ellenséges viselkedésével; a jó anya szerepét vette át Corvin irányában. A változásról Fontana útján a milanoi udvar is értesült; a királyné gyöngéd anyaként üdvözlötte általa a menyasszonyt, s kijelentését, mit Maffeo külön kihallgatásán is volt alkalmja ismételni, áradó örömmel köszönték meg Milanoból. Mátyás is megnyugvással vett arról tudomást. Kibékülésük jeléül Mátyás napja alkalmából fényes ajándékokkal halmozta el; a 8000 aranyat érő ékszerek közt ott volt a gyémántos kereszt is, melyet Lodovico herczeg éppen Blanka kelengyéje számára akart megvásárolni.*

Úgy látszott, hogy a legutolsó akadály is el van hárítva. Megszűnván Beatrix ellenzése, most már az esetleges királyválasztásnak sem állott semmi útjában. A hosszú előkészületek után kezdetét vehette a nagy actio záró jelenete.

Márczius 18-án a váradi püspök Brünnebe utazott, hogy Corvinnak cseh királylyá választását előkészítse. Az ünnepek után pedig maga Mátyás készült fiával Boroszlóba, hogy őt Szilázia és Lausitz rendjeinek gyűlésén e tartományokban utódjává nyilvánítsa. A boroszlói actust nyomban fogja követni a magyar királyválasztó országgyűlés egybeülése, s ez alatt Filipecz püspök már útban lesz Olaszország felé, hogy Rómában és Nápolyban bejelentse a nagy változást s Milanoból meghozza Blankát, a leendő magyar királynét.**

Márczius 29-én kelt a király oklevele, melyben a ma-

* U. ott, 140. és 158. ll.

** U. ott, 152. l. V. 6. FRANKÓI, i. m. 388. l.

gyar országgyűlést Szent-György napjára Budára hívta össze.*

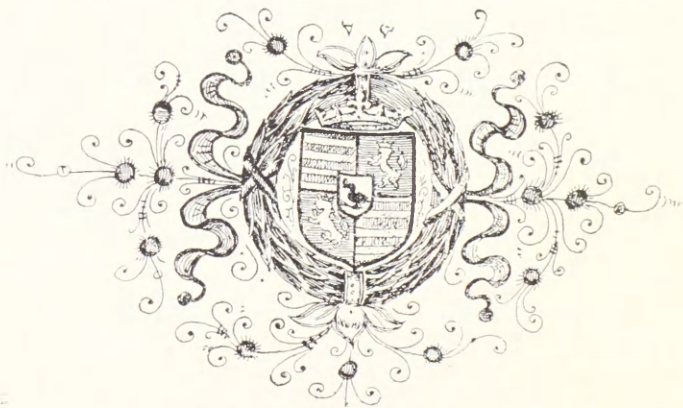
Április 2-án ülték meg a bécsi császári várakban a reménybeli trónörökös 18-ik születésnapját. Bécs város hyppodromja valószínűleg ekkor volt a Bonfini által leírt vitézi játékok színhelye, melyek az első lovagi diadalt szereztek meg Mátyás gyermekének.**

E perczben Corviné volt a jövő. Útja a királyi trónra nyitva állott előtte, s egy fényes korona öröksége az egész keresztény világ figyelmét személyére irányítá. A Hunyadi-ház dynasticus törekvései annyi küzdelem után megvalósulásuk küszöbéhez jutottak.

A végzet másként határozott. Három nappal később Mátyás király halálos ágyon feküdt, s mialatt a halállal vívódott, szívét keserű aggodalom tölté el gyermeke sorsa iránt. Szólni nem tudott, de esdeklő tekintete, mit ágyánál térdelő fiára és hitvesére vetett, elárulta lelkének kétségbeesését. Hidegülő kezeiből kihullott a fonal, melyhez egyetlen gyermeke sorsa volt fűzve. Corvin János elveszté egyedüli támaszát.

* A Pozsony városához intézett meghívó-levelet közli TELEKI, i. m. XII. k. 485. l.

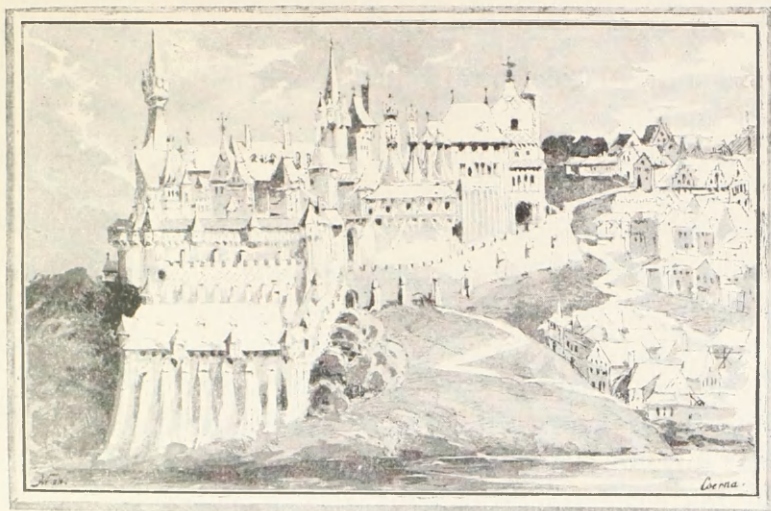
** BONFINI, i. m. 509. l.

42. MÁTYÁS KIRÁLY CZÍMERE.

HARMADIK KÖNYV.

A KIRÁLYVÁLASZTÁS.

43. BUDA VÁRA A XV. SZÁZADBAN.

I.

MÁTYÁS váratlan elhúnyta megoldatlanul hagyta a trónöröklés kérdését; a királyválasztás joga visszaszállott a nemzetre s e jog gyakorlásától lett függővé téve a nagy király művének fentartása s fiának jövődjé egyaránt. Nagy volt a veszteség, mely királya halálával a nemzetet érte, de senki sem vesztett annyit, mint János herceg. Ha Mátyás még néhány hónapig él, bizonyára végrehajtja megkezdett művét, melynek befejezéséhez már úgyszólván csak néhány lépés hiányzott, s a királyfi nehézségek nélkül léphet atyja örökébe. A helyzet most egyszerre alapjában megváltozott s kitűnt, hogy az egész eredmény csak Mátyás személyes erejére volt alapítva. A ki néhány nap előtt egy hatalmas és fényes trón örököse gyanánt szerepelt atyja oldalán, annak most, legfőbb támaszától megfosztva, ne-

héz harczra, küzdelemre kellett készülnie atyai öröksége védelmében.

Az Árpád-ház kihalta után a politikai viszonyok arra utalták az országot, hogy idegen államok szövetségében keressen kárpótlást a nemzeti dynastiában rejlő összetartó erőért. Ez a vezérgondolat hatotta át a magyar Anjouk politikáját; ez emelte trónra Zsigmondot és közvetlen utódait: Albertet, a lengyel Ulászlót és V. Lászlót, egymásután hozva Magyarországot a fejedelem közössége által szoros kapcsolatba a szomszéd államokkal. Az egymást föl váltó államszövetségek természetükben lényegesen eltértek egymástól. Az északi szláv államokkal, a lengyel és cseh koronákkal létrejött personal-uniók a szövetkezésnek azt a nemét képezték, melynél politikai jelentőségre kisebb államok csatlakoznak egy nagyobb birodalomhoz, és országos érdekeik megóvása mellett amannak engedik át a vezetés terhét és dicsőségét. Változott a helyzet a Habsburg-ház tartományaival szemben, melyek a polgárosultabb nyugat fölényét követelték maguknak Magyarország felett. Az Anjouk, Zsigmond és I. Ulászló alatt létrejött államcsoportok magvát vita nélkül Magyarország képezte, s még a római császári méltóság sem volt képes elhomályosítani e szövetségben Szent-István koronájának fényét. A Habsburg-ház, bár soha sem szűnt meg törekedni Magyarország birtokára, kezdettől vitássá tette annak vezérszerepét s mindig azon igyekezett, hogy Bécsbe tegye át az alatta létesült államszövetség politikai súlypontját.

Mátyás harminczegy éves uralkodása szerencsés módon egyesítette a nemzeti királyság eszméjével a szövetségi politika vezérirányát. Miután a törökkel szemben hatalmas bástyát teremtett magának a meghódított bosnyák országrészben, elég erővel birt, hogy a hódítás jogán szerezzék meg magának amaz országok egy részét, melyek

elődeit, Albertet és V. Lászlót uralták, s magyar nemzeti alapon újítsa meg a Habsburgok által egyszer már létesített magyar-cseh-osztrák nagy államszövetséget. E hármass birodalom hatalmi eszközeivel remélte megindíthatni a nagy actiót nyugat félelmes ellensége, a török ellen, melynek megtörése egész uralkodásának végső feladatát képezte. De nem volt ideje a hódításai által teremtetett viszonyok megszilárdítására, s korai halálával összes politikai eredményei koczára lettek téve. A koczka fordultától Magyarország egész jövője is függött. A nagyszabású hatalmi politikától visszatérni a régi, szerényebb határok közé, a nemzeti öntudat visszaesését jelentette volna, de a nemzet léteérdeke is tiltá ezt, szemben a nagy veszéllyel, mely a törökök részéről fenyegette az országot. S viszont, ha nincs a ki folytatja Mátyás nagy művét, az óriási épület a munka derekán félben maradva, bevégezetlenül, veszedelmére válhatott volna a nemzetnek, a helyett, hogy azt megvédte volna. Életbe vágó kérdés volt a nemzetre nézve, hogy olyan utódot találjon, a ki az épületet megóvjá az összeroskadástól s ha kisebb arányokban is, képes lesz folytatni az elhúnyt politikáját.

Ha Mátyásnak elég ideje van cseh tartományaiban keresztül vinni fia trónutódlását, a kérdés jó része meg van oldva; Corvin magyar királysága, még ha Ausztria oda vész is, módot nyújt az eddigi államszövetség fenntartására. De a heterogen országrészeket csak Mátyás erős egyénisége volt képes ily alakban összetartani; elenyészvén az összetartó erő, azonnal bomlásnak indult az egész mű. Mátyás halálhíre Morvaországban és Sziléziában valóságos örömnünneppé varázsolta a husvétot, s az általános örömszájban benne volt az eddigi rendszer halálítélete. S itt tűntek ki a király késedelmes politikájának végzetes következményei. Corvin János jelöltségében a nemzeti királyság eszméje ellentétbe utott a szövetkezés irányával, s mihelyt

ez nyilvánvalóvá lőn, a királyválasztás megszűnt személyi kérdés jellegével bírni. A fegyverek, miket Mátyás gondoskodása fia kezébe adott, a korona, a kincstár és királyi várak birtoka, az országnagyok ígéretei s a várkapitányok hitlevelei minden jelentőségüket elvesztették a küzdelemben, melynél a nemzeti politika évszázados vezéreszményei állottak ellenségekként egymással szemközt. Nem az egyes emberek hűtlensége, nem a nemzet hálátlansága, hanem a százados viszonyok állítottak vetélytársakat Corvin jelöltsége ellen; Miksa, a császári korona és az osztrák tartományok örököse, s a két Jagello, Ulászló cseh király és János Albert lengyel herceg, bár a középkori diplomácia szokásos fegyvereire, a szerződésekre és családfákra hivatkoztak igényeikkel, a multak megannyi erős traditióit képviselték, s ez óriási előnyt biztosított számukra Corvin felett, jóllehet a vérségi kapocs czímén senki nálánál több joggal nem követelhetette atyja koronáit. A szerződési diplomák és a leszármazási táblák mögött a külföldi szövetségi politika eszméi támadtak fel János herceg trónjelöltségének megbuktatására.

A törvényszerűséggel szemközt, mely a helyzet ily alakulásában megnyilatkozott, a baj abban rejlett, hogy egyik vezéreszme sem rendelkezett magához méltó zászlóvivővel; a pártoknak csak jelöltjeik voltak, de vezetőik, a szó magasabb értelmében, hiányoztak. Maga az egész nemzeti élet törvényes vezetők nélkül nézett a királyválasztási harcz elé. A nádori tiszt betöltetlen volt; a primási székbe gyermeket ültetett Beatrix szeszélye, s a főpapság és világi főurak sorában alig volt olyan, a ki saját egyéniségének erkölcsi súlyával pótolhatta volna a törvény szerint való vezérek hiányát. A fejetlenség magánál az udvarnál kezdődött. A trónkereső Corvinnal a férjre vágyó Beatrix állott szemközt, egyik győzelme a

másik biztos bukását jelentette. A királyfi és mostoha anyja versengése eleve két táborra osztá azokat, kik az ország kormányának vezetését kezükben tartották. S a magyar országnagyok többsége Mátyás teremtménye volt minden tekintetben; nemcsak méltóságait, vagyonukat köszönhatték neki, de elveikben is hű tanítványai voltak az általa meghonosított politikai iskolának, a nélkül, hogy a nagy király fenkölt szellemével, lángoló hazaszeretetével ellensúlyozhatták volna ez iskola erkölcsi gyöngéit. A renaissance szelleme által szentesített egyéni szabadság Mátyás királynál teljesen a nemzeti célok szolgálatában állott; teremtményeinél csak arra szolgált, hogy korlátozás nélkül elégíthessék ki saját önző, kicsinyes érdekeit. Az eszmék küzdelme bennük s általuk silány érdekharcczá törpült, melynek célja nem egyéb, mint saját kiváltságos helyzetük előnyeinek megóvása. A nemzet kebeléből, vagy kívülről választanak-e királyt, e kérdésnél az a szempont lépett előtérbe, melyik mód követel kevesebb áldozatot a haza oltárára? Nemzeti király alatt minden esetre több erőfeszítésbe kerül a status-quo fentartása, míg a más állammal való szövetkezés két ország pénzén és hadi erején kívül esetleg személyes kapocs révén biztosítja a hódításoknak vagy legalább azok egy részének megőrzését. A nemzet még nem fáradt bele a terhek viselésébe, de az urak már türelmetlenül viselték azok súlyát, s az erélyes király uralmát szívesen cserélték volna fel békésebb, nyugalmasabb kormányrendszerrel. A nemzeti eszme diadalát a közszellem hanyatlása váltotta fel, s emelkedett felfogás, hazaszeretet és honfiúi áldozatkészség helyett, mikben nagy korszakok alatt a nemzet öntudata szokott nyilatkozni, az emberi elhatározások és tettek legközönségesebb rugója, az önérdek ragadta magához a döntést Magyarország jövő sorsa felett.

II.

ÁRATLAN katasztrófák következményei legtöbbször csak hosszabb idő eltelte után mutatkoznak a maguk valóságában. Az a hatalmas, erős akarat, melynek forrása csak az imént apadt ki, még a halál után is képes volt befolyását föntartani a király környezetére. Az elhunyt szelleme lebegett ama jelenet fölött, mely a halál órájában Mátyás halottas ágyánál Beatrix királyné és János herceg között lefolyt. Az atyátlan, árva ifjú az egész királyi udvar jelenlétében sírva borúlt Beatrix lábaihoz s térdeit átkarolva esdeklött, hogy ne hagyja el árvaságában s atyja halhatatlan emlékeért fogadja őt anyai szeretetébe. A királynét meghatotta az árva esdeklő szava, melyet az országnagyok is támogattak könyörgésükkel. Magához emelte az ifjút, megcsókolta, s könyek között nyugtatta meg, hogy fiának tekinti, mostoha helyett kegyes anyja lesz és érdekeit minden tehetségével meg fogja védeni. Majd az egybegyűlt főrendekhez fordult, s magát a herceggel együtt jóindulatukba ajánlotta.*

Mátyás legbizalmasabb emberei, az ország leghatalmasabb főurai, a kancellár és néhány országnagy kivételével Bécsben tartózkodtak a király elhunytakor. Itt voltak a püspökök közül Nagylucsei Orbán, a kincstartó, és Bakócz Tamás, a befolyásos királyi titkár, kik a Corvin érdekében távollevő kancellárt helyettesítették s Geréb László erdélyi püspök; a világi főrendek közül Szapolyai István, ki rangját, gazdagságát, mindenét Mátyásnak köszönhette, Báthory István országbíró és erdélyi vajda, a kenyérmezei diadal hőse, s Geréb Péter és Máté, kiket anyuk, Szilágyi

* BONFINI, i. m. 510. l.

Zsófia által a tudós erdélyi püspökkel együtt közeli rokonság csatolt a Hunyadi-házhoz. Mindezeket a főurakat, a kiket különben is eskü kötött Corvin Jánoshoz, az ifjú már atyja haldoklása alatt sietett fölkeresni s jóindulatukat, támogatásukat maga részére kikérni. A megrendítő esemény hatása alatt mindannyian könyes szemekkel újíták meg János herczeg előtt a haldokló királynak tett esküjüket, megígérték, hogy atyja temetése után őt azonnal királyukká választják, s ismételten biztosították a felől, hogy miként atyját szolgálták, akkép hozzá is mindenkor hívek fognak maradni.*

A király halála után a kormány vezetését a felsorolt főurakból alakult országos tanács vette át, melynek élére az országnagyok Beatrixot és János herczeget állíták. Az özvegy királyné és a királyfi már a halottas ágynál fogadták a jelenlevő egyházi és világi urak hűségesküjét, mely őket mint a kormány vezetőit megillette. Az országtanács még az nap tartott első ülésében összetörette a királyi pecséteteket, és megállapodott abban, hogy a Beatrix és Corvin János nevében kiadandó okleveleket a királyné és a herczeg pecségein kívül a tanácsban jelenlevő főurak pecségeivel is meg fogják erősíteni.

A királyi kincstárt és a királyi paloták összes bútortát és berendezését János herczeg tulajdonául nyilvánították, a ki a Mátyás király kezén levő összes jószágokat is örökölte, tekintet nélkül a birtoklás jogcímére. Ezek jövedelmének kezelését az ország kincstartója, Orbán püspök, tartotta meg, az ő tiszte lőn a herczeg udvartartását a szükséges költségekkel ellátni s a királyi udvartartás tisztjei megmaradtak Corvin szolgálatában.**

* Maffeo alább idézendő jelentéséből.

** Ezt Orbán püspök számadásaiból tudjuk, melyekről alább még lesz szó. Az ingóságok közt voltak kifizetetlen firenzei drága kelmék és szőnyegek 26,093 forint értékben, s midőn a firenzei kereskedők pénzüket követelték, a királyné és a főurak

Ugyanez ülésben ment határozatba, hogy a királyválasztást közvetlenül a temetés után fogják megejteni. Addig is Bécs és az osztrák hódítások kormánya Szapolyai István kezén maradt, Morvaország és Szilézia kormány-

44. CORVIN JÁNOS NAGY PECSÉTJE.

zását pedig a kancellárnak, János váradi püspöknek, szánták, kit sürgősen visszahívtak sziléziai útjából. Másnap gyors futárok vitték szét az ország minden részébe a Beatrix és János herczeg neve alatt kelt hivatalos értesi-

már Bécsben Jánoshoz utasították őket. Müncheni kir. levéltár, *Ung. Doc.* 96. sz. BONFINI, i. h. a kincstár és az ingóságok értékét 400,000 aranyra teszi.

téseket Mátyás király haláláról és a széküresedés idejére tett intézkedésekről.*

Az első napokban még semmi sem mutatta a János herczeg sorsában beállott végzetes fordulatot. A megrendült kedélyeken a gyász és meghatottság érzete uralkodott, mely a nagy halott iránt érzett kegyeletet fiára is kiterjeszté. Corvin trónörökösként szerepelt atyja életében; a ravatalnál senki sem akarta őt szerepétől megfosztani. A királyfi maga, bátorítást merítve az országnagyok ígéreteiből, nyugodtan tekintett jövődjé elé. Származása és gazdagsága erejének tudatában kétségtelennek tartotta megválasztatását, melynek legerősebb biztosítékát Szapolyai és Báthory támogatásában látta. De a beavatottak, az élesebb szemlélők nem ringatták magukat csalódásban a helyzet veszélyei felett. Jól tudta mindenki, hogy a királyné esküdt ellensége Corvin ügyének, s a fondorlelkű olasz asszony, a ki férje halalos ágya mellett már új nászra gondol, végzetes akadályként állott a királyfi útjában. Beatrixnak már Mátyás életében megvolt a maga erős pártja, melynek élén Orbán egri püspök, Bakócz Tamás és maguk a király rokonai, a Gerébek állottak; a király halála után e párt csakis gyarapodhatott s elég erősnek ígérkezett, hogy felvegye a küzdelmet János herczeg párthíveivel.

A diplomatia titkos munkája is megindult; a milanoi követ volt az első, ki annak szálait kezeibe igyekezett keríteni. S már első lépése feltárta előtte a helyzet egész bizonytalanságát. A katasztrófa után első dolga volt az egri és győri püspököket fölkeresni s Corvin ügyét támogatásukba ajánlani. Emlékezetükbe hozta a királynak tett esküjüket, melyek iránt, úgymond, a milanoi udvar még

* A Nagy-Szombat város tanácsához intézett tudósítás, mely ápril 7-éről van keltezve, egyéb intézkedéseken kívül sürgős felhívást tartalmaz, hogy a város két tanácsbelit küldjön Bécsbe a királyi udvarhoz. Hazai Okmánytár, II. k. 371. l.

Mátyás szavánál is nagyobb bizalommal viseltetik. A két hatalmas főpap, igazi diplomata ügyességgel, biztatólag válaszolt, de biztatásukból már kihangzott a figyelmeztetés arra a veszélyre, mely a királyné részéről fenyegeti János trónöröklését. Bakócz maga, e cselszövények fő részese, előre sietett magát minden felelősség alól kivonni, midőn a Gerébeket nevezte meg a követ előtt a királyné pártjának fő támaszaiként. A három testvér, kiket Maffeo nem késett nyilatkozatra szorítani, tényleg hidegen fogadta a követ puhatolózásait; csak hosszabb rábeszélés után léptek ki némileg tartózkodó állásukból. S bár a tőlük nyert válaszból nem hiányzott a melegség és rokonszenv unokaöccsük iránt, a követ aggodalmakkal eltelve hagyta el szállásukat. Az egri és győri püspököktől s az országbirótól nyert biztatások daczára kétségek s aggodalmak közt írta meg első jelentését Milanoba.*

János herczeggel a követ ápril 8-án találkozott először. A találkozás valóságos diplomatai kihallgatás jellegével birt. Maffeo beszédet intézett a herczeghez, üdvözölte őt, mint atyja koronájának örökösét, buzdította az elhunyt nyomdokai követésére és a küszöbön álló királyválasztásra felajánlotta neki a milanoi ház támogatását. Corvin az ifjúkor optimismusát jellemző szavakkal válaszolt az üdvözletre. Atyja érdemeinek hű követőjeül vallva magát, a győzelem biztos reményével beszélt közeli megválasztásáról. Mindazonáltal nagy súlyt fektetett a milanoi udvar támogatására s kérte Maffeot, ne távozzék oldala mellől, míg a választás meg nem történt. A siker felől nem kételkedett, de nyugtalanná tette a gondolat, hogy külső ellenségek, a törökök és Miksa, az interregnum alatt megtámadhatják az országot. Mint igazi Hunyadi-ivadéknak, első gondolata is az ország védelme volt, s első kérése a

* Ápril 6-áról két levele van keltezve, melyek az általa kifejtett actióról kimerítő tudósítást tartalmaznak. Dipl. Emlékek, IV. k. 161—163. ll.

milanói követhet az, hogy a hadviselés költségeire pénzsegélyt eszközöljön ki küldöitől. S miként Mátyás király diadalmas hadjárat által akarta magát méltóvá tenni a szent koronára, úgy ő is abban a meggyőződésben volt, hogy csak az országot fenyegető veszély elhárítása után veheti nyugodtan birtokba atyai örökségét.

A milanoi követ azonban nem osztotta Corvin vérmes reményeit. Sokat jelentő komolysággal figyelmeztette a herceget ellenségeire, kiknek száma sokkal nagyobb volt, mint a hogy Corvin képzelte. A pénzsegélyre vonatkozólag igen óvatos nyilatkozatot tett, mely annak megadását elburkoltan a királyválasztás eredményétől tette függővé. S a milanoi hercegekhez írt jelentésében sajnálkozva emlékezik meg Mátyás késedelmező politikájáról, mely a herceg ügyét a legnagyobb mértékben kétségessé tette.*

Az események rohamos fejlődéséről tanúskodik a tény, hogy e jelentésében már a jelöltek is megvannak említve, a kik Corvin mellett szóba kerülhetnek. Mátyást még ki se terítették a ravatalra, a királyné termeiben már is sorra vették a trónjelölteket, kik Beatrix nagyravágyó terveibe beillettek. III. Frigyes császárról s fiáról Miksáról az első napokban köztudomásúvá lőn, hogy az 1462-iki szerződés alapján a magyar korona egyedüli törvényes örököseinek tekintik magukat. S ép oly sűrűn emlegették Ulászló cseh királyt, a Jagellók ivadékát, ki anyai ágon két magyar királyt, Zsigmondot és Albertet, számoltat ősei között. A hír azt beszélte róla, hogy daliás megjelenésével, megnyerő modorával még Mátyás életében képes volt lebilincselni Beatrix királyné szívét. Fölmerült még Kázmér lengyel király ifjabb fiainak, János Albert és Sándor hercegeknek, jelöltsége, kik mellett vitézségük, hadvezéri babéraik szolgáltak ajánló levélül.

* Maffeo két jelentése ápril 8-áról. Dipl. Emlékek, IV. k. 164. és 167. l.

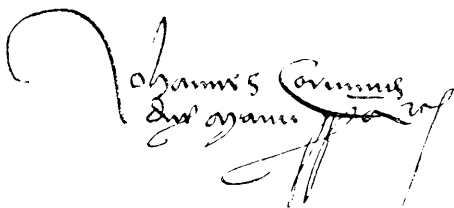
45. III. FRIGYES CSÁSZÁR ARCZKÉPE

46. MIKSA RÓMAI KIRÁLY ARCZKÉPE.

S e jelöltek körül már az első napokban jelentékeny pártok csoportosultak, vitássá téve Corvin kizárólagosnak vélt trónigényeit. Az előjelek erős küzdelmet helyeztek kilátásba, s a Morvaországból visszatérő kancellár, a milanoi követtel ápril 11-én történt találkozáskor, nem habozott kijelenteni, hogy Corvin párthívei a legnagyobb aggódalommal tekinthetnek a küzdelem kimenetele elé.¹

Egy hét telt el e közben Mátyás halála óta. Ápril 13-án, mialatt a Szent-István-templomban Corvin jelenlétében gyászmisét tartottak, a király holttestét hajóra tették és megindultak vele Budára. A gyászmenet, melyet a királyné, Corvin és az országnagyok külön hajón követtek,

47. CORVIN JÁNOS ALÁÍRÁSA

Pozsonyban és Komáromban tartott pihenőt. Ez utóbbi helyen adta ki, ápril 17-én, Beatrix királyné meghívó levelét a Rákos mezején tartandó királyválasztó országgyűlésre, melynek megnyitását május 17-ére tűzte ki.² Ápril 20-án érkezett

az udvar Budára, honnan a holttestet Székesfejervárra vitték. Ráskai Balázs, Budavár kapitánya, megnyitotta a kapukat Mátyás özvegye és fia előtt, s a királynak tett esküjéhez híven Corvin rendelkezésére bocsátotta Budát a gondjaira bízott többi várral együtt. János hercegnek első teendője volt atyja hű katonáját megerősíteni kapitányi tisztében. Aztán leveleket íratott a többi várak kapitányaihoz s mindazokhoz, kik hűségesküvel voltak neki lekötve, tanácskozássra híva fel őket magához.³

Mátyás királyt hagyományos fénynyel és pompával

¹ Maffeo jelentése ápril 11-éről. Dipl. Emlékek, IV. k. 170. l.

² KOVACHICH, Vestigia comitorum, 406. l.

³ Corvinnak Batthyány Boldizsár kőszegi kapitányhoz írt ily tartalmú levele, 1490 ápril 21-éről keltezve, a hg. Batthyányak körmendi levéltárában.

temették el királyi elődei közé. A halotti menetben Corvin János a pápai követ jobbján követte atyja koporsóját s a sír helyét ősi szokás szerint királyi bőkezűséggel váltotta meg a templomtól.

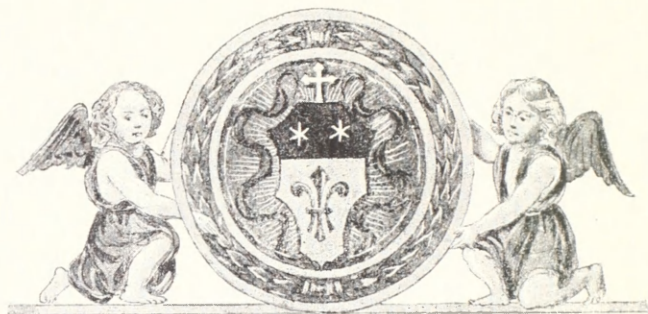
III.

CORVIN a temetés után visszatért Budára, hol egész udvar sereglett körébe. Ott voltak atyja hadvezérei közül Ráskai Balázs, Székely Jakab, Czecei Kis Máté, a lipthói főispán; továbbá Móré Fülöp és János prépostok, Darányi Jakab veszprémi kanonok és felső-őrsi prépost, ki a herczeg kancelláriája élén állott, Batthyány Boldizsár kőszegi várnagy, Czobor Imre és Márton, Móré György lovászmester, az Enyingi Törökök: Ambrus és Imre s a többi hivek, a kiket az egyes várak kapitányságai vagy egyéb tisztségek a herczeg közvetlen szolgálatában tartottak. Oda jött Visegrád-ról Érsek Máté, a fogoly kalocsai érsek testvére s magával hozta a várból a szent koronát. Mindannyian megújíták hódolatukat s kedvező híreket hoztak a távol maradt várkapitányok hűsége felől. A szlavóniai várakban Bajnai Both András, az alvidéken Haraszti Ferencz solymosi és lippai várnagy és Bánczai András, Tatán és Komáromban Csicseri Orosz Mihály és Borszvai Péter, a távoli Sziléziában Tomori István troppau kapitány örködték a herczeg érdekei felett.* A hangulat országszerte kedvezőnek mutatkozott, a köznemesség zömét a Hunyadi név varázsa tartotta uralma alatt, s a főemberek, az ország nagyjai,

* E névsort az egykorú oklevelekben elszórt adatokból állítottam össze.

szinleg osztoztak az általános felfogásban, mely a nemzeti királyság fentartását tűzte ki a királyválasztás jelszávául. A tapasztalatlan ifjú feltétlenül bízott mindenekben, s a kiktől legtöbb oka volt tartani, Filipeczben, Bakóczban és a Gerébekben tekintette pártjának legerősebb támaszait.* Nem véve tudomást a királyné cselszövényeiről, tájékozatlanul a főurak körében uralkodó hangulat felől, udvarnokai társaságában reménységgel eltelve várta az országgyűlés megnyitását.

48. VÁRADI PÉTER CZIMERE.

Az első intés egy távollevő jó baráttól jött, kit csakis saját szomorú helyzete akadályozott meg abban, hogy a herczeg segítségére siessen. A visegrádi vár foglya, Váradi Péter érsek, Mátyás halála után egyedül Corvintól várhatta megszabadulását.

Sorsa, az elhunyt király akaratából, szorosan hozzá fűződött a herczeg reményeihez, s e körülmény fokozhatta éleslátását, melylyel az események fejlődését szemlélte. Ismerve Beatrix és hatalmas pártjának ármányait, melyek egyik áldozata volt, aggodalommal gondolhatott a választási harc kimenetelére. Egy nappal azután, hogy

* Egy jegyzék, mely hihetőleg a temetés napjaiban lett összeállítva, mindezeket Corvin hívei gyanánt említi fel, sőt oda sorozza magát Hippolyt érseket is, a kit már a rokoni kötelék is Beatrix érdekeihez csatolt. Dipl. Eml. IV. k. 166. l.

a bécsi hajót Mátyás tetemeivel Visegrád falai alatt elvonulni látta, ápril 21-én, levelet írt János herceghez, «*a magyarok és csehek hercegéhez és az atyai trón örököséhez*», s az ifjú hercegre komoly intő szózat gyánánt hatott a fogoly főpap esdeklése, a figyelmeztetés az alnok és kétszínű tanácsadókra, kik másként éreznek és másként beszélnek, s annak hangsúlyozása, hogy saját magával tesz jót, ha őt fogságából kiszabadítja.¹

Corvin habozás nélkül elhatározta, hogy vissza adja atyja régi hű emberének szabadságát. De sajátságos nyilvánulásaként az események logikájának, épen ez a kérdés idézte elő az első nyílt összeütközést a királyfi és titkos ellenei között. Beatrix és a három hatalmas főpap, Filipecz, Nagylucsei Orbán és Bakócz, az országos tanácsban erőlyesen tiltakoztak az érsek kibocsátása ellen, s a hév, melylyel álláspontjukat védték, maga igazat adhatott a herceg szemében Váradi intéseinek. Beatrixék ellenzése annál feltűnőbb volt, mert a herceg legközelebbi hívein kívül maguk a Geréb testvérek is az érsek érdekében emelték fel szavukat. Az ellentét oly nagy lőn a két álláspont hívei között, hogy a pápai követnek kellett közbe lépni, a ki egyházi kiközösítés fenyegetésével követelte az érsek szabadon bocsátását. Corvin május 8-án Budára kísértette Váradit, s hitlevelet véve tőle, egyelőre tisztességes őrizet alá helyezte, azzal a szándékkal, hogy néhány hét múlva vissza helyezi teljes szabadsága és méltóságai birtokába.² S hogy az ellenzék kedélyét lecsillapítsa, adományokkal kívánta a főbbeket, első sorban Orbán püspököt, kibékíteni.

¹ WAGNER, *Epistolæ Petri de Warda*. 1776. 45. l. V. ö. FRANKÓI VILMOS, Váradi Péter élete (Századok, 1883. 729. l.) és II. Ulászló királyválasztása. (Századok, 1885. 19. l.)

² Maffeo május 7-iki jelentése. Dipl. Eml. iv. k. 187. l. V. ö. FRANKÓI, Váradi Péter élete, i. h. 730. l.

³ 1490 május 5-én kelt Nagylucsei részére adott adománylevele Kerekegyház és Nagy-Iván felől. Orsz. levéltár, *Dipl.* 19644. sz.

De célját nem érte el, s midőn egy régi jó barátját visszanyerte pártja számára, alkalma lőn felismerni azokat, kiknek ellenséges indulata legtöbbet árthatott ügyének.

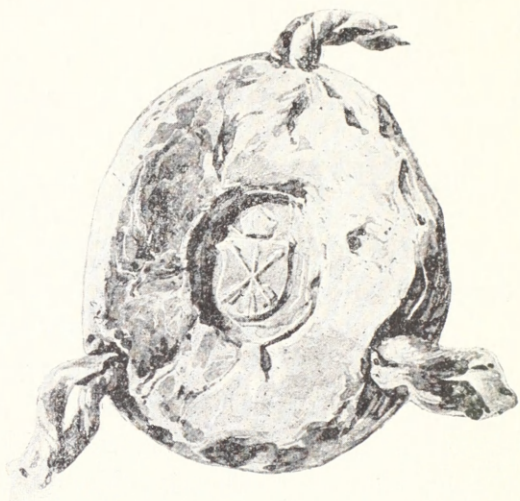
Ez eset tényleg megingatta nyugalmaiban és értésére hozta helyzetének bizonytalanságát. Fegyveres erőben remélt támaszt keresni, s készpénz hiányában, — nem akarván hozzányúlni a kincstár drágaságaihoz — előbb a milanoi követhez fordult pénzbeli segítségért, majd, kitérő feleletet kapván, jószágadományokkal és zálogos kötvényekkel igyekezett főbb embereit katonák gyűjtésére ösztönözni. Május elején Ráskai, Székely Jakab és Kis Máté alatt 10,000 embere állott fegyverben. De ezt még nem tartotta elégségesnek; ám a hadgyűjtés sok költséggel járt, s Maffeo szép szavú biztatással válaszolt ismételt kéréseire; pénzt nem adott, s Lodovico herceget is figyelmeztette, hogy jó lesz kitérni a kölcsön elől, mert nagyon kétséges, hogy érdemes-e pénzáldozatokat hozni a herczeg ügyéért?*

A milanoi követnek ekkor már igen sok oka volt a tartózkodó magaviseletre. Egész mostanig teljes odaadással védte pártfogoltja érdekeit az országnagyoknál, de mialatt egyik főúrtól a másikig járkálva fáradozott a herczegért, lehetetlen volt észre nem venni a kedvezőtlen hangulatot, mely mind nagyobb arányokat öltött a királyfi ellen.

Míg Corvin párthívei, fegyvereik erejében bizakodva, úgyszólván tétlenül vesztegeltek Buda várában, elleneik nem voltak hanyagok az idő felhasználásában. A külföldi diplomatia serényen dolgozott a külső jelöltek érdekében. A titkos tanácskozásokból, a rejtett mozgalmakból a cseh király jelöltsége lépett föl leghatározottabb alakban. Miksa két nagy hibával tette magát lehetetlenné: szerződésre hivatkozott a nemzet királyválasztási jogával szem-

* Maffeo május 7- és 8-iki jelentései. Dipl. Eml. iv. k. 188. és 197. II.

ben, és pénz nélkül készült a magyar trón elfoglalására. E két hiba elég volt, hogy hosszú időre népszerűtlenné tegye a Habsburg-ház trónigényeit az országban. Ulászló, kit eddigi szereplése békés, hajlékony természetnek tüntetett fel, tényleges birtokosa volt Csehország nagyobb részének s a cseh korona jogán őt illették meg a Mátyás által elfoglalt morva és sziléziai részek. Lengyelország koronája is reá, Kázmér király első szülöttére nézett. Az ő királysága a cseh tartományok kérdésének békés meg-

50 FILIPECZ JÁNOS PECSÉTJE.

oldásán kívül két nagy ország szövetségének előnyeit ígerte Magyarországnak.

Filipecz volt az első, ki ez előnyökre figyelmeztette az országnagyokat. Mátyás utolsó kancellárja, titkainak, terveinek letéteményese, sohasem volt igazi híve a királyfinak, kinek érdekében annyiszor bocsátotta Mátyás rendelkezésére államférfiúi tehetségeit. A nemzeti királyság eszméje, mit Corvin képviselt, idegen maradt előtte, idegen nemzet gyermeke előtt. Ha voltak politikai eszményei, az

országokon kívül kell keresnünk azoknak forrását. Az egykori morva mesterember fiának egész élete, úgy tűnik fel előttünk, hazája szolgálatának volt szentelve; hazája érdekeit szolgálta Mátyás alatt is s ez érdekek megóvását tekinté most, e válságos napokban, első feladatának. A vallási küzdelmek által megtépett cseh királyságnak hatalmas szövetségest adni a katolikus Magyarországon, s e szövetség által visszaszerezni Venczel koronájának régi fényét, ez volt a cél, a mi szemei előtt lebegett. Ez tette őt, a boroszlói szerzetest, Mátyás cseh aspiratiói legbuzgóbb hívévé; a király oldala mellett ő képviselte az összekötő kapcsot Mátyás és a cseh-morva tartományok között. Mikor ura parancsából Corvin útját egyengette a trónra, akkor is a cseh birtoklás biztosítása volt első törekvése. Az ő szemében Corvin Jánosnak első sorban az kölcsönzött jelentőséget, hogy a magyar-cseh államszövetséget

51. FILIPECZ JÁNOS ALÁÍRÁSA.

seget eddigi alakjában fentarthatni remélte általa. A király halála véget vetett reményeinek s a dolgok új rendjének láttára már az első napokban megérlelődött lelkében a gondolat, hogy Ulászló számára szerzi meg a megürült trón birtokát. Beatrix királyné, csalogdva Miksába vetett reményeiben, örömmel ragadta meg Ulászló megválasztásának eszméjét s a váradi püspök teljesen megnyerte őt az ügynek azzal az ígérettel, hogy Ulászló őt fogja megválasztatása esetén nőül venni. A királyné támogatása magával vonta főbb híveinek csatlakozását. Filipecz tudta a módot, mint kell a magyar urakat jelöltje pártjára édesgetni. Bakócznak a kancellárságot ígérte oda, Szapolyait nagy kiterjedésű uradalmak elnyerésével kecsegtette. S a három oszlopos ember, a királyné és pártja által támo-

gatva, a rábeszélés minden eszközével rendelkezett, hogy tekintélyes pártot gyűjtsön Ulászló zászlaja alá.

Filipecz pártfoglalása a cseh király mellett az első súlyos csapást mérte Corvin reményeire. A veszély nagyságát növelte a titkolózás, melylyel Ulászló párthívei szándékukat el tudták rejteni a nyilvánosság előtt. Corvin és barátai mit sem tudtak a történekről. Csak a milanoi követ éles szemét nem lehetett megcsalni. Maffeo sejtelmével bírt a helyzet változásának, s tudta, hol kell annak kulcsát keresni. Május közepén már nem volt titok előtte, hogy a kancellár és társai Corvin ellen dolgoznak, s Filipecznek, hogy a leleplezés veszélyét kikerülje, merész lépésre kellett magát vele szemközt elhatároznia. Gondosan eltitkolva a Beatrixnak tett házassági ajánlatot, Ulászló és Blanka hercegnő összeházasításának eszméjét vetette föl s megígérte, hogy a cseh király megválasztatása esetén minden erejével e házasság létrehozásán fog dolgozni. A ravasz olasz diplomata már Mátyás halála után gondolt olyasmire, hogy ha Corvin reményei nem valósulnak, biztosabb jelöltek közül keres férjet úrnője számára.* Annál könnyebb volt Filipecznek őt lépre csalni és arra bírni, hogy egyelőre titokban csatlakozzék Ulászló pártjához. Az érdekek e harcza, melyben hazugság, hamis ígéretek és vesztegetések képezték a fő fegyvereket, Corvint a nélkül, hogy sejtelve lett volna a dolog felől, megfosztották egyik legerősebb támaszától.**

Milanoban, mint külföldön egyáltalában, semmit sem tudtak a magyarországi helyzet felől. A király halálának híre is későn, kerülő úton és bizonytalan forrásból érkezett Olaszországba, s Lodovico herceg teljesen tájékoztatlanul a viszonyok felől írta meg első leveleit a magyar

* Ápril 9-iki jelentésében azt írja, hogy ha Corvin ügyei rosszra fordulnak, jó lesz Miksát szemelni ki Blanka férjeül. I. h.

** Maffeo május 22-iki jelentése. Dipl. Eml. IV. k. 201. l.

udvarhoz. Corvin királysága felől azt hitték odakint, hogy Mátyás már minden akadályt elhárított annak útjából. Beatrixnak a herczeg úgy írt, mint Corvin szerető anyjának, a királyfit ápril 20-án kelt részvétiratában az atyai trón természetes és jogszerű örököse gyanánt üdvözölte s ama reményének adott kifejezést, hogy megválasztása, ha még eddig nem történt meg, rövid idő alatt minden nagyobb akadály nélkül fog végbemenni. Hasonló értelemben írt az országtanács tagjainak is. Mindazonáltal nem tartotta fölöslegesnek diplomatiája eszközeit is mozgásba hozni Corvin mellett. Damiano Barzi személyében titkos agenst küldött Zengge Macskási Tárnok Péterhez, Corvin kapitányához, hogy onnan tartsa szemmel a magyarországi eseményeket. Innsbrucki követének, Girolamo Braschának meghagyta, hogy igyekezzék a római királyt Corvin támogatására bírni. Ascanio bibornok által pedig magához a pápához fordult pártfogásért, arra kérve a szent atyát, hogy a királynéhez és a főurakhoz intézendő brevében siettesse a herczeg mielőbbi megválasztását. Kérését a nápolyi király is támogatta a szent-széknél, mert nem lévén tájékozva Beatrix újabb tervei felől, az adott viszonyok között Corvin megválasztásával látta legjobban biztosítva leánya jövődjét Magyarországon.*

A barii herczeg levelei május közepén érkeztek meg Budára; de Maffeo már ekkor föl volt mentve a kényszerűség alól, hogy azokat rendeltetésük helyére juttassa. Az ügyek fejlődése hamar véget vetett a mind nehezebbé vált titkolózásnak. Váradi Péter végleges szabadon bocsátása, mit Corvin május 20-án rendelt el, megadta a kancellárnak a keresett ürügyet, hogy nyíltan szakítson a királyfival. Példáját a királyné egész pártja követte, s egyszerre köztudomásúvá lett, hogy a főrendek többsége

* Dipl. Eml. iv. k. 176—179, 181, 190—197, 199, 233. ll.

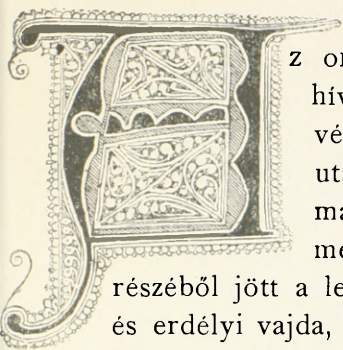
Corvin jelöltsége ellen fordult. A helyzetet teljesen megvilágította a nyílt ellenségeskedés János herczeg és Beatrix között, melynek kitörését némileg a herczeg s környezete gyermekes, tapintatlan magatartása is siettette. A királyné mostanig a budai várakban lakott, Corvinnal egy fedél alatt; de a két udvartartás személyzete között vetélkedés támadt, mely koronként hangos összetűzésekkel fajult. Az urak ellenséges hangulata legelőször is cselédek magatartásán mutatkozott, s midőn a kedélyek már ingerlékenyebbé lettek, Corvin s a várnagy magyar vitézei a várkapunál tetteleg bántalmazták a királyné ki s be járkáló olasz udvarnokait. Beatrixnak már kényelmetlen volt a várbeli lakás, hol Corvinék folyton szemmel tarthatták s nem érintkezhetett szabadon párthíveivel. Hiába kérve Corvintól elégtételt a sérelemért, május 24-én nagy haraggal elhagyta a várat s a vízi-városba, Orbán püspöknek a Szombatkapun kívül fekvő házába tette át udvarát. A szakítás ezzel teljes lőn Corvin és mostohája között, s a herczeg magára maradt atyja királyi palotájában.*

* Maffeo május 22- és 25-iki jelentései. Dipl. Eml. iv. k. 201. és 204. ll. BONFINI, 521. l.

52. DISZITÉS RANZANO CODEXÉBŐL.

IV.

NZ ORSZÁGGYŰLÉS május 17-ikére volt egybehíva, de az országos rendek csak a hónap végén kezdtek gyülekezni, mert a temetés után a főurak nagy része hazasietett, hogy magával hozza fegyveres csapatait s a vármegyei nemességet. Az ország legtávolabbi részéből jött a legelső csoport. Báthory István országbíró és erdélyi vajda, Drágfi Bertalan, Morócz László, Losonczi László s a többi erdélyi főurak a nemesekkel és a székelységgel együtt május 28-án érkeztek meg. Báthory egymaga 3500 főnyi lovas csapatot hozott magával. Utánuk jött Nagylucsei Orbán, a ki néhány hét előtt ment haza banderiumáért; a vele érkező főemberek: György csanádi püspök, Bocskai Péter, Dóczi Imre csapatai mintegy 2500 főnyi lovassal gyarapíták Ulászló pártjának hadi erejét. A nyugati részekről megjöttek a Szentgyörgyi és Bazini grófok, a Kanizsaiak és a Szécsiek. Csak a délvidékiek késlekedtek; innen egyedül az imént hazatért kalocsai érsek sietett banderiumával Corvin védelmére.

Június elején a főpapok, élükön a gyermek Hippolyttal, mind együtt voltak, s a világi főurak közül, Szapolyai István s a délmagyarországiak kivételével, úgyszólván mindazok, a kiknek szava döntő súlylyal bírt a tanácskozásokban.*

A pártok alakulásából hamar meg lehetett látni, hogy erős küzdelem lesz a jelöltek között. Miksának váratlanul jelentékeny pártja támadt az Ausztriával határos dunántúli és déli részek főnemességében, melyben a Szentgyör-

* Maffeo június 20-iki jelentése. Dipl. Eml. IV. k. 221. l. BONFINI, 516—517. II. FRANKÓI, II. Ulászló királylá választatása, i. h. 99. l.

gyiek, a Bánfiak, a Kanizsaiak és a Frangepánok játszották a főszerepet. Feltűnő jelenséget képezett a harczias elemek csoportosulása János Albert herczeg személye körül. Mátyás király legjobb hadvezérei, a hazafias érzelmű agg katonák: Báthory István, Kinizsi, Magyar Balázs voltak e párt főemberei, a kik első sorban a csatamezőn vélték a nemzet érdekeit biztosíthatni s a lengyel-török háborúk hőseiben kipróbált hadvezért akartak a királyi trónra ültetni. Leghatalmasabb volt azonban mindjárt első tekintetre Ulászló pártja, mely az országos tanács vezéreinek, Filipecz, Bakócz és Nagylucsei püspökökön és Szapolyain kívül az ország leghatalmasabb embereinek egész sorát számitotta tagjai közé.

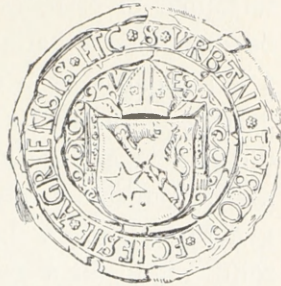
Corvin pártja a kalocsai érseken s Mátyás néhány hű katonáján kívül a vármegyei nemesség soraiból került ki. Számra hatalmas volt e párt, de hiányzott éléről a vezér, ki, mint Mátyás megválasztásakor történt, lelket tudjon önteni az óriási testbe. Az 1457-iki választás a nemesség utolsó diadala volt; az országgyűlés súlypontja azóta a főrendekhez került s ezek soraiban nem volt, a ki Corvin érdekeit méltóan képviselje. A közel 10,000 főnyi tábor, mely a Rákos mezejét benépesíté, vezető nélkül holt tömeg volt, akadályozni képes, de nem irányítani a tárgyalásokat, s a kik a budai várban Corvin oldala mellett voltak, Váradi Péter, Székely, Ráskai s a többiek, egyikük sem volt alkalmas arra, hogy Szilágyi szerepét játssza a Hunyadi-ház új trónjelöltje mellett.

Corvin ügye veszve látszott a higgadtabb gondolkodásuk előtt; de még nem lehetett biztosan tudni, hogy a többi név közül melyik kerül ki győztesen az urnából? Beatrix maga volt a legnagyobb bizonytalanságban. Remélt Ulászló győzelmében, de még sem merte sorsát egyedül hozzá kötni; talán intést kapott Ferrarából s tartózkodásra készíteté a milanoi követ sűrű érintkezése Filipeczczel. Az

országgyűlés küszöbén titokban újból érintkezésbe lépett Miksa embereivel. S minden oldalról biztosítani akarva magát, azzal a kéréssel fordult a pápai követhez, eszközöljön ki a pápától egy brevét, melynek értelmében a leendő király a kereszténység érdekében tartozik vele házasságra lépni.*

A tanácskozásokat Nagylucsei Orbán, mint nádori helytartó, június első napjaiban nyitotta meg. A főrendek Pesten, Nagy-Boldogasszony egyházában, a nemesek a Rákos mezején tartották üléseiket. A vezetés teljesen Ulászló híveinek kezében volt, s ezek a köznemességgel szemben a halogatás régi taktikájával éltek. Az urak a választási feltételek megállapításával tölték el a hónap első hetét, s csak június 7-én mentek át a Rákosra, hogy a trónkövetelők követeit az ország színe előtt ünnepélyesen kihallgassák.**

E fontos actusnál Corvin egy utolsó kísérletet tőn,

53. NAGYLUCSEI ORBÁN
PECSÉTJE.

54. NAGYLUCSEI ORBÁN ALÁÍRÁSA.

hogy az országgyűlés vezérferfiait atyjának tett ígéreteikre emlékeztesse. Midőn igényeinek bejelentésénél választása a kancellárra és Bakócz Tamásra esett, nem lehetett titok előtte, hogy e két főpap buzgólkodik legjobban Ulászló érdekében. S ha mégis őket szemelte ki szószólóul, ezt másnak alig vehetjük, mint finoman elburkolt, de annál

* Maffeo írja ezt május 25-iki jelentésében. I. h.

** Maffeo június 21-iki jelentése. I. h. FRANKÓI, i. m. 100—102. ll.

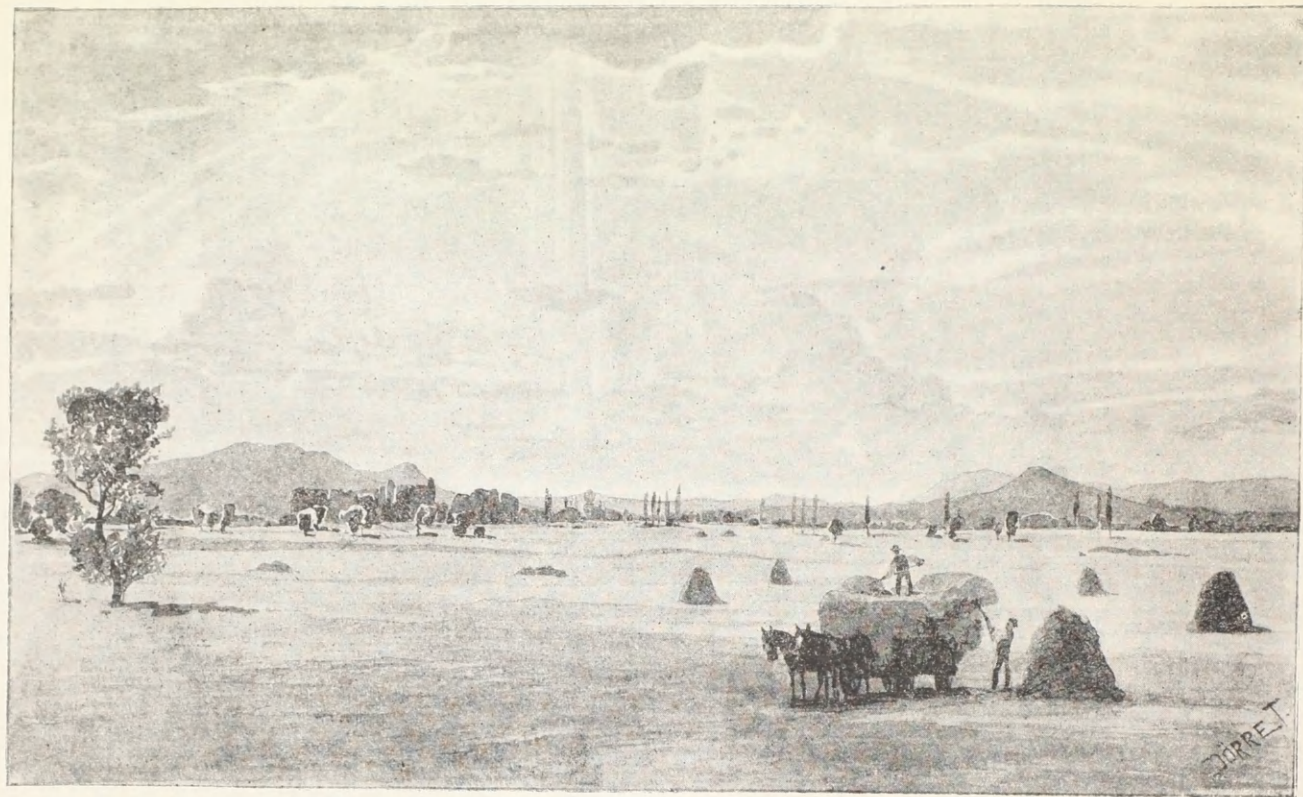
keserűbb szemrehányásnak az elpártolásért s egyúttal végső kísérletnek, hogy emlékezetükbe hozza egykori jótévőjüknek tett esküjüket. Választása, melyben bizonyára benne volt Váradi Péter keze is, a két püspököt tényleg a lehető legkényesebb helyzetbe hozta a nyilvánosság előtt. De nem vonhatták ki magukat s az országgyűlés előtt el kellett mondaniok ajánló beszédeiket, bárha e nagy jelentőségű politikai szerep általuk, az ő kezükben minden erkölcsi tartalmát elveszté és üres alakisággá süllyedt. Avagy minő összhangban állhattak szívük érzelmeivel a könyek, mikkel a két főpap Mátyás emlékének áldozott; s a Corvin János gazdagságára, atyjától örökölt szép tulajdonaira mondott dicséretetek, az igazságra és a méltányosságra való hivatkozás, a nemzeti királyság eszméjének dicsőítése minő hatást gyakorolhattak a hallgatókra, a kik tudták, hogy épen tőlük indult ki a döntő lépés a királyfi megbuktatására? S nem láttak-e célzatosságot a beszéd ama részében, mely a gyermek törvénytelen származását hozta emlékükhöz, s annak ellensúlyozásul nem tud egyébre hivatkozni, mint az olasz fejedelmi házak példáira?

Corvin ügyének védelme Ulászló két legelső párthíve által előadva, valóban egyike lehetett a legsajátszerűbb jeleneteknek, melynél jellemzőbben semmi sem egészíthetné ki e kor politikai erkölcséről bírt képünket.*

Corvin igényeinek bejelentését nyomon követte az idegen trónjelöltek követéinek kihallgatása. Ez alatt megérkezett Bécsből Szapolyai István is, kinek már ekkor kezei közt volt a cseh király adománylevele Kremsierről s a lengyelektől visszaváltandó lublói és podolini uradalmakról.** Megjelenése nagyban növelte az Ulászló-pártiak erejét s ezek már semmi titkot sem csináltak belőle, hogy

* BONFINI, 517—518. II. FRANKÓI, i. m. 104. l.

** Az 1490 május 8-án kelt oklevél eredetije a M. Nemz. Múzeum levéltárában. Kiadta SCHEDIUS, Zeitschrift von und für Ungarn, 1804. VI. k. 317. l.

55. A RÁKOS MEZEJE.

biztosnak tartják győzelmüket. De két tényezővel kellett még számolniok. A köznemesség zöme a János Albert pártján álló felvidékiek kivételével határozottan Corvin mellett nyilatkozott; s a herczeg kezén volt a korona, a kincstár s az ország fővárosa, a legfontosabb királyi várakkal együtt. Amaz, t. i. a nemesség, a választás kimenetelét tette kétségessé; a korona és várak birtokában a herczeg könnyen megakadályozhatja az új király trónraléptét. A helyzet nagyon kényes volt; a polgárháborútól való félelem lett egyik részen úrrá a kedélyek felett, s a másik fél naponkint növekvő türelmetlensége máris zajos jele-
neteknek lőn kútforrásává. Ekkor egy váratlan puccs jött a főurak segítségére, melyet a lengyel herczeg pártvezérei idéztek elő a Rákos mezején. Június 8-ika táján, a külföldi követek kihallgatása alatt, a lengyel párt zöme csúfosan megbukva János Albert kikiáltásának tervével, odahagyta a tábort s a felsülés oly hatást gyakorolt az egész köznemességre, hogy ez lemondva a további várakozásról, a főurak reábeszélésére szétoszlott és megyénként két-két követet hagyott maga helyett az országgyűlés színhelyén.*

A túlsúlyra jutott főuraknak most már nem volt nehéz a hátralevő akadályok elhárítása. Úgy látszik, Bakócznak és Filipecznek jutott a feladat, hogy Corvint a korona és várak kiadása tárgyában egyezkedésre bírja, s a két püspök mesterileg járt el megbízatásában. Gyöngéden, kímélettel adták az ifjú herczeg értésére, hogy megválasztatása kétséges, és miután «isten akaratából, kinek gondviselésétől függ a királyok és fejedelmek uralma, vagy emberi tanácsból» könnyen megtörténhetik, hogy más nyeri el a koronát, az ország rendei, az elhunyt király iránt tartozó kötelességükből kifolyólag, minden eshetőségre származásához méltó helyzetet akarnak biztosítani a királyfinak. Ajánla-

* Maffeo idézett jelentése. FRANKÓI, i. m. 104. l.

56. JÁNOS ALBERT ARCZKÉPE

taikat a következőkben terjesztették Corvin elé: A herceg, ha nem választják királylyá, maga és utódai részére Boszniát kapja királyi czímmel kárpótlásul, és Szlavóniát mint a magyar király fenhatósága alatt álló fejedelemséget, Horvát- és Dalmátországek életfogytiglan való hánságával együtt. A kezeiben levő várak és uradalmak közül a lipthói hercegi czímmel örökjogon megtartja mindazokat, melyeket Mátyás király közvetlen intézkedéséből mint valóságos családi örökséget bírt; Ausztriában Recz, Kirchschlag és Wolkendorf várakat, Morvában a magyarbródi uradalmat és Sziléziában a troppai hercegséget; azon felül zálogjogon kezében maradnak Pozsony, Tata és Komárom a főispáni tiszttel s két vár Krajnában, amazok 40,000 forintnyi összeg fejében, ezek mindaddig, míg Székely Jakab Krajnában fekvő hadai zsoldjukat meg nem kapják. Mindezekért viszonzásul tartozik azonban a kezei között levő koronát, mihelyt az egyezkedési okirat ki lesz állítva, a királyi várakat pedig az új király bejövetelekor a rendeknek átadni és addig is a budai tárnoki házat a benne őrzött oklevelekkel s a királyi könyvtárat épségben megőrizni, s ez utóbbiból csak az országnagyok tudtával, beleegyezésével vesz ki saját használatára szükséges könyveket.

Bakóczék nem hallgatták el a királyfi előtt, hogy ez ajánlatok elfogadásától függ egész jövőndő sorsa. Ha egyezsége lép, ez még nem zárja ki megválasztatását, de ha visszautasítja a feltételeket, s a választáson megbukik, akkor késő lesz alkudozni s vagy feltétel nélkül meghódl a győztes pártnak, vagy a polgárháború eshetőségeinek lesz kénytelen kitenni magát s hazáját. Corvin látta, hogy atyja leghívebb emberei elhagyták, nem tehetett egyebet, minthogy a békés útát választotta a bizonytalan küzdelem helyett. Néhány napi tárgyalás után, melyekben a kárpótlásul nyerendő tartományok kormányügyei részletes meg-

beszélés tárgyát képezték, elfogadta az egyezséget, kézszorítással, hit alatt kötelezve magát annak megtartására. Viszont a főurak is kezet adtak reá, hogy az egyezés feltételeit írásba foglalva, a választás után a leendő király által még az ország határain kívül meg fogják erősíttetni s a koronázást követő napok egyikén az új király maga fogja Corvint Bosznia királyává koronázni.*

V.

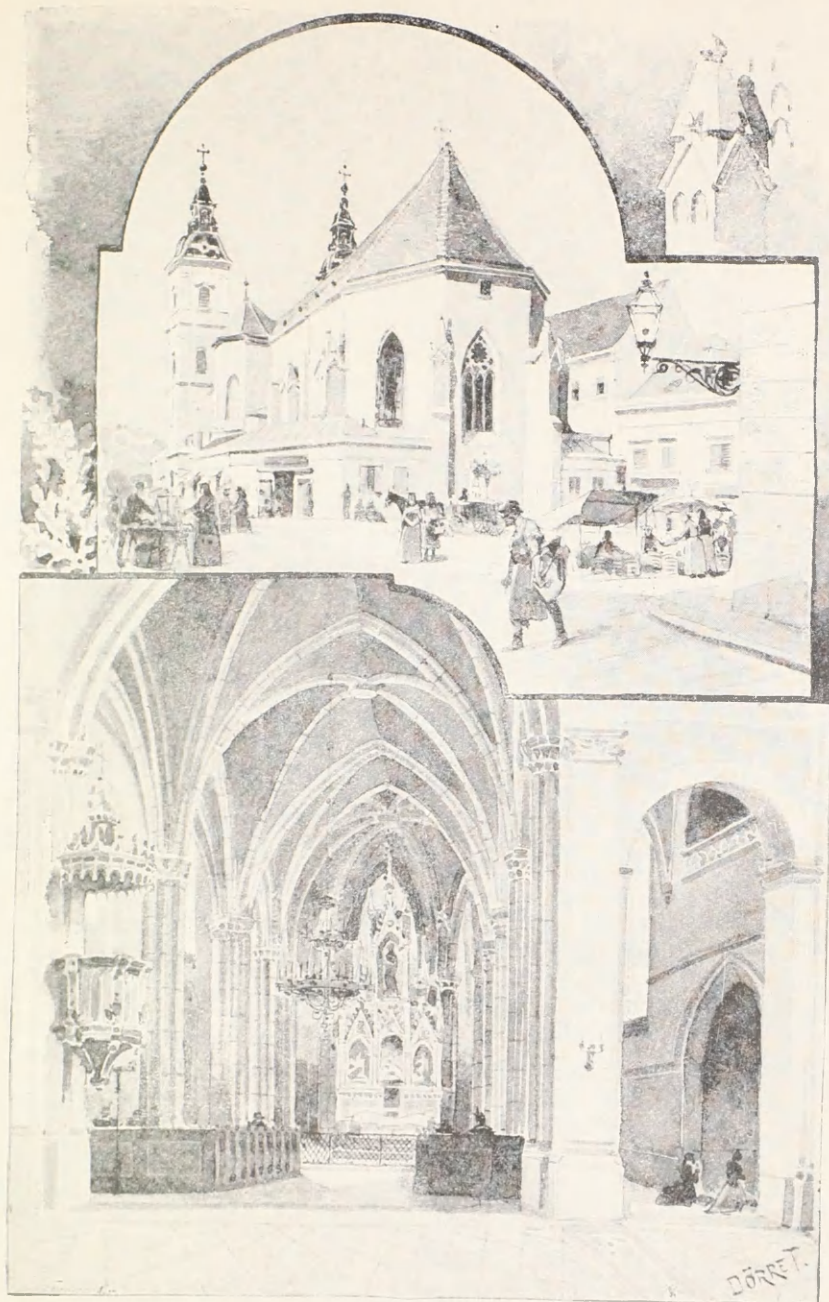
Z EGYEZSÉGET az egyik fél a jóhiszeműség teljes kizárásával ajánlotta meg, s a másik megfontolás nélkül fogadta el. A rosszhiszeműség megnyilatkozik magának a szerződésnek tartalmában, mely kezdetben csak eshetőségként beszél Corvin mellőzéséről, de a további pontokban már bevégzett tényként számol vele s majdnem leplezetlenül állítja előtérbe Ulászló megválasztásának közeli kilátását. Corvin a helyzet nyomása alatt elfogadva a fényes kárpótlásokat, voltaképen a trónról való lemondásának árát szabta meg s alig hogy igent mondott, máris megbánta tettét. A kierőszakolt egyezés béke és nyugalom helyett újabb bonyodalmak kútfejévé lőn; János herczeg pártja válság elé jutott, s ha nem akart bele nyugodni az elkövetett ballépésbe, minden erejét meg kellett feszíteni, hogy megszabaduljon annak következményei elől.

Ekkor váratlan fordulat jött segítségükre. Csáktornyai Ernuszt Zsigmond pécsi püspök, mostanig a dolgok csön-des szemlélője, június 9-ike táján elhagyta a fővárost s a

* Az egyezés pontjait a főurak június 18-iki, alább idézendő okleveléből ismerjük; ez oklevél elbeszélésével nagyjában megegyezik BONFINI előadása (521. l.) és Maffeo június 20-iki jelentése. V. Ö. FRAKNÓI, i. m. 107—108. ll.

déli részekre távozott, hogy Ujlaki Lőrincz herczegnek s Dél-Magyarország többi főnemeseinek jövetelét sürgesse. Hihetőleg elégedetlen volt az ügyek menetelével, mely a váradi püspököt és Bakóczot tette a helyzet uraivá, és sem magára, sem érdektársaira nem látta előnyösnek, hogy a királyválasztás az ő befolyásuk nélkül jöjjön létre. Míg Budán a tárgyalások folytak Corvin és Ulászló pártja közt, a püspök útban találta a késlekedőket. Ujlakival jöttek a délvidék leghatalmasabb urai: Brankovics György despota, a két Beriszló: Bertalan vránai perjel és Ferencz, Frangepán Bernardin, Kanizsai László és György, Monyorókereki Ellerbach János, Kis-Horvát János, Macskási Tárnok Péter zenggi kapitány, Hédervári Miklós, Alsólendvai Bánfi Miklós és Jakab, Szécsi Miklós, Szokoli András szörényi bán, Derencsényi Imre és Csulai László jajczai bánok, Hatvani Gáspár és Orbonáz Gáspár nándorfehérvári kapitányok, s a déli határszél többi előkelő birtokos nemesei. Lőrincz herczeg 1000 lovast hozott magával, ugyanannyit tett ki a pécsi püspök banderiuma s a többiekkel levő lovas vitézek száma meghaladta a hétezeret.

Jövetelükről június 12-én, egy nappal az egyezség megkötése után, érkezett a hír Budára. Corvin utolsó reményét látta az érkezőkben; minden jóra fordulhat, ha sikerül őket pártjára vonni. A halogatásra nem volt idő. Személyesen sietett elébük az éjjeli órákban s Budától egy mértföldnyire találkozott táborukkal. Kíséretében volt Váradi Péter, s a herczeg és az ősz főpap — amaz atyja emlékére, ez a politikai tekintetekre hivatkozva, — együtt kérték Ujlakit és társait a csatlakozásra. Az urak Ujlakira és a pécsi püspökre bízta a döntést, de ezek mindenekelőtt saját érdekeik szempontjából akartak a helyzetről tájékozást szerezni. Biztató feleletet adtak Corvinnak, de nem kötötték le teljesen magukat. S Budára érkezve, első dolguk volt Beatrix királynét s az országos tanács tagjait

A PESTI NAGY-BOLDOGASSZONY-TEMLOM.

(Dörre Tivadar eredeti rajza.)

fölkeresni, az első tisztelet okáért, az utóbbiakat hogy alkudozásokba bocsátkozzanak velük s a többet ígérőknek adják el támogatásukat. Ujlaki a Garai Jób-féle örökségre s az atya által bírt boszniai királyságra tartott igényt; Ernuszt csatlakozásának árát Cserevics és Futtak képezték, miket egy hónap előtt fegyveres kézzel foglalt el Corvin tiszteitől. De a miket kértek, azok felől a Corvinnal kötött egyezés már rendelkezett; az Ulászló-pártiaknak a politikai okosság tiltotta az egyesség megsértését s győzelmüket a déliek nélkül is biztosnak tartották. Ujlakiék tehát jobbnak látták Corvin pártjához csatlakozni, hol győzelmük esetén inkább várhatták igényeik teljesítését. Június 13-án este fölmentek a várba s estebéd alatt megkötötték az alkut Jánossal. A herczeg pártja, mely mostanig leginkább várkapitányaiból, uradalmainak főtiszteiből állott, egyszerre nagy, országos nevek viselőivel gyarapodott, s megújuló reménynyel vette föl a küzdelmet Ulászló pártja ellenében.*

Ez új pártalakulás tényleg más képet adott a helyzetnek. Az Ulászló-pártiaknak le kellett mondaniok a reményről, hogy símán viszik keresztül jelöltjük megválasztását. Kitünt ez mindjárt az országgyűlés legközelebbi tanácskozásán. Nagylucsei Orbán június 14-én a főrendeket és a nemesség képviselőit a pesti Nagy-Boldogasszony-templomba hívta egybe, s az országgyűlést teljesnek nyilvánítva, felszólítja a jelenlevőket a királyválasztás megejtésére. Két napi tanácskozás után a kancellár és társai június 15-én proklamálni akarták Ulászló megválasztását, de Ujlakiék tiltakoztak a hozzájárulásuk nélkül létrejött megállapodás ellen.

A vezetők közt heves jelenetek fejlődtek ki; Corvin

* BONFINI, 521. l. és Maffeo idézett jelentése. Névtelen levél a pápához, június végéről. Dipl. Eml. IV. k. 184. l. V. ö. FRANKÓI, I. m. 108. l.

pártja oda hagyta a gyűlést és a várba vonulva, minden összeköttetést megszakított az ellenpárttal.¹

De az új pártot nem a hűség és honszeretet tartotta össze, hanem az önérdék, s a tapasztalatlan ifjú, a ki eddig is oly kevés önállóságról tett bizonyosságot, csak eszközzé vált saját párthívei kezében. A Mátyásnak tett ígéretek-nél, a királyfi személyénél nagyobb jelentőséggel bírt ezek szemeiben a haszon, mit Corvin királyságából vártak; Ujlakit a boszniai korona kecsegtette, a többieket a jószágadományok s egyéb kedvezmények s valamennyit a kilátás, hogy a kormány mai vezetői helyett ők fognak az országban uralomra jutni. Reményeiket fokozta a tudat, hogy kezeik közt van a kincstár a szent koronával; Mátyás kincseinek gazdagsága, mely a fényhez és pompához szokott urakat is bámulatra ragadta, módot nyújtott nekik, hogy a legvégsőkig folytassák a harczot. A pécsi püspök, a kincstár tartalmában bízva, jelentékeny hadi erején kívül nagy összeg pénzt bocsátott a párt rendelkezésére. Corvin azonkívül a Szklabinához tartozó Mossócz váráról és a stubnyai vámról 8000 aranyig záloglevelet adva lipói főispánjának, Czecei Kis Máténak, felhatalmazta őt a szükséges hadi készülétek mégtételére.² A vránai perjel a kincsek láttára lelkesülten kiáltott fel: «Csak az isten árthat nekünk, más senki!» A pécsi püspök pénze hadak gyűjtésére lett fordítva s Ujlakiék is átszállították seregeiket Buda alá.³

A hadi készülődések Corvin tudtával történtek. A harczilárma, a hatalmas főurak biztatásai magukkal ragadták a lobbanékony ifjút, a ki a győzelem biztos tudatában ismételte: «Szeretném látni, ki nem fél tőlem!»⁴ De jobb-

¹ BONFINI, 521—522. ll.

² A június 15-én kelt záloglevél egykorú másolata a M. Nemz. Múzeum levéltárában.

³ Maffeo június 20- és július 12-iki jelentései. Dipl. Eml. iv. k. 221. és 235. ll.

⁴ «*L'orra vedere, chi ne lo cavera*», így írja egy június 17-éről kelt tudósítás, a firenzei áll. levéltárban. (Másolata a M. Tud. Akadémia történeti bizottságának iratai közt.)

érzésű hívei megdöbbenve észlelték a harcias hangulat terjedését. Váradi Péter kísérletet tőn a kedélyek lecsillapítására, de a többség elhallgattatta. A hazáját szerető, nemes gondolkozású főpap, ki úgyszólván elsőnek csatlakozott Mátyás fiának igazságos és törvényes ügyéhez, a törvénytelenység küszöbén, látva, hogy nem akadályozhatja meg az eseményeket, sietve távozott Buda várából s hazament egyházmegyéjébe.¹ Corvin elveszté legbölcsebb tanácsadóját s elhagyatva állott a párt közepette, mely a Hunyadi-ház zászlaja alatt fegyveres lázadásra készült a törvényes rend képviselői ellen.

Az országos párt méltánylandó higgadsággal viselkedett a zendülők irányában. Úrnap nyolczadán, június 17-én, írásba foglalta az egy hét előtt megkötött egyezséget és a főrendek pecséteivel ellátva, megküldte Corvinnak, figyelemztetésül adott szavára, s annak jeléül, hogy ők a pártütés daczára is készek megtartani a feltételeket.² S mi alatt Kinizsi és Drágfi Bertalan az alsó város megerősítésével voltak elfoglalva, Orbán püspök és Báthory István a budai vár Szent-Zsigmondról nevezett kápolnájában alkudoztak Ujlakival és a pécsi püspökkel az egyezés elfogadása fölött. A tárgyalások folyamata alatt a két fél két napi fegyverszünetre lépett, melyet utóbb még kétszer megújítottak. De Báthory István időközben megszállotta a vizi-várost és egyik este, midőn a fegyverszünet legutolsó határideje lejárt, kísérletet tőn a vár alján egy ház elfoglalására. Viszont a várbeliek is minden perczben készen voltak megkezdeni az alsó város ostromát. Magyarország fővárosában, a megürült trón lépcsőin, kitörő félben volt a polgárháború.³

¹ Abból, hogy a következő napok tárgyalásaiban Váradi nem vett részt, azt következtetem, hogy már június 20-ika körül távozott Budáról.

² Az oklevél eredeti példánya elveszett, szövegét azonban híven megőrizte II. Ulászló 1490 július 31-iki megerősítő oklevele, melyről alább lesz szó.

³ Maffeo június 20-, 21-, 23- és július 12-iki jelentései. Dipl. Eml. IV. k. 221.

VI.

57. BEATRIX KIRÁLYNÉ.

ORVIN mostohája, a királyné mostanig a háttérben állott és onnan törekedett befolyását a dolgok menetére érvényesíteni. A férjhezmenetel reménye az Ulászló-pártiakkal hozta szoros kapcsolatba, de a fegyverbarátságból hiányzott az őszinteség és a kölcsönös bizalom. A ravasz asszony nem hitt a nálánál is ravaszabb Filipcz igéreteinek; sejtelve volt a felől, hogy ki akarják játszani. Most, az általános zavarban, elérkezettnek látta az időt, hogy kilépjen tartózkodó állásából és a maga hasznára igyekezzék kizsákmányolni a helyzetet. Azt hitte-é,

58. BEATRIX KIRÁLYNÉ ALÁÍRÁSA.

hogy Corvin és Ulászló pártja megsemmisítik egymást, avagy csak szövetezésének árát akarta az Ulászló pártiak részéről biztosítani, nem tudjuk; de e két szempont egyike volt döntő amaz elhatározásában, hogy a római király ügyét veszi pártfogásába. Pedig Miksáról már ekkor alig beszélt valaki; a milanoi követ egy hónappal előbb megírta róla, hogy «egy rigót sem adna ügyeért». Annál feltűnőbb a királyné törekvése, hogy új erők megnyerésével keltse új életre a bomladozó osztrák pártot.

225. 229. 235. I. Constabili levele a ferrarai herczeghez június 27-éről, u. o. 432. I. V. ö. FRANKÓI, I. h. 109—III. II.

Az ellenfélnek tett ígéretei azt mutatják, hogy a dolgot komolyan vette; Filipecznek az esztergomi érsekséget helyezte kilátásba, s régi ellenségét, Váradi Pétert, bíbornoki kalap ígéretével akarta Corvintól eltántorítani.* Kísérletei nem sikerültek, de Filipecz tudatára jött annak, hogy a királyné pártfoglalása döntő befolyást gyakorolhat az eseményekre. A helyzet kulcsa úgyszólván Beatrix kezében volt; Corvin és Ulászló közül, a kinek pártjára áll, azé lesz a korona.

A királynét s híveit végleg biztosítani Ulászló ügyének, ez lőn most a kancellár feladata. A puszta házassági ígéret most már aligha lett volna elégséges; Beatrixnek tudnia kellett valamit a milanoi házasság tervéről, mert azt kívánta, hogy az országos rendek a választási feltételben kötelezzék Ulászlót nőülvételére. E követelés valószínű vihart idézett elő Ulászló párthívei között. Filipecz és Bakócz ekkor a legszélső határig mentek el a diplomatia eszközeinek felhasználásában. Biztosították a rendeket a felől, hogy az ígéret beváltása soha sem fog megtörténni. Az urak erkölcsi érzete nem ütközött meg a csaláson, de szükségét érezték a felsőbb tekintély támogatásának, hogy a játékba bele mehessenek. Szapolyai István nyilatkozatától tették függővé e kérdés eldöntését.

A váradi püspök június 23-án érkezett Bécsbe Szapolyaihoz. Ott volt Schellenberg János is, a cseh kancellár, kit Ulászló a hatalmas ausztriai főkapitány megnyerése céljából küldött Bécsbe. Corvinék, a kik csak annyit tudhattak, hogy a döntés a királyválasztás fölött Szapolyaira lett bízva, szintén küldtek két követet, azzal a reménnyel, hogy a dolgok új állapotában sikerülni fog Szapolyait pártjukra vonni. A törekvés hiába való volt, de Filipecznek is óriási fáradtságába került, hogy reá bírja a Beatrix-

* Maffeo június 21- és 23-iki jelentései. Dipl. Eml. i. h.

szabta föltétel elfogadására. A hatalmas főúr jobban szerette az egyenes utat, s nagyon aggódott, hogy a kétszínű játék Beatrix győzelmével fog végződni; pedig az új király házasságát a magtalan és népszerűtlen özvegygyel végzetes szerencsétlenségnek tartotta az országra. Végre is engedett Filipecz reábeszéléseinek. A két országnagy most Schellenberggel együtt megállapodott a legközelebbi teendőkben, megbeszélték az Ulászlótól várható pénz- és hadi segély kérdését, s a magyar kancellár a kiállott izgalmak által megviselve bár, de a győzelem biztos tudatával sietett Morvaországba, hogy Mátyás király híres fekete seregét Ulászló és Beatrix egyesült pártjának zsoldjába fogadja.*

59. SZAPOLYAI
ISTVÁN
PECSÉTJE.

Budán egyszerre értesültek Filipecz küldetésének eredményéről s a hírről, hogy Ulászló 15,000 főnyi sereggel megindult Prágából a magyar trón elfoglalására.** Corvin pártja a bukás előhírnöke gyanánt fogadta e tudósítást. A körülmények veszélye fenyegette őket, pedig a budai várról köztudomású volt, hogy három napi ostromot sem képes kiállani. De a válság tetőfokán sem gondoltak meghátrálásra. Kincseik erejében bízva, vesztegetéssel iparkodtak az ellenpártot megbontani; a német és lengyel követek útján a császárhoz és János Albert herceghez fordultak segítségért, s egy merész, mondhatni kétségbeesett fegyveres actio által készültek a dolgok menetét feltartóztatni. Seregükkel Székesfejervárra akartak menni, hogy ott János herceget a kezeik közt levő szent koronával királylyá koronázzák. S midőn a terv az országos rendek tudomására jött s ezek Kálmáncsehi Domokost, a fejérvári prépostot, sietve leküldék a koronázó város ol-

* Maffeo június 23- és július 12-iki jelentései. Dipl. Eml. IV. k. i. h. BONFINI, 522. l. V. ö. FRANKÓI, i. m. III—III. l.

** FRANKÓI, i. m. 193. l.

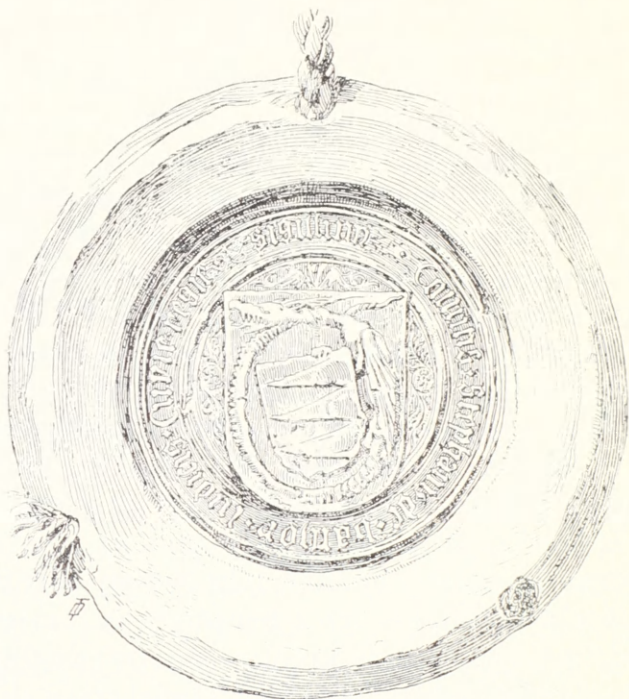
talmára, elhatározták, hogy a koronával és kincstárral együtt elhagyják Budát és Szlavoniába mennek; itt egyrészt biztonságban lesznek az Ulászló-pártiak túlnyomó hadi ereje elől, s Corvin, Ujlaki és a pécsi püspök uradalmaiban katonákat gyűjtve, újult erővel térhetnek vissza, legyőzik az ellenpártot s a fegyver hatalmával juttatják diadalra jelöltjük királyságát.

János herceg, teljesen Ujlaki befolyása alatt, mindenbe beleegyezett, a mit pártvezérei eléje írtak; jóformán nem is érthette meg a tervezett államcsíny tulajdonképeni jelentőségét. Ujlaki Lőrincz és társai a hónap végső napjaiban hozzá láttak tervük kiviteléhez. Társzekerekre rakatták a kincstár drágaságait, a Corvina értékesebb codexeit s a várak minden becsesebb holmiját, teljesen üresen hagyva a királyi termeket, melyekben, a milanói követ szavai szerint, még egy pad sem maradt hátra. Így felkészülve az útra, június 30-án elhagyták a várat és a drága podgyászt elszállították Buda alatt táborozó seregükhöz. Másnap még egyszer visszatértek a várakba, megtették az utolsó intézkedéseket, s aztán összes hadaikkal fölkerekedtek, 1000 főnyi őrséget hagyván hátra Buda vára falai között.

Az országos rendek körében nagy ijedtséget okozott a hír, hogy Corvinék megszöktek Budáról s viszik magukkal a koronát és a kincseket. A váratlan eseményre a leghatározottabb intézkedésekkel feleltek. A vármegyében elszórva táborozó katonáikért követeket küldtek szét, a várat fegyveres zár alá vették s Báthory István és Kinizsi Pál vezérlete alatt számottevő sereget küldtek a szökevények üldözésére. A királyné, Hippolyt érsek, az egri és a zágrábi püspökök, saját banderiumaikat bocsáták Báthory rendelkezésére. Drágfi Bertalan, Rozgonyi László, Losonczi László, Bánfi János, Guthi Ország László, Mórócz László és más főurak személyesen csatlakoztak az üldöző sereghez, mely egy

mértföldnyire Budától még azon éjjel utolérte Corvinékat s elvágta az utat netalán szándékolt visszatérésük előtt.

A menekülőknél azon kellett lenniök, hogy időt nyerjenek, s ezért másnap, július 2-án védőlevelet kértek a pécsi püspök, a vránai perjel és két más úr részére. Ezek az egész napot Pesten tárgyalásokkal húzták ki, mialatt a sereg gyorsan folytatta útját a déli részek felé. Este Cor-

60. BÁTHORY ISTVÁN PECSÉTJE.

vinék követői azzal a kijelentéssel távoztak, hogy másnap folytatják az alkudozásokat; de reggel nem jöttek vissza s a rendek csak ekkor vették észre cselfogásukat.

Három napi út állott mögöttük, midőn Corvin tudatára ébredt a veszélyes helyzetnek, melybe tanácsadói sodorták. Sírva kérte Ujlakit és a pécsi püspököt, ereszszék vissza, mert látja, hogy a dolog csúfos vereséggel fog

végződni. A válasz, mit esdekléseire kapott, egész helyzetét feltárhatta előtte; a két főúr leplezetlen cynismussal adta tudtára, hogy visszatérhet, de kincsei náluk maradnak. A herczeg, teljesen kiszolgáltatva környezetének, nem tehetett egyebet, mint hogy folytatta útját bizonyos bukása felé.

Július 3-án éjjel Báthory és Kinizsi Duna-Földvár tájékán utolérték Corvin seregét és támadást intéztek az utócsapat ellen. Az első összecsapás az üldözők győzelmével végződött. Beriszló Bertalan, a vránai perjel, három sebből vérezve, Báthoryék fogságába került, embereik közül többen meghaltak.

A következő nap hajnalán, a Sárvíz folyónál találkozott össze a két ellenfél. Corvinék csapatainak nagy része baj nélkül kelt át a folyón, de utócsapatainak már fegyverrel kellett az átkelést kierőszakolni. Mikor a túlsó partra jutottak, a hidat szétrombolták maguk után. Báthorynak azonban a környék parasztjai jöttek segítségére, gázlóhoz vezetve seregeit, melyen az átkelés minden baj nélkül megtörtént.

Az összeütközést többé nem lehetett kikerülni. János emberei a Szabaton falu határában fekvő Csonthegyen vettek állást és erejük tudatában apró kicsapásokkal sietették az ellenség támadását. Báthoryék a lejtő alatt elvonuló térségen állították föl seregeiket, mely a Csontmező baljóslatú nevét viselte.

Báthory István, annyi török háború diadalmas vezére, szükségét érezte, hogy néhány szóval indokolja a polgárver kiontását. Először van — úgymond — abban a kényszerű helyzetben, hogy honfitársai ellen kelljen fordítani fegyvereit, melyekkel még soha sem harczolt keresztények ellen.

Ámde ellenfeleik, kikkel szemközt állanak, nem is honfitársaik többé; az ország szabadságai ellen fogva

fegyvert, a törökökhöz lettek hasonlókká s a törököket megillető elbánást hívtak ki maguk ellen. Emlékezetükbe hozta a szent koronát, melynek visszafoglalása minden igaz honfi kötelességét képezi s fáradságukért gazdag jutalmat ígért az ellenfél birtokában levő kincsekből.

Ezután megadta a jelt az ütközetre. A támadást Corvinék részéről Székely Jakab és Kis-Horvát János verték vissza, s az előbbi magával a vezérrel, Báthoryval kezdett személyes tusát. A párviadalban az országbíró erősebbnek bizonyult és Székelyt a pécsi püspök csapatainak közbelépése mentette meg a legyőzetéstől. A két sereg azonban, egyenlő lévén erőre, jó ideig egyenlő szerencsével harczolt, míg végre Corvin két alvezérének, Czecei Kis Máténak és Dombai Ferencznek eleste megfordította a helyzetet; elesett Rosályi Kún Jakab is, a pécsi püspöki hadak legjobb vezéreinek egyike; a két Kanizsai, György és Mihály, több más előkelő nemessel az ellenség fogásába került s a könnyű lovasság ereje lankadni kezdett Beatrix vérteseinek támadása alatt. Ujlaki és Ernuszt püspök a fordulat láttára magukkal ragadták Corvin Jánost s a koronával és a kincsek egy részével futásnak eredtek. Példájukat követte az egész sereg, vad rendtelenségben hagyva oda a csatatért, melyet mintegy 60 társuk holtteste fedett. Báthoryék részéről Mórócz László esett el, egyébként a seregnek nem volt nagyobb vesztesége.

A királyi palota drágaságaival, a selyem-, bársony- és brokátszövetekkel, a könyvtár nagybecsű kézírataival, a herczeg uradalmi felől kiállított adománylevelekkel s egyéb értékes holmival megrakott társzekerek nagy része a harcztéren maradt, közös zsákmányául a győzőknek és legyőzötteknek.

A miket Báthoryék elől meg lehetett menteni, azokat jobbára Corvin emberei fosztották ki s a maradékból

a környékbeli falvak lakossága is sietett kivenni a maga részét.*

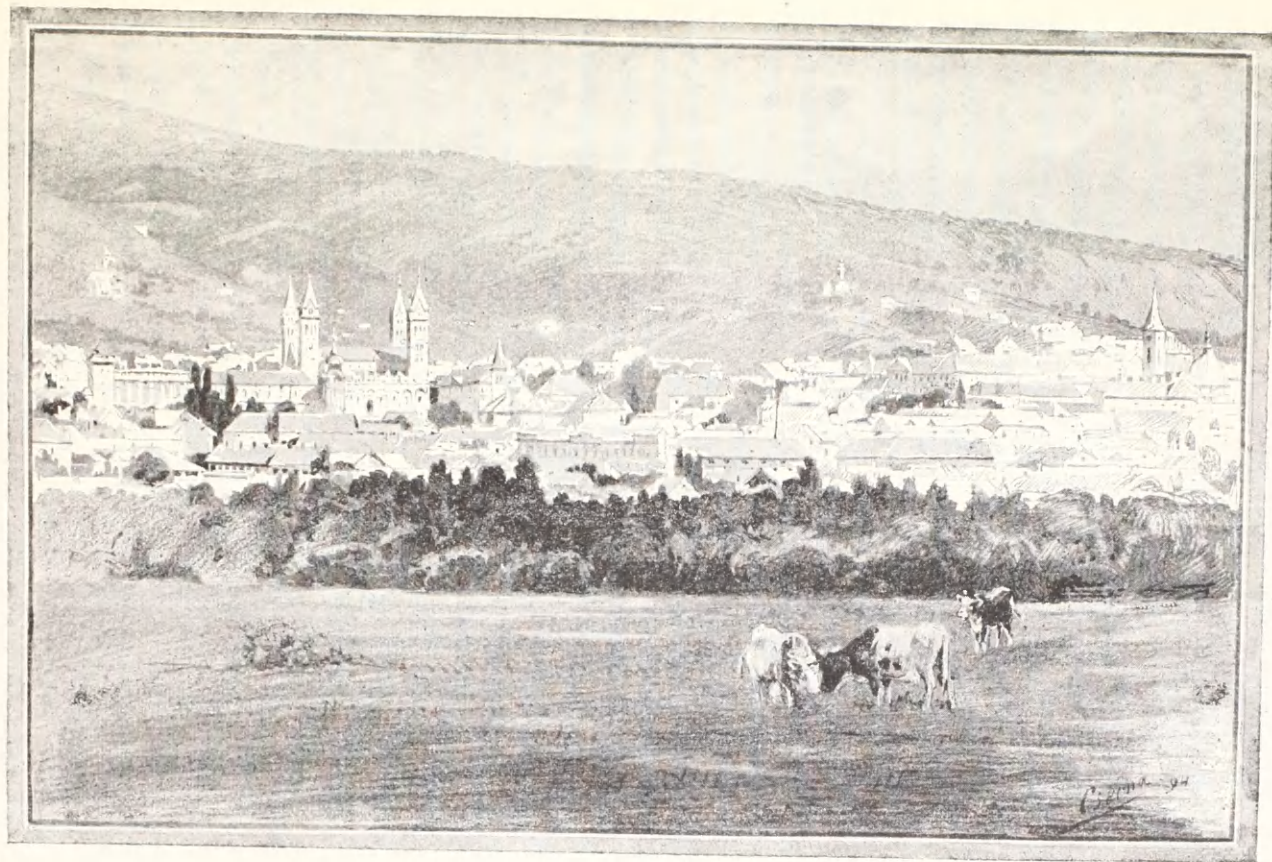
Corvin és társai Pécs felé vették útjokat. Ernuszt püspök nagy, testes ember lévén, belebetegedett a futásba. A pécsi püspöki vár biztos falain belül a vezérek közt kitört az egyenetlenség s a csatavesztés kudarczát nyomon követte a párt teljes szétbomlása. A bukott ellenzék főemberei csak egyben értettek egyet, abban, hogy jelöltjük kincseiből szerezzenek maguknak kárpótlást a szenvedett kudarczért. A pécsi püspök nem elégedett meg azzal, hogy a már előbb elfoglalt Cserevicsről és Futakról záloglevelet erőszakolt ki magának; reá tette kezét a csatából megmentett drágaságokra s Corvinnak bele kellett nyugodni, hogy azok legbecsesebb része, Mátyás király híres asztali készletének darabjai, zálog czímén a püspök kezén maradtak. Székely Jakab, Macskási Tárnok Péter s a többiek szintén e kincsekből vettek maguknak elégtételt régi követeléseik s a küzdelem alatt tett újabb kiadások fejében. Az ily módon kielégített vezérek aztán búcsút vettek a herczegtől. Székely Jakab Ormozdra ment; Ujlaki Lőrincz szerémi uradalmaira vonult vissza, a többiek is nagyobbrészt elszéledtek.

Budán ezalatt az ellenpárt sietett győzelmeinek gyümölcseit biztosítani. A csontmezei diadal hírére az egri püspök azonnal támadást intézett a vár ellen, melynek 1000 főnyi őrsége rövid ellenállás után kaput nyitott az országos rendek előtt. A budai tárnoki házat, a benne levő értékes holmikkal, lefoglalták. Corvin híveinek, köztük Darányi Jakab prépostnak hátrahagyott holmii is a győztesek prédájává lettek.** A királyné és a főrendek a

* A június 30- és július 4-iki napok eseményeit részletesen elbeszéli Maffeo, július 12-iki jelentésében (i. h.), BONFINI, (522—523. ll.) és TUBERO, Commentaria

suorum temporum, I. k. 45—60. ll. V. ö. FRANKÓI, i. m. 113—115. ll.

** Darányi Jakabot a herczeg júl. 13-án kelt adománylevelében a fejérmegyei

61. PÉCS LÁTKÉPE.

legmesszebb menő rendszabályokat alkalmazták a legyőzöttek ellen. Ujlaki Lőrinczet, Váradi Pétert és Ernuszt Zsigmondot, az ifjú herczeg fő tanácsadóit, a haza és trón ellenségeinek nyilatkoztatták s ellenük hűtlenségi keresetet tettek folyamatba. Érsek Máté, a kalocsai érsek testvére, budai házának elkobzásával bűnhődött a korona átszállításáért, s a birtokvesztés büntetése érte nemcsak a többi párthiveket, de a csatában elesettek hozzátartozóit is.*

Magát, Corvin Jánost csupán ifjúkora és atyjának emléke mentette meg magaviseletének következményeitől.

Július 12-én vonult be a győztes sereg Buda várába. Báthory 72 foglyot hozott magával, — köztük volt a vránai perjel és a két Kanizsai — és öt társzekeret, megrakva a zsákmányul esett drágaságokkal. Elsőben is a királynénál tisztelgett, aztán a foglyokkal letétetve a hűségi esküt, visszaadta szabadságukat.**

Hihetőleg egy időben érkezett a fővárosba Corvin üzenete, melyben a szerencsétlen ifjú barátságos egyezsége szolítá fel a királynét s az országos rendeket. Ujlaki s a pécsi püspök csatlakoztak a kéréshez, s az országnagyok a közbéke érdekében hajlandóknak nyilatkoztak az egyezkedésre. Menedéklevelet állítottak ki a herczeg megbízottja, Ráskai Balázs számára. De fölöslegesnek tartották tovább várni a királyválasztás megejtésével. Mind-

Dinnyés-Méddel kárpótolta Budán vesztett értékes holmijaiért. Hazai Okm. IV. k. 437. lap.

* Beatrix s az országnagyok már július 4-én Perényi Jánosnak adományozták a Csontmezőn elesett Rosályi Kun Jakab szatmári és ugocsa jóságait, összesen 18 falut. (Az adománylevél, Romáromy András szíves közlése szerint, a báró Perényi család ltárában, Nagy-Szőlőssön.) Czezei Kis Máté jóságaira Dóczy

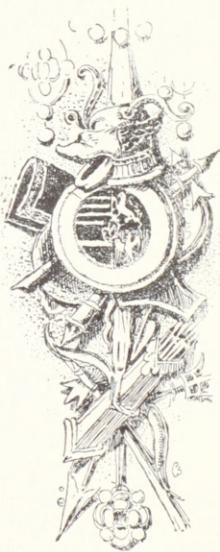
Imre kapott adománylevelet: később, 1491 május 17-én visszaadta azokat Kis Máté testvéreinek. (Orsz. ltár, *Dipl.* 19720. sz.) Zagorhidai Gáspár deáknak, a budai vár aludvarbirájának egyházszakálasi jószága Bajcsi Péterhez került, ki 1491 január 18-án adta azt vissza előbbi tulajdonosának. (U. ott. *Dipl.* 19707. sz.)

** Maffeo idézett jelentése. BONFINI, 524. l. FRAKNÓI, I. m. 115. l.

azok, a kiknek magatartása Corvint a végzetes ballépésre kényszerítette, Bakóczék, Maffeo, siettek reá hárítani a felelősséget a történekekért. «Az az egy elégtételelem megvan» — mondá a milanoi követ Bakócznak, «hogy semmi-
ben sem hallgatott reám; ha azt tette volna, ügyei ma másként állanának».*

Corvin János megszűnt a trónjelöltek között szerepelni s az ország rendei július 15-én Budán, a Szent-György vértanúról nevezett templomban, ünnepi szent mise hallgatása után Ulászló cseh királyt választották Magyarország királyává.

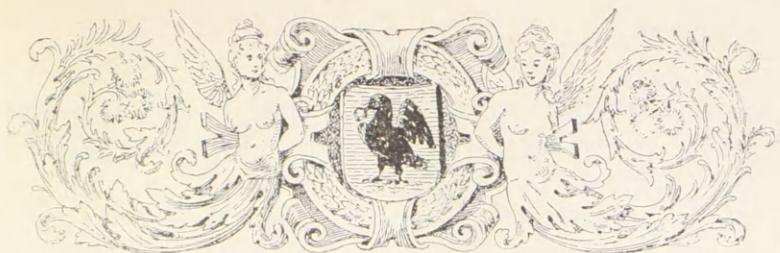
* Július 12-iki jelentése, i. h.

62. CODEX-DISZÍTÉS II. ULÁSZLÓ CZÍMERÉVEL.

NEGYEDIK KÖNYV.

A BUKÁS UTÁN.

63. A HUNYADI HÁZ CZÍMERE.

I.

KIRÁLYVÁLASZTÁSSAL a trón birtokának kérdése még nem volt elintézve. A mellőzött trónkövetelők, Miksa és János Albert nem nyugodtak bele Ulászló megválasztásába; mindkettő felvette — amaz az 1462-iki szerződésre, ez a Rákos mezején történt kikialtásra hivatkozva, — a magyar királyi cí-

met s haddal készült igényei érvényesítésére. A kétfelől fenyegető hadjárat nyomában ott járt a török támadásának veszélye. De a külpolitika fellegeinél veszélyesebb volt a feszültség, mit a választás kimenetele a belső pártok között előidézett. A Beatrix által kierőszakolt házassági feltétel általános zavarnak és megbotránkozásnak vált kútfejévé. A többség, mely a pártvezérek cselszövényébe nem volt beavatva, hangos tiltakozással fogadta Beatrix nőülvételének eszméjét s a kevés beavatott nem adhatta meg a megnyugtató felvilágosítást; ellenkezőleg, nekik maguknak is attól kellett tartaniok, hogy nem lesznek képesek kibúvni a feltétel következményei alól. A két-színű és hazug játék türhetetlen helyzetet teremtett; a vezérek felsüléstől féltek, mely győzelmük egész eredményét megsemmisíti. A titkolózás és kölcsönös bizalmatlan-

ság napjai állottak be; mialatt látszólag az új király zászlaja alatt egyesültek, titokban mindenik fél a maga érdekeit féltette, azok védelmére gondolt.

Szövetségesek után nézett mindenik, s e kétes helyzetben nagy fontosságú kérdés lett a kibékülés Corvinnal, kinek kezében volt a szent korona, s kinek az ellenkirályok bármelyikéhez csatlakozása válságos helyzetbe sodorta volna Ulászló híveit.

A herczeg követe, Ráskai Balázs, a királyválasztás napján érkezett Budára, miután előbb a gondjaira bízott szent koronát Visegrád falai közt biztonságba helyezte. A béketárgyalások alapját az úrnapi körül létrejött szerződés képezte, abban az alakban, melyben az országnagyok azt június 17-én írásba foglalták. Úgy a királyné emberei, mint Bakóczék igyekeztek minden befolyásukat érvényesíteni, hogy a kibékülés mielőbb megtörténjék. Maffeo is arra törekedett, hogy a rendek a történetek dacára is tiszteletben tartsák az első egyezség ígéreteit. De az alkudozások menetébe most már idegen tekintetek is belejártak; a kibékülés különben is csak akkor volt teljesnek tekinthető, ha Corvin egész pártjára is kiterjed, s itt Ujlaki boszniai igényeitől kezdve száz és száz érdeket és követelést kellett kielégíteni. Tíz napra volt szükség, míg az egyezség július 24-én létrejött. Corvin Jánosnak az atyjától örökölt birtokokon kívül Boszniát és Szlavóniát ígérték oda, mint örökös fejedelemséget s a horvát-dalmát tartományokat, mint báni címmel életfogytiglan bírándó tisztséget. A párt főemberei, Ujlaki, Váradi Péter és a pécsi püspök ellen hozott proscibáló törvény visszavonattott s az amnestia ki lőn terjesztve a herczeg előbbi párthívei közül mindazokra, a kik 24 nap lefolyása alatt hűséget esküsznek Ulászlónak.*

* Maffeo július 26-iki jelentése, Dipl. Eml. iv. k. 243. l. Az országos rendek július 19-én kelt levelükhöz július 24-én írt utóiratukban értesítették a bécsieket a

Notum quod Vladislavus Rex Bohemie considerans et mandantes
dicta dispoſitionem comoriam et ordinacionem ne tantum nobis expe
rimus Regno Hungarie plurimum condere eandem que similiter
erat scripta et facta. Etiam universos articulos capitales et omnes
et punita in eisdem contenta laudamus approbamus et ratificamus
Laudamusque approbamus ratificamus et roboramus promissionibusque
in verbo meo Regis ac fide mea propria in eadem promissa omnia que
dispoſitionem ordinacionem et promissionem prefatorum dno
et baronum annotato dno dno iussu familiaribus valis omnibus
sibi quicunque adhibentibus tam presentibus quam futuris
liberis et in omnibus observare et tam cum Regali meaque quam
omnibus subditis meis et ad nos quicunque pertinerent facere observare
hanc meam litteram et testimonio litterarum mearum. Quas tunc
filiis Coronacionis mee sub Nono sigilli meo quo et hic
Hungarie et imperium simili iussu dispoſitionem prefatorum dno
et baronum confirmare sub promissa fide pollicemur
datum in Caſtris episcopatus mei pro villa farkashyda. Sabbato
proximo ante festum sancti Petri et Pauli anno dno millmo quingentesimo
nonagesimo primo. Boleslavus Rex Bohemie.

Vladislavus Rex manu propria

Mialatt Ráskai a királyi várakat a koronával együtt átszolgáltatta a rendeknek, az országgyűlés Filipeczet, Bakóczot, a csanádi és veszprémi püspököket, Báthory István országbíró, Szapolyai Istvánt, Bazini és Szentgyörgyi Péter grófot, Geréb Pétert, Rozgonyi Lászlót, Drágfi Bertalant és Pankircher Vilmost küldé az új király fogadására. A fényes küldöttség a választási hitlevelen kívül magával vitte a június 17-iki szerződés eredeti példányát is. Ulászló július 31-én Farkashida mellett, Nagy-Szombat és Sempte között fogadta az országnagyok hódolatát s a hitlevéllel együtt megerősítette a Corvinnal kötött egyezséget is, függőpecsétetes oklevelében királyi szavára és keresztény hitére fogadva, hogy annak minden egyes pontját megtartja s Beatrix királyné és az ország összes rendei által megtartatja.*

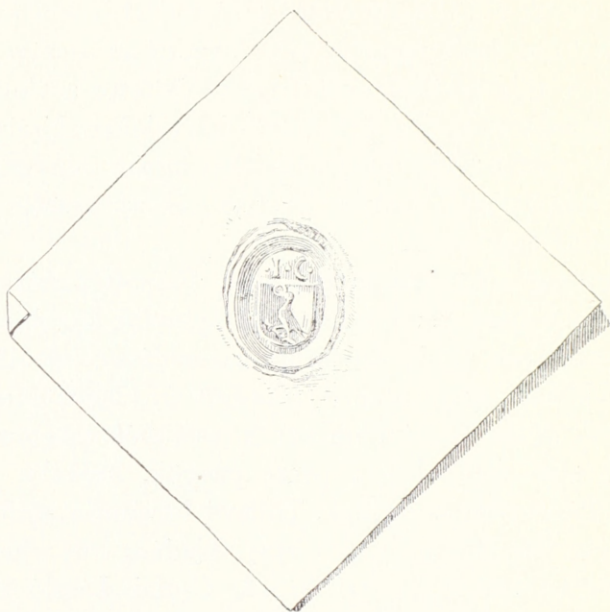
A herczeg e közben még mindig Pécsen tartózkodott, hol pénzügyeinek rendezése vette igénybe figyelmét. Az iménti párthívek által benyújtott számadások bő alkalmat nyújtottak neki, hogy megismerkedjék új helyzetének hátteráival. A mi kevés kincset a csatából megmentenie sikerült, alig volt elég a pécsi püspök, Székely Jakab, Tárnok Péter pénzsomjának. Tomori Istvánnak, a troppau herczegség kapitányának, 400 frtnyi kiadása volt a herczegség védelmében. A jajczai bánok, Csulai László és Derencsényi Imre Mátyás király alatt elmaradt zsoldjuk fejében 18000, Jajcza s a többi végvárak védelmi karba helyezéséért 1500 frtot követeltek Corvintól. Derencsényinek, ki 60 lovassal szolgálta a herczeget, külön követe-

Corvinnal létre jött béke felől. FIRNHABER, Beiträge zur Gesch. Ungerns unter der Regierung der Könige Wladislaus II. und Ludwig II. Archiv für Kunde öst. Geschichtsforschung. 1849. II. k. 409. l. Ugyan e napról van keltezve a pápai követnek FRANKÓINÁL (Századok, 1883. 733. l.) idézett jelentése a Corvinnak és híveinek adott amnestiáról. V. ö. a firenzei követjelentésekkel a tört. bizottság másolatai között.

* Az oklevél eredetije az Országos ltárban, *Dipl. 19658.* sz. a. Szövegét közölte SPIESS, Aufklärungen, 275. l.

lése 600 frtra rugott, bárha e czímen még Budán létük-
kor a zágrábmegyei lipóczi uradalomra kapott adományt.*
Corvin a bánok követeléséből 8000 frtot lealkudott, de
sem nekik, sem Tomorinak nem tudott fizetni, s Szent-
Márton napjára ígerte, keresztény hite alatt, tartozásai
kiegyenlítését.**

E vesződések alatt vette Ulászló megválasztásáról a
hírt, mely felújítá lelkében a lefolyt küzdelem összes kesé-

64. CORVIN JÁNOS GYŰRŰS PECSÉTJE.

rűségeit. Minő kinos hatást tett ifjú kedélyére bukásának tu-
data, az a tette is mutatja, hogy Maffeonak Milanoba kül-
dött emberét, a kit útjában a borraivaló reménye Pécs felé
csábított, feltartóztatta, s a levelet, mely kudarczát meny-

* A június 23-án kelt adománylevél eredetije a körmendi hercegi levéltárban,
Misc. 233. sz. a.

** Július 25-éről és 31-éről kelt kötelezvényei az Orsz. ltárban *Dipl.* 19664. és a
müncheni kir. ltárban, *Ung. Doc.* 94. sz. a.

asszonya családjával tudatta, visszatartotta.¹ Később azonban lecsillapodott. Július végső napjaiban a milánói követ volt nála, a ki a történetekkel szemben nem volt tisztában a helyzettel; nem tudta, ki van kijátszva, ő-e, vagy Beatrix, de azt látta, hogy a magyar urak kétszínűségével még az ő olasz diplomatiája is alig versenyezhet; valósággal hűledezve Filipeczék ravaszsága fölött, az új király megérkezése előtt elhagyta Budát s Péterváradra, Ascanio bíbornok apátságába vonult. A klastrom legföllebb fél napi járásra volt Pécestől s a bukott királyfinak és a magát megcsaltnak vélt diplomatának alkalma nyílt felújítani a jobb idők emlékeit. Maffeo a herceget már egész nyugodt hangulatban találta; úgy látszott, meg volt elégedve a béketárgyalások sikerével. A pécsi püspök vérmes remények között készült Budára, hogy az egyesség feltételeit végrehajtva, az érkező királynál előkészítse Corvin megjelenését.²

Midőn Ulászló augusztus 9-én délután Buda várába bevonulását tartotta, János Albert herceg hadai élén Pest alatt táborozott s Miksa az ország délnyugati részét fenyegette seregével. Az ünnepi hangulatot a harczzakész fegyverek zaja zavarta meg. Az érkező király elé mentek az országos rendekkel együtt Corvin János küldöttei is: a pécsi püspök, a vránai perjel, Derencsényi Imre és Hángácsi Mihály, s megvitték a királynak János herceg hűségi nyilatkozatát. A király kegyesen fogadta a bukott vetélytárs követeit, s másnap teljes jóakaratával bocsátkozott bele a tárgyalásokba, melyek célját a herceg jövőendő helyzetének részletes szabályozása képezte.³

A függőben levő kérdések között a sziléziai herceg-

¹ Maffeo elbeszélése augusztus 2-án kelt jelentésében.

² Maffeo július 31. és aug. 2-iki jelentései, Dipl. Eml. iv. k. 245. és 250. ll.

³ Ernuszt Zsigmond püspök és társai levele Corvin Jánoshoz, aug. 10-ről keltezve, a müncheni kir. levéltárban, *Ung. Doc. 84. sz. a.*

ségek sorsa bírt Ulászlóra legnagyobb fontossággal. E tartományok rendei Mátyás halála után vissza akartak térni a cseh korona kötelékébe, melytől a magyar király fegyveres hatalma harmincz éven át tartotta őket elszakítva. A május 24-én tartott boroszlói gyűlés Ulászló mellett nyilatkozott, bárha az 1474-iki olmücsi szerződés egy pontja a herczegségek egyetemét Lausitzczal és Morvaországgal együtt a királyváltozás esetére is 400,000 frtnyi zálog fejében kötötte Magyarországhoz. A magyar királyválasztás különös módon egyesítette a kétféle jogigényt, s Ulászló, mint magyar király, zálogos ura lett ugyanazoknak a tartományoknak, melyek őt, mint cseh királyt, a legfőbb hűbérúr jogán megillették. E helyzet lehetővé tette, hogy a zálogos kérdés megoldása későbbi időkre halasztassék. De mielőbbi rendezésre várt Szilézia ama herczegségeinek ügye, melyeket Mátyás, a tartomány zálogos ura, eddigi birtokosaiktól elfoglalva, közvetlen uralma alá hozott és családi örökségként biztosított fiának. Mátyás halála után az elűzött herczegek egymás után emelték fel tiltakozásukat ez örökség birtokba vétele ellen, s Ulászlónak saját érdekében is támogatnia kellett jogos igényeiket. Boroszló halálbüntetéssel sújtotta Dompnigot, kinek egyik fő bűne volt, hogy a tartományt Corvin kezébe akarta szolgáltatni. Henrik münsterbergi herczeg és az ölsi Fehér Konrád visszafoglalták tartományaikat; a jägerndorfi herczegséget az elűzött fejedelmi család egyik női sarja vette birtokba, s Ratibor is visszakerült régi uraihoz. Filipecz már az úrnapi szerződésben az összes sziléziai herczegségekről való lemondást követelte Corvintól; egyedül Troppau képezett kivételt, melynek címét már atyja életében viselte. E herczegséget kapitánya, Tomori István, a király halála után tetemes áldozatokkal igyekezett Corvin részére megtartani. Maga a lakosság sem idegenkedett a magyar királyfi uralmától; János herczegnek még a választási küzdelmek alatt

ismételten nyílt alkalma troppai alattvalói ügyeiben fedelmi jogai gyakorlására. A farkashidi királyi hitlevél Corvint tényleg meghagyta Troppau birtokában, de a sziléziai kérdés ezzel még nem volt végleg elintézve, mert Ulászló a János örökségét képező herczegségek jelentékeny részét: Sagant és Glogaut, Leobschützöt, Tostot, Beuthent, Koselt és Loslaut magának s házának akarta megszerezni. A tárgyalások eredménye célhoz juttatta s Corvin követei elfogadták a királynak azt a feltételét, hogy a herczeg alakszerű lemondási nyilatkozatban mentse fel az egyes herczegségek lakosait a neki tett alattvalói hűség eskü alól.¹

Ulászló erre ünnepies alakban kiállított védőlevélben adta Corvin tudtára, hogy szívéből a bizalmatlanság, félelem és gyanú magvát teljesen ki akarván irtani, neki s híveinek az udvarhoz szabad jövetelt biztosít s az országos rendekkel kötött egyezség pontjait végre fogja hajtani, feltéve természetesen, hogy a herczeg is ura marad ez egyezségben elvállalt kötelezettségeinek.²

Néhány nap múlva Corvin személyesen mutatta be hódolatát a királynak. Pártja álnok tanácsaival mentve a történeteket, könyvek között kérte Ulászló védelmét, melyre elhagyatott helyzetében oly nagy szüksége van.³ Felkereste a győztes párt vezéreit is, és a kiengesztelődés szellemétől áthatva, nyújtá békejobbát feléjük. Ulászló főemberei a helyzet bizonytalanságai közepette, a kitörőben levő háború küszöbén, örömmel ragadták meg az alkalmat, hogy a Hunyadi-sarjat minél szorosabb kötelékkel fűzzék királyukhoz és magukhoz. A kibékülésre mindkét félnek egyaránt szüksége volt. S a kik nemrég adáz

¹ GRÜNHAGEN, Geschichte Schlesiens, I. k. 354. s. köv. II.

² Az oklevél kelet nélküli másolata Wenzel Gusztáv kéziratai között, a M. Nemz. Múzeum könyvtárában.

³ Maffeo szeptember 8-iki jelentése, Dipl. Eml. IV. k. 262. 1.

ellenségekként állottak egymással szemközt, Corvin János herczeg és fő emberei, a pécsi püspök és Ráskai Balázs, s a másik részről Dóczi, Filipecz és Bakócz püspökök, Ulászló megválasztatásának fő tényezői, s Báthory István, az országbíró, magukba szállva, az őszinteség meghatottságával ismerték el, hogy Mátyásban mindannyian hű támaszukat veszítették el, s a minden oldalról fenyegető veszélyekkel szemben a kölcsönös védelemben kerestek támaszt, a múltakért feledést és bocsánatot, a jövőre testvéri szövetséget s fegyverbarátságot ígérve egymásnak. Valóságos védő és támadó szövetség volt ez, a szövetkezésből eredhető mindennemű viszony részletes szabályozásával, melynek megtartására a hét úr keresztény hitére és emberségére, kézzsorítással s az evangéliumra tett esküvel kötelezte magát.*

Augusztus végén Corvinék visszatértek Pécsre s magukkal vitték társaik számára a királyi kegyelem biztosítékait. Hogy az egykori párthívek nagyobb biztosságban legyenek teljes sértetlenségük felől, a király, Beatrix és az országos rendek menedéklevelein kívül az Ulászló környezetében levő cseh főurak is külön oklevélben biztosítottak számukra szabad utat a király koronázására. Rosenberg Farkas, Pernstein Vilmos marsall, Neuhaus Henrik főkamrás, Risenberg Puotha országos főbíró, Schellenberg János kancellár és Wartenberg Zsigmond főpohárnok hat más társukkal együtt adták ki pecséteik alatt a védőlevelet, mely utolszor sorolta fel együtt, Váradi Péter érsektől és Ujlakitól kezdve a délvidéki köznemesekig, Corvin János herczeg egykori pártjának fő embereit.**

János szeptember első hetében jött fel másod ízben

* Az oklevél eredetije két példányban az Orsz. ltárban, *Dipl. 19609. és 24770. sz. a.* Szövegét közölte SPIESS, i. h. 281. l.

** Az 1490 aug. 28-án kelt oklevél eredetije a müncheni kir. ltárban, *Ung. Doc. 85. sz. a.*

Item qđ nullus nřm cum aliquibz alijs coniungz gderatıus fuerint, aliquam legem
 intelligentia sine confederatione pñq lege et confederatione contrariam fore. ad quodcunqz notum deinceps
 facere possit, Postremo et sub gřderatıa huius lege et confederationis nullus nřm, a Regno isto deficiat. Nec
 contra aliquos amicos et aduersarios suos, iniquitate et inconsultis nobis aliquid: tale hostiliter, intrepas, qđ
 pro se et suis viribus ad tale negotium non sufficiat, nisi pro talis suos aduersarios causa dampne. Am
 iniurijs fuerit prius prouocatus et laesus. Quod si fuerit, nos ceteri liberam habeamus, in hoc casu illius
 iudicandi vel non iudicandi facultatem. Quosquidem articulos lege confederationis et mutue intelligentie
 Nos supranominatı singuli singulariter et scorsim promissimus et promittimus. stipulata manu, et tacto
 sacro euangelio fidei nře. Iam medianz, deus sub honore et humilitate nřis. In omibz clausulis Capitulis
 et pñctis fideliter et inconvulsa nobis ~~et contra~~ gřderatıa. Et pñctum inimicos nřos, nemine
 pñt excepto observare et illis satisfactis. Nec directe vel indirecte palam vel occulte quocunqz quęsto sub
 colore eisdem contrariare. In cuius rei fidem et testimonium pñctis hęc fidei et sigillorum nřorum
 impressioz fecimus communij. Datum Buda in festo assumptionis bę Marie virginis Anno domini
 millesimo ~~quingentesimo~~ nonagesimo

Thomas
 epus pñcti
 pñcti mand u

Thomas
 epus pñcti
 pñcti mand u

Bartholomęus
 pñcti mand u

Johannes
 epus pñcti
 pñcti mand u

Budára. Itt adta ki okleveleit, melyekben sziléziai herczegségeinek rendeit — a troppauiak kivételével — feloldja alattvalói kötelékeik alól.*

Ulászlót szeptember 18-án koronázták meg Magyarország királyává. Ujlaki Lőrincz és a kalocsai érsek távol tartották magukat az ünnepségtől, de Mátyás fia ott volt az ország nagyjai élén, s a teljes kibékülés jeléül ő maga vitte a díszmenetben a koronát szerencsés vetélytársa előtt.

II.

ÖTTVEN éven keresztül volt a hatalom a Hunyadiak kezében, de három rövid hónap elég volt, hogy feledésbe menjen mindaz, amit Magyarország a kormányzónak és a nagy királynak köszönhetett. A fényes jövő, mit Mátyás gyermekének szánt, semmivé lett; az iménti királyi herczeg leszállott a trón zsámolyáról. Életpályája kizökkent a számára készített útból s a küzdelmek és csalódások hosszú sorozata állott előtte, melyekben most már egyedül magának kellett saját erejéből megtalálnia életének új irányát.

A bukott uralom embereire mindig nehéz sors várakozik; sokszorosan nehéz arra, ki ez uralom személyesítője gyanánt szerepelt a küzdelemben. Corvin a bukásból herczegi czímein s fejedelmi vagyonon kívül egy fényes nevet vitt magával a magán életbe, azt a nevet, melyhez fél-századon át a nemzeti eszme legszebb diadalai fűződtek. E név fényét a szenvedett kudarcz nem volt képes elhomá-

* Sprottau városa részére Budán, szept. 14-én kiadott fölmentő okirata megvan a város levéltárában: közölte WORBS, Neues Archiv, 1. k. 173. l.

lyosítani. S éppen ebben rejlett Corvin új helyzetének veszélye. Az új királyban hiányzott a tekintélynek ama foka, melyre a királyságnak a válságos időkben szüksége lett volna. Ulászló már mint cseh király igen kevés valódi uralkodói tulajdonságot árult el, s személyének jelentősége oly csekély volt, hogy vetélytársai, köztük tulajdon testvére, mitsem törődve megválasztatásával és megkoronáztatásával, minden nagyobb hadi előkészület nélkül indultak a magyar trónnak, mint valami uratlan jószágnak, elfoglalására. A kormány vezetői tisztában lehettek azzal, hogy ez a király, a kit szomszédai, saját vérei oly kevésbe vesznek, nem fogja pótolhatni Mátyás helyét a nemzet szívében; s ha trónját a külföldi trónkövetelők ellen meg is tudják oltalmazni, itthon folytonos küzdelemre kell készen állania a nemzeti királyság eszméjével szemközt mindaddig, míg ez eszmének egyetlen számot tevő képviselője van az országban. A Hunyadi név egyedüli örökösétől, Corvin Jánostól, e perczben nem volt okuk tartani. A királyfi csak az imént tett ártalmatlan voltáról bizonyosságot; keze nagyon gyöngének bizonyult a hatalmas eszme zászlójához. De ez a kéz még fiatal volt, megerősödhetett, s a mire a 18 éves ifjú képtelen volt, férfivá növekedve, kérdés, nem fogja-e jól betölteni a nevével járó szerepkört? Az aggodalom, hogy a küzdelem Ulászló és Corvin között a jövőben megújulhat, eleve árnyékot borított Mátyás fiának jövőendő sorsa felé.

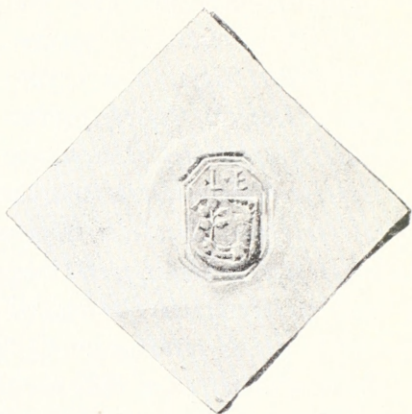
A kibékülés Ulászlóval országos szerződés erejével biztosította Corvinnak mindazokat a kiváltságokat, a mikkel a nemzet méltányos érzülete kárpótolni kívánta őt az elvesztett koronaért. Atyai öröksége az ország leggazdagabb emberévé tette, gazdagabbá magánál a királynál. Megtartotta atyjától kapott hercegi czímeit s tényleges uralkodója maradt Szilézia egyik tekintélyesebb fejedelemségének. Legnagyobb vívmányúl tekintette azonban

Bosznia és a kapcsolt részek birtokát, mely a magyar birodalom jelentékeny része felett valóságos fejedelmi jogokat biztosított számára.

Az országos rendekkel kötött egyezség a szlavóniai részeken kívül egész Horvátországot, a dalmát tengerpart magyar birtokait s azt a nem épen jelentéktelen területet, melyet Mátyás vitézsége az egykori hűbéres bosnyák királyságból megmentett, az ő uralma alá rendelte, s a herczegnek ez egyezség értelmében Bosznia királya címén kellett volna birtokba venni ez országrészt, mint a magyar király fenhatósága alatt álló hűbéres országot. A király által aláírt hitlevél azt ígérte, hogy Bosznia koronáját maga Ulászló fogja, a magyar koronázást követő napok egyikén, Corvin fejére tenni. De az ország ily nagy területének kiszakítása az anyatestből nem állott összhangzásban a korszellemmel; a magyar állam területi egysége lett általa megtámadva s a magyar király addig osztatlan felségjogai lettek tetemesen megcsorbítva, épen akkor, midőn Európa nyugatán a királyi hatalom összpontosítása vált a korszak irányeszmejévé. Kétszeresen érthető tehát az uralkodó párt féltékenysége, melyet a Corvinnak adott nagy engedménynyel szemben tápláltak s a törekvés, hogy az abban rejlő jelentékeny hatalmi erő érvényesítését megakadályozzák. E törekvésük nem várt támogatásra talált a tartományok rendeinek ellenzésében, melylyel az államjogi kapocs meggyönggítésének kísérletét fogadták

A horvát és szlavón karok és rendek, kik a koronázásra felgyülekeztek, a megkérdésük nélkül létrejött egyezségről értesülve, határozottan tiltakoztak annak végrehajtása ellen; kijelenték, hogy a királyon kívül más uralkodót nem ismernek el maguk felett s midőn az országos tisztségek betöltésére került a sor, követelték, hogy a király hagyja meg őket az eddigi bán, Egervári László

kormányja alatt.* Az udvari párt, bár titokban örült az ellenzésnek, kényes helyzetbe jutott Corvinnal szemközt. A király hitlevél által volt kötve irányában, s az általános helyzet nem engedte meg, hogy már most kivonhassa magát kötelezettsége alól. Corvin is ragaszkodott jogaihoz s esetleges kárpótlásul Erdélyt követelte magának.** De a kormány azért elég ügyes volt a helyzet bonyodalmait a maga előnyére kiaknázni. A fennálló szerződés részletesen szabályozta Corvin jogviszonyait a tartományokkal és a királyi hatalommal szemben. Bosznián kívül a szorosán vett

64. EGERVÁRY LÁSZLÓ PECSÉTJE.

Szlavónia örökös fejedelemségként volt neki s utódainak odaigérve, Horvátországban pedig és a dalmát partvidéken báni czímmel biztosították részére élte fogytaig a tartományi kormányzatot. Szlavóniában, úgy ígérték, mint a magyar korona hűbéres fejedelme, bírja a tartomány jövedelmeit: a nyestadót s a zágrábi harminczadot annak fiókjaival, de huszadot nem szedethet és adományozási joga csak 50 telekig terjedhet; Dalmát- és Horvátországokban pedig ő nevezi ki a vicebánokat és a többi tisztviselőket,

* Kelet nélküli tudósítás Budáról a milanoi udvarhoz, Dipl. Eml. 1v. k. 272. l.

** U. ott

e várak kapitányait, s gyakorolja a törvénykezési hatalmat, nyolczados törvényszékeket tarthat, de a királyhoz fellebbezett ügyeket köteles a curiához áttenni. Most mindezek a jogok újabb alkudozás tárgyává lettek. Az eredmény az lőn, hogy a boszniai koronázás elmaradt, Corvin a királyi czímet fel sem vette, s megelégedett azzal, hogy Szlavónia fejedelmének nevezhette magát; az országrészek kormányzata, a közigazgatás és törvénykezés vezetése Boszniában s Szlavóniában csak úgy, mint a horvát és dalmát területen a bánok kezében maradt, s Corvinnak a fejedelmi czím fénye mellett jóformán csak a tartományok védelmével járó terhek maradtak osztályrészéül.

Az engedelkeny ifjú belenyugodott e kérdés megoldásába, bár az jogainak tetemes csorbitását vonta maga után. A politikai események különben is megakadályozták tartományai birtokba vételét. Az új uralom fölé vészes fellegek tornyosultak. Miksa és János Albert egyidejű fellépése Ulászló ellen országos mozgalmat idézett elő, mely napról-napra nagyobb arányokat öltött s csakhamar az egész északi és nyugati országrészre kiterjedt; Ulászlónak néhány héttel koronázása után fegyveres erőről kellett gondoskodni trónja védelmére.

Miksa, a római király, egymásután foglalta vissza Mátyás ausztriai hódításait, s szeptember közepén már a bécsi várból indította meg seregét Magyarország elfoglalására. A lanyhasággal ellentétben, a melylyel a királyválasztó országgyűlés rendei viseltettek ügye iránt, híveinek száma most, midőn a királyválasztás megtörtént s törvényesen megkoronázott király ült Magyarország trónján, meglepő gyorsasággal növekedett. E párt jobbára a délnyugati részek főnemeseiből került ki, s ezek zömét is Corvin egykori hívei képezték. A Kanizsaiak: László, János és István, már augusztus elején Miksához csatlakoztak s

rendelkezésére bocsátották váraikat s fegyveres erejüket. Példájukat követték az Elderbachok, Bánfiak, Szécsi Miklós, Ostfi László és a környék többi előkelő urai. Legnagyobb súlyt kölcsönzött a mozgalomnak Székely Jakab csatlakozása. Corvin János legerősebb támasza, a regedei vár főkapitánya, a zagorjei grófságon kívül Stíria és a szomszédos részek összes várait kezén tartotta. Corvin János szeptember 3-án Pécsről Batthyány Boldizsárt küldte hozzá a várak átvételére, melyeket az egyezség értelmében az országos rendeknek kellett volna átszolgáltatnia.¹ Batthyány küldetése azonban sikertelen maradt. Székely Jakab már ekkor Miksa pártjára állott és szeptember 17-én Bécsben megnyerte Miksa engedélyét, hogy további intézkedésig úgy a stíriai, krajnai és karinthiai várakat, mint a zagorjei grófságot megtarthassa, azok jóvelmét seregei tartására fordíthassa.²

Corvin szeptember második felétől részint Budán, részint a fővároshoz közel fekvő javain, Zsámbékon, Tatán, Komáromban időzött.³ Tatán vette hírül Székely elpartolását is, mely szlavóniai uradalmi tekintélyes részétől fosztotta őt meg. A hírrel együtt jött a felszólítás Miksától, hogy kövesse egykori vezérei példáját és csatlakozzék hozzá. A sűrű kísérek, melyekben épen a hűtlen kapitány, Székely Jakab játszotta a közvetítő szerepét, nagy aggodalmakat okoztak a királyi udvarban. A Budán tartózkodó pécsi püspök Tatára utazott, hogy az ifjú herceget Ulászló hűségén megtartsa. Feladatát úgy vélte leghelyesebben megoldhatni, hogy felhozta pártfogoltját az udvarhoz, hol Ulászló október 10-én a Miksához pártolt

¹ A hg. Batthyány család levéltára Körnenden.

² Miksa föllépéséről és a dunántúli részek elpartolásáról érdekes adatokat találunk a FIRNHABER által közölt oklevelek közt, az Archiv für Kunde öst. Geschichtsforschung id. kötetében.

³ Október 6-án Zsámbékról, másnap Tatáról keltezi okleveleit. Orsz. ltár, *Dipl* 19681. és 19682. sz. a.

Poki Péter javainak adományozásával adott számára példát a pártütők sorsáról s jutalmat kipróbált hűségeért.*

Miksa e közben feltartóztatás nélkül nyomult előre az ország szívébe. Szeptember 21-én Sopront semlegességi nyilatkozatra szorította; október elején elfoglalta Batthyány Boldizsártól Kőszeget, 17-én Szombathelyt s október 27-én Kőrmenden már Vitéz János veszprémi püspökkel alkudozott, kit a bécsi püspökség és a bibornoki kalap ígéretével bírt a meghódolásra. Veszprém elfoglalása után Brankovics György despota és testvére, Kis-Horvát János és testvérei s a Beriszlók siettek hódolatukat bejelenteni, s a gyors sikert betetőzte Székesfehérvár elfoglalása, hova a győztes római király két hónapra Ulászló megkoronáztatása után, november 17-én tartotta diadalmas bevonulását.

A koronázó város elfoglalása a Dunán túli vidék többi főurait is csatlakozásra készíté. Ujlaky Lőrincz november 22-én védőlevelet kért maga és jobbágyságai részére. A pécsi püspök és testvére Csáktornyai Ernuszt János, Hédervári Miklós, Enyingi Török Ambrus, Szerecsen György, Both Ambrus, János és Lábathlani Gergely Bajnai Both András zágrábi kapitány útján esküdtek hűséget a római királynak, s Both által Zágráb, Medvevár, Rakolnok és Lukavec is Miksa kezébe kerültek.**

Deczember első hetében Corvin János egykori pártjának főemberei legnagyobb részt Miksa táborában voltak s az ifjú herczeg délvidéki uradalmainak legtekintélyesebb részét látta általuk ellenséges kezekbe kerülni. S míg az ország délnyugati része Miksát vallotta királyának, a felvidék fővárosát a másik trónkövetelő, János Albert tar-

* BONFINI, i. m. 537. és 538. ll. Az adománylevelet közli HORVÁTH MIHÁLY. M. Tört. Tár, XI. k. 127. l. Mint ugyane közlésből tudjuk, Poki Péter 1491 április 12-én kegyelmet kapott és visszanyerte javait.

** FIRNHABER, i. h.

totta ostromzár alatt, kinek hadai már Egerig, Váradig pusztítottak. Ulászló pénz hiányában, hadsereg nélkül, trónját érezte ingadozni s Bakócz, Nagylucsei Orbán és Báthory István kíséretében a nyugati határszélre sietett, cseh királyságából várva segítséget. Buda vára, királyától elhagyatva, minden pillanatban ki volt téve Székesfehérvár sorsának, s ha az ország fővárosa is Miksa kezébe jut, Ulászló ügye végkép el van veszve.

Corvin János kezdetben a főrendek többségének példáját követve, komáromi várában várakozó állást foglalt el. A koronáját féltő Ulászló a Rozgonyiak két várának, Csókakőnek és Vitánnak adományozásával igyekezett hűségét maga részére biztosítani.¹ De Corvinnak nem sok reménye volt ez uradalmak birtokba vételére, miket az Egerváriak tartottak kezükön. Nagyobb súlyt fektetett délvidéki birtokai biztosítására, miket várkapitányainak elpártolása az elkallódás veszélyével fenyegetett. Alkudozásokba bocsátkozott Miksával a Székely Jakab és Both András kezén levő várak visszaszerzése ügyében. Egyidejűleg, december közepén Móré György lovászmesterét János Alberthez küldé, hihetőleg a sztropkói vár és uradalma ügyében, melyet Bethlen Miklós várkapitány a lengyel királyfi kezére játszott.² E lépései nem maradtak titokban az udvarnál, és súlyos gyanúsításokat adtak ellenfelei szájába. Corvin a királyhoz írt levélben tiltakozott a hamis vádak ellen, mire Ulászló december 21-én kelt hosszú válaszában biztosította őt a felől, hogy a hallott kedvezőtlen jelentések daczára sem kételkedik őszinte hűségében és barátságában.³ De az udvarnál nagy aggodal-

¹ A Nagy-Szombatban, december 6-án kelt adománylevél a müncheni kir. ltárban, *Ung. Doc.* 82. sz. a.

² Móré küldetésének nyomát találjuk Nagylucsei Orbán püspök alább idézendő számadásaiban.

³ A levél eredetije a gróf Forgách család levéltárában, a Magyar Nemzeti Múzeumban.

mat okozott az a tény, hogy a nyugati részek három legfontosabb királyi vára, Pozsony, Tata és Komárom a herczeg kezén voltak. Ulászló és tanácsosai Nagylucei Orbánt azzal a megbizással küldték a Komáromban időző herczeghez, hogy igyekezzék őt a várak kiadására reábeszélni. Az egri püspök sikeresen oldta meg feladatát; a hajlékony ifjú szükségét érezte, hogy hűségének világos bizonyítékával erősítse meg magát Ulászló jóindulatában, s lemondva a 40,000 frtnyi zálogösszegekről, kárpótlás nélkül átadta a koronának a fontos várakat.¹

A karácsonyi ünnepeket Corvin még Komáromban töltötte; ide várta Batthyány Boldizsárt, kit hitlevélben biztosított a felől, hogy Kőszeg elvesztéseért nem neheztel reá.² Hihetőleg az ő társaságában ment az év utolsó napjaiban Körösre, hol a török által fenyegetett országrész védelmi ügyei tették jelenlétét szükségessé.³ Újév után azonban visszatért Budára, hogy újabb szolgálatokkal tegyen bizonytságot érzelmei őszinteségéről.

Ulászló véget akart immár vetni a szégyenletes állapotnak, mely országának egy harmadrészét idegenek ke-

*Jobannes Corvinus
Dux. Mann p[er]u[m]
veniam in fide vram et p[er]fide ac fide am
nobisra w[er]on morani et v[er]on cib[er]e p[er]u[m]*

65. CORVIN JÁNOS SAJÁTKÉZÜ UTÓÍRATA BATTHYÁNY BOLDIZSÁRHOZ.

¹ Ezt Ulászló maga beszéli el a troppai herczegség kicserélése tárgyában 1501 június 12-én kelt s alább idézendő oklevelében. V. ö. BONFINI, i. m. 538. l.

² Deczember 24-én kelt levele a körmendi ltárban; THALLÓCZY LAJOS szíves közlése.

³ Körösről, deczember 28-án Egerváry Lászlóhoz intézett levele, melyről alább még lesz szó, az Orsz. ltárban *Dipl. 19701. sz. a.*

zébe juttatta. A fekete sereget Beatrixtól kapott pénzével még decemberben zsoldjába fogadta, s miután a tél szigorúsága Miksát karácsony előtt hazatérésre kényszeríté, a János Albert által ostromolt Kassa felszabadítására indult. Hadjáratában Corvin is részt vett, s a volt trónkövetelő csatlakozása nemcsak fegyveres erőben, de erkölcsi tekintetben is gyarapította Ulászló fellépésének súlyát. A felsőmagyarországi hadjárat nagyobb véráldozatok nélkül folyt le; a király közeledtére János Albertet egymás után elhagyták hívei, s február 20-án a kassai táborban létre jött a béke a két testvér között. A békekötésben Ulászló és János Albert kölcsönösen lemondtak egymás trónjaira táplálható mindennemű igényeikről, s ekként az egyik legvérmesebb remény, a mit a magyarok Ulászló megválasztásához kötöttek, a magyar-cseh-lengyel unio létesítésének kilátása, füstbe ment. De a békeszerződés létrejöttét így is csak Corvin újabb áldozata tette lehetővé. A lengyel királyfi még néhány sziléziai fejedelemséget követelt Ulászlótól, köztük a troppai hercegséget is. A király a szerződés 4-ik pontjában kötelezte magát, hogy mihelyt körülményei megengedik, kiváltja Corvintól a hercegséget, s addig is évi 3000 frtnyi kárpótlással ismeri el János Albert várományos örökös jogait. Corvinnak hozzá kellett járulni beleegyezésével a szerződéshez, mely egy új csorbát készült ütni az atyai örökség maradványain.*

A kassai békekötés után Ulászló most már teljes erejével léphetett fel a Miksa által támasztott pártütés elnyomására. A római király ez év elején hasztalanul tett kísérletet, hogy a dunántúli háború folytatására pénzt és fegyvereseket kapjon a birodalomtól. Atyja, a fősvény Frigyes császár is cserben hagyta. Pénz és hadsereg nélkül, kény-

* A békekötés okiratának szövegét közli DOGIEL, Codex Dipl. Regni Poloniae, I. k. 80. l.

telen volt sorsukra hagyni magyarországi foglalásait. Míg a dunántúli részek visszafoglalását a király Kinizsi és Geréb Péter támogatása mellett magának tartá fent, Corvinra várt a feladat, hogy a fejedelemség alá tartozó Szlavóniát az ellenségtől megtisztítsa. A herczeg a husvétot Budán, az udvarnál töltve, megtette előkészületeit, s néhány héttel az ünnepek után 5000 főnyi sereggel indult tartományának elfoglalására.¹

Az első önálló hadjárat egyszerre három irányban vette igénybe az ifjú hadvezér tevékenységét. A fő czélt Zágráb és a többi szlavón várak és városok elfoglalása képezte; de gondoskodnia kellett a török által szüntelenül fenyegetett Bosznia védelméről is, és ugyanakkor nem kis gondot okozott a pécsi püspök és Ujlaki Lőrincz között Cserevics és Futak felett kitört viszály, mely közvetve őt is tetemes károkkal fenyegette.² Jajczára az eddigi szörényi bánt, Haraszi Ferenczet küldte nagyobb pénzösszeggel; Zenggebe is küldött puskaport és gondoskodott siklói kastélyának megerősítéséről. Ő maga Egervári László horvát bánnal és a Jajczából vissza hívott Derencsényi Imrével s többi híveivel együtt Szlavónia elfoglalására sietett. Június 20-án Velikán volt, Egervári várában.³ Heves fejfájás néhány napra feltartóztatta útjában: de nem sokára jobban lett s június utolsó napjaiban megkezdte Zágráb ostromát.

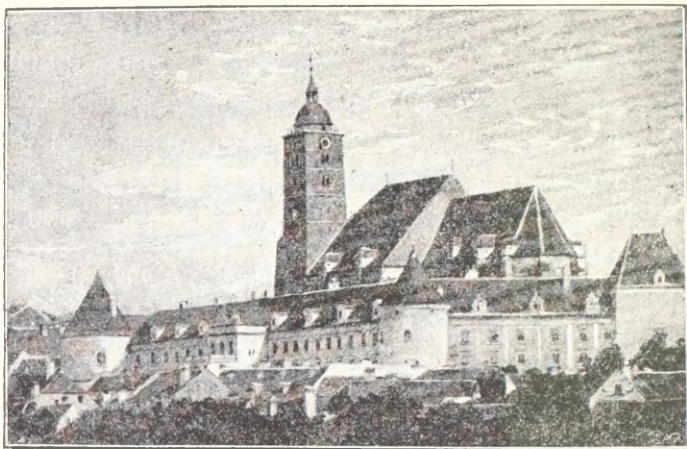
A sövénykerítéssel és sánczczal övezett zágrábi püspöki várlakot 600 főnyi őrség védelmezte, mely csakis a Székely Jakabtól várt segítség reményében vette fel a küzdelmet Corvin túlnyomó hadi erejével. János herczeg

¹ BONFINI, i. m. 545. l. Giacomo Trotti jelentései Vigevanoból a ferrarai udvarhoz, 1491 ápril 24-iki, május 17-iki és július 17-iki kelettel, a M. Tud. Akadémia tört. bizottságának másolatgyűjteményében.

² Az e felett megindult pörről tanúskodik Ulászló király 1491 június 23-án kelt birói kiadványa a müncheni kir. ltárban, *Brand. CCXX. 41/13.* sz. a.

³ E napról kelt levele Egerváryhoz az Orsz. ltárban, *Dipl. 24857.* sz. a.

ostromló szerszámok hiánya daczára ifjú hévvel vezette a támadást, melynek sikerét a katonai dicsőségen kívül saját közelebbi érdekei is sürgették. Székely Jakabot, a ki a vár felmentésére sietett, visszaverte s vérszemet kapva, tüzzel vassal látott hozzá a kerítés lerombolásához. A várbeliek köveket, tégladarabokat, kénes tüzet dobáltak le az ostromlók fejére, de végre is kénytelenek voltak megadni magukat.*

66. A ZÁGRÁBI PÜSPÖKI VÁRKASTÉLY.

Ez alatt Kinizsi is sikerrel végezte feladatát a dunántúli részekben. Június végén Báthory seregével egyesülve, Székesfejérvár alatt ütött táborn; maga Ulászló is részt vett az ostromban, melynek hatodik napján, július 29-én a a koronázó város kaput nyitott a törvényes király előtt. Erre a többi városok is egymásután meghódoltak s a főurak nagy része visszatért Ulászló hűségére.

* BONFINI, i. h.

III.

AZ ORSZÁG déli részei a törökkel szemben folytonos és megfeszített védelemre voltak szorítva, melynek vezetésére a rendes állami intézmények már-már elégteleneknek bizonyultak. A legszélsőbb pontokon szervezett bánságokon kívül a délkeleti határszélen az alvidéki főkapitányság létesítése vált szükségessé, s csak a helyzet természetéből következett, hogy a kormány vezetői a birodalom délnyugátán hasonló feladatokat szántak az újonnan alkotott szlavón fejedelemségnek. Szlavónia nevében egy ősrégi név támadt fel, melylyel valaha a Balkán félsziget északnyugati, illyr területét jelölték, s maga a fejedelmi méltóság utolsó felelevenítése volt a régi államjog egykori nevezetes intézményének, a szlavóniai vezérségnek, mely a királyi család ifjabb sarjaiban a hűbéres fejedelmek sajátos fajtáját állítá az ország kapcsolt részei élére. A megváltozott viszonyok azonban más tartalmat adtak a régi institciónak, új feladatokat róttak az új szlavón vezérre. S nem volt pusztá esetleg, hogy az intézők épen e tartományokban kerestek kárpótlást a bukott trónkövetelő számára s a Hunyadi-ivadék oltalma alá helyezték azokat az országrészeket, miket legközelebb ért a török támadás veszélye.

A Mátyás király után hátramaradt nagy vagyont úgy a rendekkel, mint a királylyal kötött szerződés elismerte Corvin jogos örökségének, mely őt, az egyetlen fiút, származása révén megilleti. A Hunyadi-örökség az anyaország, Erdély és a kapcsolt részek területén mintegy 40 nagy uradalmat s a kisebb-nagyobb birtoktestek, a várak és

kastélyok egész sorozatát foglalta magába. Terjedelemre és jelentőségre egyaránt első helyen állott ezek között a négy városból és 143 helységből álló hunyadi uradalom, melynek közepén a hunyadi havasok közt büszkén emelkedett az ősi fészek, a királyi fénynyel épített Hunyad vára, minden faragott kövében fennen hirdetve birtokosainak hatalmát, dicsőségét. A második nagy birtok, Debreczen uradalma, a magyar alföld legtermékenyebb részén terült el s a népes és virágzó nagy magyar városon kívül két vásáros várost és 21 helység földbirtokát számította tartozékai közé. Miként ez, Hunyadiné hagyatékából került Corvinhoz a munkácsi uradalom is, mely Munkács várán és városán s Vári és Beregszász városokon kívül 27 bereg-vármegyei helység területére terjeszkedett ki. A felvidéken egész összefüggő lánczolatot képeztek a Hunyadi-birtokok. Az északnyugati határszéltől kezdve Bajmócz és uradalma, s az egész Vág vidéke, Trencsén vármegye keleti csúcsától Liptó-Ujvárig: Trencsénben Zsolna város és a sztrencseni vár, Túróczban Szklabina vára Mosóczczal, Szent-Mártonnal és hét faluval, az árvai uradalom és a liptói hercegség czímén bírt liptó-vármegyei birtokok, melyek központját Likava vára képezte, Mátyás egyenes adományából vallották Corvint uruknak. S a felsőmagyarországi birtokok sorát a besztercebányai gazdag rézbányákon s a hozzájuk tartozó zólyom-vármegyei falvakon kívül Sárosban Nagy-Sáros vára és Zemplénben a sztropkói uradalom zárták be; ahoz a hasonló mezővároson kívül öt falu és az eperjesi vám tartozott, ez a Beszkidek alatt 30-nál több helységet foglalt magában.

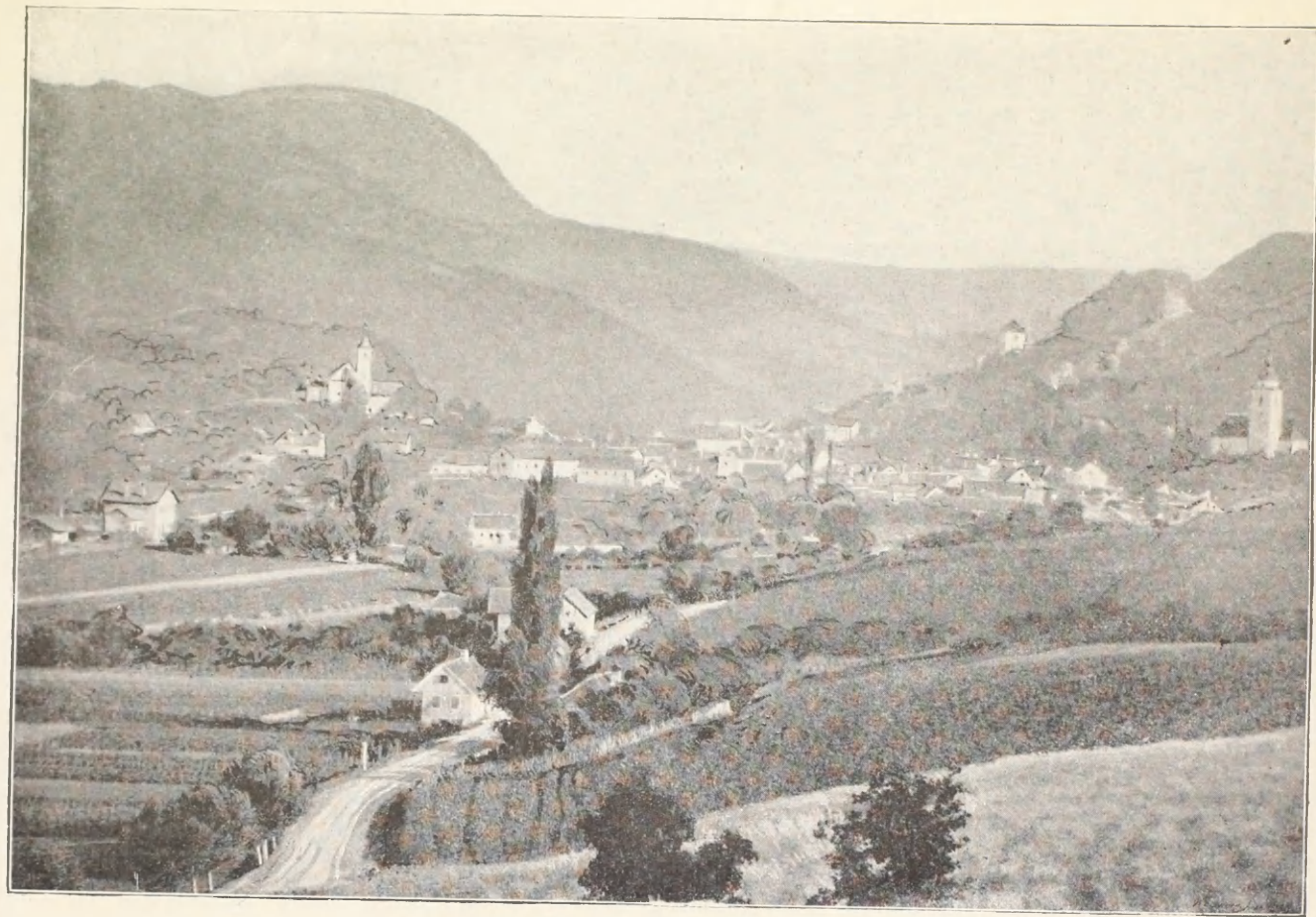
Kis-Martón és Fraknó csak névleg tartoztak az örökséghez, mert ezeket a kormány már az interregnum alatt elzalogosította s kiváltásukról többé soha sem volt szó. Túl a Dunán csak Kőszeg s az egykori Marczali-uradalom, Babocsa jutott Corvin kezére. Annál jelentékenyeb-

bek voltak az ország déli részein fekvő birtoktestek. A gyulai uradalom az ország legáldottabb vidékén terült el; Gyula városán, Simándon s a békési kastélyon kívül 83 helység tartozott hozzá a Kőrös-Maros közén s vára nevezetes szerepre volt hivatva a délvidék stratégiai történetében. Nem messze feküdt ettől Solymos várának uradalma, Arad vármegye legterjedelmesebb jószágteste, Lippa várával és városával s Arad, Zaránd, Hunyad, Temes és Csongrád vármegyékben fekvő 93 falvával. E birtokokat Csongrád és Csanád vármegyékben Szent-András, Csabacsüd, Szenttornya, Királyság és Szent-Miklós egészítették ki, miket az egykor Hunyadi János kezén levő hódmező-vásárhelyi uradalomból kiszakított Dónát-tornyával és Ötvenablakkal Szilágyi Erzsébet egyesített egy uradalommá.

A siklósi uradalom, Baranya vármegyében, 75 helységből állott. Ez egykori Garai-birtokkal azonos jogcímen uralta Corvint a Valkó vármegyei Gara (a mai Gorján) vára s Cserevics és Futak a Szerémség termékeny földén. Valkóban feküdt a Marótiak fészke is, Marót (ma Morovicz), 78 faluból álló tartozékaival. Szlavóniában Kőrös vármegye északi csúcsától kezdve a várak és uradalmak hosszú sora gyarapította Corvin örökségét. A mai Kőrös és Varasd vármegyék határszélén, a Kalnik hegyen emelkedett Nagy-Kemlek vára, melyhez a kalniki hegyvidéken s a Bednya és Lónya völgyében, Brezovicza városon (a mai Kalnikon) kívül 17 falu tartozott. Kőrösnek nyugati szélén, a mai Belovár megyében feküdt a tekintélyes rakolnoki uradalom, Rakolnok (a mai Rakovácz) várával, mely a Zágrábbal szomszédos Medvevár (Medvedgrad) várral s Lukaveczt kastélylyal és tartozékaikkal együtt a Laki Thúzokat valaha Szlavónia legtekintélyesebb birtokosai közé emelte. S ez örökséghez tartozott az országrész leg szebb, legtermékenyebb vidéke, a nagy kiterjedésű zagorjei

grófság is. A zágrábi, kosztelyi és ivaneczi hegységek közt elterülő dombvidék, a «hegyentúli tartomány», buja legelőivel és gabonaföldeivel s bor- és gyümölcsstermő kertjeivel 10 hatalmas várat uralt maga felett. Főhelye Krapina volt, a Krapinicza völgyében elterülő hasonló nevű városkával. Ettől észak-nyugatra, a stájer havasok alján emelkedett Kosztely, feljebb Trakostyán s a lerombolt Verbovecz helyett épült Császárvár, a kameniczai kastélyal; északon Vinicza, 17 faluból álló uradalmával, Varasd vára és városa s ez alatt az Ivanicza déli halmain Lobor és Ostercz, a belai vár és Gereben, megannyi nagy uradalom központjai, melyek területe egész Varasd vármegyén kívül mélyen benyúlt Zágráb és Körös vármegyék határaiba.

Kevesebb jelentőséggel bírtak a Száván-túli országrész, Horvátország és a dalmát partvidék várai, mik közül némelyiknél a helyet és a birtoklás jogcímét egyaránt nehéz megállapítani. Zengg, az adriai tengerpart legfontosabb kikötő városa, volt az egyedüli számot tevő birtok vidéken; ez a Frangepánoktól 1469-ben elkobzott birtokból maradt vissza Mátyás kezén, s bár 1488-ban a szabad városok sorába emelkedett, a király halála után Corvin magánjavarai közé lőn sorozva. Zenggtől keletre, a mai ogulin-szluini kerület déli határán feküdt Brinye, és Belay (ma Bilaj), amaz eredetileg a Frangepánok, ez a corbaviai grófok birtoka s mindkettő csak életfogytiglan engedve át Corvinnak, feljebb, a mai báni kerületben Sztenicsnak vára (ma Sjeniĉak); Zenggtől délre Lika és Krbava megyékben Sztarigrad tengerparti erősség, Otto-csacz, Prozor és Pocsitelj, kisebbszerű erődítmények, sziklás, terméketlen, a török berohanások által elpusztított vidékeken fekvő gyér tartozékokkal. Úgy ezek, mint Novi Nowe, Lipócz (Lipowcz), Vojvodina (Voyewodina), Othossecz és Klythovac jobbra Frangepán Mártonról jutottak Mátyáshoz s utána fia kezére. A Vellebit-hegység alatt, a

KRAPINA VÁROS LÁTKÉPE.

dalmát részekben feküdtek Obrovacz s az egykori Knin vármegyéhez tartozó Baag (Scrisia) és Wech (Vajka) várak, míg a jelentékenyebb Krupa vára a japrai kastélylyal és Ripac a hasonlónevű városkával már a mai Boszniába nyúló termékenyebb vidékeknek képezték központjait.

A nagy birtoktesteken kívül, miket a zálogjogon birt Pozsony, Komárom s Tata várak s uradalmaik egészítettek ki, az ország majdnem minden részében voltak elszórva kisebb uradalmak, birtokok s egyes helységek, melyek magszakadás folytán vagy egyéb jogcímen Mátyáshoz kerülve, fiának örökségét növelni voltak hivatva. Ilyenek voltak a Buda körül, Pest és Pilis vármegyékben fekvő Solymár, Csév, Zsámbék, Tök és Perbál helységek, e három utóbbi a Maróti-hagyaték kiegészítő része; Titel, Maaháza és Izsákháza Solt vármegyében, Csege Szabolcsban, egykor a Parlagiak birtokai; Pátka és Dinnyés-Méd Fejér vármegyében; a Nagylucseiektől elcserélt Nagy-Iván hevesi és Kerekegyház pestmegyei helységek; az Upor László hagyatékából lefoglalt zempléni, beregi, szabolcsi és sárosi birtokok; Ajtós és Kígyós, Békés és Zaránd vármegyékben; Turóczi Györgyné baranyamegyei birtokai: Monostor, Árki és Láz; Mezőtúr és a két Varsány a Tisza mentén, az akkori Külső-Szolnok vármegyében; lejjebb, a Duna és Tisza közén Halas, a nagy kún város, terjedelmes határával; Erdélyben a Szentpáli Miklós és Suki János-féle birtokok: Bessenyő, Szent-Pál, Ugra, Gyulas, Laczkod Küküllőmegyében s a tordamegyei Gyéres, Omboz Dobokamegyében és Sandrin-fia Vuknak az országrész különböző vidékein elszórt hagyatéka. Mindez csak igen kis része az apró birtokok csoportjának, melyek a nagy uradalmak közé beillesztve, mintegy összekötő kapcsot képeztek az óriási birtokterületeknek az egész országra kiterjeszkedő hálózatában.

A fejedelmi örökséggel nemcsak fényes előjogok jár-

tak, de rendkívüli kötelességek is, s ezek között első sorban állott ama tartományok védelme, melyeknek fejedelmi címét Corvin viselte. S ez örökség tényleges birtokában a herczeg bizonyára képes lett volna megfelelni a hozzá fűződött várakozásoknak. De a rengeteg vagyon nagy része csak névleg volt a Corvin Jánosé. Mátyás ezt a művét is, mint annyi mást, bevégzetlenül hagyta maga után. A nagy király uralkodásának utolsó időszakában folytonos pénz-zavarokban szenvedett. Hadviselése óriási összegekbe kerültek, s talán még több pénzt emésztettek fel tudományos és művészi hajlamai, világhírű könyvtára, fényes építkezései s a műkincsek, mikkel palotáit elhalmozta. E kiadások nem állottak arányban a király rendelkezésre álló jövedelmi forrásokkal s Mátyás nem egyszer kényszerült rendkívüli úton gondoskodni pénzszükségletei fedezéséről. A koronajavak s magán uradalmi közül többet zálogba adott egyes országnagyoknak vagy az uradalmak élén álló várnagyoknak, s a védelmi vonalba eső várak és tartozékaik gyakran egyenes zálogszerződés nélkül is egyedüli biztosítékaivá váltak a kiadásoknak, melyeket kapitányaik a sajátjukból voltak kénytelenek azok megerősítésére és fenttartására fordítani. Így jutott Hunyad vára 16,000 frtnyi kölcsön zálogául Nagylucsei Orbán püspök kezeibe; a szlavóniai Thúz-birtokokat és Nagy-Kemleket (az utóbbit 4000 frtért) Bajnai Both András tartotta zálogban, s Zenggben Tárnok Péter, a zagorjei várakban Székely Jakab, Solymoson s Lippán Haraszi Ferencz, Szklabinán a Pokiak nemcsak várkapitányok voltak, de egyúttal az uradalmak zálogos urai is, és kívülök számos országos tisztviselő, várnagyok, a végvárak kapitányai s magánhitelezők várták a király érdekében tett kiadásaik megtérítését.

Mátyás nem rendezhette pénzügyeit s javaival együtt összes tartozásai fiára szállottak. Terhes örökség, melynek

gondjait növelte az a körülmény, hogy a hagyaték activ része sem állott teljesen szilárd alapon. A Mátyás kezei között összehalmozott uradalmak igen nagy része erőszakos vagy legalább is rendellenes módon került a király birtokába. A legtöbbjét hűtlenség czímén, királyi hatalmával kobozta el birtokosaiktól, s a magszakadás révén elfoglalt javak között is voltak olyanok, a melyekre örökösödési szerződés vagy egyéb jogczím alapján más főuri családok tartottak igényt. Solymossal és Lippával szemben Bánfi Miklós, Medvevár, Lukavecz és Rakolnok uradalmainál a Laki Thúzok, a zajorjei váraknál Vitovecz János fiai, Vilmos és György zajorjei grófok, a beszterczebányai bányabirtoknál az Ernusztok játszották a birtokon kívül helyezett tulajdonosok szerepét, s a Szilágyi-örökségre a Gerébek, a Garai Jób-féle hagyatékra Ujlaki Lőrincz tápláltak rokonságra s szerződésekre alapított igényeket. E birtokuktól megfosztott vagy jogigényeikben mellőzött főurak csak a király halálát várták, hogy jogaikat törvény vagy erőszak útján érvényesítsék. Az interregnum zavarai elzárták egyelőre a törvényes utat, de annál tágabb teret nyitottak az erőszakoskodásoknak; Ujlaki és az Ernusztok voltak az elsők, a kik a legrövidebb úton: foglalással siettek a birtoklás kérdését megoldani. A többiek csak azért nem követték a példát, mert az illető birtokokat Corvin várnagyai őrizték nagy gondnal, nem ugyan uruk, hanem saját maguk számára. A kinek Mátyás régi katonái, tisztviselői közül követelése volt az elhunyt királyon — s ilyen nagyon sok volt — az egyszerűen a maga részére szedte be a gondjaira bízott birtok jövedelmét. Így tett legelől Orbán püspök, ki mint kincstartó, a Hunyadi-javak kezelését a király halála után is magánál tartá; a zálog czímén bírt Hunyad vára nem volt elég követeléseinek fedezésére; a zálogos királyi várak: Pozsony, Tata, Komárom jövedelme az ő kezébe folyt be s ott is maradt a debreczeni,

bajmóczi és egyéb uradalmakból s a bányákból befolyó összegekkel együtt.* A többiek sem jártak el máskép, s Corvin nem tehetett egyebet, mint hogy a zálogtartó urakat meghagyta a kezeikben levő birtokok teljes haszonélvezetében. Pénze nemcsak a zálogok kiváltására nem volt, de a folyó költségekre is alig jutott. Apja hitelezői egyszerre megrohanták; csupán a Firenzéből hozatott szőnyegekért és ruhaneműkért, a damaszk, atlasz és aranybrokát szövetekért, miket Mátyás termei díszítésére használt fel, 26,093 frtra rugott a szállítók követelése,** s a kincstárban még az országos szükségletekre sem volt elegendő készpénz; az országtanács Mátyás halála után a kismartoni és fraknoi uradalmak elzálogosításával szerzett pénzt a legszükségesebb kiadások fedezésére. Corvin öröksége ez által mindjárt az első hónapban két legszebb uradalmával lett szegényebb s a herczegre a Mátyástól reá szállott tartozásokon kívül a választási küzdelem kiadásainak terhei is várakoztak. Szorult helyzetében az atyjától tanult módhoz volt kénytelen folyamodni, hogy a szükséges pénzt előteremtse. A főbb embereket adományokkal iparkodott magának lekötelezni; saját híveinek szolgálatait szintén így kellett megjutalmaznia, s hogy készpénzhez jusson, nem állott más út előtte, mint zálogba vetni megmaradt legértékesebb javait. Tapasztalatlanságával, ingadozó, befolyásolható jellemével szemközt mi sem termé-

* Az Orbán püspök örökösei ellen 1492 ápril 3-án hozott ítéletlevélből. Müncheni kir. ltár, *Ung. Doc.* 87. sz. Ez ítéletlevél reprodukálja Orbán püspöknek Corvin bevételei s kiadásai felől vezetett számadásait. Ezekből megtudjuk, hogy a Hunyadi-örökséghez tartozó birtokok közül a Mátyás halálát követő egy év alatt a lipthói uradalom 998 és fél forintot, a debreczeni uradalom mintegy 450 frtot, a beszterczei bányák 847 frtot, Solymos és Lippa 550 frtot jóvedelmeztek. A ki-

adások főbb tételei voltak a herczeg udvartartásának szükségleteire 1490 ápril 9-én 200, ápril 13-án 20, ápril 24-én 70 frt, ugyanakkor 100 frt az istállóra, ápril 20-án 20 frt a hajósoknak, a kik a herceget Bécsből Budára leszállították, május 6-án két font sáfrányra 7 frt. Jajczára ment 1491 ápril 27-én a lipthói jóvedelemből 1000, május 17-én 2000 frt.

** Müncheni kir. ltár, *Ung. Doc.* 96. sz. a. V. ö. a III. 1. 2. jegyzetével.

szetesebb, mint hogy a kapzsi urak, ellenfelei és saját párthívei, egyaránt igyekeztek kiaknázni helyzetét. A negyvenezer forintba becsült híres kálváriát, Mátyás kincstárának ma is csodált legremekőbb darabját a herczeg egy másik kereszttel s egyéb drágaságokkal együtt mindössze 5200 forintba zálogosította el Bakócz Tamásnál. Nagylucsei Orbán, mint láttuk, még a májusi napok elején visszajutott kerekegyházi és nagyiváni egykori birtokaihoz, miket Mátyás néhány év előtt csere útján váltott magához. Báthory István országbíró Babocsára s a többi Marczali-birtokokra, Ráskai Balázs a Szabolcs vármegyei Csegére, Somi Józsa Pátkára kapott adománylevelet. Dobozi Dánfi András, egyike a herczeget környező udvarnokoknak, a donáttornyai uradalomra kierőszakolt új adománynyal a békés- és csongrádmegyei birtokok egyik legtermékenyebb részét szerezte meg; egy másik udvarnok, Ajtósi Tamás, szintén sietett visszaszerezni ajtósi és kigyósi régi birtokrészeit.*

Ez a pénzügyi politika még abban az esetben is veszélyes lett volna, ha a királyválasztás Corvin javára dől el; annál szomorúbbak lettek annak következményei a bukás után. Buda várának elhagyása, a csontmezei ütközet nemcsak politikai szempontból volt végzetes Corvin jövődjére.

Miként az első siker szülője az újabb eredményeknek, úgy követte a bukás után egyik veszteség a másikat, újabb zavarokat idézve elő Corvin helyzetében. A herczeg mindazonáltal Mátyás fiához méltó buzgalommal tette magáévá az állásából kifolyó kötelességeket. Az a ténye is, hogy Mátyás király jajczai bánjainak követelését elfogadta saját tartozásaul, mielőtt helyzete Boszniával szemközt végleges rendezést nyert volna, szép bizonyyságot tesz áldozatkész-

* Az ezekre vonatkozó adatokat részben már idéztük, részben később idézendő oklevelekben találunk felőlük értesítést.

ségéről. A további események igazolták azok számítását, kik a királyfi ifjú korát nem tekintve, ő reá bízták a fenyegetett országrészek védelmét, de egyúttal reá terelték arra az útra, melyen királyi aspiratioinak bukását szükségkép vagyoni romlásának kellett követnie.

A törökök mindjárt Mátyás halála után nyugtalanították a bosnyák területet, de nyílt összeütközésre csak 1490 október havában kisült a dolog. A rabló török csapatok az egész tartományt végig pusztították; Derencsényi vitézül harczolt ellenük, s Corvin az első hadi foglyok közül a legelőkelőbbel, egy pasával kedveskedett karácsonyra a királynak.¹ Deczember végén pedig, Körösrre érkezve, Egervári Lászlóval egyetértésben, nagyobb szabású hadi intézkedéseket tett, hogy készen várhassa a törökök újabb berohanását.²

1491 őszén a törökök megújíták támadásukat s ezúttal nagyobb sikerrel, mert elfoglalták Jajcza kulcsát, Koszoruvárat, s magát Jajczát is heves ostrom alá fogták. Haraszi Ferencz, a ki Derencsényit a jajczai bánságban felváltotta, sietve kért Corvintól segítséget. A herczeg 1490 végétől ekkorig már kerek 5000 frtot költött Jajcza védelmére; ezt a pénzt Nagylucsei Orbán előlegezte neki a kezén tartott birtokok számadásai terhére.³ Mikor Haraszi üzenete megérkezett, a Zágrábban időző herczegnek nem volt több készpénze 1500 frtjánál. Ez sem volt már az övé, Tárnok Péternél kellett volna tartozását törlesztenie s épen Szent-Mihály napjára készült ez összeget Zenggebe küldeni. Jajcza veszedelme azonban eltérítette szándékától. Derencsényi Pált, Imre fiát, s más vitézeit Jajczára küldte a pénzzel és Tárnok Pétertől szívreható levélben kért haladékot, Tur és Tisza-Varsány felét kötve

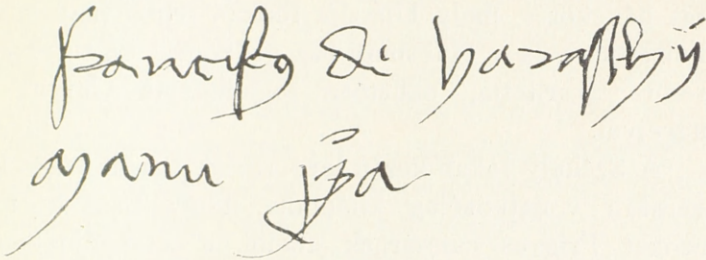
¹ Ulászló említi ezt 1490 deczember 21-iki, idézett levelében.

² 1490 deczember 28-án kelt levelét már fentebb idéztük.

³ A püspöknek az 1492 ápril 3-iki ítéletlevélben reprodukált számadásaiból.

le zálogul kárpótlás fejében.* A királynak is írt, sürgős segítséget kérve a bosnyák országrész megvédelmezésére.

Ennek az 1500 frtnak sorsa bizonyosságot tesz a szorult helyzetről, melybe jórészt fejedelmi méltóságának terhei sodorták az ifjú herceget. A tisztázatlan örökségi ügyek bonyodalmaival szemközt e terhek semmi arányban nem állottak a fejedelemségből várható előnyökkel. Helyzetét főleg az tette nehezzé, hogy szlavóniai birtokainak nagy része még mindig idegen kézen volt s egyaránt nélkü-

67. HARASZTI FERENCZ ALÁÍRÁSA.

lözte azok jövedelmét s a birtokukon alapuló tekintély erejét.

A Laki Thúzok várai azon módon, a mint azokat Both Andrástól kiváltotta, Derencsényi Imréhez kerültek zálogul a szlavóniai hadjárat alatt tett kiadásaiért.** Hasonló czímen foglalta le Tárnok Péter Zengg város és kikötője jövedelmét. Legfőbb vesztesége azonban a zagorjei váraknál volt, melyeket még mindig Székely Jakab tartott magánál.

* Zágrábban, 1491 szeptember 26-án kelt levelének fogalmazványa az Orsz. levéltárban, *Dipl.* 22512. sz. a.

** Későbbi oklevelek tanúsága szerint Derencsényi ugyanezen czímen Túr és Tisza-Varsány felét is bírta (1491 szeptember

5-én kelt záloglevele az Orsz. ltárban, *Dipl.* 19751. sz. a.) s 1492 április 3-án Tárnok Pétert 3000 frttal kielégítve, a két helységet egészen birtokba vette. (U ott, *Dipl.* 24759. sz.)

Ügyei lebonyolításában Corvin Ulászlónál keresett pártfogást, s a szlavóniai várak kiszolgáltatása egyikévé lőn a Miksával folyt béketárgyalások pontjainak. De Székely Jakabnak még Mátyás hadjáratai s a trónkeresés idejéből tetemes követelései voltak a herczegen, s az ügyet még bonyolultabbá tette az elűzött zagorjei grófoknak, a Habsburgok régi híveinek, megújított igénye atyai örökségükre. A kölcsönös ellentétek kiegyenlítésére a két fél békebiztosai lettek hivatva, de ezek mindkét részről igen közönyösen jártak el Corvin érdekeinek megóvásában.

A Pozsonyban, 1491 november 7-én létre jött nevezetes békekötés, mely Ulászlót 100,000 frtnyi hadi kárpótlás kifizetésére és a Habsburg-ház öröködési jogainak elismerésére szorította, behatóan foglalkozott Corvin János ügyeivel.

A Székely Jakab kezén levő stiriai, karinthiai és krajnai várakra vonatkozólag kimondta, hogy Székely tartozik azokat Frigyes császárnak átadni, s a mennyiben hadi költségei fejében akár Ulászlón, akár Corvin Jánoson követelése volna, a felett az Ulászló és Miksa részéről kiküldendő hat tagú választott bíróság fog ítéletet hozni, mely Ottó bajor herczeghez lesz megfellebbezhető. A zagorjei grófság várait Székely nem Corvinnak, hanem Ulászlónak adja át, a ki a zagorjei grófok és a herczeg között az ország törvényei szerint fog azok birtoka felett döntené.*

Corvin a békekötés után Budára ment, itt tölté az új év első hónapjait s a februári országgyűlés ellenzése dacára első volt a főurak között, kik hozzájárulásukkal szentesíték a lealázó béke föltételeit.** Székely Jakabot január 10-én kelt levelével szólítá fel, hogy a várakat adja át a

* FIRNHABER, i. h. 469. s köv. II.

** A 70 főúr által 1491 márczius 7-én kelt oklevélben, melyet FIRNHABER közöl (i. h. 511. l.), Corvin az első helyen szerepel.

királynak.* S Ulászló január 11-én királyi pecsétje alatt ígérte meg neki, hogy ha a bíróság a zagorjei grófok javára hoz ítéletet, megfelelő kárpótlásban fogja őt részesíteni.** De az egész ügy megakadt az öreg Székely Jakab makacsságán, a ki a várakat Corvin sürgetései s Ulászló egyenes parancsa daczára továbbra is hatalmában tartotta.

A herczeg most abba a sajátságos helyzetbe jutott, hogy a zagorjei grófok keresetével szemközt olyan birtokokat kellett a törvény előtt megvédeni, a mik tényleg nem is voltak az ő kezén. Hasonló volt az eset a Thúz-féle váraknál is, melyek birtokáért Szlavónia három előkelő ura, Thúz Osvát zágrábi püspök, Thúz Alfonz és Mátyás 1492 őszén a király ítélőszéke elé idézték. Thúz János fiai e várakra atyjuk 17,000 frtnyi követelése czimén tartottak igényt, s ezenfelül közel 20,000 frtra tették annak az összegnek nagyságát, melyet befektetési kiadások és az eddigi jövedelem kárpótlása czimén követeltek Corvintól. Zengg városa felett a herczeg a Frangepánokkal jutott ellenséges viszonyba; s mindez a sok viszály és pör nemcsak anyagilag okozott neki veszteséget, de tekintélyét is gyöngítette és ellenséges viszonyt létesített közte és tartományainak legelőkelőbb családai közt.

A magyarországi birtokoknál sem volt kedvezőbb a helyzet. Láttuk, hányféle kézbe vándorolt a gazdag hunyadi, bajmóczi, solymosi uradalmak s a többi javak jövedelme. A küzdelemnél, melyet azok visszaszerzéseért folytatnia kellett, a herczeg egyedül Hunyad vára ügyében érte el a kívánt sikert. Nagylucsei Orbán püspök 1491 október 21-én meghalt, a nélkül, hogy Hunyad várát s tartozékait visszbocsátotta volna a herczeg birtokába, s örökösei, Nagylucsei Fodor István szerémi püspök és Nagylucsei János fia Demjén, a vár átadását az elhunyt követeléseinek kiegyenlí-

* A levél eredetije az Orsz. Itárban,
Dipl. 19784. sz. a.

** Müncheni kir. Itár, *Brand. CCXX.*
41/14. sz.

tésétől tették függővé. Ez összeg az állítólagos 16,000 frtnyi zálogösszeggel és a vár fentartására s Jajcza védelmére tett kiadásokkal együtt 24,664 frt 51 kr-ra rúgott. Corvin nem ismerte el a követelés jogosságát, különben is képtelen lett volna ily nagy összeg kifizetésére. Perbe fogta tehát az örökösöket s az ügy az 1492-iki tavaszi országgyűlésen került tárgyalásra, akkor, midőn Ulászló kormányának a pozsonyi béke miatt támadt elkeseredés viharaival kellett megküzdeni. Corvin János a legelső volt a békét elfogadó főurak között, s a királynak kedvező alkalmá nyílt a herczeg szolgálatai viszonzására. A Nagylucseiek nem tudták bebizonyítani a 16,000 frtnyi zálogösszegre igényüket; a többire bemutatták Orbán püspöknek a herczeg jövedelméről vezetett számadásait, a hunyadi várszámadásokat és Báthory István országbíró bizonyítványát a Boszniába küldött 2000 forint felől; de a király ítélőszéke csak az utóbbi követelést ismerte el, s a beruházási költségekkel szemben a régi magyar szokásjogra hivatkozott, mely azok felől csak az illető javak visszaadása után ad keresetnek helyet. Az 1492 ápril 3-án kiadott ítéletlevél az ügyet ennek alapján Corvin javára döntötte el; az örökösök a várat s összes birodalmát vissza tartoztak adni János herczegnek, ki csupán az oklevéllel beigazolt 2000 frt megtérítésére lett Szent-György napjától egy hónapon belül kötelezve.*

Ez alatt a törökök folyton fenyegették a boszniai részeket s a tartományok veszélyes helyzete újabb áldozatokat igényelt a fejedelem részéről. Haraszi Ferencznek, a bosnya bánnak, védelmi kiadásai 1492 végén már 3800 frtra rúgtak, s a bán nem az az ember volt, a ki ingyen hozzon áldozatokat ura szolgálatában. Már 1491 elején zálogos, majd örökös adománylevelet eszközölt ki, 2000 fo-

* Az ítéletlevél eredetije a müncheni kir. ltárban, *Ung. Doc.* 87. sz. a. V. ö. a 111. 182. és 184. lapok jegyzeteivel.

rintnyi követelése fejében, Pál-ülésére,¹ s most a herczeg kénytelen volt újabb tartozását a kezei közt levő solymosi és lippai uradalmakra iratni. Ugyanekkor Árva várának lekötésével újabb 2000 frtot vett fel tőle, hogy Tárnok Péter követeléseit legalább részben kiegyenlíthesse.² Egyik zálogos ügy a másikat vonta maga után, minden tisztázatlan kérdés két-három más újabb bonyodalomnak lőn kútforrásává, valósággal reá kényszerítve Corvint az adósságcsinálás útjára, melyről épen az ő viszonyai között a visszatérés mind nehezebbé vált. Monostor, Árki és Láz baranyamegyei birtokok 6000 frtnyi tartozás fejében visszakerültek Turóczi György főpohárnokmesterhez;³ Csákmánra, ugyanott, Raguzai István kapott adománylevelet;⁴ a bajmóczi uradalomból kiszakított Hendel-Lehotával a herczeg Kauka László, régi hű tárnokmestere iránt róttá le régi tartozásait;⁵ Békés mezővárost kastélyával Bánczai András, a későbbi csongrádi főispán, kerítette kezére.⁶ Török Imrének, a gyulai várnagynak 2000 forint követelése volt Corvinon, s a herczeg a határidőre nem levén képes fizetni, felhatalmazta őt, hogy a gyulai várban őrzött családi kincsekből 333 márkányi ezüstműt tartson meg magának.⁷

E gazdálkodási rendszer szomorú következményei Corvin egész örökségét gyors szétmállással fenyegették. S mi alatt a fejedelemség terhei növelték pénzügyi zavarait,

¹ 1491 február 3-án, Egerben kelt a herczegnek Pálülése inscriptiójáról s február 18-án, ugyanott, örök adományáról kelt oklevele. A beigtatást az aradi káptalan május 3-án esköközlte. Mindez oklevelek a gróf Forgách-család levéltárában, a M. Nemz. Múzeumban.

² Corvin december 6-án kelt bevalása a gróf Forgách-család levéltárában; Haraszthy Ferencz december 7-én kelt oklevele a müncheni kir. ltárban, *Ung. Doc.* 88. sz. a.

³ Ulászló 1492 márczius 7-én kelt megerősítő levele az Orsz. ltárban, *Dipl.* 29327. sz. a.

⁴ 1492 decz. 31. U. o. 20248. sz. a.

⁵ Az 1492 július 2-án Budán kelt adománylevel a M. Nemz. Múz. ltárban.

⁶ A békési kastély ügyében folyt pernek alább idézendő irataiból.

⁷ Az 1492 december 15-én Budán kelt záloglevél eredetije a hg. Esterházyak kismartoni levéltárában. CSÁNKI DEZSŐ szíves közlése.

fejedelmi jogainak gyakorlása két áramlat részéről ütközött folytonos akadályokba. A tartományi rendek, kiknek nagy részével személyes viszályban állott, s Ulászló kormánya, mely folytonos féltékenységgel őrizte ügyeit, karöltve igyekeztek azon, hogy helyzetét birodalmában megnehezítsék. A tartományok közjogi kapcsának épségben tartása a kormánynak elejétől fogva különös gondját képezte, s a király majdnem tüntetőleg kereste az alkalmat, hogy minden esetben nyilvánvalóvá tegye a kapcsolt részek felett bírt osztatlan hatalmát. Az 1492-iki országgyűlésen szinte tüntetőleg nevezte magát Szlavónia királyának, új czimmel növelve a magyar király felségi címeinek sorozatát. S e fontos közjogi elhatározásának célzatát kiélezték az országgyűlésnek Szlavónia részére hozott törvényei, melyekben egyetlen vonatkozás sincs Corvin fejedelemségére, abból kifolyó jogaira és kötelességeire.

A király e féltékenysége adott tápot a tartományi rendek ellenséges magatartásának, mely főkép a Frangepánok által élesztve, oda vitte a dolgot, hogy maga Corvin látta be helyzete tarthatatlan voltát. A Frangepán család két hatalmas tagja, Bernardin és Iván között kitört viszályban fejedelmi tekintélyét akarva érvényesíteni, a büszke főurak részéről a visszautasítás oly nemével találkozott, mely mélyen sérté önérzetét.* Kedvét veszítve, 1492 telén elhagyta tartományait, s Budára ment, azzal a szándékkal, hogy rendeztetni fogja fejedelmi jogai kérdését, vagy lemond a fejedelemségről, de névleges fejedelemként nem fog többé szerepelni. Lemondásáért eleinte Sziléziában remélt kárpótlást kaphatni, az ölsi és wohlaui herczegségekben, melyek egykoron örökösödési jogon ő reá néztek.**

* BONFINI, i. h. 554. l.

** Csakis így magyarázhatjuk meg, hogy ismét igényeket táplált e herczegségekre, s 1492 december 12-én külön oklevélben biztosítja azok rendeit, hogy ha a tartományok birtokába lép, jogaikat s kiváltságait meg fogja őrizni. Schlesische Lehns- u. Besitz-urkunden, II. k. 106. l.

Az udvarnál éltek a kedvező alkalommal, hogy kivegyék kezéből a délvidéki tartományok kormányát; kezdetben talán biztatták is sziléziai tervei valósulásával, de Ulászló nem volt hajlandó engedményekre e herczegségekkel szemközt, miknek birtokára ő maga is igényt tartott. A kérdés 1493 elején dőlt el. Corvin továbbra is megtartotta a szlavóniai herczegi czímet, de a kapcsolt részeket visszabocsátotta Ulászló rendelkezése alá, s az újonnan kinevezett bánok, Derencsényi Imre és Both András, 1493 február havában a magyar király tisztviselőiként igtatták be magukat báni méltóságukba.

IV.

MILANOI herczegnővel kötött házasság volt az utolsó bástya, mely Corvin számára fönmaradt az egykor álmódott jövő büszke légvéraiból. De e házasságot nem az érzelmek összhangja hozta létre, hanem két hatalmas és számító fejedelem érdekeinek találkozása; ez érdekpolitika hullámvázai eredményezték, hogy Mátyás halála ezt a kérdést befejezetlenül hagyta hátra, s a királyválasztási küzdelem alatt nyilvánvaló volt, hogy Corvin a koronával együtt fogja elnyerni vagy elveszíteni arája kezét.

Ha Mátyás nem késlelteti a házasság végrehajtását, s az még életében létre jön, sok minden másképp történhetett volna. A túlhajtott politikai számítás itt is megboszulta magát; Corvin atyja halálakor csak jogilag volt Europa leggazdagabb fejedelmi hölgyének férje, de tényleg nem, s a két stadium között a magyar trón birtokának nagy kérdése állott. Tudták ezt nagyon jól Corvin vetélytársai, s a pártvezérek Miksa és Ulászló oldaláról

egyaránt siettek a kísérlettel, hogy a hatalmas Sforza-ház sarjának kezével erősítsék meg jelöltjük trónigényeit. Látuk a milanói udvar kétszínű politikáját, mely nagy mértékben hozzájárult Corvin ügyének elejtéséhez. S bár egy előre nem látott fordulat Beatrix királyné cselszövényeit juttatta pillanatnyi diadalhoz, Lodovico herceg néhány hónappal a koronázás után egész komolyan megindította a tárgyalásokat az Ulászló és Blanka Mária közt létesítendő házasság tárgyában.

Corvinnak sejtelve sem volt a dolgok ez állásáról. A királyválasztás alatt a milanói fejedelmi család tagjaiban kereste legerősebb támaszait, úgy tekintve őket, mint legközelebbi rokonait. A bukás után sem gondolt a helyzet megváltozására. A kudarcz első napjaiban Pécssett, a hazatérő Maffeo tisztelgését fogadva, szóvá tette a menyegző kérdését, s csupán ügyei rendezetlen állapotában látta annak némi akadályát. Reményeiben a milanói udvar tartózkodó magatartása sem ingatta meg. Az egyház előtt Blanka hitese férjének tekintette magát s barátainak kötelességeivel szemben nem habozott kijelenteni, hogy neki Blanka kívül más nő nem kell és hogy soha sem fog beleegyezni a házasság felbontásába, mely köztük az egyház szertartásai szerint megkötöttet.* A királyi trón öröksége elveszett reá nézve s a gyöngye vállak roskadozni kezdtek az anyagi gondok terhe alatt; de minél ridegebb színt öltött a valóság magára, a királyfi annál szívósabban ragaszkodott az utolsó fonalhoz, mely jelenét a fényes múlttal összekötötte.

Reményei itt is csak újabb csalódást hoztak számára, talán a legkeserűbbet, mi ifjú szívét érhetette.

Milanóban még mindig Lodovico herceg tartotta kezében az uralmat és ez a nagyravágyó politikus első sorban

* Giacomo Trotti 1490 nov. 8-iki jelentése a ferrarai herceghez.

koronát keresett unokahuga számára. Mátyás király fia csak atyja koronáinak örököseként bírt számításaiban jelentőséggel. A házasság végrehajtása a bukás első perczétől kezdve el lőn ejtve, s Lodovico még ez év őszén hozzálátott az előkészületekhez, miket az egyházi áldás kánonjogi következményeinek megszüntetése szükségessé tett.

68. BLANKA MÁRIA ARCZKÉPE.

Lombardia jogtudósai a fejedelem felszólítására adott jogi véleményükben a *de presenti* megkötött, de végre nem hajtott házasságot szentségnek nyilváníták, minek felbontása a pápa kizárólagos hatásköréhez tartozik.* Lodovico nem elégedett meg e kijelentéssel; ő a felbontási eljárást hosszadalmasnak tartotta és azon az alapon, hogy a házasság Corvin János királylyá választatásához,

* Trotti november 16-iki jelentése.

tehát egy tényleg nem teljesített föltételhez volt kötve, egyszerű megsemmisítő ítélettel vélte a kérdést megoldhatni. Ilyen értelemben írt Ascanio bíbornoknak, megküldve a házasságra vonatkozó iratok között Mátyásnak fia trónutódlása felől kiadott oklevelét és kérve a bíbornokot, hogy a római curiánál a «felfüggesztő feltételek»

69. ASCANIO SFORZA BÍBORNOK ARCZKÉPE.

conditio suspensiva) alapján indítsa meg a törvényes eljárást a házasság felbontására.*

A curia azonban a beküldött oklevelekből a feltételesség esetét nem látta teljesen beigazolva, a meghatalmazott útján létrejött házasságot érvényesnek tekintette s a

* Lodoviconak 1490 december 3-án s 4-én Ascaniohoz intézett levelei megvannak a M. Tud. Akadémia tört. bizottságának másolatai között. Ascanio bíbornok december 23-án tudatta Lodovicoval, hogy a házasságra vonatkozó oklevelek megérkeztek Rómába. U. ott.

végrehajtás elmaradásában látta az egyedüli elfogadható alapot annak felbontására. Az érvényesen megkötött, de végre nem hajtott, tehát nem teljes házasság felbontásához pedig a felek beleegyezése volt szükséges. Ámde Corvin részéről a lemondási nyilatkozat megszerzésére egyelőre gondolni sem lehetett. A kik e tekintetben leginkább gyakorolhattak volna reá befolyást, Ulászló és tanácsosai, a legnagyobb óvatosságra voltak utalva vele szemközt. Míg az ország tekintélyes része a koronázó várossal együtt a római királyt uralta, nem volt szabad elárulniok, minő tervük van Blanka hercegnővel, mert el lehettek reá készülve, hogy ha a milanoi házasság nyilvánosságra jut, Corvinnal együtt a várakozásaiban kijátszott Beatrix királyné is haladéktalanul Miksa pártjához csatlakozik.

A legnagyobb titokban kellett tehát Ulászló megbízottjának, Bakócz püspöknek a tárgyalásokat folytatni a milanoi udvarral. Sforza nem is küldött külön követet a magyar királyhoz, hanem a pécsváradi apátság kormányzóját, Raffaello della Caude abbét, bizta meg érdekei képviselésével, a ki a magyarországi viszonyokban otthonos Maffeonak küldözgette jelentéseit.*

A szlavóniai hadjárat eredménye új tápot adott Corvin reményeinek. A zágrábi győzelem után, július első felében, a háború folytatására segítséget kérve a velencei köztársaságtól, megragadta az alkalmat, hogy a házasság ügyében érintkezésbe lépjen a Velenczében székelő milanoi követtel. A herceg megbízottja — nevét nem ismerjük — titkos puhatolózások útján igyekezett megtudni, minő álláspontot foglal el a milanoi udvar Corvin férj igényeivel szemközt; magasztaló dicséretekkel halmozta el urának jeles tulajdonságait, hatalmát és gazdagságát,

* 1491 június 16-án kelt egyik jelentése meg van az Akadémia tört. bizottságának másolatai közt.

melyben Ulászlót messze felülmúlja, s az elveszett magyar királyság helyett Bosznia királyi koronáját helyezte kiállításba a menyasszony részére. De a milanoi követ, Taddeo Vimercati, bizalmatlan maradt a magasztalásokkal szemben, s kitérőleg válaszolt a tapogatózásokra. S midőn az eset felől értesített Lodovico csupa politikából az összeköttetés fentartására utasította őt, Corvin követe már nem volt Velenczében.*

Mikor a herczeg ügyei bonyolódni kezdtek, kétszeres oka lőn sürgetni a fényes és gazdag házasság végrehajtását. De nem maradhatott titok előtte, hogy e kérdésben is szerencsés vetélytársával, Ulászlóval kell megmérkőznie. A tárgyalások Blanka kezéért Ulászló részéről jóformán be voltak fejezve; a hozomány nagyságának kérdése mellett csak egy komoly akadály állott a terv útjába: a Beatrix részére tett kötelező ígéret, melyet az egyház áldásán kívül — a királyné állítása szerint — Ulászló férji jogainak érvényesítése is a bevégzett házasság jellegével ruházott fel. Ismeretes az erkölcstelen játék, melyet Ulászló és első tanácsosa, Bakócz püspök, az egyházi szertartás szentségével űztek Beatrix elámítására.** Ulászló szerepe a legnagyobb mértékben méltatlan volt a magyar korona birtokosához, de megérdemelt büntetését képezte Mátyás özvegyének, az egykor hatalmas királynénak, Corvin János sal szemben tanúsított viseletéért. Hasztalan iparkodott az özvegy királyné megghiúsítani az új frigy létesítésére irányuló tárgyalásokat. Hasztalan jelenteté be az európai udvaroknál atyja követei által a házasság végrehajtását, melyet állítólag 1491 tavaszán, Ulászló esztergomi látogatása alkalmával sikerült a királytól kierőszakolni. Ulászló és az országos rendek határozott visszautasítással válaszoltak lépéseire. S megcsalatott helyzetében Corvin János

* Vimercati 1491 július 11-én kelt jelentése a tört. bizottság másolatai között.

** FRANKÓI, Erdődi Bakócz Tamás élete, 40. l.

részéről emelkedett fel az egyedüli védő hang ügye mellett.

Az 1492 tavaszán tartott országgyűlés volt hivatva végleg dönteni Beatrix igényei felett. Természetes kifolyása volt ez a Miksával kötött béke tárgyalásának, mely Ulászló magtalansága esetén a Habsburg-háznak ígérte oda a magyar koronát. A békekötés e pontja valóságos vihart támasztott Ulászló tanácsadóinak feje fölé, de az áldozat Beatrix ügye lőn. A Habsburgok uralmától idegenkedő országos rendek most már e békeszerződésből is új érvet merítettek, hogy a magtalan Beatrix királynéval kötendő házasságot megakadályozzák.

Az összefüggés Beatrix igényei és Corvin házassága között teszi érthetővé János hercegnek az ügygyel szemközt elfoglalt álláspontját. Ulászló és Beatrix házassága hatalmas vetélytárstól szabadította volna meg a herceget, míg ha Ulászló felszabadul Beatrixnak tett ígérete alól, a milanoi hercegnő elveszett Corvin János számára. A kalocsai érsek már az országgyűlés kezdetén felszólalt Beatrix jogai védelmére, s Corvin március közepén Báthory Istvánnal és Kinizsi Pállal egyetértve felszólította az özvegy királynét, hogy személyesen vegyen részt az országos rendek tanácskozásaiban.

Beatrix elhagyta esztergomi házát és Budára sietett. De a rendek által elébe menesztett küldöttség Ó-Budát jelölte ki tartózkodási helyéül; a király mindössze egyszer tett nála a hideg udvariasság által előírt látogatást, s a tanácskozás folyamán az országgyűlés nyíltan kimondta, hogy nem ismeri el Ulászló hitveséül. A kijátszott özvegy ápril elején kétségbeesve s a magyarok álnokságát átkozva tért vissza esztergomi magányába.*

* Egy Zenggből 1492 ápril 2-án kelt levél, Maffeo ugyan e napról kelt levele, Jakab forlii apát ápril 7-iki és Tranchedino milanói ügyvivő ápril 16-iki jelentései a tört bizottság másolatai között.

A pápai fölmentés ügye ezalatt hosszú időközökben bár, de a rendes úton haladt előre. Az 1492 márczius 19-én adott újabb jogi vélemény Corvin házasságát érvényesnek jelenté ki s felbontására a szent atyát ismerte el egyedül illetékes forumul.¹ A milánói herceg e vélemény alapján sietett a pápához benyújtani folyamodását. De a szentszék ismételten kimondta annak szükségét, hogy Corvin János kétségtelen alakban nyilvánítsa ki Blanka kezéről való lemondását.

A lemondási nyilatkozat megszerzését a milanoi udvar Maffeo útján sürgette Ulászlónál. Tudva, hogy ez a herceg részéről ellenzésre fog találni, Ascanio bibornok azt a tanácsot adta, hogy kössék meg a házasságot Ulászló és Blanka között; a bevégzett tény, úgy vélte, elegendő lesz Corvint meggyőzni a további ellenkezés czéltalan voltáról.²

A bibornok taktikáját Milanoban is, a magyar udvarnál is elfogadhatónak találták. Ulászló május havában elhatározta, hogy Sánkfalvi Antal nyitrai püspököt Rómába küldi, a részéről fenforgó kettős házassági akadály megszüntetése végett. E küldetés titkos céljává tétetett egyúttal a milanoi ügy végleges elintézése, melynél a milanoi udvar Maffeo di Nasot küldte ki képviselőjéül. A követek találkozási helyéül Ancona lón kiszemelve s Blanka hercegnő május 18-án állította ki nyilatkozatát, melyben Ulászló magyar királyt házastársul elfogadja s meghatalmazza Maffeot, hogy a házasságot nevében a királlyal vagy annak képviselőjével jogérvényesen megköttesse.³

VIII. Incze pápának 1492 július 25-én közbe jött ha-

¹ A történelmi bizottság másolatgyűjteményében.

² Maffeo 1492 ápril 2-án kelt levele a forlíi apáthoz, a tört. bizottság másolatai között.

³ Hasonló meghatalmazást adtak Gian-Galeazzo és Lodovico hercegek a házassági szerződés megkötése tárgyában. Mindkettőnek másolata megvan a tört. bizottság gyűjteményében.

lála meghiúsította Sánkfalvi küldetését, s ezzel az egész terv abba maradt. De az új pápa, VI. Sándor, megválasztatása kedvezőbbé tette Rómában a helyzetet a milanoi udvar érdekei számára. Az olasz államok versengésében, melyben Milano és a velenczei köztársaság féltékeny szemmel kísérték Nápoly és Firenze egyetértését, Sándor pápa a Sforzák felé hajolt rokonszenvével. Elismeréssel tartozott Ascanio bíbornoknak, a ki melegen támogatta a pápaság elnyerésére irányuló törekvésében. A nápolyi befolyás, mely teljesen Beatrix érdekeit szolgálta, jelentékenyen

70. VI. SÁNDOR PÁPA ÓLOMPECSÉTJE.

gyöngült a curiában, s remélni lehetett, hogy a többszörös házassági ügyek Ulászló és a Sforza-ház óhajta szerint fognak megoldatni.

Lodovico 1493 elején Maffeo küldte Rómába Blanka fölmentésének szorgalmazására.* Egyidejűleg Bakóczhoz írt levelében szorgalmazta Corvin lemondási okiratának megküldését. A hercegben már ekkor erősen megingott a bizalom ügyének sikerében. 1492 tavaszán még erőlyesen sürgette a házasság végrehajtását, a budai káptalan korlátó levelével téve tanúságot serdültsége felől.** De egy

* Trotti 1493 január 8. és 14-iki jelentései.

** Az 1492 április 14-én kelt oklevelnek 1507 augusztus 15-én Szentgyörgyi

év alatt a helyzet nagyot fordult. A szlavóniai hercegségről lemondva, anyagi helyzetének növekvő bajaival elfoglalva, éreznie kellett, hogy minden tekintetben megszűnt elfogadható férjnek lenni a dúsgazdag fejedelemsleány szemében.

De még most is Bakócz közbenjárására, erélyes fölépésére volt szükség, hogy ez újabb veszteségbe bele nyugodjék.¹ Nyár derekán állította ki a hiteles oklevelet lemondása felől, mit rövid idő múlva követett Blanka lemondási nyilatkozata. Szeptember utolsó napjaiban, Ulászló és Borbála brandenburgi örgrófnő házassági pöre megindításával egyszerre lett a két okírat a szentszék előtt bemutatva, mire a megsemmisítési eljárás a kancellária útján rendes útjára bocsáttatott.²

71. BLANKA MARIA ARCZKEPE

A házasság felbontásának okául mindkét fél azt a körülményt hozta fel, hogy János herceg anyagi helyzetének rosszabbodása folytán képtelenné vált nejeének az őt megillető fejedelmi fényt biztosíthatni, s ha a frigy végrehajtatnék, az a kénytelen házasságokkal járó ellenségeskedések és viszályok kútforrásává válhatnék. Ezt az okadatolást tette magáévá Sándor pápának az 1493 október 18-iki consistoriumból kibocsátott bullája is, mely János herceg és Blanka hercegnő házasságát felbontottnak nyilvánította.³

Péter országbíró által kiadott átirata az Orsz. ltárban. *Dipl. 19828. sz. a.* Szövegét közli SPIESS, i. m. 283. l.

¹ Bakócz fáradozásait e házasság felbontása s Blanka és Ulászló összeházásítása érdekében l. FRANKÓINÁL: Erdődi Bakócz Tamás élete, 41 s. köv. II

² Ascanio bíbornok levele Lodovico-

hoz, a történelmi bizottság másolata között.

³ A bulla szövegét közli THEINER, *Monumenta hist. Hungariorum sacram illustrantia*, II. k. 540. l. A milanoi herceghez intézett apostoli levél nov. 10-ről van keltezve; másolata megvan a tört. bizottság ltárában.

BLANKA MÁRIA KÉPE AMBROGIO DE PREDISTŐL.

Blanka hercegnő keze tehát szabaddá lőn, de a kinek közbelépése sietteté a frigy felbontását, Ulászló király számításai meghiúsultak. A milanoi udvar visszariadt a nehézségektől, melyek a magyar király előbbi kötelezettségeiből előállottak, s a 21 éves hercegnőt egy másik régi kérőjével, Miksa római királylyal jegyezte el. Miksa három hónap múlva elhunyt atyja örökébe lépett, s Corvin egykori menyasszonyából római császárné lett. János herceg meg lett kimélve a kínos helyzettől, hogy a neki szánt hölgyet vetélytársa oldalán lássa a magyar királyi trónon.

V.

FEJEDELEMSÉG terhétől megszabadulva, Corvin először jutott alkalomhoz, hogy magyarországi birtokait meglátogassa és azok ügyeinek rendezésével foglalkozzék. 1493 elején hosszabb útra indult, melynek végpontját munkácsi uradalma képezte.* Visszatérve, Budán telepedett le, hol a Mindszent-utczában, a királyi palotától nem messze emelkedő házában, rangjának megfelelő udvartartást rendezett be magának.** Gyakran fölkereste a székváros közelében fekvő birtokait, Zsámbékot, Perbált, s a solymári vadaskertben sűrűn hódolt a magyarok szokásos kedvtelésének, a vadászat gondűző örömeinek. Résztvett a királyi udvar ünnepélyeiben, jelenlétével nem kis mértékben emelve

* 1493 január 27-én már Munkácson van, s február 6-án ugyanitt egy nevezetes ügyben, a Koriatovics-féle oklevél hitelességének kérdésében mond ítéletet. BASILOVITS, Brevis notitia fundationis Theodori Koriathovics. II. k. 44. l.

** Corvin János budai házának fekvését

II. Ulászló 1501 június 28-iki oklevele írja le. (Batthyány-levéltár, Körmenden). E ház a Mindszent- és Olasz-utczákra nézett s mind a két utcára volt kijárása. Corvin birtokába a Garai Jób-féle hagyatékkal került.

Ulászló udvartartásának tekintélyét. Ő maga is egész kis udvarral volt körülvéve. A Hunyadiak öröksége, megrongált állapotában is, az érdektársak egész csoportját vonzotta magához, s az ifjú örökös veleszületett bőkezűsége, az ajándékok, mikkel az őt környező urakat elhalmozta,¹ fokozták a személye iránt tanúsított figyelmet. Az országos ügyekbe nem folyt ugyan be, de mint Mátyás fia és mint a szlavóniai fejedelmi cím viselője, a nádor után az első helyet foglalta el a főurak között, s közjogi fontosságú államoklevelek, minő a sziléziai váltságdíj felett és a korona őrzése ügyében kiadott nagy oklevél, nem nélkülözhatték az ő pecsétjét.² A diplomácia is állandóan foglalkozott személyével s a külső államok követségei ritkán mulasztották el nála tisztelgésüket. Így a raguzai köztársaság 1493 tavaszán Magyarországra küldött követének külön utasításba adta, hogy tegyenek látogatást a herczegnél s az atyjának tett szolgálatokra hivatkozva, kérjék ki városuk részére jóindulatát és pártfogását.³

A nyugalmas napokat kellemetlen esemény zavarta meg, mely az ország leghatalmasabb főúrával, a nádorral hozta összeütközésbe. Szapolyai István azokért a kiadásokért, miket Mátyás halála után Ausztria megvédésére tett, Corvintól követelt kárpótlást, s ezen a címen záloglevelet eszközölt ki Árva, Likava és Szklabina várakra. Majd ezzel meg nem elégedve, bajmóczi várát s más javait, Poki Péter bajmóczi várnagy árulása folytán, csellel és

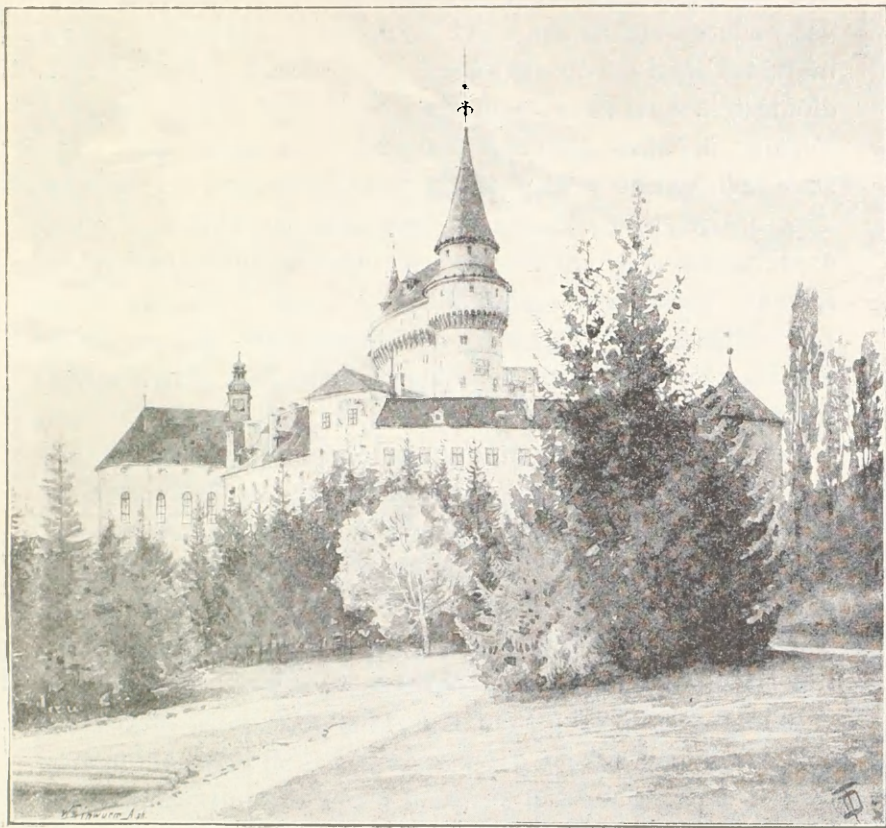
¹ E bőkezűségére érdekes világot vet 1492 december 15-iki levele Török Imréhez, melyben — bizonyára a közelgő karácsonyi ünnepek alkalmából, — meghagyja, hogy a nála levő kincsekből küldjön Korotnai János somogyi főispánnak két, bizonyos István mesternek egy kupát, Poki Antalnak és Kanizsai Györgynek egy-egy gyűrűt. Török Imrét ugyan-

ekkor czobolyprémes mentével ajándékozta meg. Kismartoni hg Esterházy-levéltár, CSÁNKY DEZSŐ szíves közlése.

² Az 1493 október 17-én kiadott oklevelen, melynek eredetije a bécsi udvari levéltárban őriztetik, Corvin János neve mindjárt a nádor után következik.

³ 1493 április 13. GELCICH-THALLÓCZY, Raguzai oklevéltár, 645. l.

erőszakkal hatalmába kerítette.* Ez az 1493-iki tél kezdetén történhetett. Corvin nem tudta megakadályozni az erőszakot. A királyhoz fordult segítségért, s Ulászló még az

72. BAJMÓC VÁRA. DÖRRE TIVADAR EREDETI RAJZA.

ostrom folyamata alatt követeket küldött Szapolyaihoz, s erélyes hangon figyelmeztette a nádort törvénysértő fellépésének következményeire. A királyi szó azonban siker-

* BONFINI (557. l.) részletesen elbeszéli a módot, melylyel a nádor Corvinnak Sombor várát elfoglalta. Ily nevű vár azonban Corvin birtokai között nem fordul elő, s aligha tévedünk, ha az esetet azonosnak tartjuk Bajmóc elfoglalásával, melyről maga Corvin alább idézendő okleveleiben, mint a nádorral keletkezett viszály főokáról emlékezik meg.

telenül hangzott el s Corvin tehetetlenül nézte legtekintélyesebb felvidéki uradalmi elvesztését.

A veszteség annál érzékenyebb volt, mert a hercegnek ekkor már az örökségét megtámadó perек egész sorával kellett megküzdenie. Az általános törvényszünet után, melyet Ulászló trónraléptének első évében a belháborúk előidéztek, egyszerre megindult a támadás Mátyás hagyatékának örököse ellen. A Hunyadi-örökség ügye a korszak legnagyobb perhalmazatává vált, melynél az egymás kapcsán keletkező keresetek láncolatában Corvin alperes és felperes volt egyszerre, s egyidejűleg volt kénytelen felvenni a harcot uradalmainak régebbi birtokosai ellen tulajdonjoga védelmében, s ez uradalmak zálogtartói és elharácsolói ellen azok tényleges birtokának visszaszerzéseért.

A támadók között az ország legelőkelőbb főurai szerepeltek. Bánfi Miklós főajtónálló mester Solymost és Lippát fenyegette perrel, a Thúzok Medvevárt, Rakolnokot és Lukavecset, Vitovecz János fiai zagorjei grófságukat akarták bírói úton visszaszerezni. Tulajdon rokonai, a Gerébek is felleptek ellene a munkácsi uradalom birtokaért, melyre a Szilágyi-rokonság révén tartottak igényt. A felperesek helyzete annival könnyebb volt, mert Mátyás királynak az egyes jószágokról kiállított adománylevelei a csontmezei ütközetben nagyrészt elvesztek vagy idegen kézre kerültek, s így a herceg meg volt fosztva a lehetőségtől, hogy okleveles bizonyítás esetén azok felmutatásával védje meg törvényes jogait.

A Thúz-féle birtokok perében az első tárgyalás még 1492-ben, Szent-Mihály napjának nyolczados törvényszékén lett megtartva, s ugyanakkor kerültek tárgyalás alá a Gerébek és a Bánfi Miklós által a munkácsi uradalom és Solymos s Lippon felett megindított perек. A herceg ügyvédei a bíróság előtt hívatkoztak az adománylevelekre,

de a bírák azok előmutatását követelték s egy évi haladékot adtak Corvinnak, hogy a Csontmezőnél odaveszett okleveleket felkutassa.¹

A vizsgálat az elveszett iratok ügyében nem sok eredményre vezetett. Corvin úgy értesült, hogy ezek nagy része egykori párthívénél, Zádorlaki Dóczi Imrénél lapang, s 1493 őszén királyi parancsot eszközölt ki Dóczi ellen azok visszaszolgáltatása felől.² De a parancs eredmény nélkül hangzott el, s Ulászló 1493 október 27-én felszólította Tolna vármegye hatóságát, hogy a vármegyei nemeseket, első sorban Szabaton falu és a Csontmező birtokosait eskü alatt hallgassa ki az ütközet lefolyása s különösen az oklevelek elvesztésének ténye és körülményei felől.³ S még előzőleg kiderülvén, hogy az 1492 őszén ez ügyben kiadott bírói halasztást az ítélmester, Hassági István, János herczeg hátrányára foglalta írásba, a bácsi káptalanhoz kiadott idézési parancscsal rendelte el, hogy a Corvin-birtokok ügyében új ítéletlevél kiadása végett Szent-Mihály nyolczadán a királyi személynök előtt új tárgyalás tartassék.⁴

Időközben a birtok-perek újakkal szaporodtak. 1493 vízkeresztjének nyolczadán idéztették perbe a herceget az Ernusztok: Zsigmond püspök és János királyi főlovászmester; keresetük tárgyát a beszterczebányai rézbányák képezték, melyeket állításuk szerint Mátyás király erőszakkal foglalt el atyjuktól.⁵

¹ A Thúz-örökösök ellen a budai káptalan Ulászló 1492 szeptember 18-án kelt meghagyására szeptember 21-én Tolnán idézte törvénybe; a káptalannak október 1-én kelt jelentését a király Szent-Mihály nyolczadának 36-ik napján adatta ki Corvin ügyvédjének, Szegedi Mátyás deáknak. Müncheni királyi levéltár, *Brand. CCIX. 41/15.* sz. November 22-éről van keltezve Báthory István országbírónak a Bánfiak ügyében az oklevelek felku-

tatása végett adott perhalasztó levele, u. ott, *Ung. Doc. 102.* sz. a.

² Az 1493 szeptember 5-én kelt királyi parancs a müncheni kir. ltárban, *Brand. CCIX. 41/17.* sz. a.

³ Ugyanott, *Ung. Doc. 94.* sz. a.

⁴ 1493 június 16-iki kelettel, ugyanott, *Ung. Doc. 90.* sz. a. A bácsi káptalan jelentése az idézésről u. ott, *Ung. Doc. 93.* sz. a.

⁵ Az országbíró idézési parancsa 1493

Ugyanekkor kezdte meg a pert Tomori István, a troppaui volt kapitány, 400 frtnyi tartozásaért.¹ S két hónappal később a Parlagiak: Pál fiai Albert, György és Lestár, s László fiai Menyhért és György három fehérmegyei birtokukért s a debreczeni uradalomhoz foglalt Vidmonostor és Pord falvakért indítottak ellene keresetet.² Hunyad városára, a hunyadi rézbányákra és az ezekhez tartozó oláh falvakra 1493 augusztus 28-án, nem tudjuk, minő alapon, özvegy Rapolti Györgyné kapott királyi beigtatási rendeletet, s a beigtatás megakadályozása új pert kerített Corvin nyakába.³ Csáki Ferencz a gyulai várhoz foglalt belsoki erdőért s rétekért pörölte a herceget és gyulai várnagyait.⁴ A firenzei kereskedők is megunták a hosszú várakozást és a törvény útján sürgették régi követelésük kiegyenlítését.⁵ Az év utolsó napjaiban pedig Deési Péter indított keresetet Corvin ellen a Hunyad várához tartozó vizesmonostori terület birtokaért.⁶

Viszont Corvin sem maradt közönyös a birtokjogait ért sérelmekkel szemben. Bánczai András deákkal már hosszabb ideje folytatott pert a békési kastély visszaszerzéseért. Az országbíró az 1492. évi Szent-Mihály nyolczadán

január 28-áról kelt; az idézést a budai káptalan február 9-én a herceg zsámbéki jószágán teljesítette; február 15-én kelt jelentését az országbíró 1494 február 15-én adatta ki a herceg ügyvédjének, bogkai Kesas Péternek. Münchener kir. ltár, *Ung. Doc. 100. sz.*

¹ Az idézési parancsot a budai káptalan Zsámbéken, 1493 február 19-én hajtotta végre. Münchener kir. ltár, *Ung. Doc. 98. sz.*

² Az országbíró idézési parancsa 1493 március 28-án kelt. A váradi káptalan ápril 21-kén kelt jelentéséből. Kállay család ltára a M. Nemz. Múzeumban.

³ Orsz. ltár, *Dipl. 29875. sz.*

⁴ Az 1493 szeptember 10-iki királyi

idéző parancs és az aradi káptalan szept. 24-én kelt jelentése a müncheni kir. ltárban, *Ung. Doc. 92. sz. a.*

⁵ A budai káptalan a király 1493 november 23-án kelt meghagyására december 3-án Perbálon idézte meg a herceget; decz. 6-án kelt jelentését Ulászló 1494 február 17-én adatta ki Corvin ügyvédjének. Münchener kir. ltár, *Ung. Doc. 96. sz.* Az ügyet már Lubóczy Zsuzsánna is említi «Mátyás király trónszőnyegei» című dolgozatában, Arch. Ért. 1887. 414. l.

⁶ Az 1493 december 26-án kelt királyi idéző levél és a budai káptalan jelentése a müncheni kir. ltárban, *Ung. Doc. 95. sz. a.*

Corvin ügyvédei távollétében Bánczai András javára hozott ítéletet, de a herczeg perújításban keresett orvoslást és Ulászló az 1493. évi Szent-György nyolczadára tűzött ki ez ügyben új tárgyalást.¹ S ugyanez év első napján indította meg Corvin Báthory István országbíró előtt a pert Czezei Kis Máté örökösei ellen, Mossócz birtokáért, kijelentve, hogy a tőle e felől kicsikart záloglevélben szereplő 8000 forintot tényleg soha sem kapta meg az egykori lipói főispántól.²

A törvényszékek eddigi magatartásában félreismerhetetlen volt a jóindulat Corvin irányában, mely a király kedvező hangulatában bírta kútforrását. Ezt főleg a szlavóniai kérdés sikeres megoldásával magyarázhatjuk meg, mely Ulászló újabb diadalát jelentette a hajdani vetélytárs felett. De a hangulat nem volt tartós irányában. A királyi udvarban mindinkább Bakócz Tamás és érdektársai ragadták magukhoz a vezetést; ez utóbbiakhoz tartozott Ernuszt Zsigmond is, 1494 óta az ország kincstartója. Ernuszt a besztercebányai pör óta ellenséges viszonyban állott a herczeggel, sőt talán előbből is, hiszen láttuk, mily kevés oka volt Corvinnak bizalommal viseltetni egykori pártvezére iránt, ki a nagy napok alatt oly mohósággal aknáztatta ki engedékenységet. Az általa akkoriban lefoglalt drágaságok ügye is éleszthette a viszályt; Mátyás kincstárának e becses maradványait a püspök 1494 elején 8000 frtért Ulászlónak engedte át, ki társzekerekkel vitette át azokat Szent-György várából Budára.³ A kincstartó befolyásának kell tulajdonítanunk a kedvezőtlen ítéleteket, miket az ez évi vízkereszt nyolczadán megtartott országos törvényszék Corvin legfontosabb pereiben hozott. A Thúz-örökösök

¹ A bácsi káptalan csonkán, kelet nélkül megmaradt idézési jelentés a müncheni kir. levéltárban, *Ung. Doc.* 86. sz.

² Magyar Tört. Tár, XI. k. 129. l.

³ Az 1494/95-iki országos számadások, ENGEL-nél, (*Gesch. des Ungr. Reichs- und seiner Nebenländer*, I. k. 43., 75. és 158. l.) e vásár felől több érdekes adatot tartalmaznak.

ügyében a királyi curia a döntést a szlavóniai báni ítélőszékre bízta, tehát oly forumra, mely igen nehezen szabádkodhatta ki magát a felperes főurak befolyása alól.¹ A Soly mos és Lipa felett folyt perben azonban meghozta a döntést, s az a Bánfiaknak ítélte oda a várak birtokát. Corvinnak sikerült a kedvezőtlen ítélet ellen királyi halasztási parancsot kieszközölni, de Ulászló néhány héttel később, márczius 12-én, a pécsi püspök egyenes előterjesztésére visszavonta a halasztást és szabad folyást engedett az ítélet végrehajtásának.²

Némi kárpótlásául szolgált ezzel szemben az egyezkedés, mely a zagorjei grófság ügyében Székely Jakabbal 1494 február 27-én Budán létre jött.³ Ámde a herczegnek itt is nagy engedményekre kellett magát elszánni, hogy várai birtokába juthasson. Kénytelen volt Székely követeléséből 16,000 frtot elismerni, s ennek fejében két értékes nyaklánczán kívül Vinicza és Trakostván várakat s a kameniczai kerületet kezei között hagyni.

A szlavóniai várak ügyében néhány hónappal utóbb a felperesek erőszakos közbelépése idézett elé újabb bonyodalmat. Thúz Osvát zágrábi püspök és testvére Alfonz, előre bizakodva a báni törvényszékhez utasított pör sikerében, 1494 május havának első napjaiban megtámadták Rakolnok várát és ostrommal megvették Derencsényi Imre özvegyétől. A herczeg kára meghaladta a 25,000 frtot s a dolog annál kellemetlenebb volt, mert a vár az ubdinei csatában elesett vitéz Derencsényi Imre bán özvegyének és fiának volt lekötve 3000 frtnyi zálogos tartozás fejében. Corvin ezúttal szakított szokásos engedékenységével. A nádor esetéből okulva, nem fordult a király tekintélyéhez oltalomért, hanem Kinisi Pált és a délvidék tekintélyes főurait, Ujlakit, Kis-Horváthot és a Beriszló-

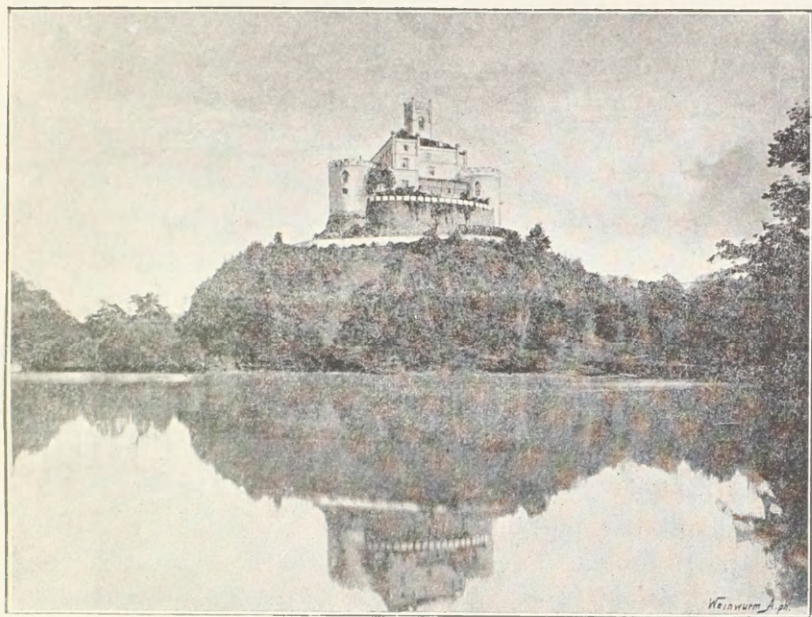
¹ Ezt egy későbbi, 1495 márczius 10-én kelt kiadványból tudjuk meg.

² Orsz. ltár, *Dipl.* 20184. sz. a.

³ Orsz. ltár, *Dipl.* 33898. sz. a.

kat hívta segítségül az erőszak ellen, ezek csapataival egyesülve visszafoglalta Rakolnokot s megtorlás fejében elpusztította a zágrábi püspökség Körös vármegyében fekvő birtokait. A bánnak, Kanizsai Lászlónak kellett közbe lépnie, hogy az országrész nyugalma helyreálljon.*

A rögtönzött hadi vállalat azonban jelentékeny kiadásokkal járt s Corvin pénzügyei már ekkor képtelenek vol-

73. TRAKOSTYÁN VÁRA.

tak újabb terhek elviselésére. Az eddigi elidegenítések által alapjában megtámadva, a birtokperек költségei által sulyosbítva, a herezeg vagyoni helyzete rohamos hanyatlásnak indult, s a catastrophát csak felülről jövő segítség háríthatta el fejéről.** Korának tapasztalatlanságá-

* BONFINI, 560. l.

** Jellemző e vagyoni helyzetre, hogy az ENGELnél közölt országos számadásokban 1494. évi adóhátraléka 4834 forintot tett ki.

ból, elszigetelt helyzetéből folyó szerencsétlensége volt, hogy a segítséget épen azoknál kereste, kiktől legtöbb oka lett volna óvakodnia. Kinizsiben, a Mátyás által magasra emelt agg katonában, atyai jó barátot vélt megtalálni, s a közeli érintkezést, mi a legutóbbi időben létesült köztük, felhasználta, hogy feltárja előtte helyzetét, s támogatását kérje annak javításához. Az országbírótól indult ki a tanács, hogy pénzázdozatok árán igyekezzék magának a kormány vezetői jóindulatát biztosítani, s ő nyújtá az első reményt arra nézve, hogy az országos méltóságok egyik legfőbbjének, a horvát bánságnak elnyerése által szerezheti vissza helyzetének szilárdságát. A húsz éves ifjú tettvágyának hevessegével kapott a gondolaton, hogy részesévé válhatik a kormánynak és más alakban bár, de vissza nyerheti egykori tartományai felett az imént elvesztett fejedelmi hatalmat. Nem gondolva a következményekre, a legmesszebb menő bőkezűséggel igyekezett az országnagyokat maga részére megnyerni. Temesváron, május 30-án, az országbíró előtt tett örökvallásában Bakócz Tamásnak örökös tulajdonul engedte át azokat az óriási értékű kincseket, mik 5200 frtban voltak a püspöknél elzálogosítva.* Kinizsi vállalta magára Szapolyai István megnyerését is, a kivel Corvin a bajmóczi ügy óta még mindig ellenséges viszonyban állott. A kibékülés árát a herczeg drágán fizette meg. Július 10-én kelt oklevelében Bajmóczot, Árvát, Likavát és Szklabinát tartozékaikkal együtt a nádornak adományozta, úgy, hogy Likavát és Szklabinát a nádor a zálogtartó Poki testvérektől a maga pénzén váltsa ki, Árva vára kiváltása iránt pedig Haraszi Ferenczczel a herczeg terhére egyezkedhessék.** A közbenjáró szerepét Somi

* Az oklevél és a Gyulán július 30-án kelt megerősítés közölve van a Magyar Sionban, 1865. 63—64. ll.

** Eredetije a M. Tud. Akadémia könyvtárának okirat-gyűjteményében. Corvin

Józsa vitte, kinek szolgálatait szintén jelentékeny adománynyal kellett megjutalmaznia. Az oroszlánrészt azonban az országbíró vette ki magának. Mindenekelőtt 10,000 forintnyi hadi követelését sietett biztosítani, magára a hunyadi várra erőszakolva ki a herczeg zálogbevallását. A Derencsenyiek kielégítésére szükséges 3000 frtot is ő adta a herczegnek; ezért Debreczen városára kapott záloglevelet; s végül annyira ment a helyzet kiaknázásában, hogy 10,000 forintnyi követelését a gyulai várra és tartozékaira is ráíratta.*

A politikai helyzet elősegítette Corvin óhajlásának megvalósulását. Ulászló oldala mellett két hatalmas ember küzdött a vezérszerepért: Bakócz, a mindenható kancellár, és Szapolyai István, az ország legdölyfősebb olygarchája, ki 1492-ben a nádori méltóság elnyerésével tetőzte be emelkedését. A harcban eddig Bakócz Tamás volt a győztes, az ő befolyása lőn irányadó Ulászló kormányzási politikájában; de viszont e politika összes hibáiért neki kellett a felelősséget elviselni. Ulászló erélytelen kormánya s főleg a Habsburgok örökösödési igényeivel szemben tanúsított gyöngesége már a legutóbbi két év országgyűlésein szigorú és kiméretlen bírálat tárgyát képezte az országos rendek többsége részéről. A mindinkább növekvő ellenzéki hangulat kedvező alkalommal kecsegtette a nádort vetélytársa hatalmának megtörésére. Csatlakozott az újonnan támadt ellenzékhez és magával vitte Ujlaki Lőrinczet, kivel kölcsönös védelmi és örökösödési szerződés fűzte össze érdekeit. A szövetségbe más főurak is beléptek, köztük a délvidék legelső birtokosai: Kis-Horváth János, Székely Jakab, Szécsi Miklós, Elderbach János, Pankircher Vilmos; ugyanazok, kik Ulászló megválasztatása után Miksához való elpár-

1494 július 11. és 13-iki levelei ez ügyben a Pokiakhoz WENZEL GUSZTÁV másolatai közt, a M. Nemzeti Múzeum kéziratárában.

* A Hunyadról 1494 május 31-én adott záloglevél az Orsz. ltárban, *Dipl. 3093.1.* sz. a. Debreczen és Gyula elzálogosításáról a későbbi oklevelekből értesülünk.

tolásukkal adták jelét az új rendszerrel való elégtelenségüknek. A nádor maga óvatosan viselte ugyan magát, de a déli részekben az ellenzéki mozgalom már is jelentékeny mérvet kezdett ölteni. Ujlaki és társai, vérszemet kapva a toborzás sikerétől, túlmentek a törvényes határon s nyílt lázadás tüzeit szították Ulászló ellen. A király 1494 húsvét táján személyes találkozón kért segítséget testvérétől, János Alberttól, s az év nyarán Erdélybe ment, hogy az adó miatt forrongó országrészt kibékítse s ez oldalról biztosítva, annál erélyesebben léphessen fel a többi elégtelenség ellen. Követte őt ide Corvin is, az ősi fészeken, Hunyadon folytatva actioját a bánság elnyeréseért. Itt találkozott augusztus havában Geréb Péterrel, kit a munkácsi uradalom átengedésével nyert meg terveinek.* A bizonytalan helyzetben meglepően tapintatos politikát folytatva, így biztosított magának mindkét részen barátokat, a nélkül, hogy bármelyik fél mellett is nyíltan állást foglalt volna.

Szeptemberben a törökök beütése növelte a helyzet bonyodalmaival, kik Nándorfejérvárt ostrom alá fogták, s a vár alól Kinizsi által elűzve, végig pusztították a Szerémséget és a szlavóniai vármegyéket. Ujlaki tétlensége, melylyel a berohanást nézte, a kimélet, mit a török csapatok Lőrincz herczeg várai iránt tanúsítottak, azt a gyanút keltették föl a kormányban, hogy a hatalmas úr összejátszik az ország legveszélyesebb ellenségeivel. A király környezetében tartózkodó főurak, Bakócz, Ernuszt Zsigmond, Drágfi Bertalan, az új erdélyi vajda, erélyes föllépést sürgettek.

Ulászló Temesváron keresztül a szlavóniai határszélre ment, s mialatt a szélütött Kinizsi a törökök megféle-

* Geréb hunyadi tartózkodásáról az 1494/95. országos számadások értesítenek, hol az 1494 augusztus 28-án Hunyadra Gerébhez küldött Kamarcsai János királyi futár úti költségei 3 frttal szerepelnek. ENGEL, i. h. 45. l.

zésére utolsó győzelmes hadjáratába indult, a hazaárulás gyanújával terhelt herceget királyi színe elé Bácsra idéztette. Ujlaki nem jött el; anyját küldé ugyan a király kiengesztelésére, de ő maga családját Németújváron helyezte biztonságba s várai erősítésével tett bizonyosságot rossz lelkiismeretéről. Bakócz Tamás még egy utolsó erőfeszítést tett a háboru elkerülésére; de ekkor jött a hír, hogy Ujlaki Szlavonia belsejébe menekült. A király türelme véget ért. Deczember elején Drágfi Bertalant fegyveres erővel küldé ki a lázadássá fajult mozgalom elnyomására.*

A zavaros helyzetben, a belháború küszöbén lépett föl Corvin a király előtt a bánság elnyerésére irányuló óhajával. Ulászló sietett megragadni az alkalmat, hogy ily jelentékeny egyéniséggel növelje híveinek számát s egyúttal kipróbált hűségű főurat állítson a nyugtalankodó országrészek kormányának élére. A báni méltóság adományozásában csupán a cím kérdése okozhatott komolyabb nehézséget. Corvin a lemondás után is Szlavónia fejedelmének nevezte magát, s ez a cím a tartományok bánjának birtokában közjogi félreértésekre adhatott volna alkalmat. Ulászló különben is régóta szerette volna megszüntetni e címet, melyet elejétől fogva felségjogai ellen irányuló sérelemnek tekintett. A tárgyalások a herczeggel ez ügyben már 1494 végén megindultak. Mialatt Ulászló a déli részeken tartózkodott, Corvin is e vidékre jött és a követek sűrűn jártak közte és a királyi udvar között.**

Az adományok által megnyert tanácsosok magatartása megkönnyítette az alkudozások menetét. Az egyetlen befolyásos ember, ki még nehézséget támaszthatott volna, Ernuszt pécsi püspök volt. A herczeg vele szemben is megtalálta a módot az ellenségeskedés megszüntetésére. Viszályuk tárgyát, a besztercebányai bányabirtokot, 1494

* BONFINI, 564. s. köv. II.

** Lásd az ENGELNél közölt országos számadások idevágó tételeit.

december 1-én a bácsi káptalan előtt visszaadta az Ernusztoknak.¹ Jelentékeny áldozat volt ez tőle, mert a bányák felől csak nemrég, szeptember 20-án kötötte meg Hunyadon Thurzó Jánossal a bérleti szerződést, s ez évenként 1400 frt jövedelmet biztosított számára.¹

1495 január végén a király Verőczére ment és összehívta a kapcsolt részek rendeit. A gyűlésben, melyre Corvin is küldött követeket, a báni méltóság kérdése a herczeg javára dőlt el. A rendek hajlandóknak nyilatkoztak Corvin Jánost bánjukúl elfogadni; azt az intézkedést, hogy a bánságot nem életfogytiglan, hanem csak a király tetszéseig bírja, a herczeg fiatal kora tette sok tekintetben szükségessé, de más oldalról gondoskodtak a felől, hogy a jövedelem megfeleljen az állás terheinek s 10,000 aranyban állapították meg az új bán tiszteletdíját.

Márczius 2-án már Pécsen találjuk a királyt, a hol egy hónapig volt a püspök vendége. Itt adta ki oklevelét, melyben Kanizsai Lászlót a báni méltóságtól fölmentette, a szlavóniai fejedelmi címről lemondott Corvin Jánost nevezvén ki utódjává.³

Corvin Gyulán várta be a kinevezés hírét, s ügyeit rendbehozva, márczius utolsó felében Pécsre ment, hogy a hivatalos esküt Ulászló kezébe letegye. Innen indult hű emberei társaságában új méltósága elfoglalására.

¹ Orsz. ltár, *Dipl.* 20233. sz. a.

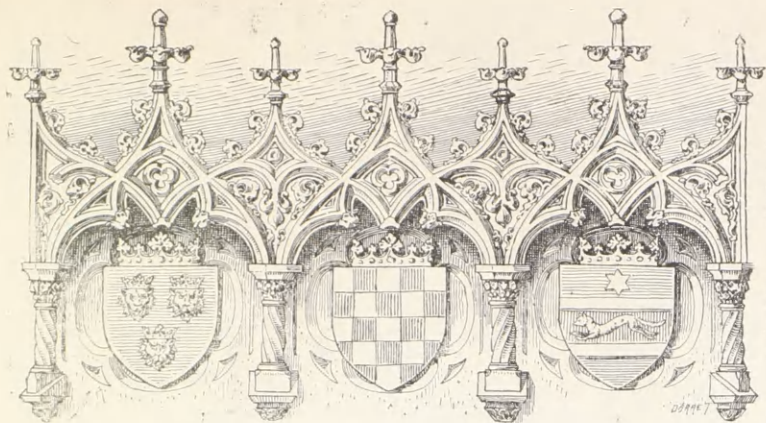
² Tört. Tár, 1882. 622 és 626. ll. Ernuszték a bányákat a következő év elején 3000 frtéért adták bérbe a Thurzóknak. U. ott. 628. l.

³ Hogy a kinevezés Pécsen történt meg, azt Ulászló mondja a második, 1498 október 10-én kelt báni kinevezési okiratban. Corvin már 1495 márczius 4-én viseli a báni címet.

 Ladislaus Rex manu sua

ÖTÖDIK KÖNYV.

AZ ELÉGÜLETLEN.

75. DALMÁT-, HORVÁT- ÉS SZLAVÓN-ORSZÁGOK CZÍMEREI.

I.

VÁLSÁGOK, miket János herczeg életének első időszakában kiállott, nem múlhattak el a nélkül, hogy nyomot ne hagytak volna lelkületében. Az ifjúkor legszebb évei, a testi és szellemi fejlődésnek ama pótolhatatlan napjai, melyek benyomásai kihatnak az egész életre, ő nála a küzdelmek és csalódások folytonos lánczolatát képezték, s a visszahatásnak annál nagyobbak kellett lennie, minél nagyobb ellentétben állottak azok gyermekéveinek lefolyásával. A királyi trón fényében, az atyai szeretet melegénél felnevelt királyfit boldog ifjúsága derekán minden átmenet nélkül dobta végzete az élet viharai közé, mielőtt elég ereje lett volna azokkal megküzdhetni. A kész férfit a viharok megedzik, még erősebbé teszik; nála, a vezetőjétől, támaszától megfosztott gyöngé ifjúnál a következmény csakis ellenkező lehetett. Túlélve a családi dicsőség fényes korszakát, látnia kellett, mint tagadják meg atyjának legközelebbi hívei a nagy király uralkodásának hagyományait. Barátai nem voltak; önző és haszonleső tanács-

adókat látott maga körül, a kik magas árt vettek szolgálataikért. A nyílt ellenséggel szemközt bátor katona módjára lépett fel, de az álbarátokkal nem tudott elbánni. Az atyja halála óta lefolyt időszaknak úgyszólván minden napja egy-egy új csalódást, kudarczot hozott számára; dús örökségével egyforma arányban tűnedeztek ifjúkori álmái; vagyoni erejében megfogyatkozva, csüggeteg s bizalmatlan kedélylyel lépte át a férfikor küszöbét, hogy öt év veszteségei után, mondhatni erőszakkal küzdjön ki nevéhez illő helyet az országos élet tényezői közt.

A báni méltóság elnyerése új időszakot nyitott meg életében. Működése központjául visszanyerte azt a területet, mely az elvesztett koronáért kárpótlásul volt neki szánva, s melyet néhány év előtt a kiábrándulás kellemtelen érzetével kellett elhagynia. Az egykori szlavóniai fejedelem a fejedelmi cím nélkül, de jóval nagyobb hatáskörrel tért vissza első, önálló szereplésének, első hadvezéri diadalainak színterére. Beigtatása 1495 husvét hetében Körösön, a tartományi nemesség gyűlésén, biztató auspiciumok közt ment végbe. A szlavóniai rendek örömmel fogadták az ifjú bánt, s kedvező hangulatukról nagy engedménynyel tettek bizonytságot. Mikor a tisztségek betöltésére került a sor, a herczeg a szla-

Handwritten text in cursive script, likely a signature or a note related to the document.

vóniai Turóczi Benedek mellé magyarországi birtokost, Gyulai Jánost nevezte ki vice-bánná. A tartomány ősi szokásával ellenkezett ez eljárás, de a rendek belenyugodtak s megelégedtek azzal, hogy külön báni oklevélbe foglaltatták az ősi előjognak a jövődre való biztosítását.*

A herczeg abban a reményben foglalta el új méltóságát, hogy annak birtoka dús kárpótlást fog nyújtani eddig szenvedett veszteségeiért. Reményében megerősítették tanácsadói, s az ő biztatásukra könnyen szánta el magát oly áldozatokra, melyek örökségének óriási részét idegen kezekbe juttatták. Kétségtelen, hogy a kormány vezetőinek eljárása Corvinnal szemben a bánság kérdésében nem volt egyéb, mint egy tapasztalatlan és hiszékeny ifjú helyzetével való visszaélés. A báni méltóságból várható anyagi előnyök korántsem állottak arányban az érte hozott áldozattal. A kapcsolt részek területéből — a csupán névlegbirt Dalmáciáról nem is szólva — jövedelem tekintetében csak a Száván inneni részek birtak jelentőséggel, de ezen a területen a birtokos főnemesség legnagyobb része adómentességi kiváltságot élvezett, a Kulpán és Száván túl pedig, hol a termőföldet minden nyáron a török tarolta le, az adót évek óta ki sem vetették.** A bán egyeduréli számbajöhető jövedelmét, a 10,000 frtnyi évi országos tiszteletdíjat, eleve bizonytalanná tette Ulászló pénzügyi helyzetének nyomorúsága. Ha a báni tiszti viselése már Mátyás idejében hazafiúi áldozat számba ment, kétszeresen azzá vált Ulászló alatt, kinek közmondássá vált gyöngesége szabad utat nyitott a délvidéket fenyegető török betöréseinek.

* A husvét nyolczada alatt kelt oklevél eredetije Zágrábban, a horvát-szlavon orsz. levéltárban. Szövegét közölte KUKULJEVIČ, Jura Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae, I. k. 230. l.

** Az 1495-iki orsz. számadások. ENGEL, I. h. 146. l.

Corvinnak nem volt tudomása a helyzetről, nem ismerte fel a Bakóczék eljárásában rejlő czélzatot. Mikor a bánság elfoglalására indult, az első rendezkedéshez szükséges pénznek sem volt birtokában. Tekintélyes birtokok átengedése árán vett fel Bakócztól 6000 frtot;¹ de azért bizalommal s reményekkel telve nézett a jövő elé. S míg ez összegről kiállított oklevelében áradozó szavakkal emlékezik meg a kancellárnak, barátai legjobbjának jóindulatáról s jótéteményeiről, melylyel őt, a sors viszontagságai által zaklatott ifjút elhalmozta, ugyanakkor az ujonnan nyert hatalomba bizakodva, a birtok- és igényperek egész sorozatával kezdi meg működését új tisztségében. Még el sem hagyta a király udvarát, emberei már megjelentek a zágrábi káptalan előtt, s az Ernusztokat, Somi Jósát s a Pokiakat eltiltották a tőle eltulajdonított jószágok birtoklásától.² Majd a Báthoryakat idéztette törvénybe, visszakövetelve Babocsát;³ Thuz Osvát és testvére, Alfonz ellen Rakolnok várának mult évben történt elfoglalásaért indított keresetet, 25,000 forintot kívánva tőlük az okozott károkért s azonkívül több rendbeli kisebb birtokháborításért is perelte őket.⁴ Haragja régi sérelmek okozóira is kiterjedt. Poki Péternek nem tudta elfelejteni, hogy az ő árulása juttatta Bajmóczot a nádor kezére. Bár a tényleges állapot saját oklevelével is szentesítve volt, pert indított ellene s magát Gyulai vice-bánt küldte Budára, hogy a király ítélő-

¹ A pécsi káptalan előtt 1495 márcz. 24-én Zsámbékról s a debreczeni uradalomhoz tartozó polgárii és margitai birtokokra való örökjogáról tett örökbevalását a jószágok neve nélkül közli SCHMIDT, *Episcopi Agriensis*, II. köt. 156. l. és KOLLER, *Hist. eppatus Quinqueecclesiensis*, IV. k. 473. l.

² A zágrábi káptalan 1495 márczius elején kelt oklevele (hiányos kelettel) a müncheni kir. ltárban, *Ung. Doc.* 106. sz. a.

³ A nádor idéző levele a Báthoryak ellen, 1495 aug. 8-áról keltezve, s a sümegi konvent szeptember 29-én kelt jelentése az Orsz. ltárban, *Dipl.* 20346. sz. a.

⁴ Geréb Péter országbíró 1495 april 10-én adott ki a Thúzok ellen idézőparancsot, melyet a szegzárdi konvent april 13-án hajtott végre. Orsz. levéltár, *Dipl.* 20280. sz. Müncheni kir. levéltár, *Ung. Doc.* 107. és 113. sz.

széke előtt bevádolja Pokit, mint hűtlen szolgát, ki urának javai és élete ellen tört.¹

Tevékenysége ebben az irányban lévén igénybe véve, tartománya kormányzatára nem sok ideje maradt. Az első évből báni működésének alig maradt egyéb nyoma, mint néhány szlavóniai város és kolostor és egyes nemesi birtokok részére osztogatott kiváltság- és védőlevelei.² Helyzetét egyébként kezdettől fogva megbénították az ország-rész leghatalmasabb főuraival régebből folyó villongásai s az ezekből támadt peres ügyek, melyek tárgyalása épen összeesett kormányzásának megkezdésével. A Thúz-örökség ügye az ország-rész legelső főpapjával, a zágrábi püspökkel hozta ellenséges viszonyba, s a vizálynak új tápot adtak Osvát püspöknek és atyjafiainak Corvin birtokain imént elkövetett hatalmaskodásai. A nagy pert Corvin kinevezése folytán — a bán saját ügyeiben nem bíraskodhatván — a báni ítélőszéktől vissza kellett küldeni a királyi curiára, a mely már márczius 31-én idézést bocsátott ki ellene. A zagorjei grófokkal is tartott az ellenséges viszony; legújabbán a herczeg varasdi kapitányának, Alapi Boldizsárnak, György zagorjai gróf szent-jakabi és szentillési birtokain elkövetett hatalmaskodásai tették szükségessé ellene a bíróság beavatkozását.³

A pereskedések kapcsán lassanként megújultak a régi bajok; a peres ügyek sok pénzt emésztettek meg, s az előző év nagy birtokelidegenítései a jövedelem oly mérvű

¹ E perről beszél BONFINI, id. m. 573. l., de túlozva adja elő az eseményeket. Tudósítása Poki kivégeztetéséről aligha felel meg a valóságnak. Gyulai közreműködését a perben Corvin említi Zágrábban, 1495 július 4-én kelt oklevelében, melylyel őt dobóczi birtokában megerősíti. Az oklevél eredetije NAGY IMRE hagyatékában.

² 1495 május 1-én Zágrábban Krapina városnak Mátyástól nyert kiváltságait

megerősíti. Másolat, a M. Nemzeti Múzeumban, WENZEL GUSZTÁV kéziratai között. Május 25-én Varasdon a lepoglavai, július 17-én Zágrábban a bakvai pálosok részére ad ki oltalmazó-leveleket. Orsz. ltár. *Dipl.* 34545. és 32802. sz. a.

³ Az ez ügyekre vonatkozó oklevelek a müncheni kir. ltárban, *Ung. Doc.* 106. és az Orsz. ltárban, *Dipl.* 34081—82. sz. a.

megcsappanását idézték elő, melynek következményei elől lehetetlen volt a kitérés. A bánssággal járó terhek is kezdtek súlyokat éreztetni. Bárha Ulászló pécsi tartózkodása alatt a törökkel három évi fegyverszünetre lépett, a tartományok védelmét nem volt szabad elhanyagolni; a báni banderium s a végvárak fentartása sok pénzt emésztett fel, s az országos tiszteletdíj kifizetése körül már az első hónapokban szomorú tapasztalatok vártak Corvinra. A herczeg kezdett tudatára jönni a tapasztalatlanságával elkövetett játéknak. S ha még voltak kételyei az állítólagos jóakarói részéről számára készített sors felől, egy újabb merénylet vagyoni helyzete ellen kikerülhetetlenné tette végleges kiábrándulását.

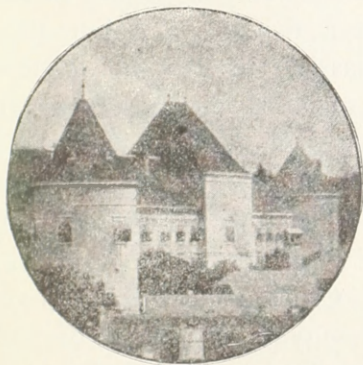
Százezer forintot meghaladó érték volt már Corvin örökségéből Bakócz Tamás kezén, de a kancellár kincsszomja még mindig nem volt kielégítve. Még a bánság ügyében folyt alkudozások alatt titkos egyezsége lépett a halálos ágyán fekvő Kinizsivel, s ez a nevére írt hunyadi uradalomban a Corvinnal fennálló szerződések ellenére őt tette jogutódává. Özvegye, Magyar Benigna s ennek második férje, Horváth Márk beleegyezésüket adták ez egyezséghez. Hasonló engedményt csikart ki Bakócz maga és az Ernusztok részére Gyula várának tartozékaira. S midőn Corvin legkevésbé sejtette, lépéseket tett, hogy igényeit két legnagyobb uradalmára bírói úton érvényesítse.*

Corvin az atyai örökségét fenyegető ellenfelekkel szemközt már elment a legvégső határig. Ez év nyarán semmiseknek nyilvánította mindazokat az adomány- és zálogleveleket, miket az ország egyházi és világi főurai serdületlen korával és tapasztalatlanságával visszaélve, atyja

* Magyar Benigna örökbevalló levele Hunyadról az Orsz. ltárban, *Dipl.* 30934. sz. a. A gyulai zálog átengedése felől a későbbi oklevelek értesítenek. V. ö. FRANKÓI, Erdődi Bakócz Tamás, 58. s. köv. 11.

halálától kezdve kicsikartak tőle.* De a hatalmas kancellárral szemben törvényes úton nem várhatott oltalmat. A veszély, mely Bakócz részéről vagyoni helyzetét fenyegette, felnyitotta szemét. A viszonyok által már eleve belekényszerítve az elégtelenségbe, megdöbbenve ismerte fel a helyzetet, melybe azok álnoksága sodorta, kiket leg-hívebb barátainak tartott. Mind az a sok veszteség, a mi atyjának két leghaládatlanabb teremtmése, Bakócz és Szapolyai István részéről érte őt, a nádor erőszakoskodása, a főpap kapzsisága, a lelketlenség, melylyel múlt évi szorult helyzetét kizsákmányolták, mindez világosan állott szemei előtt s annak tudata, hogy lelkiismeretlen játék áldozatává lett, a keserűség erejét kölcsönzé elhatározásának. A szelid lelkületű ifjú szíve mélyéből ellenségévé vált Bakócznak és érdektársainak, s a báni hatalomban, mit általuk nyert, most már nem látott egyebet, mint alkalmas eszközt sérelmei megtorlására.

1 Az erre vonatkozó oklevelet nem ismerjük, de maga Corvin hivatkozik reá a zágrábi káptalan előtt 1495 szeptember 13-án tett bevallásában, melyben Haraszt Ferenczet továbbra is meghagyja Pálulése birtokában. Forgách-cs. ltára a M. Nemz. Múzeumban.

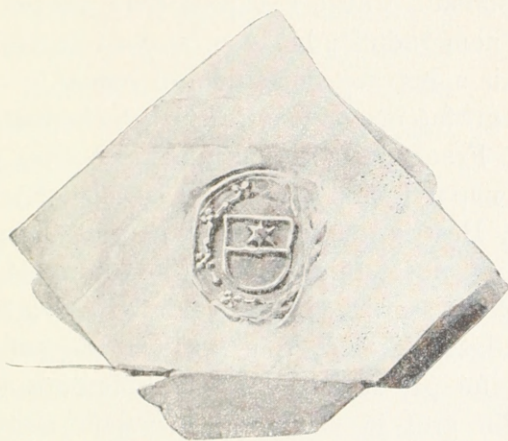
77. RÉSZLET A ZÁGRÁBI PÜSPÖKI VÁRBÓL

II.

ULÁSZLÓ gyöngé kormányának legszomorúbb következménye, az olygarchia elhatalmasodása, rövid idő alatt felidézte maga ellen a nemzet zömének reactióját. Nehány év elég volt, hogy az ébredező nemesi osztály ellenzéki szelleme gyűlöletté izmosodjék a hatalom hűtlen sáfárai ellen. A vihar már az 1495-ik év tavaszán tartott országgyűlésen ott lebegett a lelketlen főurak feje felett, kik hatalmukat, befolyásukat nem a nemzeti célok szolgálatában érvényesítették, hanem a maguk érdekeinek előmozdítására használták fel. Az ellenzék még nem volt elég erős, hogy teljes diadalt arasson, de olyan gyöngé sem volt, hogy a főnemesség elnyomhatta volna. Fellépésének első eredményei: annak kimondása, hogy a köznemesség fejenként vesz részt az országgyűlésen, s a nemesi osztály részvételének biztosítása az országos törvényszékeken, mindannyi rést ütöttek a főnemesség előjogainak feltékenyen őrzött bástyáin.

A mozgalom kiterjedt az ország minden részére, de legerősebb híveit a délvidékről toborzotta, melynek legtöbb oka volt Ulászló gyöngeségét sinyleni. Ujlaki lázadásának leverése nem volt elég a kapcsolt részekben uralkodó elégtelenség elfojtására. A májusi országgyűlés eseményeinek híre lángra lobbantotta a lappangó tüzet. Az elégtellenek a tartomány legelső főurát, Frangepán Bernardint tették meg vezérüknek. A modrusi gróf hatalmas ember volt. Családjának kiváló fényt kölcsönzött a classicus korig visszanyúló származás; ősei az országrészben s az egész magyar birodalomban az Arpádok óta elsőrangú szerepet vittek; óriási vagyonuk s uralkodóházak sarjaival kötött házasságaik fejedelmekkel helyezték őket egy

színvonalba. Bernardin gróf anyja Este hercegnő volt, Herkules ferrarai herceg testvére. Ő maga a nápolyi királyi családból nősült, s e révén uralkodójával, Mátyás királlyal is rokonságba jutott. Fényes összeköttetéseivel, fejedelmi vagyonával összhangban állott egyéni becsvágya is. Mátyás halála után, már a királyválasztás alatt, Ulászló pártja ellen foglalt állást, s az 1491-iki délvidéki mozgalomban egyike volt Miksa legerősebb támaszainak. Megtérését csak politikai tekintetek idézték elő, de soha sem tudott kibékülni azzal a rendszerrel, a mit Bakócz és társai kép-

78. FRANGEPÁN BERNARDIN PECSÉTJE.

viseltek az ország kormányán. A hatalmas olygarcha megvetésével eltelve a jobbágyfiúból lett főpap és a köznemből nádorságig emelkedett Szapolyai iránt, mozgató erejévé vált a törekvésnek, mely ezek megbuktatását tűzte ki feladatául.

Corvin János még szlavóniai fejedelemsége idejéből éles viszályban állott a Frangepánokkal. De mostani helyzete szükségessé tette, hogy barátokat szerezzen magának tartománya főurai között. Az olygarchia részéről szerzett keserű tapasztalatok, Bakócz iránt feltámadt gyűlölete az

elégületlenekhez való csatlakozásra készítették az ifjú herceget. A fölkelők örömmel fogadták a bánt az ellenzék táborában s felismerve csatlakozásának jelentőségét, főszerepet szántak neki a mozgalom vezetésében.

A politikai érdekközösséget még erősebb kötelékek voltak hivatva szorosabbra fűzni. A herceg elérkezettnek látta az időt, hogy a Hunyadi név fentartásáról gondoskodjék. Bizonyára nem csupán politikai tekinteteknek, hanem szíve sugallatának is engedett, midőn szövetséges társának leányát, Frangepán Beatrix grófnőt szemelte ki magának házastársul. Volt-e e választásban idegen befolyásnak része? nem tudjuk; ha igen, ez volt az első igazi jó tanács, a mit a herceg tanácsadóitól kapott.

Beatrix grófnő négy leány közül a legkedvesebb gyermeke volt Frangepán Bernardinnak. Anyja, Aragoniai Lujza által nápolyi királyi vér folyt ereiben. Keresztanyja, úgy látszik, Beatrix magyar királyné volt, legalább kétségtelen, hogy nevét tőle kapta, s horvátországi történetírók elbeszélése szerint a magyar királyi udvarban nevelték.* Ha ez igaz, akkor gyermekkori barátság emlékei érlelték meg az ifjú pár szívében támadt kölcsönös vonzalmat.

Bernardin gróf jó szívvel látta vejéül Mátyás király fiát, a Hunyadi ház dicsőségének, hagyományainak egyetlen örökösét. S míg a jegyesek a házasság előkészületeivel voltak elfoglalva, ő maga tovább szervezte a fölkelést, s gondja volt reá, hogy Corvin János nevét annak érdekében kellő módon felhasználja.

A készülődések mostanig egész titokban folytak. Ulászló, ki az uralkodó dögvész miatt már egy év óta távol volt székhelyétől, a dolgokról mit sem sejtve, épen az ország délnyugati vidékén időzött. Annál nagyobb lőn meglepetése, midőn az 1496. év első napjaiban hírül vette Fran-

* KUKULJEVIČ IVÁN, Beatrixa Frankapan i njezin vod (Zágráb, 1885), 20. l.

gepán és Corvin fegyverkezését. Egyidejűleg jött a lengyel határról a hír, hogy titkos megbízottak Corvin János nevével hadakat gyűjtenek, nyilván, hogy a nádor kezén levő várakat megostromolják, s azok falai közül a felvidéken is szervezzék a zendülést.

A király a szlavóniai részekhez közel nem látva magát biztonságban, az osztrák határszél felé sietett. Valpóról még 1496 január 18-án Bártfához intézett levelében falainak szoros őrizetére intette a várost. Február 8-án már Pozsonyból tudatta a felföld városaival, hogy Corvin lengyel zsoldosai ellen Szapolyai Istvánt küldte ki, néhány nap múlva pedig maga is táborba száll a fenyegetett országrész védelmére.*

A lázadás zászlaja már javában lobogott, midőn, 1496 márczius elején, a modrusi várkastélyban végbement a fényes esküvő, mely Corvin János herceget Frangepán Beatrix grófnővel örök frigyben egyesíté.**

A Hunyadi és Frangepán családok közt létrejött családi szövetséget ápril első napjaiban Corvin és Frangepán közös követi jelentették be a pápánál, Miksa római királynál és a velencei köztársaságnál. A követségnek az a feladata is volt egyúttal, hogy a délvidéki mozgalmat a külhatalmak jóindulatába ajánlják s annak czéliairól és

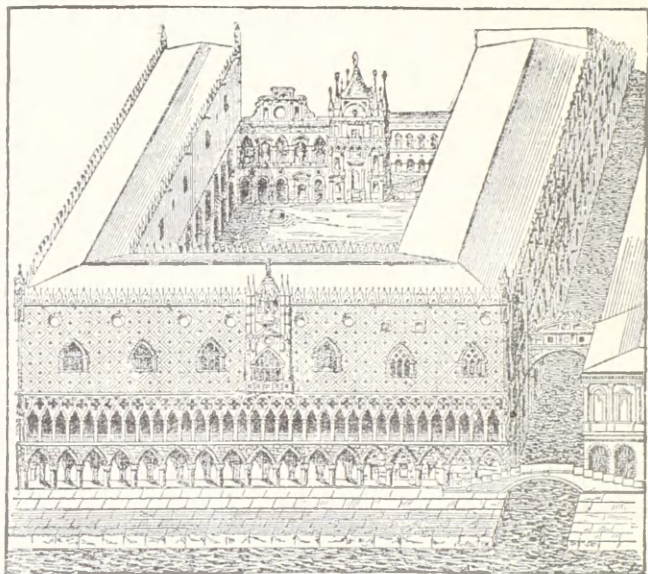
* Az okleveleket közli KATONA, i. m. XVIII. k. 29. s köv. II.

** Corvin házassági idejének megállapításában egy oklevele nyújt támpontot, mely Modruson, márczius 10-én kelt (eredetije a M. Nemzeti Múzeum levéltárában); MARINO SANUTO márczius 26-án már a megtörtént házasságról tesz említést. I Diarii, I. k. 88. l.

*U. S. Beatrixe Contessalis Illustre Domini Johannis Corvini Opame lipthoviz Duxis de Regnum
almare Croacie Stimoniae Domini de Felibus nunc Agens Capitaneus Captores more Metre,*

79. KEZDŐSOROK FRANGEPÁN BEATRIX OKLEVELÉBŐL.

jelentőségéről felvilágosítást adjanak. A Velenczébe küldött követek fegyveres segítséget kértek a signoriától, hogy a kormányt Bakócz kezéből kivehessék. Hasonló nyíltsággal léptek fel a herceg és apósa követei Augsburgban, kijelentve Miksa előtt, hogy a legszélső határokig is elmennek a gyűlölt kancellár és pártja megbuktatásában. Ha a császár mellett levő követ nem túloz, azzal fenyegetőz-

80. A DOGEK PALOTÁJA VELENCZÉBEN.

tek, hogy a törökkel is készek szövetkezni céljuk elérésére.*

E lépések nem sok eredménnyel bíztatták őket. A velencei köztársaság, Bakócznak kezdettől fogva jó barátja, helytelenítette a fegyveres föllépést s azt tanácsolta, hogy igyekezzenek a királylyal kibékülni, a miben készséggel felajánlá közreműködését. S Ulászló követei

* Erasmo Brascha, a Miksa udvaránál időző milanoi követ tudósításai és egyéb diplomáciai iratok a M. Tud. Akadémia tört. bizottságának másolatgyűjteményében. V. ö. MARINO SANUTO, i. h.

Rómában és Augsburgban egyenlő sikerrel ellensúlyozták Corvinék diplomatiáját. A római császár, bárha úgy tudta, hogy a fölkelők népszerűsége Bakócz rovására napról-napra növekedik, tartózkodó álláspontot foglalt el vele szemközt. Segélykérő felszólításukra kitérőleg válaszolt, s habár épen nem volt ellenére Ulászlót viszályban láthatni hajdani vetélytársával, igyekezete egyelőre csak oda irányult, hogy a pártütőket visszatartsa a törökkel való szövetkezéstől.*

Ez alatt a nádornak sikerült Corvin felvidéki seregeit szétverni, s a fegyveres mozgalom ezzel tisztán a kapcsolt részek területére szorítkozott. De az országszerte növekvő ellenzéki szellemet nem lehetett oly könnyen elfojtani. Május elején megnyílt Budán az országgyűlés, melynek évenként való egybehívását a köznemesség ébredő szelleme már kikerülhetetlenné tette. Az udvari párt ugyan az előző évi törvények kijátszásával kivitte, hogy a nemesség ismét vármegyéenként küldött két-két követ által képviseltesse magát, de sem ez a mesterfogás, sem Ernuszt Zsigmond lemondása a kincstárnokságról nem volt képes megakadályozni a vihar kitörését. Az ország jövedelmeinek hűtlen kezelése volt a legsúlyosabb vád, mely a kormány vezetői ellen emelkedett; a nemesség az országos számadások megvizsgálását követelte, s Bakócz, hogy magát megmenthesse, kénytelen volt püspök-társát a felbőszült rendek haragjának kiszolgáltatni.

Corvin és Frangepán távol tartották magukat az országgyűléstől s a kormánynak nem volt bátorsága őket a fölkelésért felelősségre vonni. A török készülődéseiről érkező hírek visszatarták Ulászlót a fegyveres megtorlástól; a békés kiegyezés terén tett kísérletet. Még a gyűlés folyamán felszólította a herceget, hogy jelenjék meg az ország-

* Brascha ápril 17-iki jelentése i. h.

gyűlésen, s midőn Corvin vonakodott biztos helyét elhagyni, két főpapot küldött hozzá az egyezkedés megkísértésére.¹

A tárgyalásoknak nem lőn sikerük. Corvin és Frangepán nyugodtan viselték ugyan magukat, de nem békültek ki Ulászló kormányával. Passiv ellenállásukkal tüntettek Bakóczék politikája ellen.

A házasság első hónapjai így tölttek el; a családi idyll nyugalmát a fegyverkezés és a politika zaja zavarta meg. S midőn a politikai viharokat szélcsend váltotta fel, a herczeg és apósa harczai kedve a velenceiekkel viselt apró csatázásokban keresett kielégítést, mikkel a köztársaság imént tanúsított hideg magatartását akarták megboszulni.²

Az igazi mézes hetek csak az év második felében kezdődtek, midőn János herczeg felváltva szlavóniai birtokain s apósánál csendes duzzogásban tölté idejét.³ A családi élet boldog időszaka volt ez, mely bő kárpótlást nyújtott Corvinnak élete eddigi küzdelmes napjaiért. Az Una völgyének regényes vidékén fekvő régi horvát fejedelmi város, Bihács, volt az ifjú pár leggyakoribb tartózkodási helye. Itt született 1496 deczember 21-én frigyük első gyümölcse, kis leányuk, a ki a Hunyadi-ház tiszteletreméltó nagyasszonyának, Szilágyi Erzsébetnek nevét nyerte a keresztelésben.⁴

Az ellenfelek közt kibékülés nem jött létre. Az idő elvette ugyan a nagy ellentétek életét, s a felzaklatott kedélyek hullámai lassanként maguktól visszatértek rendes

¹ MARINO SANUTO I diarii, I. k. 199. l.

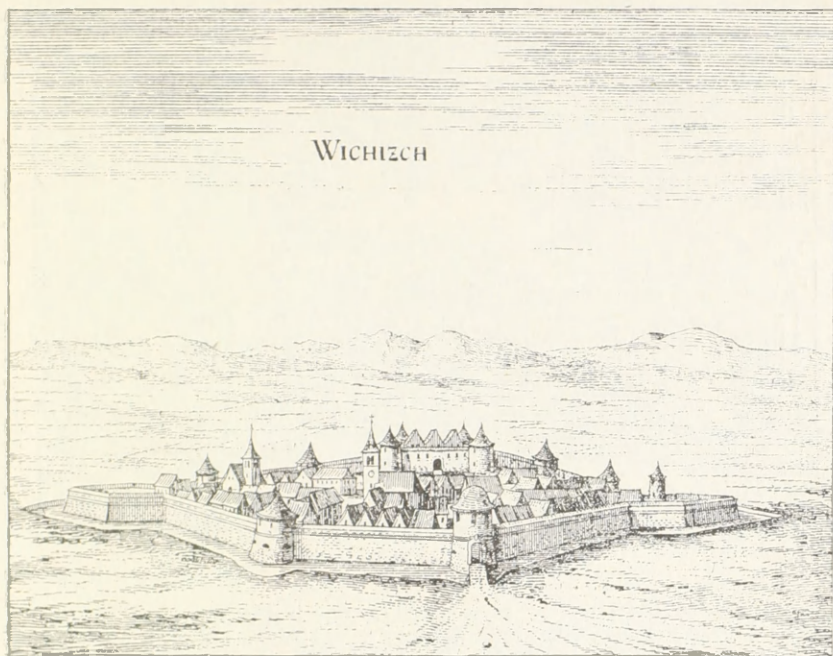
² U. ott, I. k. 233. l. és a történelmi bizottság milanoi másolatai között levő elemtésekből.

³ 1496 július 7-én Bihácson, 16-án Zágrábban, 21-én Jasztraboszkán, október 17-én Vukovinán, 25-én Zágrábban,

november 24-én Bihácson keltezi okleveleit.

⁴ A Frangepán Beatrix és Szapolyai Istvánné között 1505 augusztus 25-én kötött szerződés (l. alább) azt mondja, hogy Erzsébet Szent-Tamás napján tölti be életének 9-ik évét.

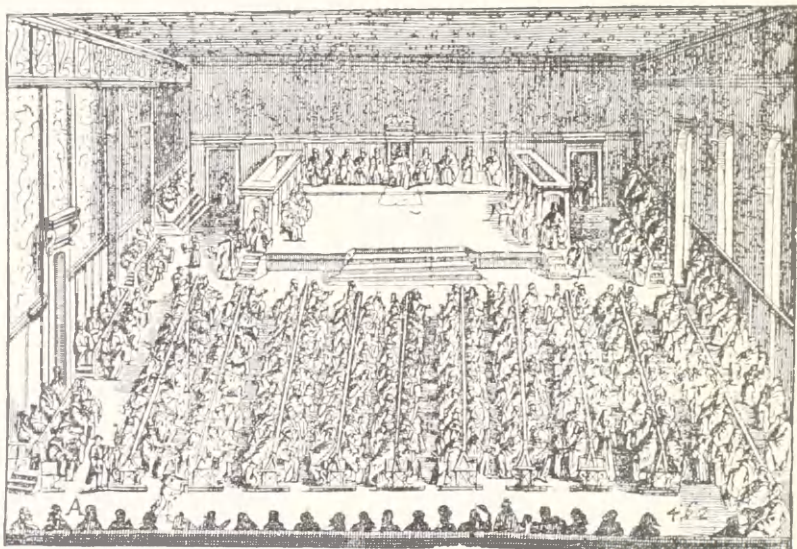
medrükbe, de a feszültség Bakóczczal tovább fenmaradt, s kiterjedt Corvinnak a királylyal való viszonyára is. E helyzet János herceget új szövetségeselek keresésére ösztönzé, s itt ismét a Frangepánok rokoni összeköttetése jelölte ki a követendő irányt. A velencei köztársaság állandó összeköttetésben állott Frangepán Bernardinnal, kinek bir-

81. BIHÁCS RÉGI KÉPE

tokai nagy része határos volt a velencei területtel. A Veglia szigete és Zengg birtoka felett folyó versengések sokszor megzavarták a szomszédságot; de a boszniai törökök közelsége, a veszély, mely ez oldalról mind a két felet nyugtalanította, háttérbe szorította az ellenségeskedések okait. A Frangepánok régóta be voltak írva Velence nemesei közé. A herceget pedig birtokai, báni méltósága és házassága hármaskötéllel fűzték a ma-

gyar birodalom délszláv tartományaihoz, s így természetes érdeke is azt kívánta, hogy szintén jó viszonyban álljon a szomszédos hatalmas köztársasággal. Az 1496-ik év apró izetlenkedései feledésbe merültek s a signoria 1497 elején kedvezően fogadta a hercegnek abbeli kérését, hogy a velencei nemesség sorába felvétessék. A nagy tanács

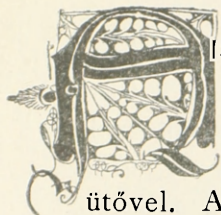

82. A VELENCZEI NAGY TANÁCS.

május 7-én tárgyalta ez ügyet s a szavazás eredménye 1524 igen volt, 35 nem és 10 kétséges szavazat ellenében. A köztársaság arany pecsét alatt állította ki az oklevelet, melyben egykori hatalmas ellenfelének, Mátyás királynak, fiát s maradékait a velencei nemesek aranykönyvébe ig-tatta. A tenger eljegyzésének ünnepén, mely a fölvetelt rövid idő múlva követte, a herceg követének, egy dél-vidéki papnak, közvetlenül a ferrarai hercegi ügyvivő után jelölték ki helyét a doge környezetében.*

* MARINO SANUVO, i. h. i. k. 625. l. V. Ö. NAGY IVÁN, Corvin János velen-
csei nemességéről. Új Magyar Múzeum, III. k. i. r. 656. l.

III.

AZ ELLENFELEK között a küzdelem nemcsak a politikában folyt, de a törvényszékek előtt is, hol a kormányhatalom birtokosainak bő alkalmuk nyílt haragjukat éreztetni a párt-ütővel. Az 1496-iki Szent-György nyolczadán tartott országos törvényszék már május derekán sorra vette Corvin legfontosabb pereit s a gyulai és hunyadi zálogos ügyben Bakócz és társai javára hozott ítéletet. Ép így a Bánfiak javára döntötte el a Solymos és Lipppa felett folytatott pert. Corvinnak perhalasztási engedélye volt a királytól, de Bakócz, mint kancellár, egyszerűen megakadályozta annak írásba foglalását, s Ulászló 1496 deczember 2-án Szatmári György királyi titkár előterjesztésére formyszerűleg visszavonta a Bánfi-pörben kiadott halasztási rendeletét.* A következő január 10-én pedig a gyulai pörben is elrendelte a marasztaló ítélet végrehajtását, s a budai káptalant megbízta annak mielőbb való fogyanatosításával.**

De a herczeggel most már nem lehetett oly könnyen elbánni. Midőn a káptalan kiküldötte Boldogasszonyfalvi Jakab kanonok és Petri-Dersi János, a nádor embere, 1497 márczius 19-én Gyulán megjelentek, hogy az uradalom határaiból Bakócz és Ernuszt részére 10,000 forint értékű területet kiszakítsanak, a derék magyar alföldi városban rendszeresen szervezett ellenkezésre találtak. A gyulai várnagyok, Török János és Gyulai Simon, utasítást kaptak uruktól, hogy szükség esetén fegyveres erő-

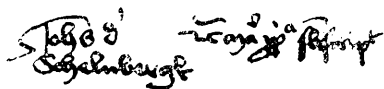
* Orsz. ltár, *Dipl.* 20056. sz. a.

** Münchener kir. levéltár, *Ung. Doc.* 213. sz. a.

szakkal is akadályozzák meg a beigtatást. A várnagyok felfegyverezték a gyulaiakat s a bíróság kiküldöttei, életüket is veszélyben látva forogni, eredménytelenül tértek vissza Gyuláról.*

A Bánfiak meg sem kísérelték a Solymos és Lippa felett hozott ítélet végrehajtását, s a hunyadi pör folyamán a gyulaihoz hasonló kudarcz várakozott Bakócz kiküldötteire.

Mire az őszi országgyűlés ideje elérkezett, a dolgok ismét élükre voltak állítva, s a kormány vezetői annál nagyobb aggodalommal néztek az események elé, mert méltán tarthattak attól, hogy a köznemesség mozgalmai az ifjú herczegben fogják megtalálni vezérüket. Ulászló

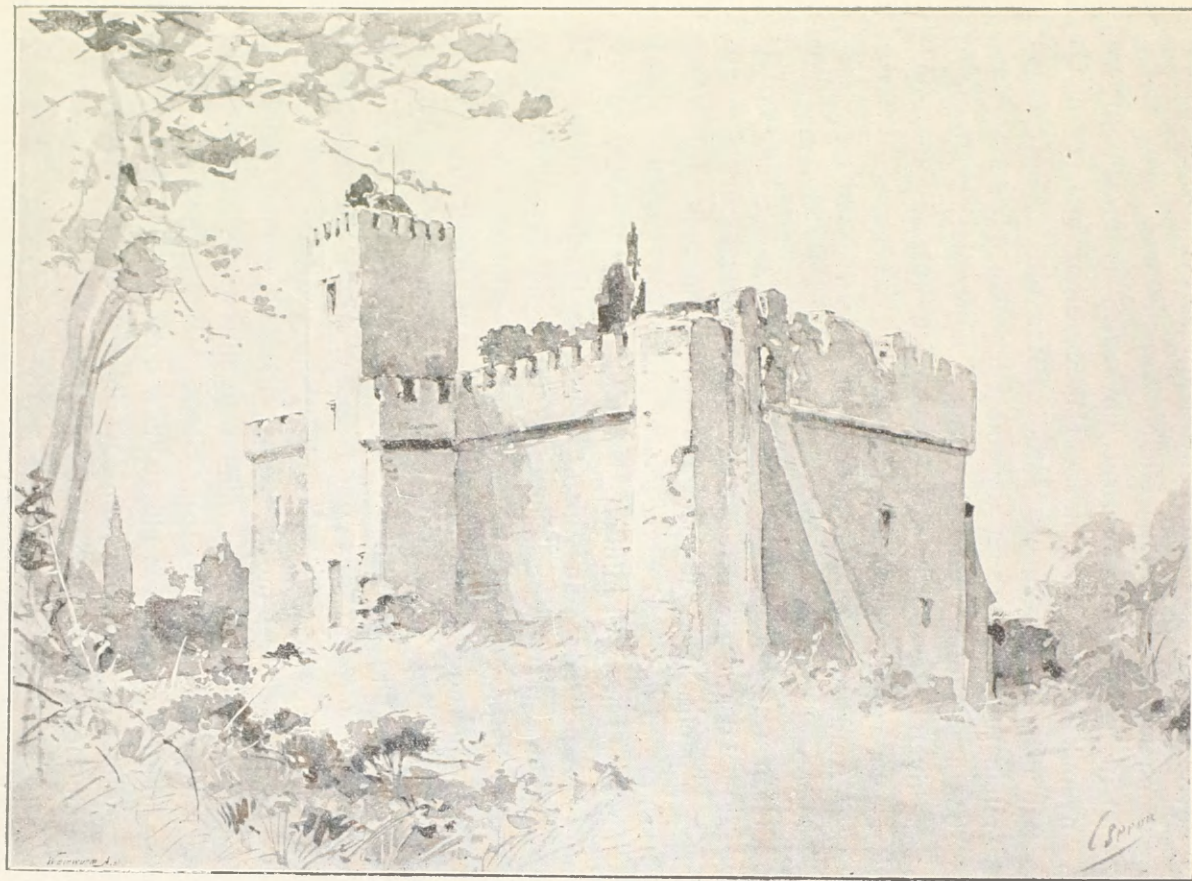
83. SCHELLENBERG JÁNOS ALÁÍRÁSA.

belátta annak szükségét, hogy a feszült helyzetnek vége szakadjon s az országgyűlés egybehívása előtt megújítja a béketárgyalásokat Corvinnal. A király részéről Pogány Péter, a pozsonyi gróf, volt egyike a hozzá küldött bizalmi embereknek. De jellemzi az udvar hangulatát s a herczegről táplált véleményt Schellenberg cseh kancellárnak e tárgyalások elején Corvinhoz írt levele. «Itt az ideje immár, — úgymond — hogy a király kegyessége által nyújtott alkalmat megragadva, óhajításait a király akarátával hozza összhangzásba és lelkének köztudomású álhatatlanságát levetkőzve, annyi hányattatás után végre hű, állandó és engedelmes szolgájává váljék ő felségének, hogy kegyét mindenben kiérdemelje.»**

Az intés foganat nélkül maradt. Corvin nem jött el az országgyűlésre, de ott voltak emberei és jelen volt leg hívebb, legönzetlenebb barátja, Váradi Péter kalocsai

* A budai káptalan márczius 30-án kelt jelentése u. ott, *Ung. Doc.* 213. sz. a.

** A Budán 1497 október 13-án kelt levél eredetije u. ott, *Ung. Doc.* 128. sz. a.

84. GYULA VÁRA. CSERNA KÁROLY EREDETI RAJZA.

érsek. S a tárgyalások menetére általa kétségkívül a távollevő herczeg is jelentékeny befolyást gyakorolt. A köznemesség az olygarchia félelmes ellensége gyanánt lépett fel itt és véres megtorlással fenyegette az ország kormányának hűtlen vezetőit. A Bakócz ellen intézett heves támadások, melyekben Váradi Péter vitte a főszerepet, pillanatnyi diadalra juttatták az ellenzéket. Ulászló november 29-én fölmentette Bakóczot a kancellári méltóságtól s kivette kezéből a koronát, mire a büszke főpap megalázva vonúlt püspöki székhelyére.¹

Ámde a győzelem nem volt tartós. A köznemesség egyéb követelései megtörték a főrendek erélyes magatartásán s az országgyűlés törvények alkotása nélkül oszlott szét. Ulászló rövid idő múlva visszahelyezte méltóságaiba a főpapot, a kinek segítsége nélkül már nem volt képes többé el lenni. S a visszatérő kancellár kérelmelhetlenül érezteté haragját mindazokkal, a kik bukásának okai voltak.

A politikai áldozatok közt volt Corvin János is. A herczegnek már előbb ismételtén megújuló kellemetlenségei voltak tartományai lakosságával. A szlavóniai rendek a harminczadosok zaklatásai miatt viszályba keveredtek bánjukkal s a vice-bán magyar nemzetisége is folytonos szállka volt szemükben. Kérelmükre Ulászló már 1496 végén, ugyanakkor, midőn Szlavóniának külön czímert adományozott, számos rendeletben szorította meg Corvin önállóságát,² s most, Bakócz megbuktatásának kudarcza után, a legvégső rendszabályt alkalmazta ellene: megfosztotta báni méltóságától. Utóda Kanizsai György lett, s midőn ez új állását elfoglalta, a hozzá intézett királyi rendeletek egész sora mondott ítéletet az előde kormánya alatt előfordúlt rendetlenségek felett.³

¹ A gyűlés lefolyását részletesen elbeszéli FRANKÓI VILMOS, Erdődi Bakócz Tamás élete, 69. l.

² L. KUKULJEVIČNÉL, Jura regnorum stb. I. k. 233. s köv. ll.

³ 1498 márczius 4-én már Kanizsai

Az erőszakos eljárás nem volt képes Corvint megfélemlíteni. Bár a tartományok kormányzatát tényleg át kellett engednie Kanizsai Györgynek, nem szűnt meg tovább viselni a báni címet, melyet annak idején a szlavóniai fejedelmi cím árán szerzett meg magának. A zágrábi káptalan előtt 1498 április 2-án óvást emelve elmaradt báni tiszteletdíja ügyében, az e miatt tett elzálogosításokat maga, neje s leánya nevében semmiseknek nyilvánította.* És Bakóczczal, ki időközben a primási székre emelkedett, most már annál keményebben folytatta tovább a harczot. Nem nyúlt fegyverhez, korával növekvő higgadtabb gondolkozása megóvta őt e nehéz helyzet örvényeitől; de nem is elégedett meg a bírói úton elérhető megtorlásokkal. Elhatározta, hogy az országgyűlés elé viszi ügyét s a nemzettől kér elégtételt a király tanácsosaitól szenvedett sérelmekért.

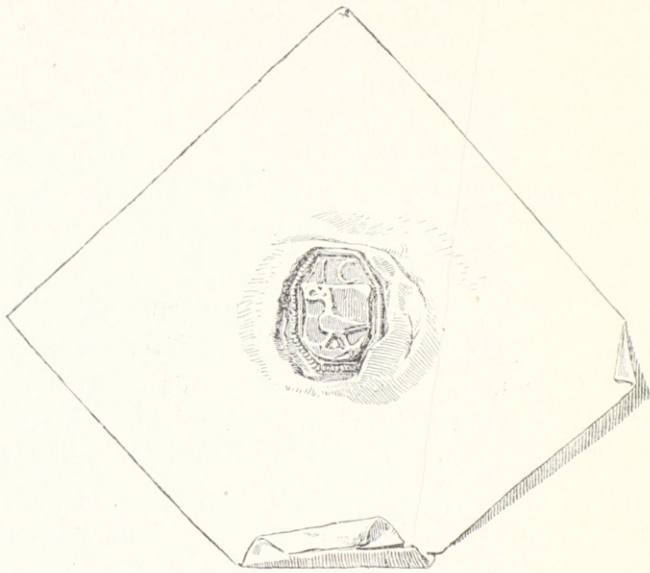
Az országgyűlés ez évben — 1498-ban — Szent-György napjára volt egybehíva a Rákos mezejére. Az országban uralkodó hangulat, a köznemesség összetartása kétségtelenné tették az előző évben lefolyt jelenetek megújulását. A nemesség az utolsó gyűlésen halálbüntetés terhe alatt tette kötelezővé a személyenként való megjelenést, s Corvin János Bakócz ellen tervezett fellépésénél hatalmas segítségre számíthatott a Rákos mezejére gyülekező nemesi táborokban.

A herczeg az országos tanácshoz intézett vádiratban foglalta össze mindazt a jogtalanságot, a mit ellene atyja halála óta elkövettek. Támadását első sorban az esztergomi érsek és a pécsi püspök ellen fordította, s panaszaiban, az óriási uradalmak és kincsek felsorolásában, mikkel jóindulatuk meg kellett vásárolnia, a zsarolás és a hivatalok elárúsításának súlyos vádjá volt a két főpap ellen kimondva.

György viseli a báni méltóságot. KUKULJEVIČ, id. h.

* Münchener kir. levéltár, *Ung. Doc.* 134. sz.

Kapzsiséguknak, lelketlen eljárásuknak kiáltó példáját mutatta be a módban, melylyel Bakócz és Ernuszt a hunyadi és gyulai uradalmakról Kinizsinek adott zálogleveleket magukhoz kerítve, legértékesebb birtokaitól akarják őt megfosztani. Vádjait kiterjesztette Thúz Osvát zágrábi püspökre, Haraszi Ferenczre, Both Andrásra, Tárnok Péterre, Kinizsi örökösire, Bánczai Andrásra s mindazokra, a kik szorult helyzetét arra használták fel, hogy rajta meggazdagodjanak,

85. CORVIN JÁNOS GYŰRŰS PECSÉTJE.

a Hunyadi-örökség legjavát zálogos szerződésekkel kezükbe kerítsék s a még meglevőkből perek útján iparkodjanak őt kitudni. A zsarolások ellen az országos rendeknél keregett segítséget, s hogy a pereskedők zaklatásaitól végleg megszabaduljon, a Csontmezőn elveszett oklevelei helyett új adományleveleket kért a királytól összes birtokaira, azokra is, a melyek jogtalan úton idegen kézre kerültek, emlékeztetve egyúttal Ulászlót sokszor ismételt ígéretére, hogy őt minden jogaiban és méltóságaiban meg fogja őrizni.

Panaszlevele a jogos önvédelem keserű, de nyugodt hangján volt tartva. Óvakodott minden túlzástól, csupán a tények felsorolására szorítkozott. Ezek közül is elhagyott olyanokat, a miknek említését nem tartotta időszerűnek. Egy szóval sem érintette a báni méltóság elvesztését, mit ő maga idézett elő ellenzéki magatartásával. S szinte meglepő politikai tapintattal mellőzte a nádortól szenvedett sérelmeket; ismerte a folyton erősödő összeköttetést, ami a becsvágyó Szapolyai István és a nemesség vezére, Verbőczy István között létezett, s nem állhatott érdekében ügyét egyik legerősebb támaszától megfosztani.

• Actiója főleg Bakócz ellen irányult, s egyik jelentékeny részletét képezte a gondosan kidolgozott hadi tervnek, melylyel a köznemesség végleg megbuktatni remélte gyűlölt ellenfelét.

Mialatt horvátországi birtokain elvonulva a távolból várta a bekövetkező eseményeket, követei: Móre Péter, Semptei Ferencz és Baksai Tamás megjelentek a Rákoson egybegyűlt rendek előtt és benyújtották a herczeg sajátkezű aláírásával és pecsétjével ellátott vádiratot. Az országos rendek átküldték a vádlevelet a királyhoz s felszólították, hogy szolgáltasson igazságot Corvinnak. Ulászló a kényes ügy tárgyalására külön bíróságot küldött ki, melyben a királyi személynök: Kálmáncsehi Domokos váradi püspök elnöklete alatt Somi Józsa temesi grófon s több országnagyon kívül az országos főtörvényszékek ítélőmesterei foglaltak helyet. Az esztergomi érsek nem jelent meg a bíróság előtt, de volt reá gondja, hogy a szokott formaságok segítségével húzza, halassza az ügy lefolyását. Ügyvédje, Mályi Lestár deák, mindennek előtt másolatban kérte kiadatni Corvin panaszlevelét, s a király június 5-én eleget is tett kívánságának.*

* Az Erdődy grófok galgóczi ltárában őrzött oklevél szövegét közölte RÁTH

Az ügy további lefolyásáról nincs tudomásunk. Az országgyűlés időközben eloszlott. A nemesség számos egyéb vívmány mellett két nevezetes törvénycikkben juttatta diadalra politikája vezérelveit. A nemesség képviselőinek felvétele az országos tanácsba a köznemességnek állandó befolyást biztosított az ország kormányára, míg a nemzeti királyság mindinkább erősödő eszméje lépett előtérbe Miksa császár örökösödési igényeinek határozott visszautasításában s annak kimondásában, hogy a külhatalmak követői a jövőben a kizáratnak királyválasztásból. Bakócz megbuktatására irányuló törekvéseik azonban megtörték a viszony szilárdságán, mely Ulászlót a nélkülözhetetlen kancellárhoz csatolta. A kormány vezetését továbbra is a primás tartotta kezében. S ez a kéz elég erős volt arra, hogy megakadályozza Corvin ügyének törvényes úton való lebonyolítását.

De a nyílt és bátor fellépés még sem maradt eredmény nélkül. A király is, Bakócz is belátták, hogy az eddigi politikát nem folytathatják tovább Corvin ellen, ha csak nem akarják őt a kétségbeesés sugallta eszközök felhasználására kényszeríteni. Ulászló ép oly okos, mint nagylelkű lépésre határozta el magát, s titkos követői útján békülésre szólította fel a herceget; felhívta, tárja fel előtte sérelmeit s jelölje ki a módokat, melyekkel azokat orvosolni lehet.

Corvin semmi titkot nem csinált abból, hogy a bánság elvesztése miatt a legnagyobb mértékben el van keseredve. Bakócznak irányában tanúsított magatartásában felismerve a rendszeres üldözést s tudomással bírva az udvarnál ellene folyó áskálódások felől, kétségét fejezte ki a király jóindulata iránt is és bevallotta, hogy a kétségbeesés határán állva, a király közbelépése nélkül már-már

erőszakos lépésre engedte volna magát ragadtatni. Ulászló közeledése vissza adta elvesztett bizalmát, de a szenvedett veszteségeket és sérelmeket a király csakis az által orvosolhatja, ha a már előbb ideiglenesen birt báni méltóságot életfogytig ruházza reá.

Ulászló a fontos ügyben a nádoron és Bakóczon kívül kikérte összes tanácsosai véleményét; a távollevőket külön követek által tudakolta meg, s ezek helyeslő szava megkönnyítette a herczeggel való egyezség létrejöttét. A bán-ság életfogytig való eladományozása azonban az előzmények után nem történhetett meg a kellő biztosítékok nélkül. Két irányban kellett a helyzetet körvonalozni: először, hogy a kapcsolt részek függő viszonyának épsége megőriztessék, s másodszor, hogy a herczeg halála esetére örökösei részéről biztosítva legyen a tartományok visszaadása. A kormány vezetői által megállapított feltételek tehát mindenek előtt azt tették szükségessé, hogy Corvin az országrészek bán-sága s minden tisztsége, várai, városai és helységei birtokában úgy maga, mint neje nevében teljes és föltétlen hűséget és engedelmességet fogadjon a királynak, és esküvel ígérje meg, hogy a tartományok alattvalóit régi jogaikban megőrzi, a netaláni lázadókat a királynak azonnal feljelenti s ellenük a király rendelkezései szerint jár el, a várakat el nem idegeníti s az idegen kézen levőket visszaszerzi, s halála esetére azokat a királynak vagy utódainak s országnak visszaadatul rendeli. Hasonló hűségesküre lettek kötelezve a tartományok vice-bánjai és várnagyai; amazoknak a király és tanácsosai előtt, ezeknek a herczeg és a vice-bánok jelenlétében kell megfogadniok, hogy a király és az ország hűségén megmaradnak, a tartományokat és azok várait a királyhoz való hűségük épségben tartása mellett tartják meg a herczeg birtokában, s halála után minden pénzbeli kárpótlás nélkül fogják a királynak visszaszolgáltatni.

A feltételeket Corvin elfogadta s az ekként létrejött kötés alapján Ulászló a herceget «mint kegyelmes ura és mint szerető atyja» Horvátország és Szlavónia örökös bánjává nevezte ki. Az erről szóló oklevél, mely a kinevezés összes feltételeit felsorolta, Budán, 1498 október 10-én lett Ulászló sajátkezű aláírása és pecsétje alatt kiállítva. A szerződés jellegével bíró oklevelet a király biztos emberei vitték Corvinhoz, a ki viszont a királyi kanczellária által megfogalmazott hitlevélben «mint a király leghívebb és legkészebb szolgálja és fia,» keresztényi hitére, emberségére és becsületére fogadta a szerződésben foglalt feltételek megtartását.¹

A báni kinevezéssel együtt kapta meg János herceg visszahelyeztetését a Kinizsi által elfoglalt békési főispánságba, melyet Ulászló az 1498-iki országgyűlés rendelkezésére elvéve Somi Józsa temesi gróftól, Váradi Péter közbenjárására — csak ideiglenesen ugyan, s nem életfogytiglan — a hercegnek adományozott.²

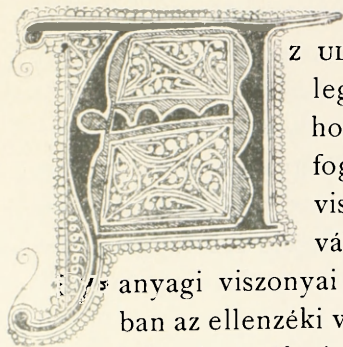
Corvin, minden kívánságában kielégítve s a szenvedett sérelmeket elfeledve, kiengesztelt lélekkel ment fel hívei társaságában Budára. Ulászló az év utolsó napjaiban fogadta a herceg és vice-bánjai hűségi esküjét. A válság ezzel be lett fejezve. Kanizsai György nándorfehérvári bánná neveztetett ki. A király 1499 január 4-ikén kelt levelében, sajátkezű aláírásával, értesíté Horvátország és Szlavónia rendeit a felől, hogy János herceget visszahelyezte báni méltóságába.³

¹ A kinevezési okirat eredetije és Corvin reversálisának fogalmazványa a müncheni kir. ltárban, *Ung. Doc.* 132. és 175. sz. a.

² U. ott, 131. sz. a.

³ Eredeti oklevele a zágrábi horvát-szlavón orsz. ltárban. Másolatát Bojnić Iván orsz. ltárnok szívességéből bírom.

IV.

BZ UDVARRAL létrejött kibékülésnek egyik legfőbb eredménye volt a király ígérete, hogy a herceget peres birtokaiban megfogja védelmezni, sőt elidegenített javai visszaváltásához is segítséget nyújt. Kiváló súlylyal bírt ez ígéret Corvin zavaros anyagi viszonyai közepett, melyek bonyodalmait újabban az ellenzéki vezérség által megkövetelt áldozatok is súlyosbították. A politikai küzdelmek a pénzügyekben is sok kellemetlenséget vontak maguk után. A herceg sehogy sem bírt a régi gazdálkodás hinárijából kiszabadulni, s az egymás kapcsán keletkező zálogos szerződések, a birtok-adományok tömegei tanúskodtak e gazdálkodás szomorú módjáról. A per alatt álló Solymos új zálogos urat cserélt: Haraszti kezéről Derencsényi Péterhez jutott, ki a Gyula várához tartozó Berénn helységére is szerzett adománylevelet.¹ A gyulai uradalom több arad- és zarándmegyei helysége 2000 forintért Benkovith Gergely birtokába jutott.² Szlavóniában Medvevár, Rakolnok tartozékaiból s a zagorjei grófságból jelentékeny birtokok kerültek idegen kézre.³ Gyulai János

¹ A herceg 1496 július 7-én Bihácson kelt oklevele szerint Haraszti 7000 forintnyi követeléséből 5000 frtot Derencsényi Péter fizetett ki, kinek ezért kézszorítással kötötte le Solymos várát. Lippa a hátralékos 2000 frt fejében Harasztnál maradt. Forgách-család ltára a M. Nemz. Múzeumban. A berényi birtokról 1496 április 18-án kelt adománylevél közölve van a Hazai Okmánytárban. II. k. 374. l.

² Az 1496 október 22-én kelt záloglevél a M. Tud. Akadémia könyvtárában.

³ Rakolnoki Puchith István 1495 ok-

tóber 9-én a Rakolnokhoz tartozó Mlakára, Mladencsith Miklós u. ez évben a Medvevárhoz tartozó Nováczira, s később Beriszlavith Istvánnal együtt az uradalom több más helységére, Felsőlomniczai Gáspár 1496 július 16-án Lomniczára s december 27-én Gudóczra, Árki Balázs 1497 február havában a Rakolnok alól kiszakított Györgyistyére, Szentpéteri Kis István március 3-án a Medvevárhoz tartozó Lipovniczára, Kotsith Miklós május 15-én Verbovecz tartozékaira kaptak adományleveleket. Orsz. ltár, *Dipl.* 32968., 32970., 33004., 33026., 33740.,

Nagy-Kemlek várára szerzett 960 frtért zálogjogot, s a zálogösszeg rövid idő alatt 1490 frtra emelkedett. A várat Corvin 1497 január 7-én a Gyulai kezén levő Dobócz helység örök adománya árán szerezte vissza, de 890 frttal még mindig adósa maradt Gyulainak.¹ A zálogos birtokok sorsára jutott Hunyad vára is, melyet Pogány Péter és Bikli János a főispánsággal együtt 1200 frton váltottak magukhoz a herczegtől.² S Debreczen városa még Magyar Benigna kezén van, Corvin máris kénytelen azt visszaszerzése esetén odaigérni az Enyingi Törököknek, kik kezdettől fogva szolgáltatásban állva, a Hunyadi-örökségen emelkedtek lassanként az ország főbb birtokosai közé.³

Ulászlónak nemsokára alkalmá nyílt ígéretének bevaltására. A gyulai zálogos pörben a budai káptalan jelentést tett a nádornak a beigtatás megakadályozása felől; a nádor a Szent-Mihály nyolczadán tartott országos törvényszéken a herczeget és gyulai várnagyait hivatalos személyek ellen elkövetett erőszakoskodásért egy-egy márka arany pénzbírságra ítélte s a budai káptalant újlag utasította, hogy a beigtatást minden tiltakozás daczára hajtsa végre. Ulászló azonban a törvényszék ítéletét magához kérette és további intézkedésig felfüggesztette annak foganatosítását.⁴ Hasonló módon akadályozta meg a solymos-lippai per elintézését, királyi szavával reá beszélve Bánfi Miklóst, egyezzek bele, hogy az ügy vég-

35748., 36049. és müncheni kir. levéltár, *Ung. Doc.* 124—127. sz. a.

¹ Az adománylevél eredetije NAGY IMRE hagyatékában.

² Pogány Péter és társa 1498 május 24-én kelt oklevelükben biztosítják Corvint, hogy a nekik elzálogosított Hunyad várát a herczegtől nem fogják elidegeníteni. Müncheni kir. levéltár, *Ung. Doc.* 133. sz.

³ Varasdon, 1498 november 1-én kelt levelét magyar szöveggel foglalta okíratba

I. Lipót király Bécsben, 1701 július 28-án. Ha az átirat alapját eredeti oklevél s nem egykorú fordítás képezte, akkor Hunyadi János kormányzói esküje után ez az egyedüli magyar oklevél, mely a Hunyadiaktól reánk maradt. Ismertették: PESTY FRIGYES, BUNYITAY VINCZE és THALY KÁLMÁN a Századok 1873., 1880. és 1881. évfolyamaiban.

⁴ A nádor ítélete 1498 október 31-én kelt; eredetije a müncheni kir. ltárban, *Ung. Doc.* 213. sz. a.

leges eldöntése a jövő évi Szent-György nap nyolczadára halasztassék.¹

A királyi pártfogás arra is reményt nyújtott Corvinnak, hogy elzálogosított birtokai egy részét vissza fogja szerezhetni. Debreczen város polgárait Corvin már ez év végén azzal biztathatta, hogy a várost a király költségén kiszabadítja az idegen kezekből s visszahelyezve régi jo- gaikba, véget vet elnyomatásuknak. A herczeg már 1500 elejétől tényleg mint e város földesura szerepelt s a Török Imrének tett ígéret daczára megtartá azt a maga kezén, hasznos intézkedések által igyekezve az előbbi birtokos alatt beálló pusztulás nyomait eltüntetni.²

Ép ily kedvezően lett megoldva a békésiekkel folytatott viszály, a kik a herczeget vonakodtak a tavaly visszanyert főispánság birtokában elismerni. Az ellenkezésre részben a gyulai várnagyok hatalmaskodásai adtak okot, részben az a körülmény, hogy a vármegye központját képező békési kastélyt, melynek birtokához a főispáni tisztt kötvé volt, Bánczai András tartotta kezei között, s a herczegnek mostanig nem sikerült azt tőle visszaporolni; az igazi ok azonban a vármegyei nemesség erős függetlenségi érzetében rejlett, mely a főispáni méltóság- nak az uradalomhoz való csatolásával szemközt a következő évtizedekben is állandó ellenzékét képezett s a főispáni kormányzat ellenében a valódi vármegyei autonómiát hozta létre. Ulászló az ellenszegülő nemesekhez 1499 május 17-én szigorú leíratot intézett, melyben megparancsolta, hogy a herczeget valóságos főispánjuknak elfogadni kötelességüknek tartsák s úgy neki, mint az általa kirendelt alispánnak mindenben engedelmeskedjenek.³

¹ Az 1498 november 17-én kelt perhalasztó oklevél az Orsz. ltárban, *Dipl.* 20773. sz. a.

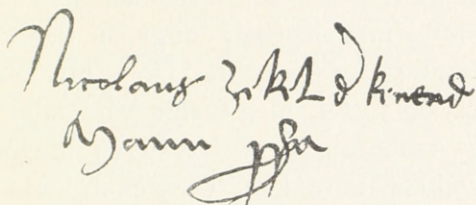
² Szűcs ISTVÁN, Debreczen város története, I. k. 93. s köv. II.

³ Müncheni kir. ltár, *Ung. Doc.* 136. sz. a.

Az 1499. év első felében a Székely Jakabbal való egyezkedésre is sor került. A zagorjei várak visszaadása után tudvalevőleg 11,000 frtot érő ékszer és két vár: Vinicza és Trakostyán s a kameniczai birtok maradt 16,000 forintnyi zálogban Székely Jakab kezén. A viszály, mely e miatt a herczeg és Székely között fennállott, az év tavaszán erőszakoskodásokra vezetett. Corvin ápril havában elfoglalta Székely Jakabtól Borlin várát, a benne levő jelentékeny értékű drágaságokkal együtt.* Székely a római császár szolgálatában állván, e tett Miksa beavatkozását idézte elő és a magyar országgyűlésen is szóba került. Móré Péter, nemrég még a herczeg belső embere, a ki Knin várából megszökve, Székely Jakab szolgálatába állott, május elején a Rákoson egybegyűlt rendek előtt panaszt emelt ura nevében Corvin ellen és bemutatta a Borlinból elhordott kincsek jegyzékét. A herczeg megbizottai, Balázs deák és Suppanich György, Móré jegyzékét hamisnak nyilvánították. Corvin mindazonáltal jobbnak látta a várat visszaadni Székely Jakabnak, s a két főúr megegyezett egymással, hogy a kincsek valamint a zálogos várak kérdésének eldöntését a magyar főurak és a császár alattvalói közül választandó bizottságra fogják bízni. Székely Jakab június 30-án Ormozdon kiállított oklevelében hit alatt fogadta, hogy a bíróság döntéséig békességben marad, s az ítéletnek magát nemesi becsülete lekötésével aláveti; ellenkező esetben a herczegnek jogában fog állani várait megostromolni, jószágait tüzzel és vassal pusztítani és elfoglalni, a nélkül, hogy ezért megtorlást vehetne magának. Hasonló ígéretet tett testvére, Székely Miklós, Miksa udvarnokainak kapitánya, kötelezve magát, hogy ha Székely Jakab az ítélet előtt meghalna, az egyezés feltételeit helyette teljesíteni fogja.

* Brascha 1499 április 21-iki jelentése a történelmi bizottság másolatai között. V. ö. MARINO SANUTO, i. m. II. k. 657. l.

A vegyes bizottság Szent-Egyed napján (szeptember 1-én) Goricza faluban gyűlt össze. Miksa császár Rottal György császári tanácsos elnöklete alatt Stubenberg Andrást, a stájerországi főpohárnokot, Königsberg János és Spangstein András császári tanácsosokat, Fladnicz Frigyet és Egheswalder Zsigmondot küldte ki ítélő bírákúl. Magyar részről Somi Józsa temesi gróf és alsóvidéki főkapitány elnökölt és Kanizsai György nándorfehérvári bán, Nemittsan Venczel, Ulászló cseh udvari marsalja, Batthyány Boldizsár, Vojkfi Miklós szlavóniai protonotarius, Vémeri Benedek zenggi kapitány, Blagay István és Mihály grófok, Frangepán Miklós gróf és Podmanini János voltak a bizottság tagjai. Az osztrák főurak augusztus 31-én küld-

86. SZÉKELY MIKLÓS ALÁÍRÁSA.

ték meg Ormozdról a védlevelet Corvin felei részére. A tárgyalás a kijelölt napon a Boldogasszonyról nevezett kis goriczai falusi templomban vette kezdetét s a bizottság harmadnap mondta ki ítéletét. Az ékszerekre Székely Jakab tulajdonjoga végleg elismertetett; Trakostyán várát és a kameniczai uradalmat Székely tovább megtartotta zálogul, de a herczeg Borlinnál szenvedett kárainak megtérítéseül 3000 frttal toldta meg a zálogösszeget. Vinicza várát ellenben tartozott hetednapra visszaadni Corvin Jánosnak.*

Nem volt ilyen könnyű eldönteni a viszályt, melyet a

* Ez ügy összes iratai a müncheni kir. ltárban, *Ung. Doc.* 137., 139—143 szám alatt.

hunyadi és a gyulai uradalmak zálogpere szított Corvin és Bakócz Tamás között. A hunyadi pert Bakócz az ez évi Szent-György-nap nyolczadán Kolozsváron, az erdélyi vajda törvényszéke előtt vétette tárgyalás alá, s bárha a herczeg ügyvédje királyi védőlevélre hivatkozott, Szentgyörgyi Péter gróf, a vajda, marasztaló ítéletet hozott Corvin ellen.* Corvin ügyvédje az ítéletet a királyi curiához fellebbezte. Az ügy további sorsát nem ismerjük; de Bakócz befolyásának hatalma jelentkezett a gyulai pörnél beállott kedvezőtlen fordulatban is. Ulászló szeptember 4-én visszavonta e perben kiadott halasztási parancsát, és elrendelte a nádor marasztaló ítéletének végrehajtását. A Pápan időző Szapolyaitól Bakócz már két nappal utóbb kieszközölte a végrehajtási parancsot, s a budai káptalan haladéktalanul kiküldte megbizottját, hogy a nádori emberrel együtt a beiktatást foganosítsa. De a hivatalos emberek újból kudarczczal tértek meg Gyula vára falai alól. Török Imre várnagy emberei, Nagy István és Mágócsi Márton, íjakkal, balistákkal, dárdákkal és szekerczékkal felfegyverezték a várbeli csatlósokat s a jobbágyokat, s ezek a szept. 12-én Gyulára érkező küldöttséget megrohanva, annyi időt sem engedtek, hogy a városban valamit magukhoz vegyenek; halálos fenyegetések között, étlen-szomjan üzték ki Corvin emberei őket a határból s kereken kijelentették, hogy a beiktatást emberhalállal is készek megakadályozni.**

A dolog ezzel annyiban maradt; a gyulai jobbágyok ellenszegülésével szemközt az érsek nem tartotta czélszerűnek az újabb kísérletet. De nem mulasztott el semmi kínálkozó alkalmat, hogy a vereségért megtorlást szerezzen magának. Az ő művének kell tulajdonítanunk, hogy a Garai-féle örökségnek jelentékeny részére, Gara városra,

* Az 1499 május 22-én kelt oklevél az Orsz. ltárban, *Dipl.* 30934. sz. a.

** A káptalan 1499 szeptember 17-én

kelt jelentése, mely Ulászló és a nádor okleveleit is reproducálja, a müncheni kir. ltárban, *Ung. Doc.* 238. sz. a.

mit a pécsi püspök harácsolt el Corvintól, s a Garai Jób és Iván özvegyei által birtokolt Ujvár, Atina és Necsé várakra és uradalmakra, miknek öröksége királyi oklevéllel volt neki megígérve, Ulászló Ujlaki Lőrincznek adott adománylevelet.* Ugyane befolyást ismerhetjük fel az elhunyt Thúz Osvát zágrábi püspök testvérének, Thúz Alfonz zágrábi nagyprépostnak abban a tettében, hogy a pör alatt álló Medvevár, Lukavec és Rakolnok várakat 1499 október 3-án 40,000 forint készpénzért Ulászló királynak vallotta örökbe.** A várak tényleg Corvin birtokában voltak, de a pör még mindig folyt a Thúz-családdal felettük, s annak eredménye a legnagyobb mértékben kétségessé válhatott a herczegre, ha maga a király lép az eddigi felperesek helyére.

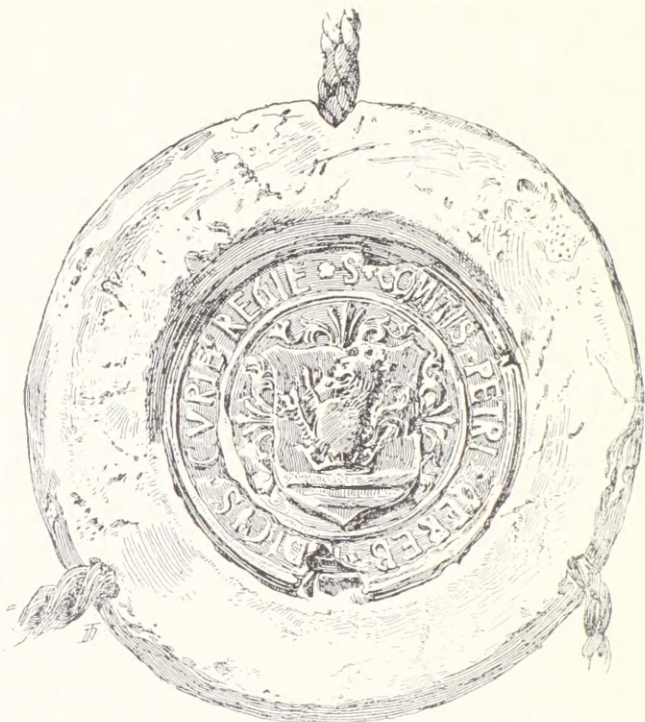
Az udvar hangulata csak az év végén kezdett iránta ismét jobbra fordulni. Deczember 25-én Szapolyai István, a nádor, elhunyt; benne az udvari párt, Bakócznak és társainak érdekszövetkezte, legerősebb oszlopát veszítette el. Szapolyai után Geréb Péter, az országbíró, foglalta el a legelőkelőbb helyet az országnagyok sorában; a nádori méltóságra is ő volt a legszámbevehetőbb jelölt. Geréb élete utolsó éveiben melegen felkarolta ifjú rokonának, János herczegnek, érdekeit. Jóindulatára nagy szüksége volt a herczegnek, mert a törökök támadásának megújulása alig másfél évi báni kormányzata nagy mértékben növelte pénzügyi helyzetének immár állandóvá vált bonyodalmait. Báni tiszteletdíja, mint első bánsága alatt, úgy most is elmaradt, s a herczeg maga költségén kényszerült katonákat fogadni s a végvárakat védhető állapotban tartani. Kiadásai az 1500. év derekán már 100,000 forintra rúgtak; óriási összeg volt ez, mely az ország egy évi tényleges

* Corvin ez ellen 1499 június 16-án jelentette be a zágrábi káptalan előtt tiltakozását. U. ott, *Brand. CCIX. 41/19. sz. a.*

** Orsz. ltár, *Dipl. 33826. sz. a.*

adójövedelmének felelt meg, s melynek készpénzben való megtérítésére az állam szomorú pénzügyi viszonyai között semmi reménye nem lehetett.

E helyzet már az 1499. év végén tárgyalásokra vezett, melyek közvetítésével a herceg Török Imrét bízta meg. Ulászló belátta a követelés jogosultságát, hogy leg-

87. GERÉB PÉTER PECSÉTJE.

alább némileg kárpótolja Corvint eddigi áldozataiért. Legalkalmasabb módja volt ennek az ország valamely biztos jövedelmi forrásának mérsékelt áron való bérbeadása. 1500 január 6-án a szlavóniai harminczadokat, a miket mostanig éppen Török Imre bérelt, báni sallariumának fele, illetőleg valamivel nagyobb összeg: 5500 forint fejében egy évi időtartamra Corvinnak adta haszonbérbe, s ez időre megszűntnek

nyilvánított, a jajczaiak kivételével, mindennemű bárki által bírt harminczados szabadalmat és mentességet.¹

De ez nem elégítette ki Corvint. A harminczadok jövedelme jóval felülmúlta ugyan a bérösszeget, de csak részben fedezhette egy évi báni fizetését. Még mindig fennmaradt az előbbi hátrálékok és a katonai kiadások összege, melynek ellenében megfelelő értékű jószágadományra tartott igényt. Ügyének rendezését az 1500. évi tavaszi nádorválasztó országgyűlés eredményétől várta, melyre 500 lovas kíséretében érkezett Budára.² Ez országgyűlés elején Geréb Pétert csakugyan megválasztották nádorrá. Személyében a török elleni háború híveinek vezére jutott a nádori székbe, s e harczias politika megvalósításában Corvinra is nevezetes szerep várakozott. A jelentőség, melyet a helyzet ily alakulása a herczegnek kölcsönzött, az udvar magatartására is nagy befolyást gyakorolt. Ulászló már 1500 végén az elhalt Blagay Mihály gróf és Pachyta István horvátországi és szlavóniai birtokait adományozta neki.³ Jóindulatának valódi nyilvánulására azonban csak ezután nyílt alkalom, midőn Corvin rokona, Dengelegi Pongrácz Máté magszakadásával Erdélyben és a délkeleti részekben nagy kiterjedésű uradalmak szállottak a koronára. A ketős rokonság révén, mely Corvint az elhúnythoz csatolta, — Pongrácz Máté Frangepán Mária Magdolnát, Beatrix testvérét bírta nőül — úgy látszik, kölcsönös örökösödési szerződés létezett a sógorok között. Ulászló a nádor közbenjárására beleegyezett abba, hogy az uradalmak örökjogon Corvinnak és utódainak adassanak át. Viszont azonban ő is elérkezettnek látta az időt, hogy egy régóta függőben hagyott ügyet a troppai herczegség kérdését, véglegesen rendezze. Régi tehertől kívánt ez által megszabadulni, mert a herczegsé-

¹ Münchener kir. ltár. *Brand.* CCIX. 41/20. sz.

² MARINO SANUTO, III. k. 317. l.

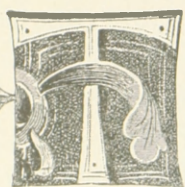
³ A december 12-én kelt adománylevél a müncheni kir. ltárban, *Brand.* CCIX. 41/21. sz. a.

get még a kassai békeszerződésben testvérének János Albertnek ígérte, s mindaddig, míg ez ígétét be nem válthatja, évenként 3000 frtot tartozott János Albertnek fizetni. János Albert időközben a lengyel trónra jutván, igényeit a legifjabb testvérré, Zsigmond herczegre ruházta s ez az 1501. év eleje óta épen a magyar udvarnál időzve, egyéb ügyek mellett erősen sürgette a herczegség átadását. A körülmények összetalálkozása tette lehetővé Ulászlónak, hogy a Troppauról való lemondást tűzhette ki a Corvinnal megkötendő pénzügyi egyezség feltételeül. A herczegség jövedelem tekintetében alig jöhehetett számba Corvin magyarországi uradalmai mellett, s a herczegnek a Pongrácz-féle javakkal szemben nem eshetett túlságos nehezére a megváltás egykori sziléziai herczegségeinek ez utolsó maradványától. 1501 június 12-én jött létre az erre vonatkozó egyezség Corvin és a király között, illetőleg ez nap foglaltattak írásba az egyezkedés pontjai. Corvin július 13-ára ígérte a herczegség átadását, mire Ulászló Pongrácz Máté hagyatékát, úgymint Szabadka, Baranyavár és Zsidóvár várakat, Lugos városát és kastélyát, Dengeleget és Gerót, továbbá Almás, Toroczko, Gerbó, Buza, Algyógy várakat és uradalmait Corvinnak adományozta. A Pongrácz özvegye kezén maradt Léta és Diód várak közül az első az özvegy halála után szintén Corvinra volt szállandó, míg az utóbbi átadására a király 9000 frtnyi bánatpénz terhe alatt már a legközelebbi újévet tűzte ki határidőül. Ez ígéreteért testvére, Zsigmond lengyel herczeg, Szentgyörgyi Péter gróf országbíró, Bornemissza János kincstartó és Podmanini János is kezeséget vállaltak.

Ulászló ezen felül a Solymos és Lippa felett folyt pert Corvin János helyett magára és utódaira vette s megígérte, hogy Lippa várát Troppau átadásáig kiváltja Harszti kezéből. Hasonlókép elvállalta a Békés birtokáért

Bánczai András által folytatott pernek Corvin javára leendő eldöntését. S a harmadik nagy birtokpert, a Thúz-birtokokra vonatkozót, mint a Thúz-örökösök jogi utódja, megszüntetve, a herceget új adomány czímén megerősítette Medvevár, Rakolnok és Lukavec birtokában.*

V.

TÖRTÉNETÜNK folyamán mostanig alig volt szó arról a kis hűbéres sziléziai herczegségről, mely 10 éven át Corvin Jánost vallotta fejedelmeül. A troppai herczegség, az egyedüli, mely a Corvinnak szánt országokból tényleg birtokába jutott, semmi szerepet nem játszott a királyfi élete folyásában. A «troppai herczeg» soha életében nem látta herczegségét; fejedelmi méltósága alig volt több üres czímmel, a tartomány jövedelem tekintetében igen kevés jelentőséggel bírt reá, s kormányzata nem okozott több gondot bármelyik nagyobb uradalma ügyeinek igazgatásánál.

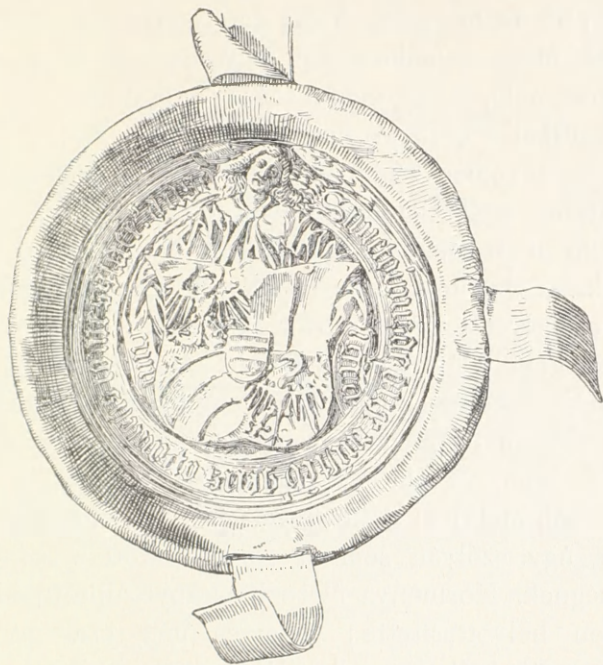
A troppai herczegség sajátos helyzetet foglalt el a sziléziai herczegségek államszövetsége — a melynek egyik tagját képezte — és a cseh korona között, mely a herczegségek felett a legfőbb hűbérúri hatalmat gyakorolta. Területe eredetileg, mielőtt a tartomány külön herczegséggé alakult, Morvaországhoz tartozott, és semmi közösségben sem állott a szomszédos sziléziai fejedelemségekkel. Mikor herczegeinek egyike, II. Miklós, a ratibori herczegség birtokába jutott, ez a szerzemény képezte az első összekötő kapcsot Troppau és Szilézia között. Miklós, mint troppai herczeg, a cseh korona közvetlen vazallusa volt; mint Ratibor herczeg azonban belépett a sziléziai her-

* Az Ulászló sajátkezű aláírásával megerősített királyi oklevél, mely az egyezés pontjait írásba foglalja, megvan a müncheni kir. ltárban, *Ung. Doc. 146. sz. a.*

czegek szövetségébe. Ez a kettős viszony a cseh királylyal szemközt jelentékenyen megerősítette a troppau herceg helyzetét; Troppau jogilag megmaradt ugyan egy ideig Morvaország kötelékében, de fejedelmei mindinkább azonosították magukat a sziléziai hercegekkel s lassankint az egész tartomány beolvadt a sziléziai államcsoportba. Hogy a lakosság, főleg a városi polgárság, nem állotta útját a beolvadásnak, azt nemzetiségi tekintetek magyarázzák meg. A huszita mozgalmak óta, melyek Cseh- és Morvaországban a német és szláv lakosságot két különböző táborba gyűjték, Troppau túlnyomóan német polgársága Szilézia lakosságában természetesen támaszt keresett a csehek és morvák nyomása ellen. Csehországot belső zavarai akadályozták meg felségjogai megóvásában; egyébként Troppau, mint a sziléziai szövetség tagja is, megmaradt a cseh korona hűbéri kötelékében. A xv. század második felében a tartomány tényleg Szilézia kiegészítő részeként szerepelt, s mikor Mátyás az országot elfoglalta, a többi meghódított herczegséggel együtt a Podiebrad Viktorintól szerződéssel megszerzett Troppaut szintén sziléziai főkapitánya kormányra alá rendelte.

De a kérdés alakilag még nem volt teljesen tisztázva; a cseh korona továbbra is közvetlen hűbérenek tekintette a troppau herczegséget, ellentétben a valódi sziléziai tartományokkal, melyek urai kezdetben független fejedelmek voltak, s a cseh souverainitás elismerése után is megmaradtak felségjogaik jelentékeny részének birtokában. S a különbséget területi és jogi viszonyok fokozták; a herczegség a szövetség központjától távol, közvetlen Morvaország határán terült el, s egyes apróbb részei valósággal morva területbe voltak beékelve; lakosságában, magában a városi polgárságban is a szláv elem kezdett a század végén előtérbe lépni, s a tartományi rendek régi kiváltságaik alapján a morva urakéhoz hasonló előjogokat élveztek,

miknek birtokában különbeknek tekintették magukat a többi sziléziai rendeknél. A sajátságos viszonyban, mely Csehországot és Sziléziát, a szláv és német elemek képviselőit, a német birodalom északkeleti határán érintkezésbe hozta s mégis bizonyos állandó titkos harczban tartá

88. PODIERRAD VIKTORIN PECSÉTJE.

egymással, a se nem cseh, se nem sziléziai Troppau képezte az átmenetet.*

Talán ez ingadozó helyzet teszi érthetővé, hogy midőn Mátyás halála után a sziléziai tartományok siettek önállóságukat biztosítani s a király kijelölt örököse számára kárpótlásról kellett gondoskodniok, Troppaut találták erre legalkalmasabbnak. A bukott trónjelölt így jutott a tarto-

* BIERMANN. Geschichte der Herzogthümer Troppau und Jägerndorf, és GRÜNHAGEN, Geschichte Schlesiens, I. k.

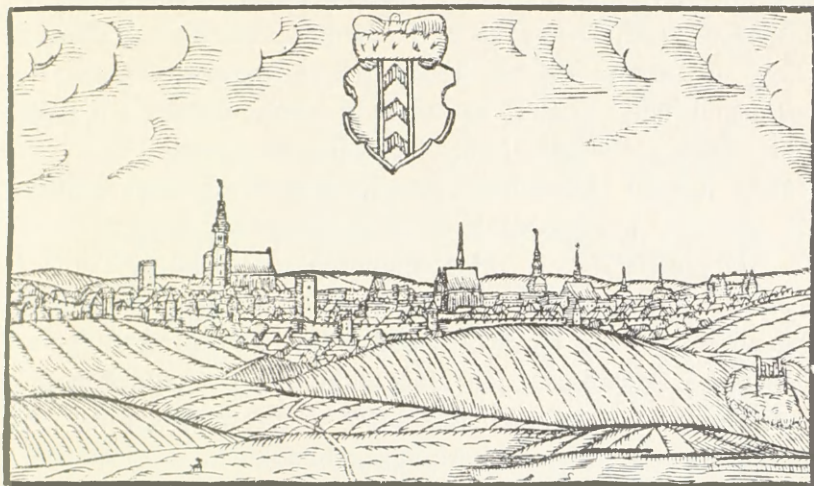
mány birtokához, melynek hercegi czímét már előbb is viselte. Corvin ez által a sziléziai hercegek sorába lépett, a nélkül azonban, hogy a magyar királyfi fejedelemsége a német-szláv államcsoport nemzetiségi érdekeit közelebbről fenyegette volna. Ulászló, mint magyar és mint cseh király, egyenlő készséggel adta hozzá beleegyezését, mert érdekében állott, hogy legyőzött vetélytársát minél több kötélekkel fűzze magához, s a herceg egyénisége reményt nyújtott neki, hogy a herczegség rövid idő múlva vissza fog szállani a cseh korona rendelkezése alá.

Ezt a reménységet már az 1491-iki kassai békekötés okiratában egész határozottan kifejezve látjuk, a melyben Ulászló a troppai herczegséget még Corvin tényleges birtoklása alatt testvérének János Albertnek ígérte s addig, míg ez ígéretét be nem válthatja, a tartomány jövedelmének megfelelő évi kárpótlást biztosított számára.

A békekötés e pontjában nyíltan ki lett mondva, hogy Corvin troppai herczegségét mindenki ideiglenesnek tekinti. Annak tekintette maga Corvin János is, és érdeklődéséből, melylyel a közügyek és saját dolgai iránt viseltetett, úgy szólván semmit sem juttatott a troppai herczegségnek. Kormányára élére kapitányt állított, ki őt mindenben helyettesítette; ő maga még csak annak sem érezte szükségét, hogy legalább egyszer életében ellátogasson fejedelemsége területére.

A tartomány meglehetősen megnyírbált állapotban jutott Corvin kezére. A Prsemyslidák családjából származó első hercegei alatt, mikor Jägerndorffal egyesítve volt, a glatzi grófságtól az Oderáig az északkeleti morva határ hosszában eső egész területet magában foglalta, melynek Glatz és Morvaország északnyugati csúcsa felől a Sudetek és a Hohes Gesenke hegysége, délkeleten a Mohra és az Odera folyása, észak felől az Oppa völgye szabták meg természetes határait. A szép kiterjedésű tartomány azonban a

xiv. század végén felosztás alá került; II. Miklós herceg fiai 1377-iki osztozása határvonalat húzott a régi Troppau északnyugati és délkeleti része között; s amabban a herczegségből kivált Jägerndorf és Leobschütz önállóan folytatták államéletüket. A troppau herczegség nevét a délkeleti terület tartotta meg, melyhez Troppau városán s Grätz és Landeck várakon kívül Hultschin, Odrau és Wigstadl városkák s a körülöttük fekvő helységek, és néhány morvaországi enclave tartoztak. E szűkebb

89. TROPPAU RÉGI KÉPE.

határok közé szorított troppau herczegség is még több változáson ment keresztül, míg a Prsemyslidáktól vétel és csere útján a Podiebradokhoz, s ezektől Mátyás rendelkezése alá jutott. S a terület feldarabolása maga után vonta a herczegség jövedelmének megosztását s a fejlődési tekintély csökkenését; az atyai örökségen osztozkodó Prsemyslidák mindenike külön udvart tartott a maga országrészében, bár ennek jövedelme alig volt elégséges az udvartartás költségeinek fedezésére. A herczegek tehát Jägerndorfban és Leobschützben csak úgy, mint Troppau-

ban, kényszerítve voltak tartományaik legfontosabb jövedelmi forrásait, az országos és városi adókat, a bánya-, víz- és egyéb jogok haszonvételeit elzálogosítani, a koronajavakat elidegeníteni, hogy fejedelmi méltóságuk fényét fentarthassák s a vele járó terheket viselhessék. E pénzügyi politikájuk siettette a herczegségeknek idegen kézre jutását, de az új birtokosokra viszont több teher hármlott, mint haszon az új szerzeményből. S a troppai herczegség csakis oly módon képezett e tekintetben némi kivételt, hogy birtokosát a körülmények felmentették a költséges udvartartás terheitől. Mióta Podiebrad Viktorin Troppaut átadta Mátyás királynak, az ősrégi grätzi vár és a Psemek herczeg által 1420—1430 között épített troppai herczegi kastély nem látott fejedelmi udvartartást; Corvin János helyett kapitányai parancsoltak azok falai között, ők vezették uruk nevében a tartomány kormányát.

Mátyás halálakor, mint alkalmunk volt látni, Tomori István viselte a kapitányi tisztelet, s a válságos napokban jelentékeny pénzáldozatok árán igyekezett Corvin János érdekeit a herczegségben megvédeni.* A troppaiak azonban nem látták szívesen tartományuk kormányát a magyar úr kezében, s mikor a herczegség birtokának kérdése rendezés alá került, volt reá gondjuk, hogy e sérelmük orvoslást nyerjen. Kikötötték, hogy Corvin lehetőleg belföldi embert állítson a kormány élére. Gyakorolták-e a tartományi rendek a hármaskijelölés jogát, mely a kapitányi tiszttel betöltésénél őket megillette? nem tudjuk; Tomorit azonban még ez év folyamán a sziléziai Pingozsi László s ezt csakhamar Ratiborzani Trnka János váltotta fel a kapitányságban, ugyanaz, a ki 1485-ben a herczegséget Viktorintól Mátyás király nevében birtokba vette. Trnka három évig kormányozta a herczegséget. 1495-ben magyar

* V. ö. a 158 és 206. ll. jegyzeteivel.

ember: Rátkai Pál volt a kapitány, de 1498-ban ismét sziléziai benszültött nemes, Paluze György áll a tartomány élén s nevével egész 1500 második feléig találkozunk a kapitányok névsorában, a mikor Corvin herczegségének hátra levő rövid idejére újból Rátkai vette át a kormány vezetését.*

A herczegség különben meglehetős független autonomiát élvezett, melynek birtokát hercegeitől és a legfőbb hűbérúrtól nyert régi kiváltságlevelei biztosították számára. A tartományi nemesség előjogai a morva országos jogokban gyökereztek; az igazságszolgáltatás saját országos törvényszékükön gyakoroltatott, mely évenként kétszer ült össze s a közterhek viselését, a rendkívüli adókat, a fegyveres szolgálatot a tartománygyűlés szavazta meg a kormánynak. Ép ily feltékenyen őrizte meg a troppai városi polgárság a maga önkormányzati jogait. Az országos törvényszékeken és a tartománygyűléseken a kapitány vitte a herczeg helyetteseként az elnöki tisztelet; a távol-

Ich Hansk Corvinus, Herzog von Ungarn, Böhmen, Slavonien, Kroatien, Triest, etc.
 befehle, dass alle Untertanen, welche in meinem Reich wohnen, sich an die
 Gesetze halten, die ich in meinem Reich gemacht habe, und dass sie
 dieselben nicht verletzen, sondern dieselben mit allem Fleiss und Eifer
 befolgen. Und ich befehle, dass alle Untertanen, welche in meinem
 Reich wohnen, sich an die Gesetze halten, die ich in meinem Reich
 gemacht habe, und dass sie dieselben nicht verletzen, sondern dieselben
 mit allem Fleiss und Eifer befolgen. Und ich befehle, dass alle Untertanen,

90. KEZDŐSOROK CORVIN EGYIK TROPPAI HERCZEGI KIADVÁNYÁRÓL.

* V. Ö. BIERMANN, i. m. 239. s. köv. l.

levő herczegnek nem maradt fenn egyéb teendője, mint helybenhagyni a határozatokat és ismételten kiadott okleveleiben megerősíteni a tartományi nemesség és a polgárok ősi szabadalmait.

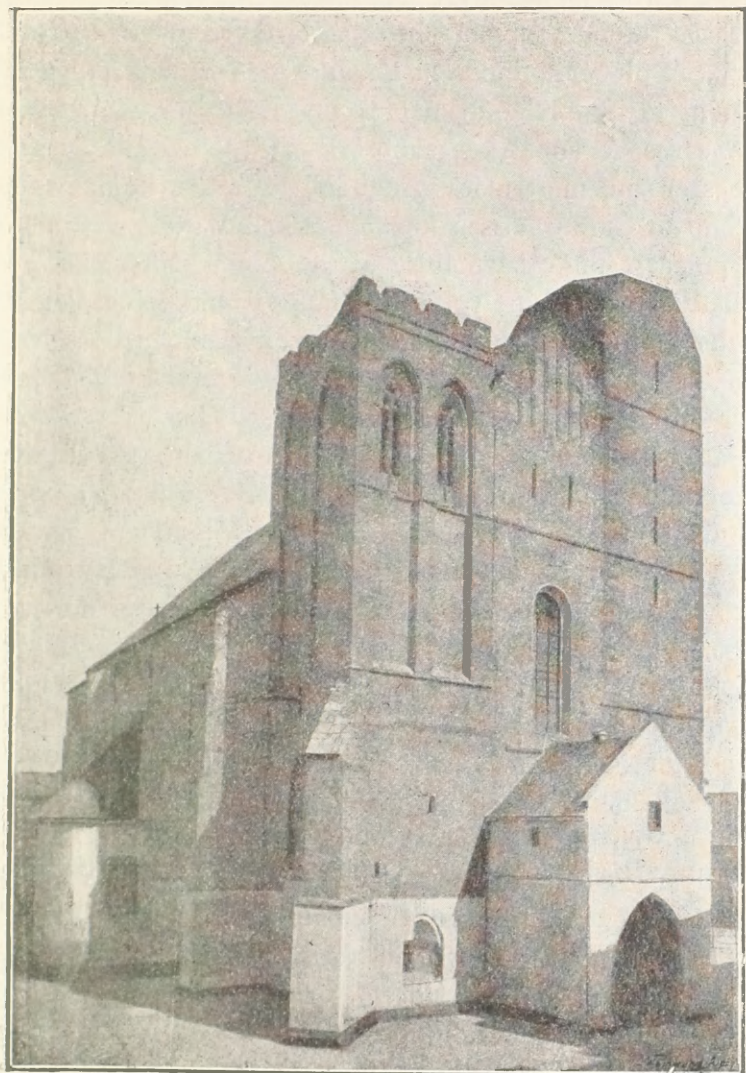
A régi kiváltságlevelek megerősítése minden trónváltásnak rendes következménye szokott lenni. Kétségtelen, hogy ez Corvin herczegsége kezdetén is megtörtént, habár az erre vonatkozó oklevelek nem jutottak el hozzánk. Az idegen nemzetiségű, idegen földön székelő herczeg kormánya alatt azonban többször volt szükség a fejedelmi ténykedés e gyakorlására, s úgy látszik, hogy ehhez többnyire a kapitányok személyében beálló változások szolgáltatták az alkalmas időpontot. A Pingozi helyére kinevezett új főkapitány, Trnka, az 1492. év első napjaiban személyesen jelent meg Budán Corvinnál, hogy Troppau város régi kiváltságleveleiről új megerősítő átíratot eszközöljön ki tőle.¹

A tartományi nemességnek 1318-ban II. Miklóstól nyert kiváltságlevelét, mely a nemeseknek a morva rendekkel egyenlő előjogokat biztosít, a herczeg 1494 febr. 12-én, Budán erősítette meg, s megígérte, hogy ha Ulászló vagy utódai a morvaországi nemességet új kiváltságokkal ruházzák fel, azok a troppau tartomány rendekre is ki fognak terjesztetni.² Ugyane napról van keltezve a troppau polgárok részére kiadott szabadságlevele, mely a város összes régi szabadalmait megerősíti s kimondja, hogy úgy a belváros, mint a külvárosok lakói kivétel nélkül a város joghatósága alá tartoznak.³ A város jogkörét közelről érintő intézkedéseihez számíthatjuk még 1500 végén tett rendelkezését, melylyel az orgazdasággal gyanúsított zsidókat Troppauból és külvárosaiból kitiltva, a lakosság

¹ A Budán, 1492 januárj 10-én kelt oklevél szövegét lásd Troppau város kiváltsággönyvében, 34. sz. a.; e xvii. századi kézirat a troppau városi múzeumban őrzetik.

² Eredetije a troppau tartományi levéltárban.

³ Troppau kiváltsággönyv, 35. sz.

91. A TROPFAI PLÉBÁNIA-TEMPLOM.

közbiztonságát s anyagi érdekeit kívánta ama kor felfogásának szellemében megvédeni.¹

A városi jogok egyik legfontosabb pontjában, a kegyuraság terén, Troppauban sajátos viszonyok állottak fenn. A plebánia-templom kegyúri joga nem a polgárság, hanem az itt letelepült német lovagrend birtokában volt, s a városnak annál kevesebb kilátása volt azt maga részére megszerezni, mert a lovagrenddel maga a tartomány fejedelme folytatott hosszú küzdelmet annak gyakorlása felett. A polgárság úgy kárpótolta magát, hogy kápolnákat, oltárokat alapított, melyek kegyurasága magát az alapító családját illette meg. Az alapítványok azonban e családok s a tartományi kormány gondatlansága folytán elkallódásnak indultak. Corvin, hogy e bajon segítsen, 1500 október 16-án Krapinán kelt oklevelében a troppauai egyházaknak, főleg a plebánia-templomnak s a Szent Adalbert és Szent János templomoknak összes oltárait és kápolnáit a város kegyúri jogai alá helyezte, s felhívta az eddigi patronusokat, hogy az alapító leveleket egy hónap alatt mutassák be a városi tanácsnak.² A Troppauban honos nagyszámú szerzetes rendek közül a minoriták és a domonkosrendiek kolostorai bírnak tőle adományleveleket; ez utóbbiaknak 1499 február 8-án visszaadta 15 holdnyi szántóföldüket, mely adóhátrálék fejében a kincstárra szállott, s azt minden adó és közszolgálat alól felszabadította.³

Ilyen felszabadító és adománylevelekben a városi polgársággal és a tartományi nemességgel szemben sem volt szűkmarkú. A nagy távolság daczára, mely a tartományt herczegétől elválasztá, Corvin a tartományi kapitányokon kívül herczegségének többi előkelő urával is fentartá az összeköttetést. A nemesek közül többen személyes szol-

¹ BIERMANN, i. m. 242. l.

² Troppau város kiváltságkönyve, 106. sz.

³ BIERMANN, i. m. 243. l.

gálatában állottak, így Sztareho Lukács, libosvacziei birtokos nemes, a ki 1493 július 20-án Troppauban tanúk előtt nyugtázza a szolgálataiért neki s embereinek szerződésileg járó 500 forintot. Hulstein-Wladienin János ugyanez év végén a herczeg ügyei érdekében egy meghitt emberét küldé Magyarországba.* A többi urak és nemesek is megtalálták az útát távollevő uralkodójukhoz s annak jóindulatához s Corvinnak gyakran nyílt alkalma megjutalmazni troppauai alattvalói hű szolgálatait. A kincstár tulajdonát képező birtokokról a Branitzi Schippeke, Czermniki Heinzkók, a Kawanok stb. részére kiállított adománylevelei s a közterhek alól való felszabadítás, mikben egyes troppauai polgárok házait részesíté, élénk bizonysgot tesznek bőkezűsége felől.** Corvin adakozó hajlama itt az elődei által megkezdett politika hagyományaival találkozott, s e hagyományok követésében úgyszólván minden korláttól függetlenítheté őt az a tudat, hogy a tartomány csak ideig-óráig marad tulajdonában.

Troppau birtokának kérdését, mint láttuk, Zsigmond lengyel herczeg határozott fellépése vitte a megoldás küszöbéig. Az 1501 június 20-án megkötött egyezség megállapította a feltételeket, melyek mellett Corvin hajlandó volt a herczegséget Ulászló rendelkezésére bocsátani. A király már július 1-én értesítette a troppauiakat az egyezség felől s tudatta velük, hogy a tartományt testvérének Zsigmond herczegnek és örököseinek adományozta. Ugyanekkor fogadta Corvin Varasdon a troppau főurak, lovagok a közép- és alsórendű nemesség követeit: Klinkowsky Jánost, Brawenticzky Jánost, Ticzek Jánost és Vrziessky Jánost, hogy átadja nekik a lemondási okíratot. A július 4-én kiállított oklevélben a herczeg feloldozta Troppau

* Münchener kir. ltár, *Brand*. CCIX. 45/3—4. sz. a.

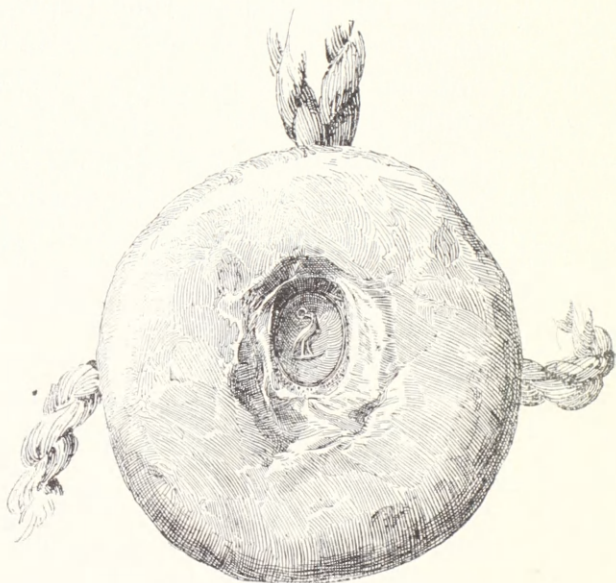
** A többnyire cseh nyelven kiállított adománylevelek részint eredetiben, részint a troppaui kiváltságskönyv másolatában maradtak fenn. V. ö. BIERMANN, it. h. 239—243. li.

tartományi rendeit az alattvalói hűség alól, s meleg szavakkal ajánlotta Ulászló kegyességébe a hercezség lakosait, «kik hozzá, mint jó alattvalók, mindig hívek valának».*

Az átadás még e hó folyamán megtörtént. Ulászló, mint hűbérúr, és Zsigmond herceg, mint a tartomány új fejedelme, július végső napjaiban megújították a rendek és Troppau város polgárainak kiváltságait, s Ulászló ez évi december 8-án mint magyar király is megerősítette Zsigmondot a hercezség birtokában.**

* Troppaui kiváltsággönyv, 39. és 42. sz. A lemondási oklevelet kivonatban közlik GRÜNHAGEN és MARKGRAF, *Lehns- und Besitzurkunden Schlesiens*, II. k. 528. l.

** BIERMANN, i. m. 243. l. *Lehns- und Besitzurkunden Schlesiens*, II. k. 529. l.

92. CORVIN JÁNOS CAMAEA-PECSÉTJE.

HATODIK KÖNYV.

A KÜZDELMEK VÉGE.

93. JAJCZA VÁRA.

I.

ZMÁN szultán utódainak hatalma a xv. század végén virágzásának tetőpontjához közeledett.

II. Mohamed uralkodásának nagy eredményei után fia, Bajazid alatt látszólagos szünet állott be a rohamos emelkedésben; de ez csak pihenés volt, erőgyűjtés egy újabb, merészebb föllendüléshez. Az uralomra termett keleti harczos faj, Konstantinápoly birtokában, lassú, de biztos előnyomulással folytatta hódító útját nyugat felé.

Magyarország, melynek területén ez útnak vezetnie kellett, Mátyás utolsó bosnyák hadjárata óta tartós békében élt a szultánnal. E béke természetesen nem jelent teljes, föltétlen nyugalmat, a két nemzet nem szűnt meg harczban állani egymással. Az évenként megújuló ellenségeskedések azonban ritkán haladták meg a szomszédi villongások, rablókalandok jelentőségét, s a nagyobb arányokat öltött mérközést, Kinizsi és Kanizsai László 1494-iki szerbiai hadjáratát, nyomon követte 1495 elején a fegyverszünetnek forma szerint való megújítása. Ám a porta lassú terjeszkedése az alsó Duna mentén és Lengyel-

ország felé, Moldva és a krimi tatárok meghódítása, a háborúk János Albert lengyel királylyal, előre kiszámított nagy hódítási terv részleteiként tűnnek föl, melyek mind közelebb hozták az érintkezési vonalat Európa nyugatához, mind szűkebbre vonták a támadási kört a magyar birodalom felé. Léptenként való közeledés volt ez a nagy, kikerülhetetlen mérkőzéshez. Az időnként megújított békekötések csak elodázták az erők összemérését; s az alkalmas idő eljöveteléig, békekötések és fegyverszünetek daczára, állandó betörések, rablócsapatok portyázásai, az ország végvidékének szüntelen zaklatásai folytonosan figyelmeztették a nemzetet a kelet felől növekvő veszélyre.

A villongások főleg az ország délnyugati határát, a kapcsolt részek területét nyugtalanították. A bosnyák tartomány maradványai, Jajcza vára és környéke, elszigetelt helyzetükkel hívták ki a szomszédos vrbosznai és szendrői szandzsákok támadásait. A szlavóniai részek termékeny földjeikkel, sűrű kastélyaikkal és népes falvaikkal dús zsákmányt kínáltak a portyázó csapatoknak, s a horvát terület a legközelebbi útvonalat képezte a velencei birtokok és a római császár örökös tartományai felé. Ha a magyarországi rablójáratok koronként szüneteltek is, annál sűrűbben keresték fel a boszniai törökök Friaul virágzó városait, s a krajnai és karinthisi hegyvidéket; minden ilyen kirándulás hazai területen vezetett keresztül s felgyűjtött helységek, lakosaiktól megfosztott házak, letarolt földek jelezték az utat, melyen a rablócsapatok áthaladtak.

A fenyegetett részek védelme első sorban a bánok feladatát képezte; s Corvin Jánosra, e méltóság viselőjére, annál nagyobb mértékben háramlott e feladat, mert birtokainak zöme a kapcsolt részekben feküdt, s a tartományokat védve, saját magán érdekeit is kellett oltalmaznia.

Midőn Corvin 1499 január elején a bánság elfoglalására indult, a támadások szokatlan erővel újultak meg. A törökök már az elmúlt év végén a Dráva felső vidékeig kalandoztak és elpusztították a herczeg körösmegyei birtokait. Most pedig a dalmát partok két fontos helyét, Vránát és Novigrádot veszélyeztették.¹ A herczegnek alig volt annyi ideje, hogy magát új méltóságába beiktassa. A tartományok kormányzását a vicebánokra bízva, ő maga katonák gyűjtéséhez fogott. Feladatát megnehezítette a tartománybeli főnemesség egy részének ellenséges magatartása és a szomszédos Velence bizalmatlansága, melylyel örökös bánná való kinevezését fogadta.² A hatalmasabb főurak, a corbaviai grófok s magának a Frangepán-családnak néhány tagja féltékenységgel lőnek eltelve az új bán iránt; s a signoria attól tartott, hogy Corvin örökös bánsága dalmáciai birtokait veszélyezteti.³ Corvin János megmutatta az aggodalmak alaptalanságát. Kninből, hová január 31-én érkezett, a sebenicói területet pusztító török ellen küldé katonáit; ezek február 2-án találkoztak a portyázókkal és fényes győzelmet arattak felettük, magukkal hozva a kiszabadított keresztény foglyokat és az elfoglalt zsákmányt.⁴

Az első siker nagyobb hadi tettere buzdította. Február első hetében 7000 főnyi sereggel átlépte Bosznia délnyugati határát és a dinári havasok tövében emelkedő bisztricai várat ostrom alá fogta. A vállalat nem sikerült ugyan, de a herczeg ellen küldött török csapatok vereséggel vonultak vissza, három főemberük fogságba esett

¹ A zárai gróf jelentése a signoriához, 1499 január 24-én, MARINO SANUTO-nál, i. m. II. k. 361. l.

² Jellemzi a hangulatot az idézett jelentés, mely Corvint részegeskedéssel vádolja.

³ Dorottya corbaviai grófné levele

1499 január 23-áról a záraiakhoz u. ott, 437. l.

⁴ A győzelmet Corvin 1499 február 4-én Kninben kelt levélben tudatta a záraiakkal. MARINO SANUTO, i. m. II. k. 466. l.

és Bisztricza leégett falai hirdették, hogy bátor és vállalkozó vezér vette kezébe a déli tartományok védelmét.*

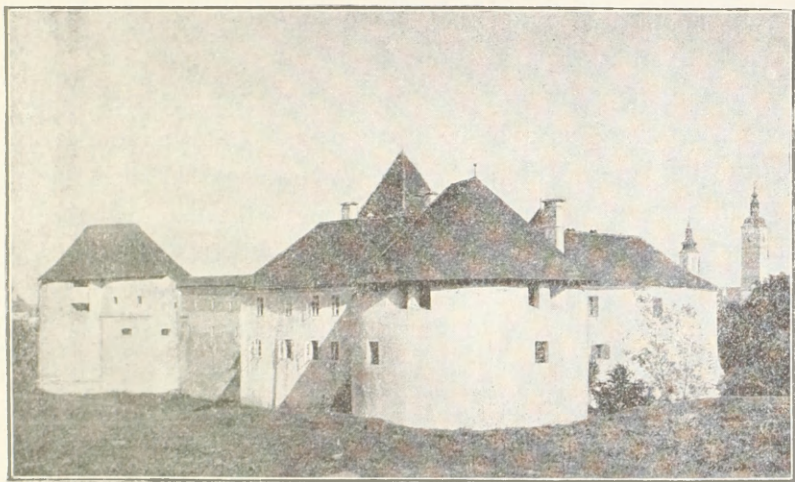
A boszniai kaland következménye az lőn, hogy a törökök egy időre felhagytak betöréseikkel, s Corvin nyugodtan nézhetett tartományai kormányzása után. A veszélyesebb részekben a horvát vicebánokra bízta a védelmet; Kninben Marczinkó, Osztroviczában, a bosnyák határon Kozsulics Pál, a dalmát részekben Benkovith Miklós őrködtek, mint a herceg helytartói, a törökök mozdulataira. Tavasz közepén Zágrábba ment, hol egy hónapig tartózkodott. Június elejétől Varasdon találjuk. Tevékenységét főleg a honvédelem rendezése vette igénybe. Már ápril elején királyi rendelettel siettetette a 20 dénárnyi nyestadó és 25 dénárnyi rendkívüli segélypénz befizetését, melyből a maga és a jajczai bán fizetését és a védelmi költségeket kellett fedezni. Május 24-én pedig valóságos országos decretumot eszközölt ki Ulászlótól a szlavóniai rendek hadviselési kötelezettségének szabályozása tárgyában. A nevezett királyi oklevél, melyet Ulászló a szlavóniai rendek követeinek kérésére, a tartományokban birtokos főurak meghallgatása után adott ki, minden 33 jobbágy után egy, minden 100 után 3 fegyveres lovas kiállítását tette kötelezővé; a banderialis urakat utasította, hogy szlavóniai birtokaik után a kapcsolt részekben tartsák zászlóaljaikat, és a török támadása eseteére elrendelte a nemesek fejenkénti fölkelését. Csupán abban járt el kissé bizalmatlanul Corvin irányában, hogy a nemesség banderiumainak vezetését nem a bánra bízta, hanem külön kinevezendő királyi kapitányok alá rendelte azokat.**

Júliusban a boszniai törökök újabb támadásra készültek Velenceze friauli tartománya ellen. E szándék egy na-

* Az arbeiak, vegliaiak és polaiak jelentései február és márczius hónapokból, u. ott 428., 456., 486., 507. ll.

** KUKULJEVIĆ, *Jura regnorum Croatiae stb.* I. k. 242. és 245. ll.

gyobb szabású actióval állott összefüggésben. Bajazid szultán Cattaro elfoglalása miatt két év óta vizzályban állott a köztársasággal, és ez év nyarán moreai birtokai meghódítására indult. Mialatt a török hajóhad a korinthusi öbölben Velence tengeri haderejével mérkőzött, Iszkender pasa, a boszniai szandsák, parancsot kapott a szultántól a signoria szárazföldi birtokainak megtámadására. De Corvin értesült a rablókaland felől, Varasdról a dalmát határra sietett és fegyvereseivel érezhető kárt tett a Friaulba

94. VARASD VÁRA.

induló török csapatok soraiban. Az agg Iszkender pasa, Miháloglunak fia, a ki már Mátyás király ellen harczolt Boszniában, veszélyes ellenséget ismert fel Mátyás fiában s kísérletet tett, hogy semlegességre bírja a velenceiekkel folytatandó háborúban. Levelet írt neki, melyben a magyar királylyal fennálló fegyverszünetre hivatkozva, szemrehányásokat tesz a támadásokért és a béke megtartására szólítja fel. «Ha te úr vagy, és úrnak fia,» írja, «nekünk is van néhány száz emberünk, a kikkel kárt okozhatunk nektek; de mi barátságot és békét tartunk veled.

Tudd meg, ha barátira van szükséged, minket megtalálhatsz; ha ellenségre, akkor is itt vagyunk, ha rajtad nem, rajtunk sem múlik.»¹

A pasa levele a zárai rectorok kezébe került; ezek felnyitották, tartalmáról értesítették a signoriát, s Corvin Jánosnál igyekeztek annak hatását ellensúlyozni. Figyelmeztették a pasának régi szándékára, hogy Knint és a többi horvát várat elfoglalja. Intésüknek nagyobb súlyt kölcsönözendők, jelentékeny löporkészletet küldtek a kniniek számára, kinek kapitánya, Marczinkó vicebán aggodalommal eltelve a háborús hírek miatt, már előbb segítségért folyamodott a köztársasághoz.²

Corvinnak nem volt szüksége a figyelmeztetésre. Serényen folytatta ő is a hadi készüléteket és állandó összeköttetésbe lépett Velenczével. Fegyverkezése közben vette Zágrábban az örvendetes hirt, hogy hitvese Bihácson augusztus első napjaiban fiút szült. Atyai örömmel és büszkeséggel eltelve sietett haza fia bölcsőjéhez.³ A Hunyadi-ház törzsének gyöngé kis hajtását, Mátyás király unokáját, nagy ünnepséggel tartották keresztvízre. Keresztatyja hihetőleg nagybátyja, Frangepán Kristóf, a későbbi híres horvát bán volt, mert a kisdedit utána Kristóf névre keresztelték.

A családi öröm újabb alkalmat adott Iszkender pasának a közeledésre. Nagy értékű ajándékokat küldött a keresztelőre s megújítá ajánlatát a semlegesség tárgyában. Bizalma jeléül közölte vele, hogy nagy támadásra készül Velence ellen s kérte, hogy seregeit távolítsa el útjából. De Corvin értesítette a signoriát a készülő veszély felől, és késznek nyilatkozott a törökök átkelésének megakadályozására.

¹ MARINO SANUTO, II. k. 904. és 944. II. Iszkender pasa levelének olasz fordítása u. ott, 1010. l.

² A zárai rectorok jelentése 1499 július 28-áról, u. ott, 1009. l.

³ A zárai rectorok augusztus 8-án írják Velenczének, hogy Corvin Bihácsra ment újszülött fia keresztelésére. U. ott, 1068. l.

lyozására, ha Velence elegendő számú katonát bocsát rendelkezésére.*

A háború ez alatt szerencsétlenül folyt Moreánál. A törökök július 28-án Sapienza mellett megverték a velencei hajóhadat, és augusztus 26-án elfoglalták Lepantot, a korinthusi öböl legfontosabb kikötőjét. Lepanto eleste érzékeny veszteség volt Velenczére s a köztársaság most annál nagyobb erőfeszítést tett adriai birtokai védelmére. Nagy szárazföldi sereget állított és Corvinnal szerződésre lépett a dalmát partvidék védelme tárgyában, melybe bevonta a horvát-dalmát részek legjelentékenyebb birtokosait is, a Frangepánokat, a corbaviai grófokat, a Zrinyieket, Blagayakat és másokat. Mintegy 1000 lovast bocsátott ezek rendelkezésére, melyből Corvin maga 500-at tartott meg. Az előőrsi szolgálat szervezése körül is részletes intézkedéseket tett, s a kniniek, bár visszautasították a falaik közé szánt zárai őrséget, készséggel vállalkoztak, hogy hegyi tüzekkel fognak jelt adni a törökök közeledte felől.**

Iszkender pasa még egy sikertelen egyezkedési kísérlet után az ősz elején csakugyan megindította seregét Velence ellen. A 15,000 főnyi török hadat kivüle testvére, Ali pasa, a másik Ali szendrői pasa, az eunuch, és Balibég-Malkodzs szilisztriai pasa vezették. A túlnyomó hadi erőt lehetetlen volt útjában feltartóztatni. Szeptember utolsó napjaiban a sereg Gradisca és Udine között táborozott. Egy része átkelt a Tagliamenton és Vicenzáig nyomult előre, elpusztítva útközben a városokat és helységeket és 6000 keresztény lakost fűzve rablánczra. Egy másik csapat Krajnát és Karinthiát barangolta be, s Corvin magatartásának viszonzásául a törökök nem elégedtek meg a dalmát

* MARINO SANVTO, i. m. 1114. II. k. és 1145. II.

** A zárai rectorok jelentése 1499 augusztus 29 és szeptember 25. U. ott, 1212. és 1271. II.

útvonal elpusztításával, betörték a szlavóniai részekbe is, és a Narentától egészen a Dráva jobb partjáig éreztették haragjukat a herczeg kormánya alatt álló tartományokkal.

II.

 VELENCZEI köztársaság törekvése a korinthusi háború kitörése óta oda irányult, hogy Magyarországot szövetkezésre bírja a török ellen. A pápával és a francia királlyal már 1499 ápril 15-én megkötötte a védelmi és támadó szövetséget; a ligának nyílt célja volt az ozmán birodalmat százaz földön és vízen, minden oldalról megtámadni, de e vállalkozást nem indíthatták meg, mielőtt a kereszténység bástyájának, Magyarországnak csatlakozása nem volt biztosítva.

Velence 1500 elején követeket küldött Ulászlóhoz; a pápai követ már az előző évtől kezdve működött ez irányban a magyar udvarnál, s a tavaszi országgyűlésre XII. Lajos francia király követei is megjelentek. Az országgyűlésen a szövetség ügye komoly tárgyalás alá vétetett, s az ország szomorú pénzügyi helyzetét, mely minden nagyobb vállalatnak útját állotta, ellensúlyozni látszott a rendek harczias hangulata.

Bakócz Tamás, fölismerve a szövetkezésből kinálkozó politikai előnyöket, nem késett annak tervét magáévá tenni. De az eszme támogatói közt ott volt Corvin János is, a ki személyesen részt vevén az országgyűlésen, a török harczokban szerzett tekintély súlyával lépett fel a követek ajánlata mellett. A velencei követek ezért külön tisztelkedésen fejezték ki neki a köztársaság elismerését.*

² A velencei követek ez iránt márczius 20-án kapott utasításai a tört. bizottság másolatai között. Corvin szerepéről a tárgyalásokban és a követek látogatásáról I. MARINO SANTO, III. k. 357. és 382. ll.

Bárha Ulászló a nemzetközi szerződésbe való belépését főleg az évi segélypénz nagyságától tetté függővé, s Velence e tekintetben épen nem zárkózott el a király követeléseivel, a tárgyalásoknak ezúttal nem lett meg a kívánt eredményük. A háborús párt összes vívmánya az volt, hogy a király elvben elhatározta a törökkel kötött béke felbontását, de a porta elől gondosan eltitkolta szándékait, s a végleges döntés céljából ősszel Bácsón újabb országgyűlést ígért tartani.*

Corvin János a nyár elején visszatért tartományaiba, s mialatt VI. Sándor pápa a jubileumi év alkalmából keresztetes hadjáratot hirdető bullát küldött az országba, s Ulászló a vármegyékhez intézett fegyverkezési parancsban figyelmeztette alattvalóit a háború eshetőségére, ő maga augusztus végén egy heti portyázásra Bosznia belsejébe indult.**

A háború ez alatt megújult Velence és a porta között, és a köztársaság Morea félszigetén érzékeny veszteségeket szenvedett. A törökök augusztusban elfoglalták Modoni és Neocastro (Navarino) erősségeket, melyek szabad útat nyitottak neki Peloponnesus belsejébe, s egyidejűleg hírt véve Ulászló hadi készülődéseiről, Boszniában jelentékeny hadi erőt gyűjtöttek össze. A közös veszély növekedése siettette a fenyegetett hatalmak szövetkezését. Az őszi országgyűlés, mely október havában Váradi Péter érseki székhelyén, Bácsón tartatott meg, határozottan a háború mellett nyilatkozott. Az egyházi és világi főrendek, köztük Corvin János, banderiumaik élén jelentek meg, s a nagy számmal gyülekező vármegyei nemesség sátrai az országgyűlést háborúba készülő táborhoz tették hasonlóvá. A tanácskozásokon jelen voltak a velencei franczia és lengyel követek is, és ezek egyértelmű közreműködésével megállapították a megkötendő szövetség pontjai. No-

* A velencei követ jelentése MARINO SANUTONÁL, i. m. III. k. 317. s köv. II.

** A capodistria-i podesta szeptember 7. és 9-iki levele u. ott, 785. l.

vember elején mintegy 12,000 ember állott fegyverben Bács alatt.

Az országgyűlés után Corvin elkísérte a királyt Budára; majd decemberben visszatért tartományaiba s az 1501. év kezdetét fegyverkezéssel tölté el. A tél végén ő volt az első, a ki megkezdte az ellenségeskedéseket; már februárban nagyobb sereg élén Zára alá ment, hogy Dalmácia felől intézzen betörést a törökök ellen, a kik néhány hét előtt Chiusevacz várát elpusztították.¹

A porta már értesülve volt a háború terve felől; tavasszal jelentékeny hadi erőt vont össze Boszniában s döntő ostromra készült Jajcza ellen. A magyar uralom utolsó bástyájának helyzete aggodalommal tölté el Corvint. Követeket küldött Budára és Krupáról márczius 2-án kelt levelében figyelmeztetve a királyt a veszélyre, segítséget kért a vár részére, s hadi szereket a tengerparti részek megerősítésére.² Ő maga a kéznél levő fegyvereket Knin várába küldé s márczius végén személyesen is oda ment. Itt értesült a felől, hogy Marczinkó, Velenceze által megvesztegetve, a várat a velenceziek kezére akarta játszani. A hűtlen vicebánt elfogatta s gondoskodott, hogy e kiválóan fontos hely parancsnoksága megbízható kezekbe kerüljön.³ Majd egyesülve a környék főbb birtokosaival, a zárai és poglizzai csapatokkal, Boszniába indult és seregével Sutiskeig nyomult előre. Blatánál, a Neretva mellett a törökökkel összeütközött s csapatai jelentékeny veszteséggel tértek vissza Horvátországba.⁴ Majdnem egyidejűleg érkezett Budára a jajczaiak levele, melyben márczius 5-iki kelettel értesíték Ulászlót, hogy Vrbosznában az agg Isz-

¹ A zárai rectorok levele 1501 január 28-ról u. ott, 1375. l. V. ö. i. m. 1384., 1497., 1564. l.

² A velencezi követek márczius 12-iki jelentése Budáról, i. m. 1611. l.

³ MARINO SANUTO, i. h. 1508. l.

⁴ U. ott. KUKULJEVIČ, Beatrica Frangepan, 28. l.

kender vezérlete alatt hét pasa készül seregével a magyarok boszniai birtokainak elfoglalására.¹

Ulászló a fenyegető hírek hallatára katonaságot és élelmi szereket küldött Jajczára és ápril első napjaiban a szlavóniai rendeket fegyverkezésre és a jajczaiak támogatására szólította fel.² Majd érkezettnek látta az időt, hogy a többi hatalmakkal kötött szövetséget nyilvánosságra hozza. 1501 május 12-én hirdették ki Budán ágyúlövések és harangok zúgása mellett a VI. Sándor pápa, Ulászló és Velence közt megkötött szövetséget. A szerződő hatalmak a szövetségi okiratban kötelezték magukat, hogy a háborút megindítják s azt minden rendelkezésükre álló eszközzel folytatni fogják. A pápa Ulászló támogatására az egyházi subsidiumokon kívül 40,000 aranyat ajánlott meg, a signoria évenként 100,000 frtot, mely összeg három részletben lesz fizetendő. Ha a török bármelyiket közülök megtámadja, a másik két fél tartozik a megtámadottnak segítségére menni, s a magyar királynak azonfelül kötelességévé tétetett, hogy a törököknek Friaulba és Dalmáciába való beütését megakadályozza. A szövetségesek csatlakozásra szólíták fel Miksa császárt s a francia, angol, spanyol és portugall királyokat.

A szövetség megkötésénél jelen volt Corvin is, kit a háború kérdésén kívül a troppai csere ügye is Budára hívott. A május 14-én tartott hadi értekezlet őt jelölte ki a Bosznia felől megindítandó támadás vezérévé; míg Drágfinak és Somi Jósának, Szentgyörgyi Péterrel s a moldvai és oláhországi vajdákkal együtt, a Szerbia felől való előnyomulás tétetett feladatává.³

A törökök nem akarták bevárni a magyar sereg megindulását. A villongások a boszniai törökök és Corvin

¹ Követjelentések Budáról. MARINO SANUTO, i. m. III. k. 1597., 1608. s köv. II.

² KUKULJEVIĆ, Jura regnorum, I. k. 248. I

³ BARTAL, Commentarii, III, k. 258. I.

határszéli kapitányai között már tavasszal megújultak. Kozsulicz vicebán és Drazsojevics Zsarko tekintélyes horvát nemes egész Bisztriczáig pusztítottak és a törökök sorában nagy mészárlást vive véghez, jelentékeny zsákmánynyal tértek vissza. Viszont Iszkender pasa nyár elején 3—4,000 főnyi sereget küldött Szlavónia megtámadására, de a Száva mélysége megakadályozta az átkelést, s a tekintélyes sereg visszahúzódott Boszniába.* Az igazi háború csak ősszel vette kezdetét. Somi Jósza októberben Corvinnal egyetértésben két oldalról indította meg a támadást a török ellen. Ő maga Nándorfehérvárnál a Dunán átkelve, a szerb földre nyomult seregével. Corvin ez alatt Jajczát és a boszniai tartományt igyekezett felszabadítani az ellenség nyomása alól. Corvin zászlaja alá seregelték a Frangepánok és Zrinyiek, a corbaviai grófok és a tartományok horvát főurainak banderiumai. Geréb Péter, a nádor, szintén jelentékeny számú csapatokat küldött táborába. Az egyesült magyar-horvát sereg november elején diadalmasan verte vissza a horvát terület ellen intézett támadást, s aztán Jajcza alá indult, melyet Iszkender pasa seregei végpusztulással fenyegettek. Corvin a török sereget deczemberben a vár alatt megtámadta, s néhány órai kitartó küzdelem után elhatározó győzelmet vívott ki felette. Velenczei tudósítások szerint 4000 török maradt halva Jajcza falai alatt. Somi Józsa szerbiai hadjáratából már előbb győzelmesen tért vissza, lángokban hagyva maga után az elpusztított tartomány városait és falvait. Corvin újév után is Boszniában maradt, több kisebb erősséget elfoglalt és a tavasz kezdetéig folytatta apró csatározásait.**

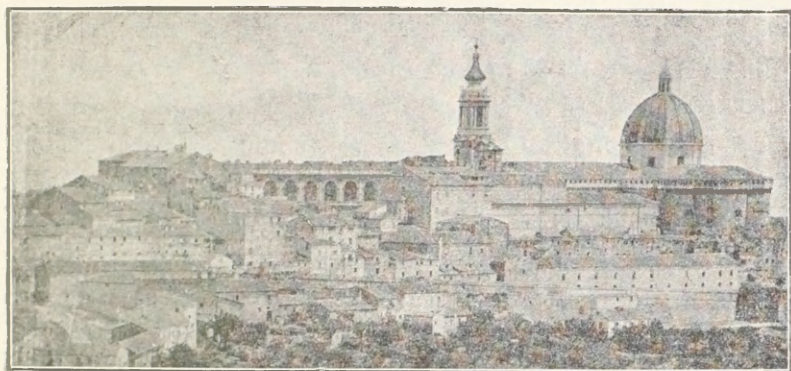
* Giustiniani velenczei követ július 11-iki jelentése SANUTONÁL, i. h.

** Velenczei követjelentések SANUTONÁL, i. m. iv. k. 172. s köv. I. Giustiniani november 18-iki jelentése németre fordítva nyomtatásban is megjelent 1502-

ben; megvan a szatmári püspöki könyvtárban. M. Könyv-Szemle, 1877. 81. l. SZALAY LÁSZLÓ, Magyarország története III. kötetében, ISTVÁNFY után, tévesen teszi e hadjáratot 1500-ra.

A törökök megtanultak rettegni egykori nagy ellenségük, Hunyadi János unokájának kardjától. Boszniai diadalait nem voltak képesek megakadályozni; boszúból aztán Corvin kivonulása után, 1502 márcziusban, betörték Szlavóniába és nagy pusztítást vittek véghez a herceg uradalmain; de ez a támadásuk sem maradt büntetlenül. Corvin fegyveresei megszalasztották a rablókat és visszafoglalták tőlük a magukkal hurczolt zsákmányt.*

A nagy reményekkel megindult hadakozásban azonban hamar szünet állott be. Az ellenfelek kifáradtak a

95. LORETO LÁTKÉPE.

hosszúra nyúlt küzdelembé, rövid pihenés váltotta fel a harczokat, mely lehetővé tette a hercegnek, hogy egy — bizonyára régebben, talán fia születésekor tett — kegyes fogadalmát beváltsa. Márczius közepén elhagyta tartományait s Loretoba indult, a középkor híres bucsujáró helyére, hogy a boldogságos szűz nazarethi háza előtt rója le vallásos érzelmeinek adóját.

A loretoi szent ház, a *casa santa*, mint a hívők nevezik, a XIII. század vége óta messze földön különös kegyelet tárgya volt. Legendája, a középkori néphit egyik legbájo-

* Giustiniani márczius 28-iki jelentése SANUTONÁL, i. h. 251, 1

sabb terméke, áthatotta a katolikus társadalom minden rétegét, s főleg a xv. század kezdete óta szakadatlan sorban vonultak az ájtatos zarándokok az Adria partjára, hova a kegyes hagyomány szerint angyalok hozták át Nazarethből a szent család egykori lakóházát. A látogatók gazdag ajándékokkal halmozták el a kegyhelyet, s a hivek bőkezősége néhány évtized előtt tette le a díszes székesegyház alapját, melyet Benedetto da Maiano tervezett a szent ereklye befogadására.

A kegyeletes elhatározás, mely Corvint a zarándokútra készíté, vallásosságáról tesz tanúságot, s e vallásos buzgóság, a régi lovagkornak az újkor hőseire maradt öröksége, szép összhangban társul Hunyadi János unokájának harczy vitézségéhez. Úgy látszik azonban, hogy a vallásos cél mellett politikai motívumok is befolytak ez elhatározásba s a zarándoklat egyúttal kedvező alkalmat nyújtott Corvinnak, hogy a velencei köztársaságnál látogatást tegyen. Tartozott ezzel amaz állam irányában, mely őt nemesei sorába iktatta; s időszerűvé tette látogatását a közeli szomszédságon kívül a közös érdek, mely a török részéről fenyegető veszélylyel szemben Magyarországot szerződéses viszonyba hozta a signoriával, s melynek épen ő volt magyar részről legilletékesebb képviselője.

A herczeget 100 főnyi csapat kísérte el a hosszú útra. Szárazföldön, Friaulon téve meg ez út első részét, márczius 31-én már Trevisoba érkezett. A signoria örömmel értesült jövetele felől, s e napon tartott tanácsülésében elhatározta, hogy a barátság és tisztelet minden jelével fogja fogadni, s úgy őt, mint kíséretét vendégeiül tekintve, fényes ellátásról fog gondoskodni számukra.*

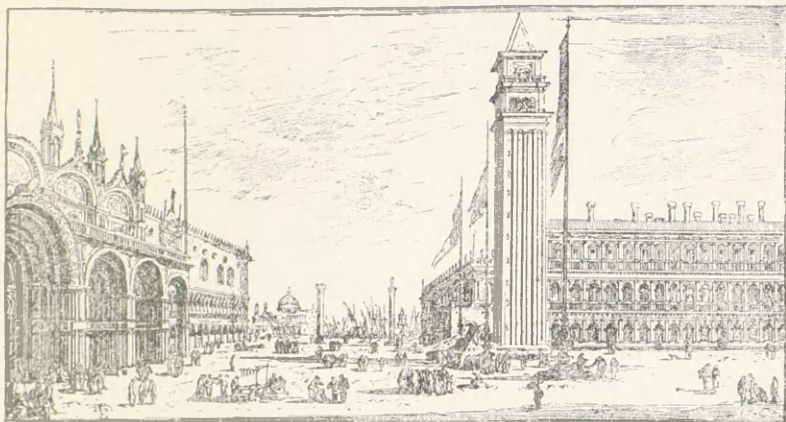
Az éjszakát Corvin Mestrében töltötte, s másnap, április 1-én tartotta bevonulását Velenczébe. Malgheránál, a város

* A tanács határozatának szövege a történelmi bizottság másolatai között,

szárazföldi kulcsát képező erődnél előkelő nemesekből álló küldöttség várt reá. Megérkezve, a ferrarai herczegnek a Canal Granden levő palotájában lett elszállásolva.

Az első napok tisztán a szórakozásoknak, a város szépségei megsejmlélésének voltak szánva. Az ünnepélyes fogadtatás a doge és a nagytanács részéről akkorra halasztatott el, midőn a herczeg Loretoból visszatér.

Néhány napi időzés után Corvin a signoriától nyert hajón folytatta útját Anconába, az egyházi állam nevezetes kikötő városába, melyet atyja tizenöt év előtt rövid

96 A SZENT-MÁRK-TÉR VELENCÉBEN.

időre magyar fenhatóság alá hozott. Útjában érintve az adriai tengerpart nevezetesebb pontjait, Chioggia szigetén is megállott, és az elfogadására siető podestával, Alvise Capelloval baráti viszonyba lépett.

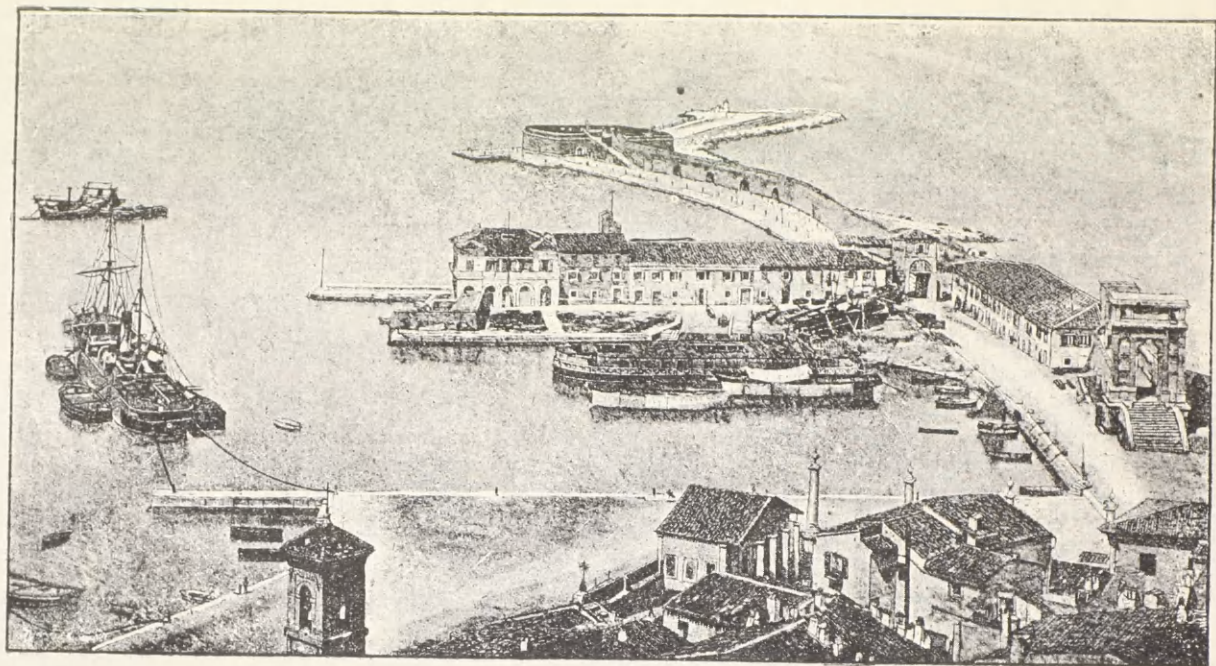
Loretoi tartózkodásáról nincsenek tudósításaink. A város hatósága, a loretoi püspök s a szent házat őrző szerzetesek bizonyára kitüntető figyelemmel fogadták a fejedelmi zarándokot, s a herczeg ismert bőkezősége nem hagy kétséget az iránt, hogy a kegyhely részére tett adományai kellő arányban állottak úgy királyi származásával, mint vallásos érzelmeivel.

Ápril 20-án már ismét Velenczében volt, s e napon tette meg ünnepélyes látogatását a köztársaság kormányánál. A fogadtatás a nagy tanácsban történt meg. A doge, Leonardo Loredano, tanácsosaitól s a nagy tanács tagjaitól környezve fogadta a herceget, a ki fejedelmi díszben, hermelines bíbor öltönyben, de mint velencei nemes, födetlen fővel jelent meg a signoria előtt. A díszes fogadtatás, miben a köztársaság fejedelmi vendégét részesítette, a mindkét részről kifejtett fény és pompa méltó kifejezése volt a két állam között fennálló szövetséges viszonynak, s a barátságnak, mely a köztársaságot egykori ellenségének, Mátyás királynak fiához fűzte. S a jelentőségről, mit a signoria a látogatásnak tulajdonít, tanúskodik a részletesség, melylyel Marino Sanuto, a híres velencei krónikás, az eseményt a köztársaság történetének évkönyveiben megörökítette.*

A nyilvános fogadtatást bizonyára titkos kihallgatás követte, a mely alkalmat nyújtott mindkét félnek az általános helyzet s a szövetséges hadviselés jövődöbeli folytatásának megbeszélésére. Velence 1501-től a spanyol, francia és pápai hajóhadak támogatásával szerencsésen harczolt az ægei és ioni tengeren. Ostromolta Mytilenet, a prevezai szorosnál megverte a török hajóhadat, elfoglalta Leukada (Santa Maura) és Kefalonia szigeteket és sikerrel verte vissza a Cyprus szigete elleni támadásokat. A törökök kudarczai Bajazid szultánt fokozottabb erőfeszítésekre indíták, s a szövetségesek a tengeren és szárazföldön a mérkőzés megújítására lehettek előkészülve. Corvin velencei látogatásának szükségkép összefüggésben kellett lennie e helyzettel. Az a körülmény, hogy a herceg Velenczéből egyenesen Budára sietett,** kétségtelenné teszi, hogy az e helyzetben követendő további magatartás

* MARINO SANUTO, IV. k. 252. és 254. l. és V. k. 578. l.

** Május 22-én már innen keltezi oklevelét.

97. AZ ANCONAI KIKÖTŐ.

felől Corvin és a signoria között mérvadó megállapodás történt, s e megállapodás nem lehetett egyéb, mint hogy a háborút újult erővel fogják folytatni.

Néhány hónappal utóbb újabb nevezetesebb vendége volt Velenczének: az új magyar királyné, Candalei Anna, XII. Lajos francia király unokahuga, ki 1502 elején meghatalmazott útján házasságra lépve II. Ulászlóval, fényes kísérettel indult új hazájába. A királyné július 31-én érkezett Velenczébe, s innen augusztus 20-án a köztársaság gályáin folytatta útját Magyarország felé. Három nap múlva Zenggben kötött ki. A partra szállásnál Corvin János herczeg üdvözölte a magyar főurak fényes gyülekezete élén leendő úrnőjét. Apósa, Frangepán Bernardin, ki szintén jelen volt, néhány nap múlva Modruson vendégeül látta a királynét. Szeptember első napjaiban a fényes menet Zágrábba ért, hol Corvin a királynénak ezüst serleget és lovakat ajándékozott, s az út folyamán Anna királynénak többszörös alkalma nyílt megismerkedni a herczeg lovagiasságával és vitézségével, ki 7—8000 főnyi seregével megvédte a nászmenetet a zsákmányra vágyó törökök támadásaitól.¹

A királyné szeptember 27-én ért Székesfehérvárra s az esküvő és koronázás szeptember 29-én ment végbe. Corvin azonban nem vehetett részt az ünnepélyeken. A törökök már júliusban újabb támadást intéztek Jajcza ellen, s szeptember havában Szerém, Posega és Valkó vármegyékbe törve, pusztításaikkal megzavarták a királyné átvonulását.² A háború folytatását tovább nem lehetett halasztani. A mint a királyné Budára ért, a herczeg megvált kíséretétől³ és Zágrábba sietve, megtette készülleteit

¹ A királyné egyik kísérlőjének úti naplóját egész szövegében közölte MARCZALI HENRIK, Történelmi Tár, XXIII. k. 27. s köv. II., s magyar fordításban SZAMOTA ISTVÁN, Régi Magyar utazások

(Olcso könyvtár 290. sz.) 131. s köv. II. V. ö. WENZEL GUSZTÁV, I. Ulászló házasa élete. Századok, 1877.

² Lásd az idézett útleírásban.

³ Hogy idáig kísérte, onnan tudjuk,

Zeng

98. ZENG RÉGI KÉPE.

a boszniai hadjáratra. Egyidejűleg küldte Ulászló rendeletét Szlavónia és Pozsega vármegye rendeihez, hogy Jajczába méltányos áron élelmi szereket szállítsanak, s felhatalmazta Corvint, hogy a késedelmezőket fegyverrel szorítsa parancsa teljesítésére.¹ Nándorfehérvár környékén Somi Józsa vezérlete alatt 20,000 ember állott fegyverben, s Szentgyörgyi Péter gróf, az erdélyi vajda, Havasalföld felől készült a törökök megtámadására.²

A hadviselés októberben három oldalról indult meg. Az erdélyi vajda Tárnok Péter szörényi bánnal Bulgáriába tört, elfoglalta Bodont és Kladvát és elpusztította Nikápoly külvárosait. Somi Józsa, Kanizsai György nándorfehérvári bán és a vránai perjel Szerbia, Corvin János Czobor Imrével Horvátország felől nyomultak Boszniába. A Bulgáriából visszatérő erdélyi vajda is csatlakozott a Vrboszna alatt egyesült sereghez, melynek száma velencei tudósítások szerint meghaladta a 60,000-et. Corvin megerősítette Liváczt és jelentékeny fegyveres erőt küldött Jajcza védelmére. Somi és a vajda kisebb kalandokra indultak, melyek egy-egy jelentéktlenebb török helység elpusztításával végződtek. A kníniek is felhasználták a kedvező helyzetet és betörve Boszniába, felgyújtották Rogot.³

Elhatározó ütközetre azonban nem került a sor. Iszkender pasa a túlnyomó erő láttára felhagyott támadásával, visszavonult Vrboszna várába és került az összeütközést. Bajazid nem küldhetett nagyobb sereget boszniai helytartója védelmére. A Karamaniában váratlanul kitört

hogy a király szeptember 10-én Budán az ő személyesen előadott kérésére adja ki IV. Béla Rakolnokról szóló aranypecsétetes oklevelének átiratát. Müncheni kir. ltár, *Ung. Doc.* 148. sz. a.

¹ Az 1502. szeptember 18-án kelt ok-

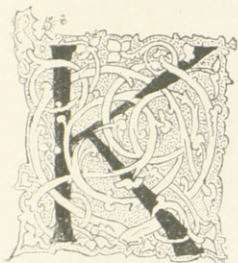
levél eredetije u. ott, *Brand. CCIX.* 41/22. sz. a.

² MARINO SANUTO, i. m. IV. k. 373. és 495.

³ Velencei követjelentések s egyéb tudósítások u. ott. IV. k. 373., 472., 493., 502., 520., 563., 570., 619. l.

lázadás hadi erejének túlnyomó részét igénybe vevén, képtelenné vált a háború folytatására. A velenczeiek, kikkel még a nyáron megkezdte a békealkudozásokat, felhasználták a kedvező alkalmat és 1502 december 14-én megkötötték a portával a békét. Ezzel felbomlott a török elleni szövetség. Ulászló követte a signoria példáját és 1503 február 22-én hét évi fegyverszünetre lépett Bajaziddal.

III.

EVÉSSEL azután, hogy a herczeg Boszniából visszatért, jött a hír, hogy Geréb Péter, családjának utolsó sarja, Valpón, Baranya vármegyében végső napjait éli. Corvin János a harczterről úgyszólván egyenesen nagybátyja halálos ágyához sietett, ki életének utolsó szakaszában annyi jelét adta irányában rokonai érzelmeinek. A haldokló nádor érzelmei őszintesége felől azzal tett tanúságot, hogy az Ernusztokkal kötött örökösödési szerződést megmásítva, Corvin Jánost tette javai egyetemes örökösévé.

Geréb 1503 február közepe táján halt meg, s végintézkedése folytán óriási magyarországi és erdélyi uradalmak öröksége nyílt meg a herczeg előtt. Ez örökség főbb birtokai voltak Vingárd és Horogszeg, amaz a Gerébek, ez a Szilágyiak fő fészke; Telek, Bácsmegyében, hihetleg szintén Szilágyi-örökség, a munkácsi uradalom, Erdélyben Fogaras vára és uradalma. Ide tartoztak még Eszék városa, Valpó vára, Szombathely és Bodola Baranya vármegyében, Attya vára, Drazád és Hagymás birtokok Valkóban s Gara, Darnócz várak, Czerna és Szent-Miklós mezővárosok Körös vármegyében; összesen mintegy ötven vár,

város és mezőváros, mik a Hunyadi-örökség megmaradt részeivel egyesítve, a Hunyadi ház régi fényének visszaállításával kecsegtették a herceget.

Valpóról a herceg visszatérve Zágrábba, innen tette meg intézkedéseit a nádortól örökölt javak átvételére, melyek Geréb hű emberének, Gibárti Keserű Istvánnak gondviselése alatt állottak.

Az örökség ügye azonban nem volt olyan egyszerű, a minőnek látszott. Az Ernusztok régebbi szerződésük alapján magukénak követelték az örökséget s maga a király sem szívesen mondott le a magszakadásból reá háramló örökösödési jogáról.

Az Ernusztok néhány év óta elég jó lábon állottak Corvinnal. Zsigmond püspök 1500 június 13-án a pécsi káptalan előtt a besztercebányai bányabirtokokról halála esetére a herceg javára tett örökbevallást;* viszont a herceg is beleegyezett 1501 augusztus 8-án, hogy a püspök a tőle 4000 forintnyi zálogban bírt Viniczát Gyulai Jánosnak zálogosítsa el.** A nagy örökség kérdése azonban ismét szembe állítá őket egymással. Ernuszt Zsigmond és testvére János ragaszkodtak szerződéses jogukhoz, és bizonyára csak Corvin engedékenységén múlt, hogy a régi viszály nem újult meg ismét a maga teljes nagyságában. A herceg, okulva számos tapasztalatán, a barátságos egyezkedésnek adott előnyt a hosszú és kétes kimenetelű per felett. Enyingi Török Imrét bizta meg az egyesség létrehozásával, melyben az első megállapodás 1503 márczius 19-én Pécsen jön létre a felek között.

Ez egyezség értelmében az Ernuszt testvérek megelégedtek Munkácsal és a fogarasi vár és uradalom felé-

* Brüsseli okmánytár, 1. k. 17. l.

** 1502 május 22-én Corvin újabb 1000 frttal terhelte meg a birtokot, s 1503 január 28-án örök adománylevelet állított ki felőle Gyulai részére. Mindez oklevelek NAGY IMRE kéziratai közt.

vel, s Corvinnak átengedték Fogaras másik felét, Vingártot, Teleket, Horogszeget, Drazadot és Hagymást, az összes valkó megyei birtokokkal együtt. Corvintól ezért viszont azt kívánták, hogy a pécsi püspökséghez tartozó iváncikai kastélyt váltsa vissza Szentpéteri Lászlótól, vagy pedig a Kis-Horvát János és Bánfi Lőrincz kezén levő larái kastélylyal kárpótolja a püspökséget. Eszék városát mindkét fél közösen bírja. Valpó és Attya várak és a szombathelyi kastély Bodola mezővárossal a nádor özvegyének, Kanizsai Dóra asszonynak maradtak özvegyi tartásúl, azzal a megállapodással, hogy az özvegy halála után Corvin és Ernuszték egyenlően fognak azokban osztozni.¹

A végleges egyezés némi változtatásokkal köttetett meg május 16-án a pécsváradi konvent előtt. Corvin ebben a reá eső részt nem örökljogon, hanem 100,000 frt értékben, mint zálogos birtokot kapta meg. Másrészt azonban az özvegy részére kiszakított birtokokat annak halála esetén az Ernusztok teljesen átengedték a herczegnek, s azonfelül a két fél egymással kölcsönös örökösödési szerződésre lépett, melynek értelmében az egyik rész megszakadása esetén a Geréb-féle birtokok a másikra fognak átszállani.²

Még csak a királyi beleegyezés volt hátra, hogy Corvin birtokba vehesse új örökségét. Ulászló a török háborúk megújulása s főleg a troppauai csere óta sok jelét adta a herczeg iránt növekvő jóindulatának. Hogy a csereszerződésből kifolyó kötelezettségeinek eleget tegyen, Harasztitól még 1501 nyarán kiváltotta Lippa várát és visszaadta a herczegnek.³ A szlavóniai Thúz-javak felől 1502 augusz-

¹ KOLLER, Historia episcopatus Quinqueecclesiensis. IV. k. 508. l.

² Ulászló alább idézendő megerősítő oklevelében.

³ Corvin 1501 július 13-án Varasdon kelt oklevelében ismeri el, hogy Harasztitól Lippa várát s tartozékait teljes felszerelésével együtt átvette. Gróf

tus 24-én megújította adományát;¹ Bánczai András csongrádi főispánt Békés birtokáért megfelelő értékű záloggal kielégítve, reábirta a hosszú idő óta folyó jószágper megszüntetésére;² s Diód vára helyett a kiváltási határidő letelte után 1502 október 21-én Szeged városáról adott 9000 frt értékben záloglevelet.³

Az 1503-ik év elején azonban apró ellentétek merültek fel Corvin és az udvar között. Egyes érdek-összeütközések nem voltak kikerülhetők, s egyebek között Beatrix herczegnének, Corvin hitvesének, épen a nádor halála idején a férjétől maga és leánya, Erzsébet herczegnő részére adományba kapott Kruppa, Obrovác és Japra elidegenítésétől kellett a király részéről tartani.⁴ Nyár elején pedig Ulászló a Szapolyainak lekötött, de tényleg Horvát András kezén levő árvai, likavai, hradeki és nagyvári uradalmakat visszaadta hajdani birtokosuk Komorovszki Péter fiának, Jánosnak, mi által nemcsak a zálogtartó Szapolyai testvéreknek, de Corvin Jánosnak örökjogai is tetemes csorbát szenvedtek, s az ügy a herczeg és Szapolyaiék részéről a bíróság igénybe vételét tette szükségessé.⁵ E jelenségekben ismét csak a Bakócz Tamás kezét kell felismernünk, a kivel a régi ellenségeskedést újabb, kisebb-nagyobb birtokügyi kellemetlenségek szították új lángra. A két országnagy viszonyát semmi sem jellemzi jobban, mint az az ingerült levélváltás, mely

Forgách család levéltára a M. Nemz. Múzeumban.

¹ Münchener kir. ltár, *Ung. Doc. 151.* sz. a. Az új adomány alapján a zágrábi káptalan Corvint újból beigtatta a várak birtokába, nem véve tekintetbe Thúz Margitnaki Szomszédvári Henning András hitvesének tiltakozását. A gr. Károlyi család oklevéltára. III. k. 54. l.

² Bánczainak a nádor előtt 1502 szeptember 28-án tett nyilatkozata a müncheni kir. ltárban, *Ung. Doc. 151.* sz. a.

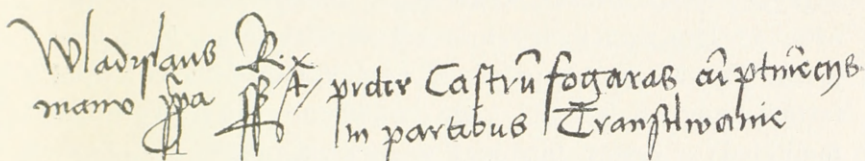
³ U. ott, *Ung. Doc. 205.* sz. a.

⁴ A herczegné, ki a jószágokat férje

1498 márczius 24-én és 1449 május 6-én kelt adományából birta, 1503 február 23-án jelenti be új tiltakozását a zágrábi káptalan előtt a király elidegenítési szándéka ellen. Müncheni kir. ltár, *Ung. Doc. 138., 157. és 178.* sz. a.

⁵ Ulászló 1503 június 22-én adta ki a birtokokra vonatkozó beigtatási rendeletét Komorovszki részére. A beigtatás azonban Corvin és a Szapolyaiak együttes tiltakozása megakadályozta. A turóczi konvent július 14., 18. és 20. napjain kelt jelentései a müncheni kir. ltárban, *Ung. Doc. 154—156.* sz. a.

a bíbornok egyik udvari emberének a nagykemleki várhoz állítólag elhódított birtoka ügyében folyt közöttük, s melyben a bíbornok magát Ulászlót is a legerélyesebb fellépésre bírta Corvin ellen. Deák Márknak, az esztergomi érsek nemes udvarnokának, krajohovczi birtokát Both András állítólag a nagykemleki várhoz foglalta, s Corvin a várat átvéve Bothtól, vonakodott azt visszaadni. Ulászló 1501 július 31-iki levelében élénk szemrehányások között újította meg a birtok visszaadására vonatkozó rendeletét.¹ Corvin azonban határozottan visszautasította Deák Márk követelését, s 1502-ben, midőn Corvin Nagy-Kemleket 8000 frtban Alapi Boldizsár vicebánnak és testvérének

Wladyslaw Rex
mamo jpa
propter Castru fogaras aiptmcsyb
in partibus Transilvanie

99. II. ULÁSZLÓ ALAIRÁSA A GERÉB-JAVAK FELŐL ADOTT OKLEVELÉRŐL.

adományozta, a kérdéses birtok is ott szerepelt a vár tartozékai között.²

A herczeg merevsége Bakóczczal szemközt természetesen megteríné a maga gyümölcsseit, s a bíbornok befolyása meglátszott a Geréb-örökség ügyének elintézésében is.

A király 1503 szeptember 18-án hagyta helyben az Ernusztokkal létrejött osztályegyezséget, de kivette abból Eszék városát, Drazád és Hagymás birtokokkal, és a már kész királyi oklevélből sajátkezűleg törölte ki Fogaras várát és nagykiterjedésű tartozékait.³

¹ Orsz. ltár, *Dipl.* 32884. sz. a. Corvin és Bakócz ez ügyben váltott levelei közül kettőt ismerünk, Bakóczét 1500 június 29-iki kelettel a Motesiczky ltár másolatai között, a M. Nemz. Múzeumban,

és Corvinét 1501 augusztus 20-áról keltezve, Rajcsányi másolatában, a bécsi udv. ltár kéziratai közt.

² Orsz. ltár, *Dipl.* 32884. sz. a.

³ Orsz. ltár, *Dipl.* 21173. sz. a.

Hihetőleg ez ügy tárgyalása hozta szőnyegre Zengg város birtokának kérdését is, melyet Macskási Tárnok Péter még évekkel ezelőtt Corvin jogai sérelmével Ulászló kezébe szolgáltatott át. Ulászló most hajlandónak mutatkozott megfelelő jószágokért cserébe visszaadni a várost Corvinnak; az árat kétségtelenül a nádor örökségéből kellett volna megfizetnie. E pontnál azonban Corvin érdekei neje családjának jogaival jöttek volna összeütközésbe, s Corvin helyzete apósával szemben annál kényesebb volt, mert olaszországi útja óta némi elhidegülés állott be közte és hitvese között.* Ha Zengget visszaváltja a királytól, halálos ellenségeivé teheti a Frangepánokat, kiknek barátságát a déli tartományokban aligha nélkülözhetné. Viszont azonban Ulászlónak ügyelnie kellett arra, hogy Zengg ne jusson vissza a Frangepánok birtokába, mert oka volt attól tartani, hogy a két fél közt támadható viszály egy harmadiknak, a Zengg birtokára régóta vágyakozó Velenczének javára dönthetné el a birtoklás kérdését.** Bizonyára e bonyodalmak okozták, hogy a kérdés továbbra is megoldatlan maradt, és királyi kapitány gyakorolta az uralmat e nevezetes tengerparti város fölött.

* A spalatoí vicarius, ki 1503 elején Corvinnál járt, azt jelentette a signoriának, hogy a herczeg, mióta Olaszországban járt, nem él nejével. MARINO SANUTO, IV. k. 821. l.

** MARINO SANUTO, IV. k. 821. l.

100. POGÁNY PÉTER ALÁÍRÁSA.

IV.

ADVEZÉRI szereplésének sikerei a herczegben megnövesztették a tetterőt, az önbizalmat, s a küzdelmek és csalódások időszaka után egy új, fényes jövőt nyitottak meg szemei előtt, mely gazdag kárpótlást ígért a múlt veszteségeiért. Reményei azonban csak most nyertek igazán biztos alapot, midőn az elhunyt nádor atyai gondoskodása kezébe adta az anvagi eszközöket azok megvalósítására.

A politikai állapotok nemcsak itthon, de külföldön is kedvező tért kínáltak fellobbanó dicsvágya számára.

A xvi. század első évei Európát válságos helyzetben találták. Mialatt a törökök lassú, de biztos lépésekkel készítették elő a művelt nyugat meghódítását, a keresztény hatalmak nagy része háborúban állott egymással Olaszország birtoka felett. A francziák benyomulása az olasz félszigetre, Milano elfoglalása, a nápolyi királyi ház bukása véget vetettek a humanismus derült és boldog korának és egyetlen óriási csatatérre változtatták a viruló félszigetet. S mialatt a francziák, spanyolok és németek versengtek annak meghódításaért, bent a nemzet saját fiaiból támadt kalandorok tették képtelenné hazájukat, hogy magát az idegenek ellen megvédje. E kalandorok között Cesare Borgia, a valentinoi herczeg, volt a legveszélyesebb, VI. Sándor pápa törvénytelen fia, a ki a francziák segítségével elfoglalva Romagnát és Urbinót, a félsziget derekán erős és nagy kiterjedésű állam megalkotásán fáradozott.

A valentinoi herczeg e kísérlete létérdekeiben támadta meg Közép-Olaszország kisebb államait: a firenzei köztársaságot, Bolognát, Ravennát s a ferrarai herczegséget. De

veszélyes szomszédsággal fenyegette Velenczét is, melynek szárazföldi hatalmi érdekei azt követelték, hogy a félsziget több apró államra maradjon továbbra is feldarabolva. Féltekenységét már Romagna elfoglalása közélről érintette; de Borgia nem elégedett meg e tartománnyal; tovább folytatta hódítását Urbinoban, s hadai már Bologna, Siena és Firenze kapuit fenyegették. A signoria a törökkel kötött béke következtében szabadabban rendelkezve hadi erejével, az olasz fejedelmeket és városokat szövetkezésre szólította fel a veszélyes szomszéd ellen. Maga Borgia eddigi partfogója, XII. Lajos is szükségét látta, hogy útját állják a kalandor további hódításainak.

101. CESARE BORGIA ARCZKÉPE.

A több évi fegyverbarátság közeli viszonya adhatta az eszmét Corvin Jánosnak, hogy a küszöbön álló hadjáratra a signoriának felajánlja hadvezéri képességeit. Egy győzelmes hadjárat Velence hadseregének élén Olaszország belsejében, nem lett volna hálátlan vállalkozás; a köztársaság elismerésén s dús hadi zsákmányon kívül esetleg új fejedelemséggel is kecsegtethette a becsvágyó herceget. Az eszme azonban nem érett meg odáig, hogy Corvin nyíltan megtehetette volna az ajánlatot Velenczének. 1503 elején, mikor Velence a trauiak és a herceg alattvalói közt támadt viszályok ügyében követet küldött hozzá, a dolog csak elburkolt czélzás alakjában került szóba. Az olaszországi eseményekről beszélve, a herceg környezetében levő urak egyike a Borgia ellen folyó hadi készületre terelte a szót, és sejtette a követtel, hogy a herceg nem idegenkednék e háborúban való részvételtől. «Ha a bastardot le akarják győzni, keressenek ellene egy másik bastardot» — példázgatott Corvin embere a velencei követ előtt. Tommaso

Negro spalatoí érseki helytartó, Velencze követe, elérte, s bár nem tartotta feladatának a dolog bővebb tárgyalásába bocsátkozni, megtette arról jelentését a signoriának.*

Az ötletszerű vállalkozás csak futólag fölmerülő és nyomtalanul eltűnő terv maradt, de különös jelentőséggel bír reánk, mint a herczeg forrongó tettvágának önkénytelen megnyilatkozása. A megújuló erők keresték a teret érvényesülésükre, de az első perczben nem találták meg a helyes irányt. A herczeg figyelmét azonban csakhamar a hazai állapotok kötötték le, melyek valószínűvé tették reá nézve, hogy itthon is nyílik kilátás magasabb aspiratióinak megvalósítására.

Ulászló uralkodása pénzügyi és politikai válság szélére juttatta az országot. Az elégtelenség áthatotta a nemzet minden rétegét; a legutolsó országgyűlések viharából mindinkább megizmosodva kelt ki az idegen uralom gyűlölete, s a hazafiak szívében már ekkor meg volt fogamzva a törvény, mely egy évvel később, az 1505-iki országgyűlésen az idegen származású királyt vonta erkölcsi felelősségre az ország pusztulásáért.

A király egészségében az év folyamán nagymérvű hanyatlás állott be. Az alig ötven éves uralkodót gyakori szédülési rohamok támadták meg, melyek tétlenségre hajló életmódja mellett könnyen végzetessé válhattak reá. A királynénak augusztusban kis leánya született, s több gyermekre, a király beteges állapota mellett, alig volt reménye. A királyi család e helyzete közeli királyválasztás lehetőségét helyezte kilátásba, s a közállapotok ziláltsága fokozta az érdeklődést, melylyel a közvélemény a trónváltozás eshetőségének kérdéseivel foglalkozott. A kik a híres törvény megalkotására készültek, fájó szívvel gondoltak vissza Mátyás király szigorú, de dicsőséges uralko-

* MARINO SANUTO, i. h.

dására. «*Ó Mátyás, ha te mostan élnél, gondunkról gondolnál!*» — talán ez időtájt írta a nagy király képéhez a megható felkiáltást az aggódó hazafiúi kéz Turóczi krónikájában.

A vezérelvek közül, melyek az ellenzék politikáját mozgatták, szabadító eszme gyanánt kezdett kidomborodni a nemzeti királyság eszméje, s a köznemesség ebben látta egyedüli módját a külföldi befolyás és a főurak zsarnoksága megtörésének. Ez eszme néhány év alatt óriási hódítást tett a kedélyekben. Elérte a fejlődésnek azt a fokát, midőn a forrongó közérzet keresi az egyéneket, kikben aspiratióit megtestesítse. Szapolyai István egyike vala, ha nem is közvetlenül, e törekvések képviselőinek, de ő már nem élt, s politikájának diadala későbbi időkre volt fentartva. Annál komolyabb számba kellett venni Corvin Jánost, a Hunyadi név örökösét, annak a királynak fiát, a kiben az Árpádház kihalta óta először jutott a nemzet véréből származó vér a királyi székbe.

Corvin trónjelöltségének legbuzgóbb támogatói már a múlt királyválasztás alkalmával a nemesi osztály sorából kerültek ki. A köznemesség szívében a kudarcz után is megmaradt a kegyelet a királyfi iránt, a ki a Hunyadi nevet viselte, a kít atyja a magyar trónra szánt. Az idegen király, a ki ezt a trónt Mátyás tanácsosainak akarataból elfoglalta, méltatlannak bizonyult a szent korona viselésére. S az összehasonlítást közte és mellőzött vetélytársa között mindinkább kihívta a herczeg egyéniségének fejlődése, az ország védelmében kifejtett buzgósága. Ha már a letelt század végső országgyűlésein egyike volt az ellenzék főembereinek, hadvezéri sikerei után kétszeresen emelkedett értéke a hazafiak szemében. Barátainak száma gyarapodott, s a kik a fennálló uralommal elégedetlenek voltak, hallgatag megállapodással remélték benne feltalálhatni a jövőendő királyválasztás egyik legerősebb jelöltjét.

Geréb Péterben e jelöltség erős támaszát veszítette el Corvin, de ugyanekkor birtokába jutott az anyagi eszközöknek, melyek a siker egyik fő biztosítékául szolgálhattak. S a nádor halála által az ország legelső méltósága üresedett meg, a melynek birtoka esetleg lépcsőül szolgálhat a trón magaslatához.

A nádori méltóság elnyerése lőn Corvin feladata, melynek kivitelére korán megtette a lépéseket. A Geréb-örökség birtokba vétele után első gondja volt híveket szerezni magának, kik jelöltségét támogassák. Egykori fő párthívét, Ernuszt Zsigmond püspököt és testvérét Jánost, a királyi főlovászmestert, az osztályos egyezséggel nyerte meg. Kis-Horvát Jánost és Garai Bánfi Lőrinczet az által kötelezte le, hogy vissza adta nekik az örökségből egykori birtokait: a körösmegyei Darnócz várat tartozékaival és Szent-Miklós mezővárost, valamint a valkómegyei czernai és szentillyei uradalmakat. A két úr hitlevélben kötelezte magát, hogy éltük fogytaig a herczegnek fognak szolgálni és neki a királyt kivéve, mindenki ellenében, bármi ügyben segítségére lesznek. A szövetekezést még szorosabbá fűzte a pozsegai káptalan előtt tett nyilatkozatuk, melyben magszakadásuk esetére összes javaikban Corvint tették örökösükké.* Hasonló szövetség-levelekkel lépten-nyomon találkozunk ez időszakban, s ép ezek árulják el a bizonytalanság érzetét, mely a válságok idejét jellemezni szokta.

Az udvari párt érthető aggodalommal tekintette Corvin nádor-jelöltségét. Bakócz bibornok összeférhetetlennek tartotta saját érdekeivel, hogy az annyira megcsufolt ellenfél jusson a nádori székre. Ellenszenve hatalmas támaszt nyert a királyné személyében. Anna királyné, ez az okos és élénk francia asszony, nagy változást idézett elő megjelenésével az udvari életben. Jó lelkű, de élheterlen férje oldala

* Az 1503 október 3. és 6-án kelt oklevelek a müncheni kir. ltárban, *Ung. Doc.* 157—158. sz. a.

mellett ő lett az udvar lelke ; uralkodott a családi ügyekben és a politikában egyaránt, és uralma annál biztosabb volt, mert elég belátással bírt, a mindenható kancellárral osztozni felette. Nem mondott le a reményről, hogy fiat fog szülni s ha ez még mint gyermek követi a trónon a beteges apát, bizton számíthat a hatalom osztatlan birtokára, királyné és király lesz egy személyben.

Reménysége azonban nem akart teljesezni, s az anyai szív aggodalmába, a királyné uralomvágyába mind erősebben vegyült a féltékenység érzete, melyet a Hunyadiak ivadékának növekvő népszerűsége keltett fel szívében. Bár alig két éve volt Magyarországon, felismerte Corvinban a komoly ellenfelet, családjának leendő vetélytársát. Habozás nélkül szövetkezett ellene Bakóczczal, s az udvarban ki lőn adva a jelszó, hogy *«a herczegnek nem szabad szárnyait megnőni engedni»*.^{*} El lőn határozva, hogy nádorrá választását minden áron meg fogják akadályozni. A királynénak Szentgyörgyi Péter gróf, az erdélyi vajda volt a jelöltje ; kívülre Perényi Imrének és talán a nádorhelyettesnek, Ráskai Balázs tárnokmesternek, lehettek legtöbb kilátásai e magas méltóságra. De részt akart venni a küzdelemben Ujlaki Lőrincz herczeg is, a ki az egykori bosnyák király fia létére joggal követelt részt magának a kormány vezetésében. S a főurak versengése kedvező ürügyül szolgált az udvarnak, hogy a választást időnyerés végett a jövő év tavaszára halasszák.

Addig is minden lehető eszközt fel akartak használni, hogy Corvin jelöltségét lehetetlenné tegyék. Bakócznak nem volt kisebb terve, mint hogy a király féltékenységet felkeltve ellene, ismét megfosztja őt báni méltóságától. Velence segítségére számított e merész vállalkozásban, s november közepén kérdést intézett ez ügyben Badoer ve-

* «Per non li lassar l'ale si grande». MARINO SANUTO, v. k. 1052. l.

lenczei követhet. De ez kitérőleg válaszolt; s Corvin, ki 300 lovas élén éppen útban volt Buda felé, neszét véve a dolgok állásának, visszatért Bihácsra és a dogéhoz küldött követe által sietett a signoria további jóindulatát maga részére biztosítani.*

A királyné aggodalmainak nagyon komoly volt az alapja. Ulászlót 1504 január 10-én, ebéd közben, szélhűdési roham érte, mely rövid időre megfosztotta őt beszélő képességétől. Az ijedtség első percében a végső catastropha bekövetkeztétől tartottak s Anna királyné kétségbeesésében fogadalmat tett, hogy a télvíz idején mezítláb

102. BERISZLÓ FERENCZ ALÁÍRÁSA.

megy Budáról Fejéregyházra, a boldogságos szűz templomába, férje felépüléseért imádkozni.**

A király nehezen tért magához, s csak február havában lett annyira jobban, hogy a nyilvánosság előtt mutathasta magát.

Mialatt Budán az előkészületek folytak a Szent-György napra hirdetett országgyűlés egybehívására, Corvin a délvidéken hathatósan működött tervei érdekében. A rakolnoki kastély márczius elején nagy családi összejövetel színhelye volt. Megjelent ott Frangepán Bernardin fiaival, Máté, Kristóf és Ferdinánd grófokkal, Beriszló Ferencz, felesé-

* MARINO SANUTO, v. k. 305., 473., 578. II.

** Követjelentések Budáról, u. ott, v. k. 717.

gével Frangepán Borbálával, és Balsa Péter szent-szávai herceg, a Frangepánok távoli rokona. Beriszlót Corvin már előbb lekötölte magának. A házaseleket hosszú idő óta tartó családi viszály választotta el egymástól. Borbála asszony, a ki előbb Brankovics Vuk despotának volt felesége, első férjétől örökölt javait, a fejérközi, tutosevinai, komogojnai, gradiczai s egyéb uradalmakat Zágráb és Körös vármegyékben, férje és ennek fia János mellözésével, 1504 február 17-én Corvin János fiacskájának, a kis Kristóf hercegnek adományozta. Corvin azonban nem fogadta el az adományt, s a maga részéről február 27-én a zágrábi káptalan előtt Beriszló Ferencz és fia részére lemondott e

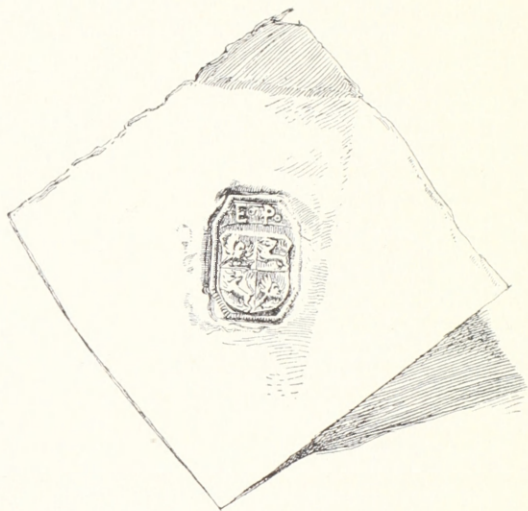
103. FRANGEPÁN BORBÁLA ALÁÍRÁSA.

birtokokról. Márczius 9-én pedig Rakolnokon Frangepán Bernardin és Balsa Péter herceg segítségével egyezséget hozott létre Beriszló és felesége között, melynek megtartása felett a felügyeletet a házastársak közmegegyezéssel a hercegre bízták.*

Az összejövétel legnagyobb vívmánya azonban a Frangepánokkal kötött szövetség volt; Frangepán Bernardin gróf márczius 10-én kelt ünnepélyes hitlevélben nyilatkoztatta ki, hogy vejét és annak családját, a míg csak él, mindenben gyámolítani fogja, ellenségeiktől megvédi, őket sem életben, sem halálban el nem hagyja, s magát gyermekeivel együtt a herceg pártfogásába ajánlva, viszont ígéretet tett, hogy bárminő méltóság és előmenetel kínálkozik a

* Az eredeti oklevelek az Orsz. ltárban *Dipl.* 34320. s a müncheni kir. ltárban. *Ung. Doc.* 165., 169. és *Brand.* CCIX. 41/23. sz. a.

megkötése után Corvinnak az udvar közelében tartózkodó hívei azt az értesítést küldték Budáról, hogy a királyt újabb szélhűdés érte. Corvinék úgy fogadták e hírt, mint a siker biztos előjelét. A herczeg azonnal elindult csapataival Buda felé.* A reménység korai volt. Ulászló ismét kiépült a bajból. S a vérmes tervezőkre mindjárt a kiinduláznál nagy csalódás várt. A nádori szék betöltésénél a királyné pártja győzött; a május elején megnyílt ország-

105. PERÉNYI IMRE PECSÉTJE.

gyűlés nem Corvin Jánost, hanem Perényi Imrét választotta nádorrá.

De a herczeg nem veszté el bizalmát a jövőben. Az országgyűlést követő nyáron, délvidéki birtokain, pénzügyei rendezésével foglalkozott. Egyes régi tartozásai kiegyenlítésére zálogba vetette néhány kisebb birtokát; Beriszló Ferenczet 6000 frtnyi követeléseért Lobor várának átengedésével elégítette ki;** a gyulai várhoz tartozó

* MARINO SANUTO, v. k. 1039, I.

** Július 29. Krapina. Orsz. ltár, *Dípl.* 33399. sz.

megyesi birtokot 1000 forintért Gerdosith Péternek, a Frangepánok rippaci várnagyának adományozta;* Maróth várára 3000 forintot vett fel Gibárti Keserű Istvántól s ugyane birtokot néhány hét múlva újabb 2000 forinttal terhelte meg.** E zálogügyletek nagy része azonban nem pillanatnyi pénzzavar elpalástolására szolgált, szükséges előkészület volt az a politikai küzdelmek folytatására. S a nádorválasztási küzdelem után, a nagy szerep küszöbén, melyre a közvélemény egy tekintélyes csoportja Corvint hallgatagon kijelölte, bizonyos politikai jelentőséget kell tulajdonítanunk a herczeg határozott fellépésének, melylyel az ősi fészeknek, Hunyad várának, visszaszerzésén fáradozott.

Hunyadot s a monostori, morsinai és haczáki kastélyokat, mint láttuk, Pogány Péter és Bikli János zálog címén tartották kezükön; később Bikli egyedül maradt zálogos úr, s habár a herczeg több ízben kísérletet tett a birtok kiváltására, vonakodott azt urának visszaadni. A király július 28-án kelt rendeletében Corvin panaszára meghagyta az erdélyi vajdának, hogy Erdély előkelőbb nemeseiből és törvénytudóiból alakítandó bizottság meghallgatásával döntsön ez ügyben. Corvin augusztus 14-én Enyingi Török Imrét és Istvánffy Istvánt bízta meg érdekei képviselésével.

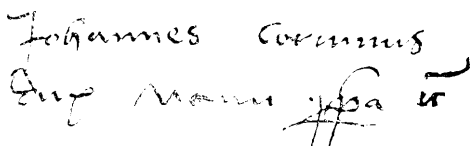
A tárgyalás Szentgyörgyi Péter vajda előtt Deésen, október 1-én vette kezdetét; de Corvin emberei mindjárt másnap egyezsége léptek Biklivel, a ki 2000 forintnyi zálogösszeg és kárpótlás fejében kötelezte magát a vár és a benne levő hadi szerek átadására. A pénz felét Törökék letették a vajda kezéhez; másik felét minden szentek nap-

* Június 29. Krapina. Münchener kir. ltá, *Ung. Doc.* 160. sz.

** A július 25-én és augusztus 18-án kelt záloglevelek, melyek elseje 5000, a második 10,000 frtnyi váltáságösszegekről szól, az Orsz. ltárban *Dipl.* 33602. és a müncheni kir. ltárban *Ung. Doc.* 159. sz. a.

jára ígérték az erdélyi káptalan előtt kifizetni. A várnak október 22-re kitűzött átadására a vajda jegyzőjét, Pleterniczei Györgyöt küldte ki királyi biztosul.¹

A kedvező eredményről azonban Corvin már nem vehetett tudomást. A törökök, kik ellen a nádor már augusztus elején készülre inté a vármegyéket, október első napjaiban betörték Horvátországba és Kninig pusztítottak. A herczeg Krapináról, hol családjával együtt az egész nyarat tölté, a tartomány védelmére sietett, s meg-

106. CORVIN UTOLSÓ ALÁÍRÁSA.

ütközött a török csapatokkal. Szerencséje már a csatatéren cserben hagyta; kevés hja volt, hogy az ellenség fogságába nem került.²

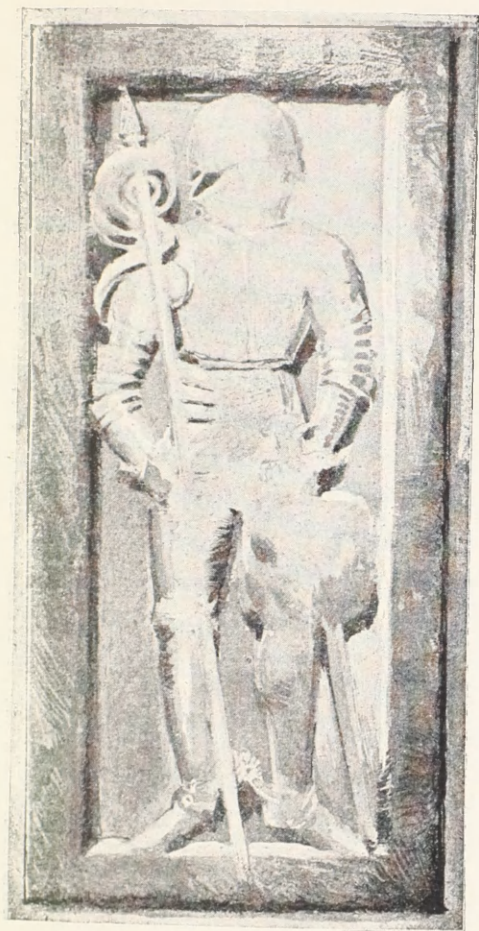
Betegen tért vissza a harcz mezejéről, úgy látszik, az alvidéken lappangó pestises láz támadta meg, mely végzetes kimenetelű lett reá nézve. A közeli vég előérzetében megtette utolsó rendelkezéseit családja helyzetének biztosítására. Vagyona kezelését hitvesére bízta s négy legmegbízhatóbb emberét, Török Imrét, Beriszló Ferenczet, Kesserű Istvánt és Szerdahelyi Imrefi Jánost rendelte ki mellé, hogy őt tanácsaikkal gyámolítsák. Betegsége nem tartott sokáig. Halála október 12-én éjjel 11 órakor következett be.³

Az elhunytat a regényes zagorjei bérczek között, Szlavónia szívében, mely második hazája lett, a lepoglavai templomban helyezték örök nyugalomra. A Boldogasz-

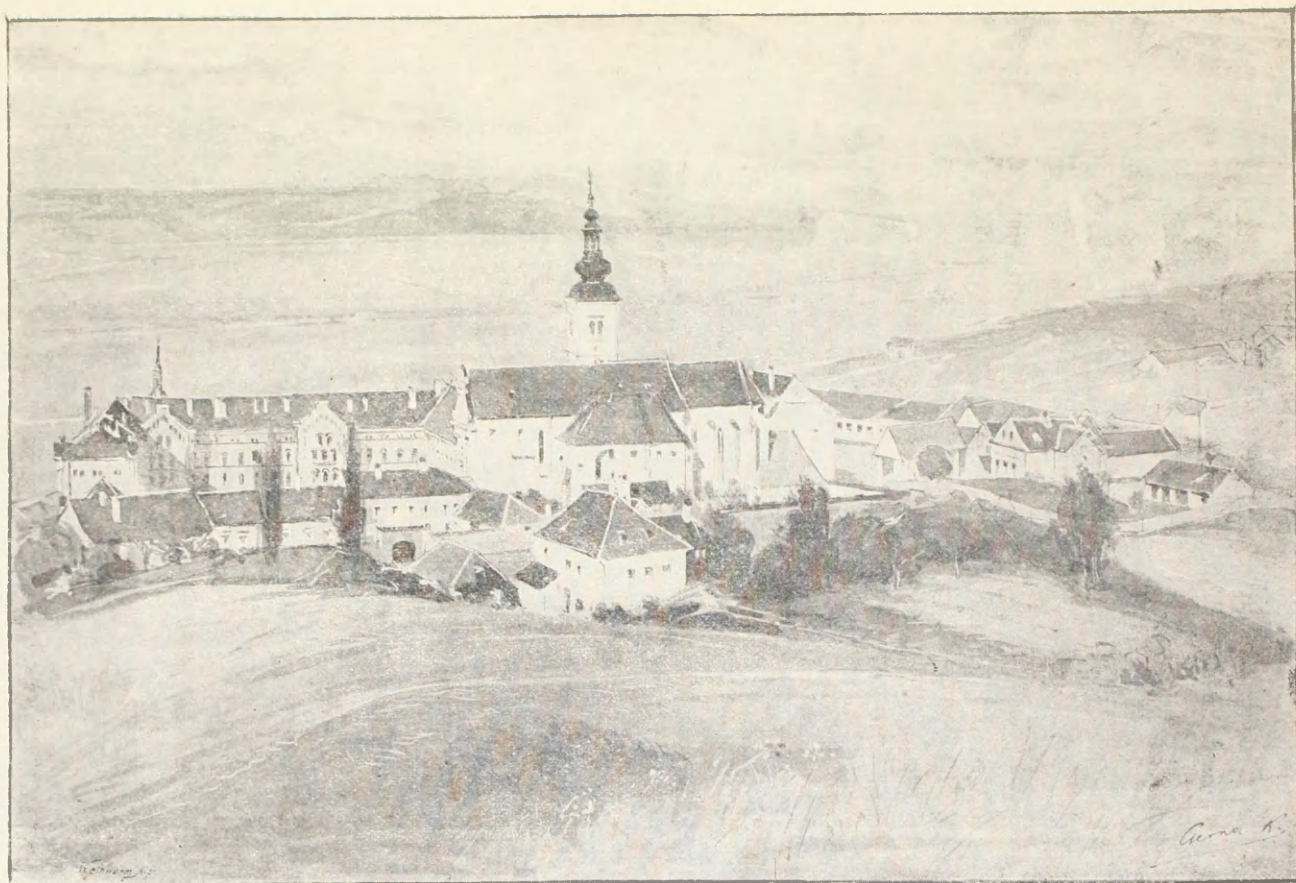
¹ Az ügyre vonatkozó oklevelek az Orsz. ltárban, *Dipl.* 21,331. és a müncheni kir. ltárban, *Ung. Doc.* 163., 164., 171. és *Brand. CCIX.* 41/24. sz. a.

² Zárából 1504 október 9-éről kelt jelentés a signoriához, MARINO SANUTO, VI. k. 711. l.

³ A halál napját síremlékének alább idézendő feliratából tudjuk. SANUTO október 25-én értesül a herczeg elhunytá felől, s csak röviden jegyzi naplójába, azzal, hogy «a maga helyén bővebben fog róla szólni». (VI. k. 82. l.) Ez ígéretét azonban nem váltja be.

CORVIN JÁNOS SÍREMLÉKE.

107 A LEPOGLAVAI KOLOSTOR. CSERNA KÁROLY EREDETI RAJZA

szonyról nevezett kolostor és templom, mint Remete-Szent-Pál szerzetének többi egyháza is, Corvin János különös pártfogásának örvendett.* Temetkezési helyétül is ő maga választotta ki. Koporsóját a templom sanctuariuma alatt levő sírboltban, a főoltár előtt helyezték el, s egykori hűséges vicebánja, Gyulai János kérte ki magának a kegyet, hogy emléket állíthasson a halottnak, Mátyás király fiának, a jeles hadvezérnek, «ki a világnak szerzett sok diadal után, mint győzelmes katona fejezte be utolsó napját».**

* A lepoglavai plebánia «Liber memorabilium» cz. kézírata, melynek adatait HAMPEL JÓZSEF egy. tanár volt szíves velünk közölni, említi a kincseket, miket Corvin János 1491-ben a maga és atyja lelkiüdvösségére a kolostornak ajándékozott.

** A termésköből faragott sírkő Corvin János vaspánczélba öltözött alakját ábrázolja, fején sisakkal, jobbában lándzsával, baljával pajzsra támaszkodva. Ma már olvashatatlan feliratát a «Liber memorabilium» őrizte meg: HAEC TENET ARCTA DUCEM TUMBA IOANNEM, MATHIAE QUI STIRPS INCLYTA REGIS ERAT. STRENVVS HIC ARMIS PARTAQVE MUNDO TRIVMPHA PLVRIMA POST, VICTOR DIEM CLAUSIT EXTREMVM. ANNO CHRISTI TER QVINGENTESIMO QVARTO, DIE OCTOBRIS 12. IOANNES DE GYULA FIERI FECIT.

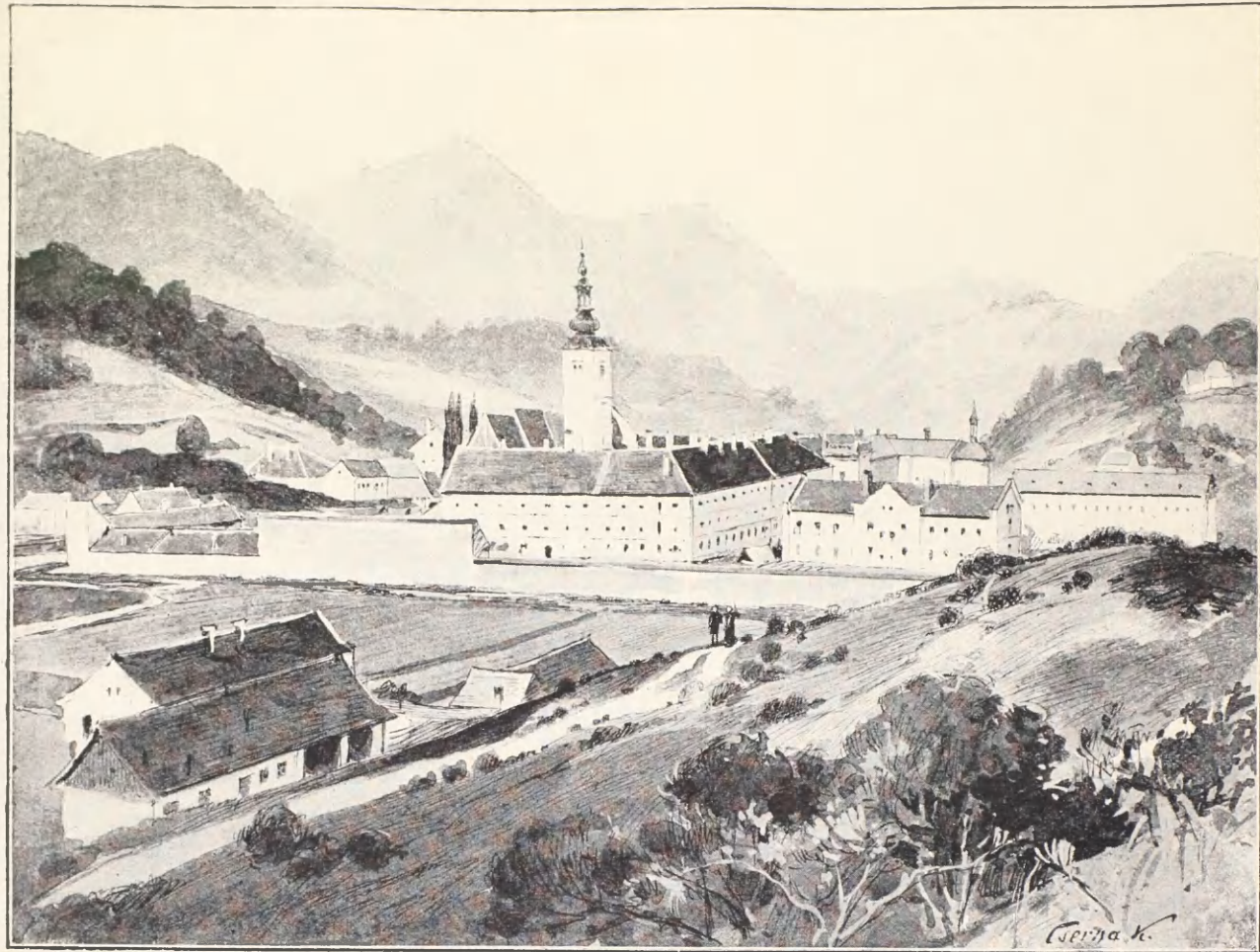
E kö eredetileg az oltár előtt, a talajba volt beillesztve s épen e miatt rendkívül megkopott állapotban jutott el hozzánk. Gróf Esterházy János 1824-ben kivétette innen, az evangelium oldalán a templom falába falaztatta be s föléje két emléktáblát tétetett, melyek Corvinnak s később ide temetett fiának, Kristófnak emlékét a következő, valószínűleg egy régebbi emlékről átvett felirattal örökítették meg:

(*jobbrol*)

ANNO DOMINI MILLESIMO QVINGENTESIMO QVARTO
OCTOBRIS DVODECIMA DIE, HORA VNDECIMA NOCTURNALI
HEROS VLTIMOS DIES IOANNES CORVINVS CLAUSIT EXTREMOS.
SUB EREMO CORPVS AD CLASTRVM LEPOGLAVA TUMVLARE IVSSIT.
ASPICE REM CHARAM, BINI HINC INDE CINGVNT GLORIOSAE VIRGINIS ARAM.
DVX IOANNES ET FILIVS EIVS CRISTOPHORVS, QVIBVS ADSINT GAVDIA TRINA.
ET SEQVITVR, DVX LICVIT, TVA DVX VIGVIT O IOANNES PVTESTAS,
FRAVS LATVIT, PAX IN REGNO ISTO TVI TEMPORE FIRMA FVIT REGNAVITQVE HONESTAS.

(*balrol*)

ANNO CHRISTI 1505.
DIE DECIMA SEPTIMA MARTII OBIENS,
HIC IACET EXTVNCTVS CRVDELI MORTE IOANNIS
CORVINI NATVS PRINCIPIS EGREGII,
CHRISTOPHORVS PRINCEPS, CVI NONDVX VENERAT AETAS
MAIOR, SED PVER HIC SANCTIFICATVS OBIT.
CHARA PRECOR GENITRIX, MANANTIA LVMINA FLETU
COMPRIME, SYDEREVM SVSTINET VMBRA PVLM.
CVRANTE IOANNE DE COMIT. AB ESZTERHAZY REGI APLICVO AB INT. CO.

LEPOGLAVA.

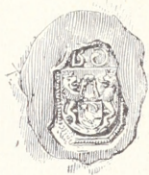
Cserna Károly eredeti rajza.

V.

ÖRTÉNETÜNK itt véget ér; Corvin János életének tragœdiája a kifejelet előtt hirtelen és erőszakosan lett befejezve. A mi még hátravan, az utójáték, már csak annyiban érdekel, mert szereplői egy nagy történelmi név képviselői és sorsukban betelik a borongó végzet, mely e név egykori ragyogását elhomályosította. János herczeg váratlan halála családjának politikai és vagyoni helyzetében egyaránt nagy zavart idézett elő. A királyi udvarban megkönnyebbült lélekkel vették tudomásul a vetélytárs elhünytát, de a hazafiak egy szebb jövő zálogát gyászolták az elhünytban, s aggodalommal gondoltak övéinek sorsára. A herczeg kiskorú fiút hagyott hátra örökül, s a hagyaték kérdését 40,000 forintra rúgó zálogügys s egyéb birtokperek tették bonyolulttá. Corvinnak elmaradt báni fizetése és a tartományok védelme címén jelentékeny követelése maradt hátra a király ellen, de ennek a behajtására az ország pénzügyi helyzete kevés reményt nyújtott. S alig hűnyta be a herczeg szemét, megindult az érdekek harcza a fejét vesztett család ellen; régi sérelmek feltámadtak, régi igények újjá éledtek, hogy az özvegyet s árvákat kifosszák jogaikból. A Frangepánok, a corbaviai grófok s a délvidék többi főurai fegyverrel foglalták vissza az elhünyt kezén levő várakat, melyekre, joggal vagy jog nélkül, ők maguk tartottak igényt, s maga a király adta az első példát azoknak, a kik kész zsákmányuknak tekintették az egykori királyi örökségnek még roncsaiban is gazdag maradványait.

A Hunyadi-ház sorsa e válságos napokban Corvin özvegyének, Beatrix hercegnének, kezeibe volt letéve. S a gyöngé nő, ki férje életében, a politikai küzdelmekről távol, a birtokügyeknek s gyermekei nevelésének élt, bámulatos erélyvel látott a nehéz feladathoz, hogy gyermekei érdekét az ellenséges támadásokkal szemben megtartsa. Legnehezebb feladata volt a királylyal szemben, ki Both András és Gyarmati Balassa Ferencz személyében már 1505 elején kinevezte Corvin utódait a bánóságban, s ezeket kiküldte a tartományok átvételére a nélkül, hogy Corvin örököseinek követelései kiegyenlítésére hajlandóságot mutatott volna. Beatrix a bánág átvételekor kötött szerződésre hivatkozva, a férje kormányzata alatt álló részek vissza adását a

108. FRANGEPÁN
BEATRIX PECSÉTJE

védelmi kiadások megtérítésétől tette függővé s Török Imre és Turóczi Benedek segítségével megakadályozta az új bánok beiktatását. Ellenállását odáig vitte, hogy Ulászló az 1505 február havában tartott országgyűlésen alkudozásba bocsátkozott vele s annak eredményeig elhalasztotta a tartományok átvételét.* Ép ily erélylyel lépett fel a horvát főurak ellen; a fegyveres támadásokat ő is fegyverrel verette vissza; tiltakozásaival útját állotta egyes birtokai eladományozásának, s míg a meglevő uradalmak együtt tartásán fáradozott, egyidejűleg már most feladataiul tűzte ki a zálogba vetett birtokok visszaszerzését.

A birtokügyekben kifejtett erélyével arányban állott számító okossága, melyet a Hunyadiak magasabb politikájának folytatásában tanúsított. E politika János herceg halálával fiára, a kis Kristóf hercegre szállott örökségképen. A hatodik évében járó fiúcska volt a család jövőjé-

* II. Ulászlónak április 9-én Turóczi Bernáthoz intézett leveléből. PRAY, Epistolæ Procerum, I. k. 51. l.

FRANGEPÁN BEATRIX.

nek egyetlen záloga; mialatt gyermekjátékait játszotta, vérmes reményű hazafiak, Corvin egykori bajtársai, az ő ifjú életéhez kötötték szívük legtitkosabb terveinek sikerét. S az előrelátó családi politika érvényesült Beatrix hercegnének ama törekvésében, hogy a hatalmas Szapolyai családot rokonságba hozva nemzetségével, ez úton is gyarapítsa gyermekei jövőendő támaszainak számát. 1505 február havában, a Budán tartott országgyűlés alatt, megbízottjai által egyezsége lépett Szapolyai István özvegyével, Hedvig hercegasszonynyal, melynek értelmében leányát, a nyolcz éves Erzsébetet a néhai nádor ifjabb fiának, Szapolyai György grófnak ígérte feleségül.*

Tervezgetéseit újabb rettenetes csapás szakította félbe, megsemmisítve anyai szívének szép reményeit. Corvin egyetlen fiörököse, Kristóf herceg, az 1505. évi márczius 17-én megszűnt élni. Egy félév sem telt el a herceg halála óta, s a Hunyadi-ház utolsó férfisarja, kit őseitől örökölt nagy neve talán fényes szerepre jelölt ki történelmünkben, atyja mellett nyugovék a lepoglavai sírboltban. Jellemző, hogy a közvélemény mérgezésnek tulajdonította halálát, s a népies felfogás képviselője, a jó Szerémi György, egyenesen a Hunyadi névre féltékeny királynét nevezte meg a rejtélyes bűntény értelmi szerzőjének.**

Beatrix hercegné a kisdedit atyja mellett, a boldogságos szűz oltárának jobb oldalán temette el, Rakolnokról, Krapináról és Varasdról, Mátyás kincstárának utolsó maradványai közül óriási értékű ékszereket, díszöltönyöket s templomi edényeket vitetett át Lepoglavára, a kolostor gazdagítására, s a zagorjei uradalom több jelentékeny helységét adományozta a templomnak, melynek

* Az 1565 augusztus 25-iki, alább idézendő egyesség elbeszélése szerint.

** Taddeo Lardo levele Esztergomból Hippolyt bíbornokhoz, 1505 márczius 31-én, mutatja, hogy a hír legmagasabb körökben is hitelt talált. Tört. bizottság másolatai. SZERÉMI elbeszélését l. Monum. Hung. Hist. Scriptores, I. k. 39. s köv. II.

sírboltja élete két legdrágább kincsének adott örök nyugvóhelyet.¹

Kristóf herczeg halála folytán a Hunyadiak jószágai magszakadás címén a koronát illették meg. Ulászló Czobor Imrét küldé az özvegyhez azok átvételére,² s egyúttal meghagyta a bánság elfoglalására induló Both Andrásnak és társának, hogy a bánsággal együtt Corvin összes szlavóniai és horvátországi várait vegyék birtokba.³ Beatrix azonban, ki Hunyadot még ez év tavaszán átvette Töröktől,⁴ tárgyalásokat kezdett Ulászlóval, s alkudozásai folyamán hathatós támogatást nyert Szapolyainé részéről, ki most már Erzsébet keze útján az összes Hunyadi-birtokokat családjára remélte átszállíthatni.

Az első egyezség Szapolyainéval, a melyet még Kristóf életében kötöttek meg, úgy szólt, hogy Kristóf halála esetén a jószágokat Erzsébet, s általa leendő férje, Szapolyai György örökli. A tárgyalások most, midőn már csak Erzsébet volt életben, ezen az alapon folytak a két család között; s a Rakolnokon, 1505 augusztus 25-én létrejött megállapodások szerint Beatrix kötelezte magát, hogy a férje által hátrahagyott jószágokat az esküvő után

¹ Az erre vonatkozó okleveleket közli SPIESS, i. m. 292. l. és KOLLER, Hist. eppatus Quinqueeccl. iv. k. 508. l. V. ö. KUKULJEVIĆ, Beatrice Frankapan, 43. l. A sirok annyi évszázad viszonagságai daczára maig épségben maradtak. Baró Rauch Levin horvát bán 1870-ben felbontatta azokat; a koporsókban talált gyűrűk ez alkalommal állítólag a zágrábi múzeumba kerültek. Dr. TÖRÖK AURÉL egyetemi tanár által eszközölt felbontásukról már fentebb (22. l. ** jegyzet) megemlékeztünk. Atya és fiú két különböző koporsóban feküdtek, a koporsók már elváltak korhadva, s dr. TAUFFER EMIL akkori fegyházi igazgató a csontokat egy új, diófából készült, közös koporsóba záratta. A csontmaradványo-

kon végzett mérések szerint Corvin középtermetű, erőteljes testalkotású férfi volt, közép nagyságú, mesocephal koponyával, melynek alkata szabályos és szép alakra enged következtetni. Kristóf herczeg maradványainál feltűnő a nagy hasonlatosság az ő és atyja fejalkotása között. Dr. TÖRÖK AURÉL a csontokról fényképfelvételeket eszközöltetett, melyek a budapesti egyetem anthropologiai múzeumában láthatók.

² Rendeletének szövege, kelet nélkül, OLÁH MIKLÓS formulás-könyvében, 171. l.

³ II. Ulászló idézett levele Turóczi Bernáthoz.

⁴ 1505 május 17-én adott elismervénye a hg. Batthyány-cs. körmendi ltárában.

át fogja adni vejének, ama birtokok kivételével, a melyeket férje végrendeleti végrehajtói és Szapolyainé megbizottai részére ki fognak szakítani, s melyek, ha másodszor férjhez nem megy s gyermektelenül hal el, szintén leányára és ennek férjére fognak szállani. Ezen felül az 5000 frt fedezetűl, mit Szapolyainétól jószágügyei rendezésére kapott, lekötötte az almási, algyógyi, debreczeni és buzai uradalmakat, s felhatalmazta az özvegy nádornét, hogy a Horváth András és Mihály kezén levő Árva és Likava várakat magához váltsa.

A szerződésben Szapolyainé sürgetésére az is ki lett mondva, hogy mihelyt a menyasszony 12-ik évét eléri, a házasság a jegyespár serdületlen kora daczára meg fog köttetni. Corvin Erzsébet ekkor 9-ik éve felé járt s a vőlegény egy évvel és 10 hónappal volt idősebb nála.*

Időközben azonban Beatrix megegyezésre jutott a királlyal; ez már 1505 július 22-én megígérte, hogy a tartományok védelmére tett kiadásokat a számadások átvizsgálása után ki fogja egyenlíteni; lemondott abbeli kívánságáról, hogy Gyula vára neki adassék át, s a Hunyadi-javakat Szeged, Debreczen, Ujváros és néhány erdélyi uradalom — Almás, Toroczkó, Algyógy és Buza — kivételével az özvegy és leánya birtokában hagyta. Frangepán Bernardin ez évi december 13-dikán fiai által is aláírt ünnepélyes védőlevélben biztosította leányát, hogy e javakban minden támadások ellen megfogja őt oltalmazni.** A végrendeleti végrehajtó urak a várakat 1506 május 25-én a király rendeletére tényleg átadták Beatrixnek; az özvegy előzőleg, ápril 26-án megkötött egyezségben kötelezte magát, hogy a zálogos birtokokat mielőbb ki fogja

* SPIESS, i. h. 287. l. V. ö. Történelmi Tár, IX. k. 10. l. Az egyezménynek több fogalmazványa maradt fent a müncheni kir. ltárban, *Ung. Doc. 260.* és *Brand. CCIV. 9/1—5. sz. a.*

** Müncheni kir. ltár, *Brand CCIX. 41/11. sz.*

váltani, s leánya férjhezmenetele esetén vele a jószágok felett igazságosan megosztozik. S 1506 augusztus 31-én kelt Ulászló adománylevele, melyben a Hunyadi-ház méltóságára és János herczeg érdemeire való tekintettel, a herczeg összes javait — a már említett uradalmak kivételével — különös kegyelemből özvegyének és leányának adományozta.¹

Az örökség nagy kérdése meg lévén oldva, Beatrixnek többé nem volt szüksége a Szapolyaiék támogatására. A nagyratörékvő Szapolyai család terve, mely a múlt és a jövő két királyi családjának sorsát lett volna hivatva egymással összekapcsolni, nem jutott el a megvalósulásig; a házasság terve még ez év folyamán végleg el lett ejtve.

*Item- ut Cristoforus promissus ipse
supra scripta conservare et ma-
nu propria script*

109. FRANGEPÁN KRISTÓF ALÁÍRÁSA A BEATRIXNEK ADOTT VÉDOLEVELEN.

Beatrix, ki ez évben a Török Imrétől 4900 forinton kiváltott gyulai várba költözött, s Ulászlótól maga és leánya részére a békési főispáni tiszte birtokát is kieszközlte,² más irányban igyekezett leánya jövődjét biztosítani. Választása a nagyságosok rendjéből való Palóczi Mihályra, Palóczi Máté nádor unokájára, Gyulával szomszédos nagy uradalmak örökösére esett. Az eljegyzés, úgy látszik, 1507 karácsonyán ment végbe Lippán, s a király 1508 január 5-én foglalta írásba a jegyesek nyilatkozatát, hogy Beatrix herczegnét a családi javak birtokában holta napjáig meg fogják hagyni.³

¹ Müncheni kir. ltár, Ung. Doc. 177., 178. és 201. sz. a.

² U. ott, Ung. Doc. 184., 196. és 206. sz. a. A Gyulai kezén levő ezüstért Beatrix külön 7000 frtot fizetett.

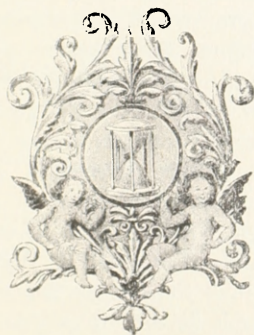
³ U. ott, Ung. Doc. 245. sz. a.

A sors itt is másképp határozott. A kis menyasszony, az utolsó, kinek ereiben a Hunyadiak vére csörgedezett, Gyulán, 1508 elején, ifjú életének 13-ik évében meghalt.

A szerencsétlen anyát, mint tudjuk, egy év letelte előtt a durva és erőszakos György brandenburgi örgrófhoz kényszeríté nőül menni az udvar politikája. Az esküvőt 1509 január 25-én Gyulán tartották meg.* Alig egy évvel utóbb már Beatrix sem volt az élők között. Anyát és leányát a gyulai Ferencz-rendi szerzetesek sírboltja fogadta magába.

A Hunyadiak öröksége merőben idegen kézre jutott. Száz évvel azután, hogy a hunyadi hegylakók vajdájának fia, Vojk vitéz, a nyilvánosság elé lép, egyetlen viselője sincs nemzeti történetünk legnagyobb nevének, s a Hunyadi névvel egy fényes múlt utolsó sugara is letűnt a haza egeről.

* SPIESS, i. h. 45. l.

110. A MULANDÓSÁG JELVÉNYE
A PÁRISI S. HIERONYMUS CORVIN-CODEXRŐL.

HASONMÁSOK SZÖVEGE.

A KRAKKÓI KISEBB HOROSCOP FELIRATA.

(18. l.)

Nativitas Johannis filii *s(erenissimi)* regis *M(athie)*; et erat anno domini 1443. sabatho ante Judica in Aprili, tempore equato, die 2. hora 14., minuta 7., secunda 12.

(Következnek a csillagok állását jelző jegyek és számok.)

MÁTYÁS BEIGTATÁSI PARANCSA CORVIN JÁNOS RÉSZÉRE.

BUDA, OKTÓBER 21.

(23. l.)

Mathias dei gratia rex Hungarie, Bohemie etc. fidelibus nostris conventui ecclesie de Kolosmonostra salutem et gratiam. Cum nos, qui ex suscepti regiminis officio et liberalitatis nostre largiflue habundantia cunctis de nobis bene meritis donativa largimur, debemus tamen naturali affectu illi potissimum liberalitatem nostram ostendere, qui ex nostra propagatione vite sumpsit exordium, sicut ergo affectione et instinctu naturali cogimur, ut illustrem Johannem ducem Liphthoviensem et comitem de Hwnyad unicum natum nostrum diligamus, ita etiam volentes ipsum ex magna dilectione, qua illi tamquam nato nostro carissimo afficimur, beneficio prosequi gratioso, totales portiones possessionarias condam Nicolai filii Michaelis de Zenthpal in possessionibus Bessenyew, eadem Zenthpal ac Wgra, Gewres et Latzkod vocatis in de Kykellew; item totalem portionem possessionariam quondam Johannis filii Michaelis de Swk in possessione Ombotz vocata in de Doboka comitatibus, preterea universas possessiones portiones et quelibet iura possessionaria condam Wok Sandrini in quibuscunque comitatibus prefati regni nostri Hungarie ac partium Transsilvanarum existentis et habita, que per defectum seminis eorundem ad nostram majestatem et sacram eiusdem regni nostri Hungarie coronam rite et legitime devoluta esse perhibentur, simulcum cunctis suis utilitatibus et

pertinentiis quibuslibet, premissis sicut prefertur stantibus et se habentibus, ex certa nostra scientia et animo deliberato ac de consensu et beneplacita voluntate serenissime domine Beatricis regine consortis nostre carissime memorato Johanni duci nato nostro sui:que heredibus et posteritatibus universis vigore aliarum literarum nostrarum donationalium superinde confectarum in perpetuum contulerimus, volumusque eundem in dominium eorundem per nostrum et vestrum homines legitime facere introduci. Fidelitati igitur vestre firmiter precipientes mandamus, quatenus vestrem mittatis hominem pro testimonio fide dignum, quo presente Andreas Porkolab vel Stephanus Bardy aut Georgius Sywlok de Santzal sive Emericus Lewkes de Hederfay vel Demetrius de Chykevnemthery aut Benedictus Gybar de Lona vel Ladislaus Porkolab de Gewtz sive Johannes Desy de Iklod, aliis absentibus, homo noster ad facies præscriptarum portionum possessionarium in dictis possessionibus Bessenew, Zenthpal, Wgra, Gywlas, Gewres, Latzkod et Ombotz vocatis habitarum, consequenterque universorum possessionum portionumque et quorumlibet iurium possessionarium prefati condam Wok Sandrini ubivis existentium, vicinis et commetaneis earundem universis inibi legitime convocatis et presentibus accedendo, introducat prefatum Johannem ducem in dominium eorundem, statuatque eadem eidem premissis nostre donationis titulo perpetuo possidenda, si non fuerit contradictum, contradictores vero si qui fuerint, evocet eosdem contra annotatum Johannem ducem ad terminum competentem nostram personalem in presentiam, rationem contradictionis eorum reddituros; et posthec huiusmodi introductionis et statutionis seriem cum contradictorum et evocatorum, si qui fuerint, vicinorumque et commetaneorum, qui premissis statutioni intererunt nominibus, terminoque assignato, ut fuerit expediendum, dicte nostre personali presentie fideliter rescribatis. Datum Bude, in festo undecim millium virginum, anno domini millesimo quadringentesimo septuagesimo nono, regnorum nostrorum Hungarie etc. anno vigesimo secundo, Bohemie vero undecimo.

MÁTYÁS KIRÁLY ADOMÁNYLEVELE CORVIN JÁNOS RÉSZÉRE A SZILÁGYI ERZSÉBETTŐL ÖRÖKÖLT JAVAK FELŐL. POZSONY, 1484
NOVEMBER 11.

(32. l.)

Nos Mathias dei gratia rex Hungarie, Bohemie etc. Memorie commendamus tenore presentium, significantes, quibus expedit, universis, quod tametsi regiam celsitudinem ad omnes, quos summa potestas et incomprehensibilis illa providentia suo subiecit imperio et quos incom-

parabili eius sapientia ac iudicio regit et moderat, respectum habere eisque iuxta virtutum suarum merita sinum sue clementie et liberalitatis fontem reserare deceat, ad carissimos tamen et preclarissime indolis natos, in quibus se et sue celsitudinis speciem contemplatur, vel ipso sanguinis iure et lege nature, longe maiorem respectum habere, longèque largiori illos et uberiori munificentia prosequi ac curiosius etiam rebus atque statui eorum prospicere debet. Proinde nos his et pluribus aliis bonis inducti respectibus, curam illustris et optime indolis pueri Johannis Corvini ducis Liphoviensis etc., nati nostri etc. ut decet, habentes, castrum nostrum Mwnkach vocatum in comitatu de Bereg habitum simul cum oppidis similiter Mwnkach necnon Wary, Zaaz et Bereg ac possessionibus Berekwyfalw, Janosy, Deda, Gath, Gwth, Naghlwchka, Kyslwhka, Strabicho, Kysfalw, Izuethe, Mwnkach-Orozwaros, Iwany, Rakos, Bobuwyka, Rwkolcz, Kaydana, Loheh, Lanka, Wyznucze, Makarya, Sarkad, Pystrahaza, Bardahaza, Stanfalwa, Kyskereped et Dragabarathfalwa vocatis, omnino in predicto comitatu de Bereg habitis, preterea civitatem nostram Debreczen vocatam in comitatu Byhoriensi habitam simulcum curia et castello ibidem habitis necnon oppidis et possessionibus Wywaros, Matha, Zenthmargitha, Zenthmiklos, Polgary, Prod, Wydmonostor, Hathaz, Theglas, Thethethlen, Kaba, Zobozlo, Zygheth, Erhegyews in de Zabolch item Samson, Halap, Derechke, Thothfalw, Gaboryan, Kerezthwr et Zenthpeterzeghe vocatis in predicto Bihoriensi ac Arokthew in Borsodiensi comitatibus habitis, quod quidem castrum Mwnkach simulcum prefata civitate Debreczen ac curia et castello universisque predictis oppidis et possessionibus pie memorie illustris condam domine Elisabeth etc. genitricis nostre carissime prefuerant, sed per obitum eiusdem ad nos simulcum predictis omnibus civitatibus, oppidis et possessionibus devolutum exstitit, simulcum toto et omni iure nostro regio, si quod etiam alias in eisdem castro Mwnkach ac civitate et castello Debreczen, universisque aliis prenominationis oppidis et possessionibus qualitercunque haberemus, aut nostram ex quibuscunqu ecausis, viis modis et rationibus concernerent maiestatem, ac pariter etiam cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet, terris scilicet arabilibus cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, campis, fenetis, silvis, nemoribus, montibus, vallibus, vineis vinearumque promontoriis, aquis, fluviis, piscinis, piscaturis, aquarumque decursibus, necnon molendinis et locis earundem, generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinentiarum suarum integritatibus quovis nominis vocabulo vocitatis, sub suis veris metis et antiquis memorato Johanni Corvino nato nostro, cui alioquin prefata condam domina genitrix nostra idem castrum et omnia predicta bona in ultima sua voluntate testamentaliter legavit, ipsiusque Johannis Corvini heredibus et posteritatibus universis, de beneplacita voluntate et consensu

illustrissime domine Beatricis regine consortis nostre carissime, de manibus nostris regiis dedimus, donavimus et contulimus, imo damus, donamus et conferimus iure perpetuo et irrevocabiliter tenendum, possidendum pariter et habendum, salvo iure alieno, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante, quas in formam nostri privilegii redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportate. Datum Posonii, in festo beati Martini episcopi, anno domini millesimo quadringentesimo octuagesimo quarto, regnorum nostrorum anno Hungarie etc. vigesimo septimo, Bohemie vero sextodecimo.

Mathias rex manu propria.

(Melléklet a 33. laphoz.)

CORVIN JÁNOS KETTŐS HOROSCOPIJÁNAK SZÖVEGE.

(2. l.)

Nativitas illustris ducis domini Johannis filii sacre maiestatis regie erat anno 1473-o, in Aprili, die 2., hora 9., minuta 29., secunda 15.

(Következnek a csillagok állását jelző jegyek és számok.)

Conceptio nati erat anno 1472-o, in Julii die 14., hora prima post medium noctis sequentis, sole exeunte in initio 2-i gradus leonis. Et luna in 14-o m^{to}(?) 24-ti gradus scorpionis.

(4. l.)

Reolutio geniture illustris ducis Johannis anno 1484-to in Aprili, die 2., hora 7., minuta 18., secunda 3.

(Következik a csillagok állása.)

Inclinabitur illustris dux ad significata prime domus, proinde negotia sua feliciter disponentur, et incipiet sua illustris dominatio acquirere ea, que sibi hora geniture sidera pollicita sunt; ex eo quod luna in signo profectionis constituta applicat Saturno corpore suo, quemadmodum *stb.*

(Mindkét horoscop teljes szövegét l. Magyar Könyv-Szemle, 1880. 385. s köv. 11.)

(Melléklet az 58. laphoz.)

CORVIN JÁNOS LEVELE EGERVÁRI LÁSZLÓHOZ. BUDA, 1489 NOVEMBER 21.

Magnifice vir, domine et amice nobis plurime honorande, post salutationes. Rogamus vestram magnificentiam, quatenus nostre ampliorum ob respectum velitis fratrem carnalem Laurentii Magni aulici regie maiestatis ad servitia eiusdem acceptare ac cum eodem bene facere

nostre amplioris amicitie ob respectum; quod si feceritis, nos vestre magnificentie temporibus oportunis in similibus vel in maioribus semper complacere volumus. Datum Bude, sabatho in festo presentationis beate Marye virginis, anno etc. 1489.

Johannes Corvinus, dux Lipthoviensis etc.

Kínül: Magnifico Ladislao de Egerwar regni Sclavonie etc. bano, domino et amico plurime honorando.

BARTHOLOMÆUS FONTIUS CORVIN JÁNOSHOZ ÍRT VERSEI.

(61. l.)

Bartholomæi Fontii Saxettus incipit ad Ioannem Corvinum Mathiæ regis filium.

Mathiæ regis soboles Corvine Ioannes
 Quem similem magni cernimus esse patris,
 Cum regnum tueare armis, cum moribus ornes,
 Illustresque tuo sidere Pannonias,
 Ut meus in te ardens animus studiumque pateret,
 Munera cum vellem congrua ferre tibi,
 Ac necque Pyrgothelis gemmas, nec signa Lysippi,
 Nec quod Apelleis fulgeat in tabulis,
 Nec vasa insignem referentia Mentora haberem,
 Hoc, tibi quod possem mittere, maius erat.
 Carmina nam primis si complecteris ab annis,
 Post mortem vatum munere vivus eris.
 Cætera nam tempus ferrumque aut confert ignis
 His neque longa dies, flamma, nec ensis obest.

(Melléklet a 62. laphoz.)

NALDI *DE LAUDIBUS AUGUSTÆ BIBLIOTHECÆ* CZÍMŰ CORVIN-CODEXÉNEK CZÍMLAPJA.

Naldi Naldii Florentini epistola de laudibus augustæ bibliothecæ ad Mathiam Corvinum regem serenissimum.

Cum ita per universam Italiam, o Mathia serenissime, tam fama tui nominis late vagaretur, ut omnem Florentinam civitatem occuparet, omnesque de tuis maximis clarissimisque virtutibus plurima loquerentur, ut captus amore tui regiarumque virtutum coepi cogitare, quonam modo tibi significare possem, qui meus in te animus esset, et quonam potissimum genere litterarum res tuas domi atque militiæ abs te pulcher-

rime gestas attingere deberem, ut ex uno me plane intelligeres, quam cæteri omnes nostre urbis cives te colant et observent, quamque pro tua divina virtute admirantes ea, quæ antehac bene gessisti, quæve geris *sib.*

(Teljes szövegét l. Irodalomtörténeti Emlékek, II. k. 261. s. köv. l.)

A FŐURAK ESKÜJE SZERÉMINÉL.

(96. l.)

Isten engem hugh seghelen, bodogh azzon, ur istennek mind zenthí, ez otari zenthsssegh, ez zentkerez, e zent evangelium es e zenth Janusnak zent ereclei, hogh Janus herchedeg teziök magari kiralya.

CORVIN JÁNOS ADOMÁNYLEVELE NAGYLUCSEI ORBÁN RÉSZÉRE.

BUDA, 1490. MÁJUS 5.

(122. l.)

Nos Johannes Corvinus Oppavie et Liphovie dux, natus serenissimi principis condam domini Mathie dei gratia regis Hungarie, Bohemie etc. ac ducis Austrie, memorie commendamus per presentes, quod quamvis alias idem condam dominus rex et genitor noster charissimus possessionem Kerekeghaza vocatam in Pesthiensi ac directam medietatem possessionis Nagh-Iwan in Hewesiensi comitatibus existentes et habitas propter certas causas domino reverendo, domino Urbano electo et confirmato Agriensi, thesaurario suo receperat et abstulerat, tamen quia iam predicta possessio Kerekeghaza ac medietas possessionis Nagh-Iwan per obitum dicti condam domini et genitoris nostri ad nos extiterunt et sunt de iure et de facto devolute, ob hoc nos certis item bonis respectibus et precipue ducti consideratione fidelitatis et servitiorum eiusdem domini Urbani, que ipse regno et prefato condam domino et genitori nostro exhibuit, eidem domino Urbano easdem possessionem Kerekeghaza ac medietatem ville Nagh-Iwan duximus remittendam, reddendam et condonandam, immo remittimus, reddimus et condonamus harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante. Datum Bude, feria quarta proxima post festum inventionis sancte crucis, anno domini millesimo quadringentesimo nonagesimo.

Johannes Corvinus dux manu propria.

(P. H.)

(Melléklet a 157. laphoz.)

A FARKASHIDAI OKLEVÉL ZÁRADÉKA.

Nos itaque Wladislaus rex prefatus, considerantes et animadvertentes prefatam dispositionem, concordiam et ordinationem non tantum nobis, verum etiam universo regno Hungarie plurimum conducere, eandem igitur simul etiam literas superinde confectas, preterea universos articulos, capitula, clausulas et puncta in eisdem contenta laudavimus, approbavimus et ratificavimus, laudamusque, approbamus, ratificamus et roboramus, promittimusque in verbo nostro regio ac fide nostra christiana mediante premissa omnia, iuxta dispositionem, ordinationem et promissionem prefatorum dominorum prelatorum et baronum, annotato domino duci suisque familiaribus et aliis omnibus sibi qualitercunque adherentibus, tam scilicet maioribus, quam minoribus, inviolabiliter et inconcusse observare, et tam cum reginali maiestate, quam aliis omnibus subditis nostris et ad nos qualitercunque pertinentibus facere observari harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante, quas tempore felicitis coronationis nostre sub novo sigillo nostro, quo ut rex Hungarie uti incipiemus, similiter iuxta dispositionem prefatorum dominorum prelatorum et baronum confirmare sub promissa fide pollicemur. Datum in castris exercitus nostri prope villam Farkashyda, sabbato proximo ante festum sancti Petri ad vincula, anno domini millesimo quadringentesimo nonagesimo, regnorum nostrorum Hungarie anno primo, Bohemie vero decimo nono.

Wladislaus rex manu propria.

(Melléklet a 162. laphoz.)

CORVIN ÉS A FŐURAK 1490 AUGUSZTUS 15-IKI SZÖVETSÉGLEVELENEK ZÁRADÉKA.

Item quod nullus nostrum cum aliquibus aliis, cuiuscunque conditionis fuerint, aliquam ligam, intelligentiam seu confederationem presenti lige et confederationi contrariam, seu aliter qualitercunque nocivam deinceps facere possit. Postremo, quod sub confidentia huius lige et confederationis nullus nostrum a regno isto deficiat, nec contra aliquos emulos seu adversarios suos, irrequisitis et inconsultis ceteris, nobis aliquid tale hostiliter incipiat, quod per se et suis viribus ad tale negotium non sufficiat, nisi per tales suos adversarios aut dampno, aut iniuriis fuerit prius provocatus et lacessitus; quod si faceret, nos ceteri liberam habeamus in hoc casu illum iuvandi vel non iuvandi facultatem. Quos quidem articulos lige, confederationis et

mutue intelligentie nos supranominati singuli singulariter et seorsim promissimus et promittimus stipulata manu ac tacto sacro evangelio fideque nostra christiana mediante atque sub honore et humanitate nostris in omnibus clausulis, capitulis et punctis fideliter et inconcusse nobis invicem contra quoslibet, ut prefertur, inimicos nostros, nemine scilicet excepto, observare et illis satisfacere, nec directe vel indirecte, palam vel occulte, quocunque quesito sub colore eisdem contravenire. In cuius rei fidem et testimonium presentes literas fieri et sigillorum nostrorum impressione fecimus communiri. Datum Bude, in festo assumptionis beate Marie virginis, anno domini millesimo quadringentesimo nonagesimo.

Johannes Corvinus dux manu propria etc.

Sigismundus Quinqueecclesiensis propria manu.

Vrbanus episcopus Agriensis propria manu etc.

Johannes episcopus Waradiensis propria manu.

Thomas episcopus Jauriensis propria manu etc.

Bartholomeus prior Auranie manu propria.

CORVIN JÁNOS SAJÁTKEZŐ UTÓIRATA BATTHYÁNY BOLDIZSÁRHOZ. KOMÁROM, 1490 DECEMBER 24.

(171. l.)

Johannes Corvinus dux manu propria. Veniatis in fidem nostram et pacifice ac sine omni molestia nobiscum morari et iterum abire poteritis.

KEZDŐSOROK CORVIN BÁNI KIADVÁNYÁRÓL. THABOR, 1498 MÁJUS 30.

(218. l.)

Nos Johannes Corvinus Oppavie, Liphovieque dux nec non regnorum Dalmatie, Croatie et Slavonie banus etc. Damus pro memoria, quod nobis nobilis stb.

KEZDŐSOROK FRANGEPÁN BEATRIX OKLEVELEIBŐL. BIHÁCS, 1499 JÚNIUS 14.

(227. l.)

Nos Beatrix conthoralis illustris domini, domini Johannis Corvini Oppavie Liphovieque ducis ac regnorum Dalmatie, Croatie Slavonieque bani etc., fidelibus nostris egregiis capitaneis castrorum nostrorum Medve stb.

ULÁSZLÓ ALÁÍRÁSA A GERÉB-JAVAK FELŐL ADOTT OKLEVELEN.
BUDA, 1503 SZEPTEMBER 18.

(291. l.)

Wladislaus rex manu propria, preter castrum Fogaras cum pertinentiis in partibus Transilvanie.

FRANGEPÁN BERNARDIN SZÖVETSÉGLEVELE. RAKOLNOK, 1504
MÁRCZIUS 10.

(301. l.)

Nos Bernardinus de Frangepanibus Segnic, Weglie, Modrusseque comes unacum Matheo, Cristoforo necnon Ferdinando filiis nostris, memorie commendamus tenore presentium, significantes, quibus expedit, universis, quod nos considerantes breves cursus necnon varia discrimina huius temporis, que in dies eminent et eminere possent, quam maxime in animo revolventes teneram etatem filiorum nostrorum prehabitaque prius matura deliberatione cum consilio predictorum filiorum nostrorum deliberavimus et deliberamus concordiam facere sew amicitiam et indissolubilem unionem perpetuamque obligationem cum illustri domino Johanne Corvino Lyptovie duce, regnorum Dalmatie, Croatie et Sclavonie bano etc., genero nostro carissimo, ultra illum vinculum consanguinitatis, quem inter nos habemus, quam maxime etiam videntes amorem suam filialem erga nos post vinculum consanguinitatis semper portasse, non parcendo proprie persone, periculis et bonis suis, fecimus, ymmo facimus perpetuam unionem cum omnibus clausulis, conclusionibus et obligationibus infrascriptis: Et primo, quod nos accipimus suam illustrem dominationem cum magnifica domina Beatrice consorte sua necnon omnibus filiis suis in protectores nostros ex nunc et in futurum, usque dum spiritus ossa regat, promittimusque eos adiuvere ad quevis bona, ad quecunque pervenire possent, nec eos dimittere in vita, nec morte, nec eosdem dimittere, totis viribus nostris ipsosque adiuvere contra quoslibet inimicos seu impeditores ipsorum et non solum ad hec, sed ad cetera bona, gradus et honores, ad qua ascendere possint, nos ipsos adiuvere debeamus. Volumus etiam, quod si, quod deus avertat, aliquid discordie vel rixe inter nos vel inter servitores nostros et dicti domini ducis orientur, ut ambe partes eligere debeant amicos tres vel quatuor, ad libitum ambarum partium, qui has differentias videre, discutere et decidere totaliter habeant, ne talia obligamina supradicta inter nos anichilari possint, immo promittimus et obligamus nos omnia firmiter

tenere et observare sine aliqua fraude et dolo, nec quod tales rixe seu discordie vigore predicti obligaminis dissolvere habeant vel possint. Et hoc ex vero amore, bona fide nostra christiana promittimus omnia observare, etiam si deus per suam misericordiam ad maiores gradus honores et utilitates nos exaltat, tanto magis volumus ipsis esse obligati, nec per hoc, nec per aliquid aliud dicta obligamina possent inter nos anichilari, sed semper inter nos firma, stabilia et inconcussa habere et manere debeant. Super que omnia promittimus humanitate et fide nostra christiana omnia supradicta rata, grata, firma et indissolubilia tenere et habere, ita nos deus adiuvet et beata virgo Maria, cum tota celesti curia, et si, quod deus avertat, quovis modo supradicta non teneremus, seu violaremus aut contrafaceremus, quod statim simus fractores humanitatis, honoris et fidei nostre, et ut possint et valeant contra honorem nostrum loqui, et ut possint a nobis perquirere honorem et dampna, si qui exinde haberent, tam iure ecclesiastico, quam seculari. Datum in Rakolnok, die dominico proximo ante festum beati Gregorii pape, 1504.

Bernardinus de Frangepanibus etc. comes manu propria.

FRANGEPÁN KRISTÓF ALÁÍRÁSA A BEATRIXNEK ADOTT VÉDŐ-
LEVELEN. MODRUS, 1505 DECEMBER 13.

(312. l.)

Item nos Cristoforus promissimus ipsa supra scripta conservare et manu propria scripsi.

TARTALOM.

Bevezetés. 3—7. l.

ELSŐ KÖNYV.

A GYERMEKÉVEK.

I. Mátyás király családi élete. Viszonya az ismeretlen boroszlói nővel, Borbálával. Ennek helyzete a királyi udvarban. Corvin születése. 11—19. l.

II. Corvin János gyermekkora. Liptói hercegi czíme. Neveltetése. Az első jószág-adományok. Sántasága. Győri püspökké kineveztetésének terve. 20—25. l.

III. A trónöröklés kérdésének első fölmerülése. Törvénytelen szülöttek a történelemben. Corvin trónjelöltségének akadályai. A nemzet idegenkedése. Mátyás törekvése ennek leküzdésére. Birtok-

adományok. Szilágyi Erzsébet végrendelete. A gyermek első nyilvános szerepei. 25—36. l.

IV. A milanoi házasság terve. Fontana tárgyalásai a milanoi udvarra. Maffeo di Naso követsége. Az eljegyzés. 36—42. l.

V. Beatrix királyné ellenséges magatartása. Ennek következményei. Corvin sziléziai hercegségei. Filipecz János küldetése Milanoba. Tárgyalások a hozomány felől. Az esküvő. 43—52. l.

MÁSODIK KÖNYV.

A KIRÁLYI HERCZEG.

I. Corvin János neveltetése. Taddeo Ugoletti. A királyfi helyzete atyja udvarában. A humanisták figyelme iránta. Corvin és az udvari irodalom. 53—64. l.

II. Ez irodalom jelentősége. A budai királyi könyvtár. Corvin szerepe atyja culturalis munkásságában. 64—68. l.

III. Kedvezőtlen fordulat a király egészségi állapotában. A gyorsabb cselekvés szüksége. Az eddigi eredmény. Ujabb jószág-adományok. A nádori törvények. Beatrix növekvő ellenszenvé. Trónutódlási tervei. Ranzano követsége. 68—75. l.

IV. Beatrix ellenkezésének jelentősége. A menyegző elhalasztása. Beatrix csel-
szövényei e házasság felbontása érdeké-

ben. VIII. Incze pápa magatartása. Ujabb hódítások Sziléziában. Nagylucsei István követsége. Előkészületek Blanka Mária nászutjára. Ujabb halasztás. 75—83. l.

V. Mátyás intézkedései a királyválasztás előkészítésére. A királyi várak átadása. Diplomatai sikerek. Sánkfalvi küldetése Nápolyba. Kibékülés Velenczével. Békétárgyalások a császárral Miksa római király közbelépése. A menyegző újabb elhalasztása. A linczi conferentia. 84—94. l.

VI. A király betegsége. A főurak esküje. Mátyás utolsó bécsi útja. Az utazás alatt tett intézkedések. A meghódított tartományok biztosítása. Ujabb

tárgyalások Miksával. A milanoi udvar aggodalmai. Beatrix engedékenysége. Corvin cseh királyltyá választásának előké-

szítése. A magyar országgyűlés egybehívása. Corvin születése napja. Mátyás halála. 95—102. l.

HARMADIK KÖNYV.

A KIRÁLYVÁLASZTÁS.

I. Mátyás halálának következményei. A királyi szék betöltésénél érvényesülő vezéreszmék. Corvin János helyzete. A közélet sivársága. 105—109. l.

II. A gyász napjai. Intézkedések a kormány vezetése felől. A főurak ígéretei. Maffeo aggodalmai. A számba vehető vetélytársak. Mátyás temetése. 110—119. l.

III. Corvin bizalma párthiveiben. Váradí Péter intése. Kiszabadulása a visegrádi fogságból. Corvin első összeütközése a kormány vezetőivel. Fegyverkezése. A diplomatia cselszövényei. Filipecz János pártfoglalása Ulászló mellett. A milanoi udvar magatartása. Nyílt szakítás Corvin és a királyné között. 119—128. l.

IV. Az országos rendek gyülekezése. A pártok. Az országgyűlés megnyitása.

Corvin trónigényeinek bejelentése. A többi trónjelölt követéinek kihallgatása. Kísérlet János Albert kikiáltására. A köznevelés szétoszlása. Egyezkedés Corvin Jánossal. 129—137. l.

V. Ujlaki Lőrincz és társai megérkezése. Alkudozásaik Corvinnal és pártjával. Csatlakozásuk Corvinhoz. Az új párt jelentősége. Hadi készülétek. A Corvinnal kötött szerződés írásba foglalása. A polgárháború küszöbön. 137—141. l.

VI. Beatrix eddigi magatartása. Filipecz ígéri, hogy Ulászló nőül fogja venni. Tárgyalások Bécsben Szapolyaival és Schellenberg cseh kancellárral. Ulászló kiindul Prágából. Corvin pártjának kétségbeesése. Kivonulásuk Budáról. A csontmezei ütközet. A párt felbomlása. A győztesek boszúja. Ulászló megválasztatása. 142—152. l.

NEGYEDIK KÖNYV.

A BUKÁS UTÁN.

I. A helyzet. Corvin békeajánlata. Az amnestia. Ulászló fogadtatása az ország határán. A Corvinnal kötött szerződés megerősítése. Corvin pénzügyeinek rendezése. Találkozás Maffeoval. Ulászló bevonulása Budára. A sziléziai hercegségek ügye. Corvin látogatása a királynál. Szövetsége a kormány vezetőivel. Ulászló megkoronáztatása. 155—163. l.

II. Corvin új helyzetének veszélyei. A boszniai koronázás elmarad. Szlavóniai fejedelemsége. Miksa és János Albert fellépése. Miksa törekvései Corvin megnyerésére. A trónkövetelők sikerei. Corvin hűsége Ulászlóhoz. Csatlakozása a János Albert ellen induló királyhoz. A Miksa-pártiak ellen indul Szlavóniába. Zágráb megvétele. 163—174. l.

III. A szlavóniai fejedelemség jelen-

tősége. A vele járó feladatok. Corvin vagyoni állása. Atyjától örökölt birtokai. Az örökséggel együtt reászallott terhek. A királyválasztási harc pénzügyi következményei. A törökök támadásai 1491 őszén. Jajcza veszedelme. A pozsonyi béke-szerződés Corvint érdeklő intézkedései. Per Nagylucsei Orbán örökösével Hunyad vára miatt. Zálogügyletek. Nehézségek Szlavonia kormányzása körül. Lemondása a fejedelemségről. 175—191. l.

IV. A milanoi házassági ügy Mátyás halála után. Corvin reményei és csalódása. A Sforza-ház ellenséges magatartása. Lépések a házasság felbontására. Tárgyalások Ulászló és Blanka Mária házassága iránt. Corvin kísérlete. Ulászló és Beatrix királyné házassági ügye. Beatrix kudarcza az 1492-iki ország-

gyűlésen. Sánkfalvi küldetése Rómába. VIII. Incze pápa halála. Corvin János lemond menyasszonya kezéről. A házasság felbontása. Blanka Mária nőül menetele Miksához. 191—201. l.

V. Corvin szerepe a királyi udvarban. Összeütközése Szapolyaival. Az örökségi perek. Vizsgálat a Csontmezőn vesztett oklevelek ügyében. Újabb birtokperek. Corvin viszonya Bakóczhoz és Ernuszt

Zsigmondhoz. Kedvezőtlen ítélet a Thúz-örökösök és a Bánfiak által folytatott perekben. Egység Székely Jakabbal. Thúz Osvát és Alfonz erőszakos fellépése. Corvin Kinizsinél keres menedéket. Kinizsi tanácsa. A horvát bánság elnyerésének eszméje. Corvin törekvései a kormányférfiak megnyerésére. Ujlaki lázadása Corvin báni kinevezése. 201—214. l.

ÖTÖDIK KÖNYV.

AZ ELÉGÜLETLEN.

I. Visszapillantás az eddigi küzdelmekre. Beigtatása a báni méltóságba. A bánság jelentősége. Peres ügyek. Kiábrándulás. 217—224. l.

II. A köznemesség reakciója Ulászló kormánya ellen. A délvidéki mozgalom. Frangepán Bernardin föllépése. Corvin csatlakozása. Corvin felvidéki actiója. Házassága Frangepán Beatrix grófnővel. Diplomatiiai lépések Bakócz ellen. Az 1497-iki májusi országgyűlés. Corvin családi idyllje. Fölvétele a velencei nemsek közé. 225—232. l.

III. A küzdelem folytatása a törvényszékek előtt. A gyulai beigtatás meghiúsítása. Alkudozások Corvinnal. Schellenberg levele. Bakócz bukása és vissza-

térése. Corvin megfosztatása a báni méltóságtól. Panaszlevele az 1498-iki országgyűléshez. A bánság visszanyerése. 233—242. l.

IV. Pénzügyi zavarok. Ulászló ígérete a birtokperek kedvező elintézése tárgyában. Egység Székely Jakabbal. Kedvezőtlen hangulat az udvarnál. Geréb Péter nádorsága. A Pongrácz-örökség ügye. 243—253. l.

V. A troppai herczegség alakulása. Corvin troppai herczegsége. A tartomány állapota. Corvin helytartói. A herczegség részére adott kiváltságai. Corvin lemondása a troppai herczegségről. 253—264. l.

HATODIK KÖNYV.

AZ UTOLSÓ ÉVEK.

I. A törökök terjeszkedése. Támadásaik 1499 elején. Corvin boszniai portyázása. A honvédelem rendezése. A törökök háborúja Velence ellen. Iszkender pasa levele Corvinhoz. Corvin fiának születése. Szerződés Velence és Corvin közt a partvidék védelmére. A törökök friauli hadjárata. 266—274. l.

II. Velence törekvése Magyarországgal szövetségre lépni a török ellen. A bácsi országgyűlés. Jajcza veszedelme. A pápa, Ulászló és Velence szövetsége. Corvin és Somi Józsa boszniai hadjárata 1501 őszén. Corvin loretoi és velencei útja. Anna királyné nászútja. A második bosz-

niai hadjárat 1502 őszén. Fegyverszünet. 275—287. l.

III. Geréb Péter halála. Hagyatéka. Corvin és az Ernusztok egyezkedése az örökség felett. Viszályok Bakóczczal. Ulászló megerősíti az egyezséget. A zenggi ügy. 287—293. l.

IV. A pénzügyi helyzet javulása. Corvin tettvágya keresi az alkalmas teret. Ulászló győnge kormánjának szomorú következményei. Az ellenzéki hangulat terjedése. A nemzeti királyság eszméje. Törekvés a nádorság elnyerésére. Az udvari párt ellenzése. Szövetkezés a Frangepánokkal. Perényi Imre nádorrá vá-

lasztása. Ujabb zálogügyek. Hunyad kiváltása. Corvin utolsó hadjárata a törökök ellen. Halála. 293—305. l.

V. Corvin családjának helyzete. Frangepán Beatrix erélyes föllepése. Fiához, Kristófhoz kötött reményei. Kristóf halála. Házassági terv Corvin Erzsébet és Szapolyai György között. Egyezkedés a királlyal és Corvin végrendeletének

végrehajtoival a várak átadása ügyében. Ulászló adománylevele Corvin javai felől. A házassági terv felbomlik. Erzsébet eljegyzése Palóczi Mihállyal. Halála. Frangepán Beatrix férjhezmenetele György brandenburgi örgrófhhoz és halála. A Hunyadi örökség idegen kézre jut. 306—313. l.

KÉPEK.

ÖNÁLLÓ KÉPEK :

	Lap		Lap
Corvin János képe	1	A pesti Nagy-Boldogasszony-templom. Dörre Tivadar eredeti rajza	139
Corvin János kettős horoscopia. (<i>Színnyomat.</i>)	33	A farkashidai oklevél záradéka	157
Blanka Mária arczképe Ambrogio de Predistől	49	Az 1490 augusztus 15-iki szövetséglevél utolsó pontjai és aláírásai	162
A volterrai Corvin-codex első lapja	51	Krapina város látképe	178
Corvin János levele Egervári Lászlóhoz	58	Corvin János síremléke	305
Naldo Naldi De laudibus augustæ bibliothecæ cz. Corvin-codexének címlapja. (<i>Színnyomat.</i>)	62	Lepoglava. Cserna Károly eredeti rajza	306
		Frangepán Beatrix képe	308

A SZÖVEGBE NYOMOTT KÉPEK :

Czimkép, a Vita Joannis Scholastici cz. Corvin-codex címlapja után, Cserna Károlytól	1	Blanka Mária hercegnő arczképe	37
Lapszéli díszítés a thorni Corvin-codexből	3	Bona milanoi hercegné érme	38
Az igazság istenasszonya, egy bécsi Corvin-codexből	7	Lodovico herceg érme	40
Lapszéli díszítés Mátyás király arczképével a volterrai Corvin-codexből	11	Részlet a vigevanói hercegi kastélyból	41
Boroszló látképe a XV. században	15	Giacomo Trotti érme	44
A krakkói kisebbik horoscop	18	Sanzio d'Aversa aláírása	47
Mátyás király beigtatási parancsa Corvin János részére	23	A milanoi hercegi palota	48
IV. Sixtus pápa ólompecsétje	24	Ascanio Sforza bibornok érme	49
Mátyás király kézjegye	29	Marliani Oratiojának címlapja	51
Szilágyi Erzsébet pecsétje	31	A Hunyadi- és Sforza-házak címerei	52
Mátyás király adománylevele a Szilágyi Erzsébet által Corvinnak hagyott javakról	32	Lapszéli díszítés Mátyás címerével, az egyetemi könyvtár egyik Corvin-codexéből	55
Gian-Galeazzo milanoi herceg érme	36	Taddeo Ugoletti érme	52
		A Bartholomæi Fontii Opera omnia cz. Corvin-codex első címlapja	60
		Bartolomeo Fonti Corvin Jánoshoz írt versei	61

	Lap		Lap
A királyi udvar képe a római Corvin-breviariumban	67	Ascanio Sforza bibornok arczképe	194
Szapolyai Imre pecsétje	71	VI. Sándor pápa ólompecsétje	199
Beatrix királyné érme	72	Blanka Mária kisebb arczképe	200
Ranzano a királyi pár előtt	74	Bajmócz vára, Dörre Tivadartól	203
Eleonora ferrarai hercegné arczképe	78	Trakostyán vára	209
Corvin János gyűrűs pecsétje	83	Ulászló aláírása	214
Ráskai Balázs aláírása	85	Dalmát-, Horvát- és Szlavonországek címerai, Dörre Tivadartól	217
Alfonz calabriai herceg érme	87	Kezdősorok Corvin egyik báni kiad- ványáról	218
Ferdinánd nápolyi király mellszobra	88	Részlet a zágrábi püspöki várból	223
Agostino Barbarigo velencei doge aláírása	89	Frangepán Bernardin pecsétje	225
Agostino Barbarigo érme	90	Kezdősorok Frangepán Beatrix ok- leveléből	227
Margit főhercegnő arczképe	92	A dogek palotája Velenczében	228
Lincz látképe	93	Bihács régi látképe	231
A főurak esküje Szeréminél	96	A velencei nagy tanács	232
Bécs látképe a XV. században	98	Schellenberg János aláírása	234
Mátyás király címere, Corvin-co- dexből	102	Gyula vára, Cserna Károlytól	235
Buda vára a XV. században, Cserna Károlytól	105	Corvin János gyűrűs pecsétje	238
Corvin János nagy pecsétje	112	Székely Miklós aláírása	247
III. Frigyes császár arczképe	116	Geréb Péter pecsétje	250
Miksa római király arczképe	117	Podiebrad Viktorin pecsétje	255
Corvin János aláírása	118	Troppau régi képe	257
Váradi Péter címere	120	Kezdősorok Corvin egyik troppai hercegi kiadványából	259
Corvin János adománylevele Nagy- lucsei Orbán részére	122	A troppai plebánia-templom	261
Filipecz János pecsétje	124	Corvin János camæa-pecsétje	264
Filipecz János aláírása	125	Jajcza vára, Dörre Tivadartól	267
Diszítés Ranzano codexéből	128	Varasd vára	271
Nagylucsei Orbán pecsétje	131	Loreto látképe	279
Nagylucsei Orbán aláírása	131	A Szent-Márk-tér Velenczében	281
A Rákos mezeje, Dörre Tivadartól	133	Az anconai kikötő	283
János Albert arczképe	135	Zengg régi képe	285
Kezdőbetű Beatrix királyné arczké- pével	142	Ulászló aláírása a Geréb-javak felől adott oklevelén	291
Beatrix királyné aláírása	142	Pogány Péter aláírása	292
Szapolyai István pecsétje	144	Cesare Borgia arczképe	294
Báthory István pecsétje	146	Berisló Ferencz aláírása	299
Pécs látképe, Cserna Károlytól	150	Frangepán Borbála aláírása	300
Codex-diszítés II. Ulászló címerével	152	Frangepán Bernardin szövetséglevele	301
Fejkép: a Hunyadi ház címere, Cserna Károlytól	155	Perényi Imre pecsétje	302
Corvin János gyűrűs pecsétje	158	Corvin utolsó aláírása	304
Egervári László pecsétje	166	A lepoglavai kolostor. Cserna Károly eredeti rajza	305
Corvin János sajátkezű utóirata		Frangepán Beatrix pecsétje	308
Batthyány Boldizsárhoz	171	Frangepán Kristóf aláírása a Beatrix- nek adott védőlevelen	312
A zágrábi püspöki várkastély	174	A mulandóságjelképe a párisi S. Hiero- nymus Corvin-codexről	313
Haraszti Ferencz aláírása	185		
Blanka Mária arczképe	193		

MEGJEGYZÉSEK A KÉPEKRŐL.

ÖNÁLLÓ KÉPEK:

Corvin János képét a lepglavai egykori kolostor (ma fegyintézet) ebédlőjének, mely ma a rabok dolgozó-terméül szolgál, XVIII. századi falfestményéről rajzolta Cserna Károly.

Corvin kettős horoscopját a krakkói egyetemi könyvtár *Cod. Lat. Crac. 2858.* jelzetű codexéről adjuk. Magyarázata I. 19., 34., 59. és 317. ll.

A volterrai Guarnacci-könyvtár Corvin-codexének 1a. lapjáról adott hasonmás Corvin János és Blanka hercegnő címerei alatt Marlianinak az esküvő alkalmából írt verseit tartalmazza.

Naldus Naldius De laudibus augustae bibliothecae Mathiae Corvini cz. Corvin-codex 2. címlapjáról a thorni gymnasium könyvtárában őrzött eredeti után Cserna Károly készített színes hasonmását.

Corvin János levele Egervári Lászlóhoz, az első ismert kiadvány, mit tőle bírnak, Budán, 1489 május 30-án kelt. A papíron írt levél eredetije az Országos levéltárban, *Dipl. 25,401* jelzet alatt őrzetik.

Blanka Mária hercegnő Ambrogio de Predis által készített arcképének eredetije egy berlini magángyűjteményben őriztetik. Hasonmását a Jahrbücher

der kgl. preussischen Kunstsammlungen x. kötete után adjuk.

A pesti Nagy-Boldogasszony-templom képét rajzolta Dörre Tivadar.

A farkashidai oklevélből az Országos levéltár *Dipl. 19,657.* jelzetű eredetije után adott részlet II. Ulászló megerősítő záradékát, a főurak 1490 augusztus 15-iki szövetségleveléből az Orsz. levéltár *Dipl. 19,660.* jelzetű eredeti példánya után adott részlet a szövetség utolsó pontjait tartalmazza, a főurak aláírásával és pecsételével.

Krapina látképét eredeti fényképfelvétele után közöljük.

Corvin János síremlékéről, mely a lepglavai templomban őriztetik, Cserna Károly készített rajzot.

Úgyancsak ő rajzolta a lepglavai kolostor képét is.

Frangepán Beatrix képét Mogyoróssy János közölte először Történelmi adatok Szerémi György emlékiratából cz. kiadványában. A kép eredetijének hollétéről nincs tudomásunk. Mogyoróssy nem él, s más irányban tett kutatásaink nem vezettek eredményre. A hasonlatosságnál fogva, mely e kép és a Hohenzollern ház tagjainak e korbéli képei módorában feltűnik, azt mindenesetre egykorú képek kell tekintenünk.

A SZÖVEGBE NYOMOTT KÉPEK:

A címlapot Cserna Károly tervezte. Diszítése a Vita et opera Joannis Scholastici cz. Corvin-codex címlapjáról vétetett, mely a M. Nemz. Múzeum könyvtárában *Cod. Lat. 198a.* jelzet alatt őriztetik. A háttér Hunyadi János 1453-iki besztercei grófi diplomájának címerképét tünteti fel.

A bevezetés lapszéli diszítése és kezdőbetűje (3. l.) a thorni Corvin-codex 13a. lapjáról vétetett.

A záróképek (7. l.) az igazság istenőjét ábrázolja a bécsi udv. könyvtár Ptolomaei Magnae compositionis liber cz. Corvin-codexének diszítése után.

Az első könyv lapszéli diszítése Mátyás király arcképével (11. l.) a volterrai Corvin-codex címlapjáról vétetett. Ugyane codexből közöljük még a 3b. lap hasonmását (51. l.), mely Marliani Oratiojának címét tartalmazza.

Boroszló és Bécs xv. századi látképe (15. és 98. l.) Schedel Világkrónikájából vétetett.

Corvin János kisebbik horoscopját (18. l.) a krakkói egyetemi könyvtár *Cod. Lat. Crac. 325.* jelzetű kézírata őrít meg.

Mátyás király beigtatási parancsa Corvin János részére a kolosmonostori konventhez, Buda, 1479 október 21. (23. l.) az első oklevél, melyben Corvin János szerepel; eredetije, papíron, az Országos levéltárban, *Dipl. 27714.* jelzet alatt.

Mátyás király kézjegye: *M(athias) rex fiat* (29. l.) egy 1480 körüli supplicatió, a Kállay család levéltárában.

Mátyás királynak Pozsonyban, 1484 november 11-én kelt hátya-oklevele (32. l.), melyben Corvin Jánost a Szilágyi Erzsébettől örökölt munkái és debreczeni uradalmak birtokában megerősíti, az országos levéltárban, *Dipl. 19003.* jelzet alatt őriztetik.

Gian-Galeazzo milanoi herceg, Bona hercegné, Lodovico herceg, Asciano Sforza bibornok és Alfonz calabriai herceg érmeit (36., 38., 40., 49. és 87. ll.)

Friedländer Die italienischen Schauhünten des xv. Jahrhunderts cz. munkája után adjuk.

Blanka Mária hercegnőnek a 37. lapon közölt arczképét Lionardo da Vincinek a milanoi Biblioteca Ambrosiana-ban őrzött eredetije után Eugène Müntz La renaissance en Italie et en France cz. munkájából vettük át. A 193. lapon látható arczkép eredetije az ambrasi arczképgyűjteményben, a 200. lapon közölt kisebb arczkép eredetije, Ambrogio de Predis műve, a velencei Accademia delle belle arti gyűjteményében őrzetik. Az első a Jahrbuch der Kunstsammlungen des a. h. Kaiserhauses xiv. kötetéből, a másodikat a Jahrbücher der königl. preussischen Kunstsammlungen x. kötetéből vettük át.

Eugène Müntz idézett munkájából közöljük még a vígevano hercegi kastély képét (41. l.) és a milanoi hercegi palota xv. századi távlati képét (48. l.).

Sanzio d'Aversa aláírása: *Ad mandatum (egina) lism (aesta) (tis) + Sanctus* (47. l.) Beatrix királynénak Budán, 1849 ápril 12-én kelt oklevélről, a M. Nemz. Múzeum levéltárából vétetett.

Giacomo Trotti érmét (44. l.) Eleonora ferrarai hercegné domborművű arczképét (78. l.), Agostino Barbario aláírását: *Nos Augustinus Barbado dei gratia dux Venetiarum etc. manu propria subscripsimus* (89. l.) és érmét (90. l.), s az összes velencei képeket (228., 232. és 291. ll.), valamint Cesare Borgianak Paulus Jovius Vitae illustrium virorum cz. munkája után közölt képet Aloiss Heiss Les medailleurs de la renaissance című munkájából adjuk.

Az első könyv záróképet, mely a Hunyadi- és Sforza-házak czímerait ábrázolja (52. l.), tervezte és rajzolta Cserna Károly.

A második könyv fejdísz (55. l.) a budapesti egyetemi könyvtár Helii Sparciani Vita Adriani imperatoris című Corvin-codexének címlapjáról, a kezdőbetű a voltterrai Corvin-codex 2a. lapjáról vétetett.

Taddeo Ugoletti érme (56. l.) Ireneo Affo Memorie di Taddeo Ugoletto (Parma 1781.) című munkájának címlapján jelent meg.

A wolffenbütteli hercegi könyvtár Bartholomæi Fontii Opera omnia cz. Corvin-codexéről vett képek (60–61. ll.) a codex első címlapját és a Corvinhoz írt verset tartalmazó 177a. lapot mutatják be.

A királyi udvar képe, mely Mátyást Beatrix, Corvin János és egész udvara társaságában tünteti föl, a mint Szent-Pál apostolt hallgatja, Attavante híres firenzei miniator munkája, s a vatikáni könyvtár Corvin-breviariumából vétetett.

Beatrix királyné egyoldalú érmének

(72. l.) egyetlen példánya a Magyar Nemzeti Múzeum régiséggyűjteményében őrzetik.

A Ranzano kihallgatását ábrázoló képet (74. l.) a múzeumi Ranzano-codex (*Cod. Lat. nr. 257.*) második címlapjáról vettük.

Ráskai Balázs aláírása: *Blasius de Raska provisor curie castri Budensis* (85. l.) a Kállay cs. levéltárának Budán, 1487 szeptember 7-én kelt oklevéléről vétetett.

Ferdinánd nápolyi király mellszobrát (88. l.) Müntz Histoire de l'art pendant la renaissance című munkája után adjuk.

Margit főhercegnő (92. l.) és Ascanio Sforza bibornok (194. l.) arczképeit, az ambrasi arczképgyűjteményben levő eredeti után, Gerard von Koo Annales oder Historische Chronik der Fürsten zu Oesterreich (Augsburg, 1621.) című munkája közli.

Lincz látképe (93. l.) a Beschreibung und Contrafactur der vornembster Stät der Welt (Köln, 1582.) III. kötetéből vétetett.

A főurak esküjét (96. l.) Szerémi krónikájának a bécsi udvari könyvtárban őrzött kéziratából adjuk.

A záróképet, Mátyás király czímere (102. l.) a bécsi udvari könyvtár Asconii Pediani Enarrationes in Ciceronis orationes cz. Corvin-codexének címlapjáról vétetett.

A harmadik könyv fejképét (105. l.), mely Buda várát ábrázolja a xv. században, tervezte és rajzolta Cserna Károly.

III. Frigyes császár és Miksa római király arczképei a Prümser-féle család után Precechtel R. Die Kaiser aus dem Hause Habsburg-Lothringen című művéből vétettek.

Corvin János aláírása: *Johannes Corvinus dux manu propria* (118. l.) a Nagylucei Orbán részére Budán, 1490 május 5-én kiállított oklevélről (*Dipl. 19,644.*) vétetett. Ugyanez oklevelet kicsinyített hasonmásban is adjuk. (22. l.)

Váradai Péter czímerét az érseknek a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában. *Inc. c. a. 707.* sz. a. őrzött misekönyvből rajzolta Cserna Károly.

Filipecz János aláírását: *Joh(an)nes ep(iscop)us eccl(es)ie VVaradien(sis) etc can(cellari)us* (125. l.) a Magyar Nemz. Múzeum levéltárának Bécsben, 1488 május 5-én kelt oklevéléről adjuk.

A III. fejezet záródíszítése (128. l.) Ranzano múzeumi codexéből vétetett.

Nagylucei Orbán aláírása: *Vrbanus ep(iscop)us propria manu* (131. l.) a Kállay cs. Itárának 1485 május 7-én kelt oklevéléről vétetett.

Beatrix aláírását: *R(egin)a Beatrix manu propria* (u. ott) az orsz. levéltár Budán 1490 július 18-án kelt oklevéléről (*Dipl. 19062.*) adjuk.

Rákos mezejéről (133. l.) és Bajmóc váráról (203. l.) Dörre Tivadar eredeti rajzait közöljük.

János Albert arczképét (135. l.) Matjeko eredeti rajza után a Smolka-Matjeko, Polens Könige und Herrscher cz. munkából adjuk.

A 142. lap kezdőbetűje, Beatrix királyné arczképével, a bécsi udvari könyvtár Bonfinii Symphonien de virginitate et pudicitia című Corvin-codexének címlapjáról vétetett.

Pécsről (150. l.), Gyula váráról (235. l.) és Lepoglaváról (302. l.) Cserna Károly eredeti rajzeit adjuk. Ugyanő rajzolta e könyv záródíszítését (152. l.), mely a párisi nemzeti könyvtár Cassiani De institutione cænobiorum cz., II. Ulászló címerével felülfestett Corvin-codexéről vétetett.

A negyedik könyvnek a Hunyadi-ház címerét ábrázoló fejképét (155. l.) szintén Cserna Károly rajzolta.

Corvin sajátkezü utóiratának hasonmása (171. l.) Batthyány Boldizsárhoz 1490 december 24-én intézett leveléről vétetett, melynek eredetije a herczeg Batthyány-család körmendi levéltárában őriztetik.

A zágrábi püspöki várkastélyról (174. és 233. l.), Trakostyán váráról (209. l.), a troppai plebániatemplomról (261. l.), Varasdórl (271. l.), Loretórl (279. l.) és az anconai kikötőrl adott képeink fénykép-felvételek után készültek.

Haraszti Ferencz aláírása: *Franciscus de Harasthy manu propria* (185. l.) a müncheni kir. ltár 1492 december 7-én kelt okleveléről (*Ung. Doc. 88.*) vétetett.

II. Ulászló aláírása (214. l.) a farkashidai, fentebb ismertetett oklevélről vétetett.

Az ötödik könyv fejképét (217. l.), mely Dalmát-, Horvát- és Szlavonorságok címerait ábrázolja, tervezte és rajzolta Dörre Tivadar.

Corvin báni kiadványának kezdősorai (218. l.) a Kállay család levéltárának Thabor, 1498 május 30-án kelt okleveléről, Frangepán Beatrix oklevelének kezdősorai (27. l.) az Orsz. levéltár Bihácson, 1499 június 14-én kelt okleveléről (*Dipl. 33,009*) vétettek.

Bihács (231. l.) és Zengg (295. l.) képeit a Valvasor, Ehre des Herzogthums Crain (Laybach, 1689.) cz. munka metszeteiről adjuk.

Schellenberg János aláírása: *Johannes de Schellenbergh etc. ma(nu) propria subscript* (234. l.) a müncheni kir. levéltár Budán, 1497 október 23-án kelt okleveléről (*Ung. Doc. 128.*), Székely Miklós aláírása: *Nicolaus Zekel de Keuend manu propria* (247. l.) ugyane levéltár Ormozdon, 1499 június 30-án kelt okleveléről (*Ung. Doc. 140.*) vétetett.

Troppau régi képe (287. l.) Bartholomæus Paprocky Zrzedlo Slawneho Margkrabstwy Moravského (Olmücz, 1593.) cz. munkájából vétetett.

Corvin János cseh nyelvű oklevele

(259. l.), Varasdón, 1499 márczius 13-án kelt s a herczegnek Rokyczan János troppai háza eladásához adott beleegyezését tartalmazza. Az oklevél eredetije gróf Wilczek Gusztáv birtokában van; kezdősorairól Schrauf Károly szíves közvettisével adunk hasonmást.

A hatodik könyv fejképét (267. l.), mely Jajcza várát ábrázolja, az előtérben magyar és török fegyverekkel és zászlókkal, tervezte és rajzolta Dörre Tivadar.

A Geréb-javak birtokát megerősítő királyi aláírás hasonmását II. Ulászlónak Budán, 1503 szeptember 18-án kelt okleveléről (Orsz. levéltár *Dipl. 21,173.*) adjuk.

Pogány Péter aláírása: *Petrus Pogan manu propria* (292. l.) a müncheni kir. ltár 1498 május 24-én kelt okleveléről (*Ung. Doc. 133.*) vétetett.

Berislóz Ferencz és neje, Frangepán Borbála aláírásai: *Ego Franciscus Beryzlo manu propria*, s az utóbbi glagol betűkkel: *Barbara ot Frankapani svojom rukom* = *Frangepán Borbála saját kezével* (300. l.), a müncheni kir. levéltár Rakolnokon, 1504 márczius 9-én kelt okleveléről (*Ung. Doc. 169.* és *Brand. CCIX. 41/26.*) vétettek.

Frangepán Bernardin Rakolnokon, 1504 márczius 10-én kelt szövetséglevele (301. l.) ugyanott (*Ung. Doc. 162.*) őriztetik.

Corvin János aláírását: *Johannes Corvinus dux manu propria etc.*, az utolsót, melyet tőle ismerünk, a müncheni kir. levéltár Krapinán, 1504 augusztus 18-án kelt okleveléről (*Ung. Doc. 259.*) adjuk.

Frangepán Kristóf aláírása (312. l.), Frangepán Bernardinnak leánya részére Modruson, 1505 december 13-án adott védőleveléről vétetett, melynek eredetije ugyane levéltárban (*Brand. CCIX. 41/111.*) őriztetik.

Az utolsó záróképek (315. l.), mely a mulandóság jelképét ábrázolja, a párisi nemzeti könyvtár S. Hieronymi Brevarium in psalmos David című Corvin-codexének címlapjáról vétetett.

Corvin Jánostól ötféle pecsétet közlünk. Nagy pecsétje angyal által tartott pajzsban a gyűrűt tartó hollót tünteti fel, IONANNES · (így) CORVINVS · NATVS · S · D · MAT · RE · HVGAR · BOHEM. körirattal. Rajzolta Fahrnbauer J. G., az udvari gyűjtemények rajzolója, a bécsi állami levéltár 1491 márczius 7-én kelt okleveléről. Gyűrűs pecsétjei közül egyiken (83. l.) a családi címer tárcsapajzsban, Φ · C · d. felirattal, egy másikon (158. l.) alul gömbölyű pajzsban, · I · C · felirattal, a harmadikon (238. l.) oldalt mélyített pajzsban I C felirattal látható; van ezenkívül egy felirat nélküli camaeapecsétje (264. l.); a holló szabadon, címerpajzs nélkül. Valamennyit Dörre Tivadar rajzolta, az Orsz. levéltár 1497

június 4. (*Dipl.* 35,748.), 1495 július 17. (*Dipl.* 32,802.), 1492 augusztus 22. (*Dipl.* 30,925.) és 1496 december 27. (*Dipl.* 32,970.) okleveleiről.

A többi pecséteket szintén Dörre Ti-vadar rajzolta, az Országos levéltár okleveleiről. IV. Sixtus pápa ólompecsétje (24. l.) az 1481 szeptember 5-én (*Dipl.* 18,550.), Szilágyi Erzsébet pecsétje (31. l.) az 1458 márczius 12-én (*Dipl.* 15,220.), Szapolyai Imrée (71. l.) az 1486 június 6-án (*Dipl.* 19,125.), Filipecz Jánosé (124. l.) az 1488 január 19-én (*Dipl.* 33,138.), Nagylucsei Orbáné (131. l.) az 1488 október 28-án (*Dipl.* 19,375.), Szapolyai Istváné (144. l.) az 1493 június 15-én (*Dipl.* 20,385.), Báthory Istváné (146. l.) az 1486 január 16-án (*Dipl.* 19,104.), Egervári Lászlóé (166. l.) az 1493 február 6-án (*Dipl.* 25,371.), VI. Sándor pápa ólompecsétje (199. l.) az 1499 április 13-án (*Dipl.* 34,557.), Frangepán Bernardin pecsétje (225. l.) az 1492 január 21-én (*Dipl.* 19,787.), Geréb Péteré (250. l.) az 1496 június 13-án (*Dipl.* 20,440.), Podiebrad Viktoriné (255. l.) az 1480 szeptember 21-én (*Dipl.* 18,744.), Perényi Imrée (303. l.) az 1504 július 27-én (*Dipl.* 21,289.) kelt oklevelekről vették.

A második könyv I. fejezetének kezdőbetűje (57. l.) a volterrai Corvin-codex-

ből, az V. fejezeté (84. l.) a thorni Corvin-codexből, a harmadik könyv I. és II. és az ötödik könyv I. fejezetei (105., 110. és 218. ll.) a múzeumi Ranzano-codexből, a III. fejezeté (119. l.) a múzeumi Georgius Trapezuntius Corvin-codexből, a negyedik könyv I. fejezeté (155. l.) Váradi Péter misekönyvéből (M. Nemz. Múzeum, *Inc. c. a.* 707.), a II. fejezeté (163. l.) Rannusius Crispus II. Ulászlónak ajánlott Oratiojából, a III. fejezeté (175. l.) az 1511-iki esztergomi misekönyvből, az V. fejezeté (201. l.) és a hatodik könyv IV. fejezeté (303. l.) Philippus Bergomensis, *De claris selectisque mulieribus* (Ferrara, 1497) cz. munkájából, a II. és III. fejezeté (226. és 233. ll.) és a hatodik könyv II. fejezeté (274. l.) az 1495-iki pálosrendi misekönyvből (M. Nemz. Múzeum, *Inc. c. a.* 663.), a hatodik könyv I. fejezeté (267. l.) a nürnbergi városi könyvtár *Historia imperatorum Turcorum* című. II. Ulászlónak ajánlott codexéről, az V. fejezeté (306. l.) a budapesti egyetemi könyvtár *Itinerarium Clementis papæ* cz. Corvin-codexéből, a többi fejezetek kezdőbetűi a múzeumi és egyetemi könyvtárak egyéb Corvin-codexéből s középkori kézírataiból vették.

CORVIN JÁNOS.

A lepoglavai falfestményről.

TARTALOM.

Lap

Gróf Gvadányi József. Irta SZÉCHY KÁROLY.	
Gvadányi közönsége és írói méltatása (Vége)...	257

Önálló képek:

Gróf Gvadányi József fiataalkori arczképe	69
Gróf Gvadányi József arczképe	280
Gróf Gvadányi verse az Erd. Nyelvemelő társasághoz.	282

A szövegbe nyomott képek:

Amadé László arczképe	261	Kis János aláírása	284
Voltaire arczképe	268	A szakolczai Gvadányi emléktábla	
Benyovszky aláírása	272	leleplezése	285
Voltaire aláírása	274	A Gvadányi-ház Szakolczán	286
XII. Károly aláírása	275	A Gvadányi-czimer	286
Nagy Péter czár arczképe	278	Zárókép Cserna Károlytól	287
XII. Károly arczképe	281		

Corvin János. Irta SCHÖNHERR GYULA.

Bevezetés	3
Első könyv. A gyermekévek	6
Második könyv. A királyi herczeg	53

Önálló képek:

Corvin János horoscopja	33
A volterrai Corvin-codex első lapja	51
(A többi e füzethez tartozó önálló képeket a következő füzetekben fogjuk adni.)	

A szövegbe nyomott képek:

Czimkép: A Vita Joannis Scholastici		Blanka Mária herczegnő arczképe	37
cz. Corvin-codex czímlapja	1	Bona milanoi herczegné érme	38
A thorni Corvin-codex lapszéli díszítése	3	Lodovico herczeg érme	40
Az igazság istenasszonya, egy bécsi		A vigevanói herczegi kastély	41
Corvin-codexből	7	Giacomo Trotti érme	44
Mátyás király arczképe a volterrai		Sanzio d'Aversa aláírása	47
Corvin-codexből	11	A milanoi herczegi palota	48
Boroszló látképe a XV. századból	15	Ascanio Sforza bibornok érme	49
A krakkói kisebbik horoscop	18	Marliani Oratiojának czímlapja	51
Mátyás király oklevele. Buda, 1479		A Hunyadi- és Sforza-házak címerei	52
okt. 21.	23	Mátyás címere az egyetemi könyvtár Corvin-codexében	55
IV. Sixtus pápa bullája	24	Taddeo Ugoletti érme	52
Mátyás király kézjegye	29	A Bartholomæi Fontii Opera omnia	
Szilágyi Erzsébet pecsétje	31	cz. Corvin-codex első czímlapja	60
Mátyás király oklevele. Pozsony, 1484		Bartolomeo Fonti Corvin Jánoshoz írt versei	61
nov. 11.	32		
Gian-Galeazzo milanoi herczeg érme	36		

TARTALOM.

Lap

Corvin János. Irta SCHÖNHERR GYULA.	
Második könyv. A királyi herceg. (Folytatás)	65
Harmadik könyv. A királyválasztás	103
Negyedik könyv. A bukás után... ..	133

Önálló képek:

Naldi De laudibus augustæ bibliothecæ cz. Corvin-codexének címlapja. (<i>Színnyomat.</i>)	62
A farkashidai oklevél záradéka	157
Az 1490 augusztus 15-iki szövetséglevél utolsó pontjai és aláírásai	162
Krapina város látképe	178

A szövegbe nyomott képek:

A királyi udvar képe a római Corvin-breviariumban	67	Corvin János adománylevele Nagylucsei Orbán részére	122
Szapolyai Imre pecsétje	71	Filipecz János pecsétje... ..	124
Beatrix királyné érme	72	Filipecz János aláírása	125
Ranzano a királyi pár előtt... ..	74	Diszítés Ranzano codexéből	128
Eleonora ferrarai hercegné arczképe	78	Nagylucsei Orbán pecsétje	131
Corvin János gyűrűs pecsétje	83	Nagylucsei Orbán aláírása	131
Ráskai Balázs aláírása... ..	85	A Rákos mezeje	133
Alfonz calabrizai herceg érme	87	János Albert arczképe... ..	135
Ferdinánd nápolyi király mellszobra	88	Kezdőbetű Beatrix királyné arczképével... ..	142
Agostino Barbarigo velencei doge aláírása	89	Beatrix királyné aláírása	142
Agostino Barbarigo érme	90	Szapolyai István pecsétje	144
Margit főhercegnő arczképe... ..	92	Báthory István pecsétje	146
Lincz látképe... ..	93	Pécs látképe	150
A főurak esküje Szeréminél	96	Codex-diszítés II. Ulászló czímerével	152
Bécs látképe a XV. században	98	A Hunyadi ház czímere... ..	155
Mátyás király czímere	102	Corvin János gyűrűs pecsétje	158
Buda vára a XV. században... ..	105	Egervári László pecsétje	166
Corvin János nagy pecsétje	112	Corvin János sajátkezű utóirata Batthyány Boldizsárhoz	171
III. Frigyes császár arczképe	116	A zágrábi püspöki várkastély	174
Miksa római király arczképe... ..	117	Haraszi Ferencz aláírása... ..	185
Corvin János aláírása	118		
Váradai Péter czímere	120		

KÉPEK MAGYARÁZATA.

Önálló képek:

Naldo Naldi De laudibus augustæ bibliothecæ cz. Corvin-codexe 2. címlapjáról a Thornban őrzött eredeti után Cserna Károly készített hű színes hasonmást. A farkashidai oklevél és az 1490 augusztus 15-iki szövetséglevél eredeti példányai az országos levéltárban *Dipl. 19,657. és 19,669. sz. a.* őriztetnek.

Krapina város látképét Jozipovich Géza orsz. képviselő eredeti fényképfelvételétől adjuk.

A szövegbe nyomott képek:

A királyi udvar képe, mely Mátyást Beatrix, Corvin János és egész udvartársaságában tünteti föl, a mint Szent-Pál apostolt hallgatja, a római Corvin-breviarium Attavantetől származó miniatűrjéről vettetett.

Beatrix királyné érmének egyetlen példánya a Magyar Nemzeti Múzeum régiséggyűjteményében őriztetik.

TARTALOM.

	<i>Lap</i>
Corvin János. Irta SCHÖNHERR GYULA.	
Negyedik könyv. A bukás után. (Folytatás)	193
Ötödik könyv. Az elégtelen	215
Hatodik könyv. A küzdelmek vége	265

Önálló képek:

Corvin János képe.	
Blanka Mária arcképe Ambrogio de Predistól	49
Corvin János levele Egervári Lászlóhoz	58
A pesti Nagy-boldogasszony-templom. Dörre Tivadar eredeti rajza	139
Corvin János síremléke	305
Lepoglava. Cserna Károly eredeti rajza	306
Frangepán Beatrix arcképe	308

A szövegbe nyomott képek:

Blanka Mária arcképe	193	Kezdősorok Corvin egyik troppai	
Ascanio Sforza bibornok arcképe	194	hercegi kiadványából	259
VI. Sándor pápa ölompecsétje	199	A troppai plebánia-templom	261
Blanka Mária kisebb arcképe	200	Corvin János camaea-pecsétje	264
Bajmóc vára, Dörre Tivadartól	203	Jajcza vára, Dörre Tivadartól	267
Trakostyán vára	209	Varasd vára	271
Ulászló aláírása	214	Loreto látképe	279
Dalmát-, Horvát- és Szlavonországek		A Szent-Márk-tér Velenczében	281
címerai, Dörre Tivadartól	217	Az anconai kikötő	283
Kezdősorok Corvin egyik báni kiad-		Zengg régi képe	285
ványáról	218	Ulászló aláírása a Geréb-javak felől	
Részlet a zágrábi püspöki várból	223	adott okleveléről	291
Frangepán Bernardin pecsétje	225	Pogány Péter aláírása	292
Kezdősorok Frangepán Beatrix ok-		Cesare Borgia arcképe	294
leveléből	227	Beriszló Ferencz aláírása	299
A dogek palotája Velenczében	228	Frangepán Borbála aláírása	300
Bihács régi látképe	231	Frangepán Bernardin szövetséglevele	301
A velencei nagy tanács	232	Perényi Imre pecsétje	302
Schellenberg János aláírása	234	Corvin utolsó aláírása	304
Gyula vára, Cserna Károlytól	235	A lepoglavi kolostor, Cserna Károlytól	305
Corvin János gyűrűs pecsétje	238	Frangepán Beatrix pecsétje	308
Székel Miklós aláírása	247	Frangepán Kristóf aláírása a Beatrix-	
Geréb Péter pecsétje	250	nek adott védőlevelen	312
Podjebrad Viktorin pecsétje	255	A mulandóság jelképe a párisi S. Hiero-	
Troppau régi képe	257	nymus Corvin-codexről	313

KÉPEK MAGYARÁZATA.

A gróf Gvadányi József életrajzához adott képek magyarázatát lásd a szövegben.

Illustratiók Corvin Jánoshoz.

Önálló képek:

Corvin János kettős horoscopját a krakkói egyetemi könyvtár *Cod. Lat. Crac.* 2858. sz. kéziratának 1b. és 2b. lapjairól adjuk.

A volterrai Guarnacci-könyvtár Corvin-codexének 1a. lapjáról adott hasonmás Corvin János és Blanka hercegnő címerei alatt Marlianianak az esküvő alkalmából írt verseit tartalmazza.

Szövegbe nyomott képek:

A címlapot Cserna Károly tervezte. Diszítése a Vita et opera Joannis Scholastici cz. Corvin-codex címlapjáról vétetett, mely a M. Nemzeti Múzeum könyvtárában *Cod. Lat. 198a.* szám alatt őriztetik. A háttér Hunyadi János 1453-iki beszertercei grófi diplomájának címereképét tünteti fel.

A bevezetés lapszéli diszítése és kezdőbetűje a thorni Corvin-codex 13a. lapjáról vétetett.

A zárókép az igazság istennőjét ábrázolja a bécsi udv. könyvtár Ptolomæi Magnæ compositionis liber cz. Corvin-codexének diszítése után.

Az első könyv lapszéli diszítése Mátyás király arcképével a volterrai Corvin-codex címlapjáról vétetett. Ugyane codexből közöljük még a 3b. lap hasonmását, mely Marliani Oratiojának címét tartalmazza.

Boroszló XV. századi látképe Schedel Világkrónikájából vétetett.

Corvin János kisebbik horoscopját a krakkói egyetemi könyvtár *Cod. Lat. Crac.* 3225. sz. kézírata őrizte meg.

Mátyás király beigatási parancsa Corvin János részére a kolosmonostori konventhez, Buda, 1479 október 21, az első oklevél, melyben Corvin János szerepel; eredetije az országos levéltárban van, *Dipl. 27714.* sz. a.

A Pozsonyban, 1484 november 11-én kelt oklevél, melyben Corvin Jánost a munkácsi és debreczeni uradalmak birtokában megerősíti, ugyanott *Dipl. 19003.* sz. alatt őriztetik.

Gian-Galeazzo milanói herceg, Bona hercegné, Lodovico herceg és Asciano Sporza bibornok érmeit Friedländer Die italienischen Schaumüntze des XV. Jahrhunderts cz. munkája után adjuk.

Blanka Mária hercegnő arcképét Lionardo de Vincinek a milanói Biblioteca Ambrosianában őrzött eredetije után Eugène Müntz La renaissance en Italie et en France cz. munkájából vettük át.

Ugyane munka után közöljük a vigevano hercegi kastély képét és a milanói hercegi palota XV. századi távlati képét.

Giacomo Trotti érmét Aloiss Heiss Les medailleurs de la renaissance című munkájából adjuk.

A Hunyadi- és Sforza-házak címereit rajzolta Cserna Károly.

A második könyv fejdíszé a budapesti egyetemi könyvtár 7. számú Corvin-codexének címlapjáról vétetett.

Taddeo Ugoletti érmét Ireneo Affo Memorie di Taddeo Ugoletto (Parma 1781.) című munkájának címlapjáról adjuk.

A wolfenbütteli hercegi könyvtár Bartholomæi Fontii Opera omnia cz. Corvin-codexéről vett képek a codex első címlapját és a Corvinhoz írt verset tartalmazó 177a. lapot mutatják be.

A pecsétek közül IV. Sixtus pápa ólompecsétjének rajza az országos levéltár *Dipl. 18550* Szilágyi Erzsébet függő pecsétjéé a *Dipl. 15220.* sz. okleveleiről vétettek.

Mátyás király kézjegye egy 1480 körüli supplicatióról, a Kállay család levéltárából, Sanzio d'Aversa aláírása Beatrix királynénak Budán, 1849 április 12-én kelt oklevéléről, a M. Nemzeti Múzeum levéltárából vétetett.

A fejezetek kezdőbetűi a Vita et opera Joannis Scholastici és Marliani Epithalamium című Corvin-codexekből vétettek.

A Ranzano kihallgatását ábrázoló képet a múzeumi Ranzano-codex második címlapjáról vettük.

Eleonora ferrarai hercegné arczképét, Agostino Barbarigo velencei doge aláírását és érmét Heiss Les medailleurs de la renaissance című munkájából adjuk.

Alfonz calabriai herceg érmét Friedländer közli Die italienischen Schaumünzen des XV. Jahrhunderts című munkájában.

Ferdinánd nápolyi király mellszobrát Müntz Histoire de l'art pendant la renaissance című munkája után adjuk.

Margit főhercegné arczképét, az ambrasi arczképgyűjteményben levő eredeti után, Gerard von Roo Annales oder Historische Chronik der fürsten zu Oesterreich (Augsburg, 1621.) című munkája közli.

Lincz látképe a Beschreibung vnd Contrafactur der vornembster Stät der Welt (Köln, 1582.) III. kötetéből vétetett.

A főurak esküjét Szerémi krónikájának a bécsi udvari könyvtárban őrzött kéziratából adjuk.

Bécs XV. századi látképe Schedel Világkrónikájából vétetett.

Mátyás király címere a bécsi udvari könyvtár Asconius Pedianus, Enarrationes in Ciceronis orationes cz. Corvin-codexének címlapjáról vétetett.

A Buda vára XV. századi látképét ábrázoló fejképet tervezte és rajzolta Cserna Károly.

Corvin János nagy pecsétjét a bécsi állami levéltárban levő példányról Farnbauernek, az udvari gyűjtemények rajzolójának eredeti rajza után adjuk.

III. Frigyes császár és Miksa római király arczképei a Primisser-féle családfe után Precechtel R. Die Kaiser aus dem Hause Habsburg-Lothringen című művéből vétettek.

Váradí Péter címerét az érseknek a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában Inc. c. a. 707. sz. a. őrzött misekönyvből rajzolta Cserna Károly.

Corvin János Nagylucei Orbán részére 1490 május 5-én kelt adománylevelének eredetije az országos levéltárban *Dipl. 19,644. sz. a.* őriztetik.

A 128. lap záródiszítése Ranzano múzeumi codexéből vétetett.

Rákos mezejéről a helyszínen Dörre Tivadar rajzolt képet.

János Albert arczképét Matejko eredeti rajza után a Smolka-Matejko, Polens Könige und Herrscher című munkából adjuk.

A 142. lap kezdőbetűje, Beatrix arczképével, a bécsi udvari könyvtár Bonfini, Symposion de virginitate et pudicitia című Corvin-codexének címlapjáról vétetett.

Pécs látképét a helyszínen rajzolta Cserna Károly. Ugyanő rajzolta a 152. lap záródiszítését, mely a párisi nemzeti könyvtár Cassianus, De institutione cænobiorum cz., II. Ulászló címerével felülfestett Corvin-codexéről vétetett.

A Hunyadi-ház címerét ábrázoló fejképet szintén Cserna Károly rajzolta.

Corvin sajátkezű utóiratának hasonmása Batthyány Boldizsárhoz 1490 deczember 24-én intézett leveléről vétetett, melynek eredetije a hg. Batthyány-család körmendi levéltárában őriztetik.

A zágrábi püspöki várkastély képét fénykép után közöljük.

A pecsétek közül Szapolyai Imréé az országos levéltár *Dipl. 19,125.*, Corvin János két gyűrűs pecsétje a *Dipl. 35,748.* és *32,802.*, Filipecz János pecsétje a *Dipl. 33,138.*, Nagylucei Orbáné a *Dipl. 19,375.*, Szapolyai Istváné a *Dipl. 20,385.*, Báthory Istváné a *Dipl. 19,104.*, Egervári Lászlóé a *Dipl. 25,371.* számú oklevelekről vétettek. Valamennyit Dörre Tivadar rajzolta.

Ráskai Balázs és Nagylucei Orbán aláírásait a Kállay-család levéltárából, Corvin Jánosét az Országos Levéltár *Dipl. 19,644.* sz. okleveléről, Filipecz Jánosét a Magyar Nemz. Múzeum levéltárából, Beatrix királynéét az országos levéltár *Dipl. 19,662* és Haraszi Ferenczét a müncheni kir. levéltár *Ung. Doc. 88.* sz. okleveleiről vettük.

A 84. lap a kezdőbetűje a volterrai Corvin-codexből, a 105. és 110. lapok kezdőbetűi a múzeumi Ranzano-codexből, a 155. lap kezdőbetűje az 1498-iki esztergomi misekönyvből, a 163. lap Ó betűje Rannusius Crispus II. Ulászlónak ajánlott codexéből, a 175. lap a betűje az 1511-iki esztergomi misekönyvből s a többi kezdőbetűk egykorú Corvin-codexekből vétettek.

